

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MÜLTECİLERİN KENT MEKÂNINDAKİ PRATİKLERİNİN
MEDYADA SÖYLEMSEL İNŞASI VE TEMSİLİ**

Elif ERTEKİN

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Pervin ŞENOL**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI
ISPARTA - 2021**

© 2021[Elif ERTEKİN]

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu ve Sorun Tanımlaması	4
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	7
1.3. Araştırmanın Yöntemi	11
1.4. Araştırmanın Kavramsal Yüzeyi	14
1.5. Araştırmacının Yol Arayışı.....	20
1.6. Göç ve Kent Mülteciliğine Doğru Değişen Tanımlamalar	32
2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK: SURIYELİ KENT MÜLTECİLERİNİN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMU	38
2.1. Uluslararası Göç ve Kent Mültecilerinin Sorunları.....	38
2.2. Türkiye'de Suriyeli Kent Mültecilerinin Karşılaştığı Temel Sorunlar.....	46
3. MÜLTECİ MEKÂNLARI VE MÜLTECİLİK HALLERİNİ HABER METİNLERİNDEN OKUMAK.....	58
3.1. Kentler ve Gözler	60
3.1.1. Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdide açıldığı “mültecikodu” olarak temsil edilen kentsel mekânlar	62
3.1.2. “Yeni yaşam”ın konuşulduğu, sığınılacak bir liman olarak temsil edilen mekânlar	77
3.1.3. Kentlerin köşebaşları: “sosyal felaket” olarak temsil edilen Suriyeli dilenci mülteciler	85
3.2. Kentler, Takas ve Arzu	91
3.2.1. Kentsel söylemin aktörleri: “mülteci severiz ama...”	92
3.2.2. “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”: kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri	113
3.3. Kentler ve Bukağı.....	123
3.3.1. “Hem fail hem suçlu”: Suriyeli mültecilerin “...büyük tahliye”si ve güvenlikleştirme temsilleri	124
3.3.2. “Açık hava hapishanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler.....	141
3.3.3. “Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz”: “alt iş” mekân temsilleri ve Suriyeli mülteciler.....	152
3.3.4. “Kimsesiz mülteciler adası”: “suya gömülen arap baharı”nda “kimsesiz”leştirilen mekânların temsili ve Suriyeli mülteciler	159
4. SONUÇ VE KENT MÜLTECİLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK	167
EKLER.....	190
EK A. Çalışmada İncelenen Haberler	191
EK A.1. Yıllar İtibariyle Taranan Haberler	191
EK A.2. Sınıflandırmaya Tabi Tutulan Haberler	193
EK B. Alternatif “İçindekiler” Diyagramı.....	195
EK C. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının İstanbul Kentindeki Konumu ...	198
EK D. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının İzmir Kentindeki Konumu	201

EK E. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının Ankara Kentindeki Konumu	202
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MÜLTECİLERİN KENT MEKÂNINDAKİ PRATİKLERİNİN MEDYADA SÖYLEMSEL İNŞASI VE TEMSİLİ

Elif ERTEKİN

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Pervin ŞENOL

Bu çalışma, Türkiye’de kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları mekânların medyadaki temsiliyetlerini merkeze almaktadır. Suriyeli kent mültecilerine yönelik gündelik hayatın ve mekânsal pratiklerin hangi temalar altında hangi klişeler ve imge repertuarı kullanılarak hangi anlamlara işaret edildiğine odaklanılmaktadır. Çalışma kapsamında; Suriyeli kent mültecilerinin Türkiye’ye göç etmeye başladığı 2011 yılından 2020 yılına kadar, Hürriyet Gazetesi’nde yayımlanan haberler taranmıştır. Çalışma kentlerde, genellikle yoksulluk döngüsünde olan Suriyeli kent mültecilerinin; mekânsal pratikleri, barınma, güvenlik, istihdam, toplumsal ilişkiler konularıyla sınırlandırılmıştır. Hürriyet Gazetesi özelinde bu konuları içeren haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin kentle olan ilişkilerinin, kentli ile olan ilişkilerinin ve yerel/merkezi yönetimlerin yöneticilerinin söylemlerinin nasıl aktarıldığı incelenmektedir. Çalışmada bir yandan Suriyeli kent mültecilerinin toplumsal ve mekânsal ilişkilerini temsiller aracılığıyla düşünmek, öte yandan da Türkiye’de kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları mekânlara dair anlamların medyada nasıl inşa edildiğini anlamak amaçlanmaktadır. Betimleyici-yorumlayıcı bir anlama temelinde nitel araştırma yöntemlerinden olan tematik içerik analizi kullanılarak çalışmanın yöntemi oluşturulmuştur.

Bu çalışmada, Suriyeli kent mültecilerin kentsel yaşamla kurduğu ilişkilerin yer aldığı haberler şehir planlamaya referans olabilecek altı tema ile kategorize edilerek geliştirilmiştir. Bu temalar; “kentte sağlık ve hijyen”, “kentte sosyal problemler”, “kentte huzur ve güvenlik”, “cinsiyetlendirilmiş mekân”, “arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları”, “kentte bir arada yaşam”dır. Çalışma, Suriyeli kent mültecileriyle işaret edilen kentsel problemler (kentlerde yaşama, barınma, var olma ve toplumsal ilişkiler kurabilme vb.) ve haber söylemleri aracılığıyla temsil edilen kentsel problemlerde hangi imge repertuarına başvurulduğuna dair incelemelerle son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli kent mültecileri, kent mekânı, medya temsilleri, söylemsel inşa, Hürriyet gazetesi

2021, 209 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

DISCURSIVE CONSTRUCTION AND REPRESENTATION OF REFUGEES' PRACTICES IN THE URBAN SPACE

Elif ERTEKİN

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of City and Regional Planning**

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Pervin ŞENOL

This study focuses on the media representations of Syrian urban refugees living in cities in Turkey and the places they live in. The focus is on what meanings of everyday life and spatial practices for Syrian urban refugees are pointed to under what themes, using what stereotypes and image repertoire. Within the scope of the study; From 2011 until 2020, when Syrian refugees began to migrate to Turkey, reports published in Hürriyet Newspaper were screened. The study found that Syrian urban refugees in cities, often in cycles of poverty; spatial practices are limited to housing, security, employment, social relations. In the news of the Hürriyet Newspaper, it is examined how the relations of the Syrian urban refugees with the city, their relations with the citizens and the discourses of the managers of the local/central governments are conveyed. In the study, it is aimed to think about the social and spatial relations of Syrian urban refugees through representations, and to understand how Syrian urban refugees living in cities in Turkey and the meanings of the places where they live are built in the media. The method of the study was created using thematic content analysis from qualitative research methods based on a descriptive-interpretive understanding.

In this study, the news about the relations between Syrian urban refugees and urban life were categorized and generalized with six themes that can be references to urban planning. These themes are; “Health and hygiene in the city”, “social problems in the city”, “peace and security in the city”, “gendered space”, “desired city and exclusion mechanisms”, “coexistence in the city”. The study concludes with an examination of what repertoire of images referred in urban problems (living in cities, sheltering, existence and establishing social relations, etc.) and urban problems represented by news discourses, which are indicated by Syrian urban refugees.

Keywords: Syrian urban refugees, urban space, media representations, discursive construction, Hürriyet newspaper.

2021, 209 pages

TEŞEKKÜR

Ortasından başladığım ve sürekli savrulduğum bu çalışmada, tüm karşılaşmalar ve kurduğum bağlantılar, tezimin sürekli dönüşümler ve başkalaşimler geçirmesini; hep yeniden tutkuyla başlamamı sağladı. Öncelikle kendi gerçekliğimden sık sık koptuğum bu dönemde bana eşlik eden, akademik duruşuna, bilgisine, heyecanına hayran olduğum; bana olan inancını hiç kaybetmeyen ve yapacaklarım konusunda her zaman cesaretlendiren sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pervin ŞENOL'a minnettarrım.

Çalışmamın en kritik aşamasında yanımda olan, bana yeni bir bakış açısı katan, düşünme şeklimi yeniden sorgulamamı sağlayan ve tezime ikinci danışman kadar katkı koyan Arş. Gör. Dr. Meriç KÜKRER'e; kafamın karışık olduğu dönemde bana yol gösteren Doç. Dr. Adile ARSLAN AVAR'a; göç çalışmalarına başlamamda etkili olan Dr. Öğr. Üyesi Emel KARAKAYA AYALP'e; her şeyle ilişigimi keserek kendimi soyutladığım dönemde bana alan açan ve araştırma sürecinde destek olan Dr. Öğr. Üyesi Cihad ÖZSÖZ ve Nazlı DOĞAN ÖZSÖZ'e; daha önce bahsettiğim hocalarım ile birlikte, kurulan ilk jüride, çalışmadaki bakış açımı geliştiren ve birlikte düşünme/üretme deneyimini mümkün kılan Dr. Öğr. Üyesi Erhan KURTARIR, Arş. Gör. Dr. Kumru ÇILGIN ÇALIŞ, Arş. Gör. Dr. Sezen SAVRAN PENPECİOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem MANAP KIRMIZIGÜL'e; bana ve danışmanıma engel olup bu tezi daha güçlü şekilde savunmamıza yardımcı olan kişi ve kurumlara; pandemi boyunca alternatif bir akademik ortam sağlayan Göç Araştırmaları Derneği, Birarada Derneği, Kocaeli Dayanışma Akademisi ve Conatus Academy'e; dayanışma akademilerinin sunduğu bu ortamda mekânı farklı şekillerde sorgulamamı sağlayan Prof. Dr. Çetin BALANUYE, Prof. Dr. Türker KILIÇ ve özellikle Dr. Öğr. Üyesi Emrah GÜNOK ile Dr. Evrim Hikmet ÖĞÜT'e sonsuz teşekkürler.

Tez sürecinde kaybolduğum anlarda desteğini eksik etmeyen ve yeniden kendime dönmemi sağlayan Gülaç Dilan ÖZBAY'a; buhranlardan birlikte çıktığımız ev arkadaşım Bahadır BEKAR'a; son dönemde hep yanımda olan, alternatif içindekiler bölümü hazırlama düşüncemi destekleyip müziklerin kök notalarını bulan ve bu sürecin eğlenceli bir dönem hale gelmesinde katkısı olan Ahmet Onur ÇAKMAK'a; "yol"larımız her kesiştiğinde "köke dönüş"ü sağlayan Laura Ke Sueña'ya; tez yazım sürecimin neşe kaynağı Burak ÖZTÜRK'e; tezimin her aşamasında beni yalnız bırakmayan aileme ve tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

Elif ERTEKİN
ISPARTA, 2021

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Sağlıklı Beden İmgesinin Bileşenleri ve Dil-Temsil İlişkisi	17
Şekil 1.2. Mekânsal Örüntüler/Temalar ve Kategoriler	17
Şekil 1.3. Dünyada ve Türkiye’de göçe ve Suriyeli mültecilere yönelik hukuki süreçlerin gelişimi	33
Şekil 1.4. Türkiye Geçici Koruma Prosedürünün Aşamaları	36
Şekil 2.1. Dünya çapında yerinden edilen mültecilerin göç yolları	38
Şekil 2.2. Suriyeli Mülteci Kampları ve Güneydoğu’da Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Dağılımı	47
Şekil 2.3. “Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı”	50
Şekil 3.1. “Suriye kaldırımı”	64
Şekil 3.2. “Bu da diğer Basmane çukuru”	64
Şekil 3.3. “Köprü manzaralı ‘mülteci’kondu”	69
Şekil 3.4. “Köprü manzaralı ‘mülteci’kondu”	69
Şekil 3.5. “Roma Tiyatrosu’na ‘mülteci’ çadırı”	70
Şekil 3.6. “Roma Tiyatrosu’na ‘mülteci’ çadırı”	70
Şekil 3.7. “Manzara çöp dolu”	70
Şekil 3.8. “Dikmen ‘çöp’ vadisi”	70
Şekil 3.9. “Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor”	72
Şekil 3.10. “Dikmen Vadisi’nde mülteci dramı”	72
Şekil 3.11. “Basmene’de tehlike çanları”	73
Şekil 3.12. “Basmene’de tehlike çanları”	74
Şekil 3.13. “Basmene’de tehlike çanları”	74
Şekil 3.14. “Basmene’de tehlike çanları”	74
Şekil 3.15. “Ankara’da 9 çocuklu 2 akraba ailenin gecekondudaki dramı”	77
Şekil 3.16. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi”	79
Şekil 3.17. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi”	79
Şekil 3.18. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi”	80
Şekil 3.19. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi”	81
Şekil 3.20. “Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı”	88
Şekil 3.21. “Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı”	88
Şekil 3.22. “Suriyeli göçmenlere Antalya yasağı”	96
Şekil 3.23. “1500 Suriyeliye ‘Antalya’yı terk et’ tebligatı yapıldı”	97
Şekil 3.24. “Kimlikli Dönüşüm”	102
Şekil 3.25. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: ‘Dünyaya örnek teşkil edecek’	110
Şekil 3.26. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: ‘Dünyaya örnek teşkil edecek’	110
Şekil 3.27. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: ‘Dünyaya örnek teşkil edecek’	110
Şekil 3.28. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: ‘Dünyaya örnek teşkil edecek’	110
Şekil 3.29. “Fikirtepe’de 42 inatçı daha...”	116
Şekil 3.30. “Etiler’de mahalle boyu mobbing!”	117
Şekil 3.31. “Yol çalışmasına gecekondü engeli”	118
Şekil 3.32. “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”	121
Şekil 3.33. “Polis çadırlarda sayım yapıyor”	127
Şekil 3.34. “Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı”	131

Şekil 3.35. “Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı”	131
Şekil 3.36. ““Gergin vadide’ silahlar konuştu”	132
Şekil 3.37. ““Gergin vadide’ silahlar konuştu”	133
Şekil 3.40. “Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfa çıktı...”	138
Şekil 3.41. “Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfa çıktı...”	138
Şekil 3.42. “Adana'da yürek yakan görüntü”	143
Şekil 3.43. “Suriyeli sığınmacılar geçici işlerde çalışıyor”	154
Şekil 3.44. “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi”	157
Şekil 3.45. “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi”	157
Şekil 4.1. Okyanus haritası.....	179

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
FAO [GTÖ]	Food and Agriculture Organization of the United Nations [Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü]
GEM	Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GTO	Gaziantep Ticaret Odası
IOM [UGÖ]	International Organization for Migration [Uluslararası Göç Örgütü]
Kaos GL	Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖPA	Özel Proje Alanı
TDK	Türk Dil Kurumu
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR [BMMYK]	United Nations High Commissioner for Refugees [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği]
WHO [DSÖ]	World Health Organization [Dünya Sağlık Örgütü]
YMKDP	Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

“Her bölüm, sözcüklerle imgelerin birliğinin somut bir yansıması. Bilinmeyi keşfetmek, yalnızca Sinbad'a, Kızıl Erik'e ya da Kopernik'e vergi değil. Her insan bir kâşiftir. Her insan, acıyı, tuzluyu, eğikliği, düzlüğü, sertliği, gökkuşağının yedi rengini, alfabenin yirmiden fazla harfini keşfetmekle başlar işe; ardından yüzleri, haritaları, hayvanları, yıldızları keşfeder. Sonunda, ya kuşkuya erişir ya da inanca; ama her seferinde hemen hiç şaşmayan tek bir sonuca, gerçekte ne kadar cahil olduğu sonucuna varır.”

Jorge Luis Borges, Atlas, s. 45-46

“Kentler de düşüncenin ya da rastlantının eseri olduklarını sanırlar hep, ama ne biri ne öteki ayakta tutmaya yeter onların surlarını. Bir kentte hayran kaldığın şey onun yedi ya da yetmiş yedi harikası değil, senin ona sorduğun bir soruya verdiği yanıtıdır.”

Italo Calvino, Görünmez Kentler, s. 88

Toplumsal ve mekânsal dönüşümlerin en önemli kaynaklarından biri olan göç; ekonomi, kültür, siyaset, toplumsal ve mekânsal ilişkiler gibi toplumun bütün alanlarını etkileyen bir olgudur. İçinde bulunduğumuz dönemde hız kazanan Suriye'den zorunlu kitlesel göç sürecinde, Suriyeli mültecilere yönelik medyada ve yerel/merkezi siyasette üretilen söylemlerin “tek ses haline gelerek” Türkiye'deki her türlü sorunun nedeni olarak gösterildiği aktarılmaktadır (Adanalı, 2019, s. 4).

Göçmen politikalarının siyasi sınırlar üzerinden kurgulanmasına bir örnek oluşturan ve kitlesel göç hareketliliğine neden olan Suriye İç Savaşı 2011 yılında başlamıştır. Bu göç hareketliliğinde başlangıçta transit ülke olan ve daha sonra hedef ülke konumuna gelen Türkiye, 28 Ekim 2020 itibarıyla geçici koruma kapsamında 3.627.991 kişi (GİGM, 2020a) ile dünyada en çok Suriyeli sığınmacı barındıran ülkelerden biridir (UNHCR, 2020). Türkiye, 2011 yılında Suriyeli sığınmacılara “açık kapı” politikası uygulayacağını ilan ederek 100.000 kişinin “kritik eşik” olduğunu dile getirmiş ve sığınmacıları Hatay sınırından kabul etmiştir. Savaşın uzaması ve beklenen sayının üzerine geçilmesine rağmen sığınmacılar Türkiye'ye kabul edilmeye devam edilmiş, sınıra yakın kentlerde kamp yerleşimleri kurulmuştur (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015, s. 12). 2017 yılına kadar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) koordinasyonunda 10 ilde (Hatay [4], Gaziantep [4], Şanlıurfa [4], Kilis [2], Mardin [1], Kahramanmaraş [1], Osmaniye [2],

Adıyaman [1], Adana [1], Malatya [1]) kurulan 21 kamp yerleşiminin (AFAD, 2017) bir bölümü zaman içerisinde kapatılmıştır. 2020 yılında 5 ilde (Adana [1], Kilis [1], Kahramanmaraş [1], Hatay [3], Osmaniye [1]) 7 kamp hizmet vermektedir (GİGM, 2020c). Suriyeli mültecilerin kamp yerleşimlerinden kent merkezlerine yoğun bir hareketi olduğu görülmektedir. 2020 yılı verilerine göre Türkiye'ye sığınan kişilerin % 2'si (59.457 kişi) geçici barınma merkezlerinde¹, %98'i (3.568.534 kişi) ise şehirlerde yaşamaktadır (GİGM, 2020b).

Türkiye'de başlangıçta sınır illerinde ikamet eden "Suriyeliler" [Suriyeli mülteciler] ülkenin çeşitli bölgelerine dağılmıştır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015, s. 16). Suriye'de çıkan iç savaş sonrasında yerinden edilerek sığınmacı konumuna düşen ve mekânsızlaşan Suriyeli mültecilerin mekânsızlaşma probleminin, Türkiye'de kamplarda yerleştirilmeleri ve daha sonra kentlere yerleşmeleriyle devam ettiği söylenebilir. Sürekli mekânsızlaşma halinde olan Suriyeli mültecilerin kentlere yerleştikleri dönem, Türkiye'de ekonomik krizin derinleştiği ve işsizliğinin arttığı bir dönemdir (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015, s. 19). Bu dönem ayrıca her kentte kamu arazilerinin satışıyla gerçekleşen büyük kentsel dönüşüm projelerinin uygulandığı bir döneme denk gelmektedir. Bu dönüşüm süreçlerindeki kentsel politikalarda (riskli alan ilanları, acele kamulaştırma kararları, yık-yapçı dönüşüm), "olağanlaşan istisna hali"nin göz ardı ettiği yerleşik nüfusun -yaşadıkları yerde "mülteci" konumuna düştüklerinin dile getirilmesiyle- mültecilerle "duygudaşlık" kuramadıkları bir ortam tariflenmektedir (Adanalı, 2019, s. 4). Bu ortamda kente daha önce göç eden yoksul yerleşik nüfusa eklenilerek gecekondulu ya da yıkım sürecinde boşaltılan bölgelere Suriyeli mültecilerin yerleştikleri medyada sıklıkla dile getirilmektedir.² Ekonomik krizin toplumsal alana yansıdığı bir ortamda, kentlerde tutunmaya çalışan Suriyeli mültecilerin medyada işgücü piyasasında yerleşik nüfusa rakip olarak gösterilmeleriyle, kendilerini çatışmalı bir ortamda

¹ Geçici barınma merkezlerindeki barınma tipleri konteyner ve çadır olarak farklılaşmakta olup çalışmada kamp yerleşimleri olarak genelleştirilmiştir.

² Bu haberlere örnek oluşturan ve İstanbul'da yer alan Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı 2005 yılında Özel Proje Alanı (ÖPA) olarak ilan edilmiştir. 2007 yılında ise değişikliğe gidilerek ÖPA'ya Kentsel Dönüşüm ibaresi eklenmiştir. 2012 yılında yıkımların başladığı ve halkın dava açtığı süreçte, 2013 yılına gelindiğinde bölge riskli alan olarak ilan edilmiştir. Suriyeli mültecilerin Fikirtepe gibi yıkım sürecinde olan bölgelere yerleşmelerine yönelik haberler medyada şu şekilde sunulmaktadır: "Fikirtepe'ye Suriyeli mülteci akını", Hürriyet Gazetesi, 27.06.2014; Suriyelilerin "Fikirtepe'deki yaşam mücadelesi; yıkılacak binada aç, susuz", T24, 27.06.2014; "Hasarlı evlere bile sığındılar", Al Jazeera Türk, 07.08.2014; "Fikirtepe'deki Suriye", Cumhuriyet, 09.04.2015; "Küçük Halep'te yıkım başladı", Hürriyet, 02.08.2015.

buldukları söylenebilmektedir. Suriyeli mültecilerin savaş sonrasında Suriye'ye geri dönecekleri ve Türkiye'de geçici bir süre kalacaklarına ilişkin düşünceler doğrultusunda kentsel politikaların çözümünün ötelenmesi ise mültecilerin kentsel alanda karşılaştıkları sorunları derinleştirmeye devam etmektedir.

Toplumsal ve mekânsal ilişki ağlarını yeniden kuran, emek gücünden yabancılaşmaya kadar farklı roller üstlenen, çatışmaları kendi içinde barındıran/üreten ve yeniden üretiminde etkili olan mekân; kültürel dinamiklerin, sermaye birikim süreçlerinin nesnesi, n boyutlu ve değişkenli bir bileşendir. Mekânın bu devingenliği içerisinde Suriyeli kent mültecileri de mekânda var olurken bu ağları yeniden kurmakta, yeni roller üstlenmekte, mekânda ve mekân aracılığıyla var olmaya çalışmaktadır. Bu yüzden mekân kurgusuna bakma biçimlerinin gözden geçirilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli kent mültecileri ve yaşadıkları mekânları anlayabilmek için kentlerde yerinde gözlem, istatistiki ve anket çalışmaları gibi pek çok yol izlenebilmektedir. Bu araştırmalar ile mültecilerin olanakları, gelir düzeylerinin ne olduğu, nerelerde ve hangi bölgelerde yoğunlaştıklarına ilişkin verilerin elde edilmesiyle mekânsal dağılımın izleği çizilebilmektedir. Bunların yanı sıra mültecilerin ne düşündüğü ve kentsel mekânda yerel halkla karşılıklı ilişkilerini derinlemesine incelemeye olanak sağlayan nitel araştırmalar yapılabilmektedir. Bu çalışma ise, nitel araştırma ekseninden ilerleyerek kent mültecilerinin medya söylemleri ve temsillerini anlamaya odaklanmaktadır.

Medyada Suriyeli kent mültecilerinin toplumda ve kentsel alanlarda sorun yarattıklarına yönelik haberler genellikle gündem haberleri içerisinde yer almaktadır. Haberlerdeki bu yöndeki genel eğilimin, mültecilerin kente eklenme süreçlerini de etkilediği söylenebilir. Bu çalışmada, seçilen medya özelindeki -Hürriyet Gazetesi- haberler üzerinden Suriyeli kent mültecilerinin kentteki varoluşlarının ve gündelik yaşamlarının nasıl aktarıldığı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme yapılırken kavramsal incelemelere yer verilmiş, kent mülteciliği konusunda araştırmalar yapılmış, Hürriyet Gazetesi'nin 2011-2020 yılları arasında Suriyeli kent mültecilerine yönelik tüm haberleri taranmış, haberler sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmalar sonrasında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda; ilk bölümde

Çalışmanın sorunsalı ve mekânda mlteçiliğin temsiline hangi bağlamda bakıldığının erevesi ortaya konmuştur. İkinci bölümde kent mlteçiliği, dünyada ve Türkiye’de Suriyeli kent mlteçilerinin son durumlarına, sayısına ilişkin veriler ve kent yerleşimlerdeki süreçler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Suriyeli kent mlteçilerinin kentle, kentliyle ve kentsel mekânla ilişkilerinin yazılı medyada - Hürriyet Gazetesi özelinde- nasıl temsil edildiği incelenmiştir. Son bölümde ise sonuç ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

1.1. Araştırma Konusu ve Sorun Tanımlaması

Bu araştırma, Türkiye’de kentlerde yaşayan Suriyeli mlteçilerin ve yaşadıkları mekânların seçilen medya özelinde temsiliyetlerini konu almaktadır. Medyanın; Suriyeli kent mlteçilerinin, kentlilerin, yerel/merkezi yönetimlerdeki yöneticilerin, Suriyeli kent mlteçisi olma ve kentte var olma konularına yönelik söylemleri nasıl aktardığı incelenmektedir. Bu alışma, 2011-2020 yılları arasında, Hürriyet gazetesi özelinde, Suriyeli kent mlteçilerinin nerede, nasıl yaşadıkları ve yaşamaları gerektiğine ilişkin temsillerin incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın konusu ile ilişkili olarak tezin başlığı “Mlteçilerin Kent Mekânındaki Pratiklerinin Medyada Söylemsel İnşası ve Temsili” olarak belirlenmiştir. Bu başlık kapsamında ele alınan kent mlteçileri Suriyeli kent mlteçileri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma, mlteçilerle ilişkilendirilen kentsel problemlerin çevresinde dolanarak; “Biz neye kentsel problem deriz?” sorusuna yanıt aramaktadır. Bu alışmada Suriyeli kent mlteçileri özelinde; (i) hastalık/sağlık fenomeni, (ii) kentsel düzen ve güvenlik sorunları, (iii) kentsel hizmetlerden yararlanmalarında -hemşeri hukuku yerine vatandaşlık hukukuna başvurulmasıyla- kentsel politika sorunu haline gelmeleri, (iv) göz ardı edilen azınlıkların (alışma kapsamında Suriyeli kent mlteçileri) kent pratikleri alt başlıkları ile ilişkilendirilerek tartışılmaktadır. Bu dört başlık genelde tüm kentsel toplumsal kesimleri, özelde ise iki kat dezavantajlı durumda olan ve sonradan kente eklenmeye alışan Suriyeli kent mlteçileri üzerinden değerlendirilmektedir. Bu sorular Türkiye kentlerinde yaşayan, şehir planlama alanında henüz görünür olmayan ve sorun olarak ele alınmayan 3.5 milyon Suriyeli kent mlteçileri bağlamında incelenmektedir.

Şehir planlama disiplin alanı içinde kentsel sorunlara yönelen ve Suriyeli kent mültecilerinin kentsel mekânda varoluşlarına yönelik çalışmalar, planlamaya girdi oluşturabilecek -niceliksel ve niteliksel verilere dayanarak- bir dizi araştırmayla yürütülebilmektedir. Bu araştırmalar kentsel-toplumsal yapı üzerinde etkili/söz sahiplerinden biri ve bulunduğu toplumun bir parçası olan şehir plancılarının yaşadığı topluma bakma ve toplumu anlama süreçlerine yeni kapılar aralamaktadır.

Türkiye’de -şehir planlama alanında- Suriyeli mültecilerin kentle ilişkileri üzerine farklı ele alırlar ve araştırma yöntemleri kullanılarak araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar arasında, kentsel politikalara yönelik olarak yapılan araştırmalardan bir kısmı, Suriyeli mültecilerin kentsel hizmetlere erişimlerinde yerel yönetimlerin rolü ve mültecilere yönelik politikaların (Yanar, 2019; Martan, 2019) incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Eraydın (2017), Suriyeli mültecilerin kentlerdeki sosyo-mekânsal etkilerini “zaman coğrafyası yöntemleri” kullanarak Ankara Önder Mahallesi’nde yapılan saha çalışmaları ile incelemiştir. Bu çalışmada Suriyeli mültecilerin göç hareketliliği, “kentlere yerleşme desenleri” ve gündelik hayattaki dayanışma ve ilişki ağları analiz edilmiştir. Ertem (2019), Ankara’nın Ulubey Mahalle’sinde Suriyeli mültecilerin gündelik hayatlarında mekânı kullanım pratiklerini Lefebvre’in “mekânsal üçlü” (tasarlanan, algılanan ve yaşanan mekân) kuramıyla incelemiştir. Eker (2018), çalışmasında Suriyeli mültecilerin İstanbul’da kendilerini nasıl organize ettiklerini “süreksiz şehircilik” bağlamında etnografik anlatıya başvurarak; kent ve kampların keskin sınırlarla birbirinden ayıramayacağını, “kent-kamp-kent diyalektiği”nin birbirini üreten ve birbirine dönüşen süreçler bütünü olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmasında nitel ve nicel örüntülere başvuran Savran (2020) ise Ankara’da yaşayan Suriyeli göçmenlerin mekânsal dağılımları ve ayrışma düzeylerini incelerken, “Benzeşmezlik Endeksi”ni kullanarak Ankara’daki Suriyeli göçmenlerin ayrışma düzeyini nicel boyutta ortaya koymuştur. Araştırmanın nitel boyutunda ise De Certau’nun “Gündelik Gündelik Yaşam Pratikleri” kuramından yararlanılmış ve “Suriyeli Kentsel Adacığında” yürütülerek derinleştirilmiştir. 2018-2020 yılları arasında Hatay, İzmir ve İstanbul kentlerinde Özbakır vd. tarafından yürütülen “Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi” başlıklı Tübitak araştırması, kentlerdeki yerel dinamiklerin keşfedilmesinde ve yerel yönetimlerin etkili olmasında öncü

Çalışmalardan biridir. Bu çalışmada kent mültecileri ile yerel toplum arasındaki adaptasyon ve uyum süreçleri keşfedici bir araştırma ile ele alınmıştır. Örnek kent olarak belirlenen Hatay, İzmir ve İstanbul kentlerinde; “yaşayan laboratuvar-living lab” yöntemi ile her üç kent için “sosyal inovasyon deneyi” gerçekleştirilmiş ve “kapsayıcı kent indeksi” oluşturularak “mekânsal ve çok boyutsal dağılımının analizi aracılığı ile “politika ve strateji yol haritası” üretilmiştir. Bu çalışmalardan hareketle, kent planlama alanında da salt istatistiksel verilerin ve nicel analizlerin Suriyeli mültecilerin kentle olan ilişkilerini anlamakta yetersiz kaldığını dolayısıyla nitel araştırmalara ya da karma araştırma yöntemlerine doğru bir eğilimin olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada da, yukarıda bahsedilen çalışmalar gibi, nitel bir araştırmaya yönlendirilmekte ve Suriyeli kent mültecileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Suriyeli mültecilerle ilişkili kentsel sorunlarda söylemlerin inşası, bu sorunlarda temsiliyetin nasıl işlediği ve medyanın kentsel sorunlara nasıl yaklaştığı anlaşılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla bu anlama süreçlerinde hem toplumsal alanın içerisinde yer alan hem de kentlerde uygulama alanlarına yönelik kararlar üreten bireyler olarak şehir plancılarının kentsel sorunları görme biçimlerine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kentsel sorun bağlamında haberlerde Suriyeli kent mültecilerine yönelik üretilen söylemler ve medyada temsiliyetleri kentsel gerçekliğin bir kısmını dile getirmektir. Suriyeli kent mültecilerinin kendilerini var etme biçimleri ve mekândaki hareketliliği farklı yönlerden düşünülmesi gereken bir konu olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli kent mültecilerine yönelik söylemlerin nasıl inşa edildiğini anlamak için medyada üretilen temsillere ve imgelere odaklanıldığında, mülteciliği ve mekânı anlamaya çalışırken kavramsal bir harita vermektedir. Kentte mülteci olmanın boyutlarını temsiliyet süreçleri üzerinden anlamaya çalışırken Suriyeli kent mültecilerinin; (i) kent mekânıyla kurduğu ilişki, (ii) kentsel alanda kentlilerle kurduğu ilişki, (iii) kente aidiyet ve varolabilme çabası, (iv) planlanan/planlanmayan kentsel mekânda Suriyeli kent mültecilerin medyada nasıl yer aldığına dair soruların yanıtlanması önem kazanmaktadır.

Çalışmada, “Türkiye kentlerinde sayısı 3.5 milyona varmış ve kentte yaşamaya çalışan Suriyeli kent mültecilerinin -kentsel ve toplumsal ilişkilerde- temsiliyetleri medyada nasıl inşa edilmektedir?” cümlesi araştırmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu soruyla bağlantılı olarak ikincil sorular şu şekildedir;

1. Medyada Türkiye’deki Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı kentsel mekânlar nasıl tanımlanmakta ve temsil edilmektedir? Suriyeli kent mültecilerinin nerede ve nasıl yaşaması gerektiğine dair temsiller nasıl tarif edilmektedir?
2. Haber anlatılarında Suriyeli kent mültecilerinin imajının inşasında hangi söylemler ve temsillere başvurulmaktadır?
3. Suriyeli kent mültecilerinin kentsel yaşamda var olma biçimleri, merkezi/yerel yönetimler ve kolluk kuvvetlerinin ifadeleriyle haberlerde nasıl yer almaktadır?
4. Suriyeli kent mültecilerinin yaşadıkları mekânlar haberlerde ve görsellerde hangi temalar etrafında temsil edilmektedir?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada, bir yandan Suriyeli kent mültecilerinin toplumsal ve mekânsal ilişkilerini anlama konusunda temsiller aracılığıyla düşünmek, öte yandan da Türkiye’de kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları mekânlara dair anlamların medyada nasıl inşa edildiğine bakmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde yaşadıkları mekânların ve kentsel-toplumsal ilişkilerinin medyada hangi söylemler ve temsiller aracılığıyla yansıtıldığını anlamaya çalışmak hedeflenmektedir.

TÜİK’in 2019 yılı Yazılı Basın İstatistikleri’ne göre Türkiye’de 171 ulusal, 45 bölgesel ve 2.121 yerel olmak üzere toplam 2.337 gazete yayınlanmaktadır. Aynı tarihte tiraj verilerine bakıldığında Türkiye’de ulusal gazete tüketiminin %83.6, yerel gazetelerin %15.7, bölgesel gazetelerin %0.8 olduğu ve ulusal gazetelerin tüketiminin yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik medya algısını inceleyen Erdoğan ve diğerleri (2017) ulusal yazılı medyayı üç başlıkta ele almaktadır: Hükümete yakın ya da muhalif olarak nitelenemeyecek gazeteler (“Hürriyet”, “Milliyet”, “Posta”, “Vatan”),

hükümete yakın gazeteler (“Sabah”, “Star”, “Yeni Şafak”, “Akit”, “Takvim”) ve muhalif gazeteler (“Cumhuriyet”, “Birgün”, “SoL”, “Evrensel”, “Agos”) (s. 13-14).

Çalışmanın başlangıcında hangi medya organının seçileceği konusunda; Türkiye’de en yüksek tiraja sahip ilk beş gazete (“Hürriyet”, “Sabah”, “Sözcü”, “Posta”, “Milliyet”) içerisinde olması, online haber arşivine erişim sağlaması, anaakım söylemler üretmesinin yanı sıra mevcut hükümet politikaları yönünde değişen söylemleri de yansıtan bir gazetenin seçilmesine karar verilmiştir. Bu sürecin ikinci aşamasında farklı temsiliyet ve bakış açılarına yer verebilmek adına Hürriyet Gazetesi’nin yanında Birgün Gazetesi ve Ekşi Sözlük’ün ilk 5 yılı taranmıştır.³ Bu aşamada politik-ideolojik bir tartışma yapmak yerine çalışmanın bir temsil tartışması ve temsilin nasıl işlediğini anlamaya yönelik bir analiz olmasından dolayı tek bir gazete ve gazetenin temsil biçimini incelemenin yeterli olduğu kabulüyle ilerlenmiştir.

Çalışma çerçevesinde, seçilen Hürriyet Gazetesi’nin veritabanında arama işleminde -haberlerde kullanılan terminoloji⁴ farklılıklarından dolayı- “Suriyeli” anahtar kelimesi kullanılarak; kitlesel göç hareketinin başladığı ve günümüze kadar gelen süreçte (2011-2020 yılları arası) yayımlanan bütün haberler (23.023 haber) taranmıştır. Detaylı bir inceleme yapabilmek için kent ve mekânla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan, şehir planlamaya referans olabilecek mekânsal örüntüleri/temaları ortaya çıkarabilecek haberler seçilmiştir. Bu bağlamda sistematik olarak taranan ve sınıflamaya tabi tutulan haberler, kentlerde genellikle yoksulluk döngüsünde olan Suriyeli mültecilerin mekânsal pratikleri, barınma, güvenlik, istihdam, toplumsal ilişkiler konularıyla sınırlandırılmış ve bu konulardaki temsiliyet biçimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede kentsel mekânı anlama açısından detaylandırılmayacak olan sınır güvenliği, mültecilerin sınır dışı edilme ve “geri itme” politikalarında uluslararası/ulusal aktörlerin söylemleri ve sosyal yardıma dair konular bu kapsamın dışında bırakılmıştır.

³ Sosyal medya (Twitter, Facebook, LinkedIn vb.) üzerinden büyük veri çözümlemeleri yapılan çalışmalarda insan davranışlarını/duygularını anlama, tahminler yapma, öngörülerde bulunma gibi kaygıların bulunmasından dolayı araştırmanın amacı ve soruları doğrultusunda tercih edilmemiştir.

⁴ Çalışmada mültecilerin kentlerdeki temel hizmetlere erişim sorunlarını daha iyi yansıttığı için kent mülteci tanımları tercih edilmiştir. Neden bu terminolojinin kullanıldığı daha geniş bir çerçevede kent mültecilerine doğru değişen tanımlamalar bölümünde açıklanmıştır.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında haberler sistematik olarak incelenirken çalışmanın kapsamı dışında kalan ve yinelenen haberler elenmiş, tüm haberler yıllara göre word belgesinde toplanmıştır. Toplanan bu haberler excel tablosunda yıllara ve haberin yapıldığı kentlere göre listelenmiştir. Bu aşamada Hürriyet Gazetesi'nde kentlerle ilişkili olarak incelenen ve excel tablosu yapılarak listelenen haberler yıllara göre şu şekildedir: 2011 (16 haber), 2012 (57 haber), 2013 (87 haber), 2014 (235 haber), 2015 (207 haber), 2016 (754 haber), 2017 (660 haber), 2018 (521 haber), 2019 (210 haber), 2020 (114 haber).⁵ Listelenen haberler arasından seçilen haberler ve görselleri yeni bir word belgesinde; kentsel yoksulluk, yerel/merkezi yönetimlerin yöneticilerinin söylemleri, güvenlik, kentte bir arada yaşam, dilencilik, çalışma koşulları, güvenlik, hassas mülteci gruplar (kadın, çocuk, LGBTİ+ vb.) ve kimsesizler mezarlıkları konularına ayrılmıştır. Sonuç olarak kentsel mekâna referans veren, kentte var olma süreçlerini bir arada değerlendirmeye olanak sağlayan ve kentsel politikaları planlama bağlamında tartışmaya olanak sağlayan 86 haber metni ve 45 görsel detaylı incelemeye tâbi tutulmuştur.⁶

Analiz edilen ve yorumlanan haberler Kiraz'ın (2020) ve Alpman'ın (2019) çalışmasından hareketle dönemleştirilmiştir. Kiraz, Türkiye'nin Suriye dış politikasındaki dönüşümlere göre bu süreci üç ayrı dönemde ele almıştır. Mart-Eylül 2011 yılını birinci dönem olarak ele alan Kiraz, Suriye'de başlayan halk hareketlerinin ardından Türkiye'nin -daha önceki dönem dış politikalarına bağlı kazanımlarının sürdürülebilmesi için- Esad yönetiminin reform yapmasında yol gösterici bir konumu benimsediğinden bahsetmektedir. İki ülkenin beklentilerinin farklılık göstermesiyle Türkiye'nin Suriye politikalarını değiştirdiği aktarılmaktadır. 2011-2015 yılları arası ikinci dönem olarak ele alınırken; Türkiye'nin "Esadsız bir Suriye" yaklaşımını benimsediği ve ulusal çıkarların öne çıkarıldığı belirtilmektedir. 2015-2016 yılları üçüncü dönem olarak ele alınmaktadır. 2015 yılından sonra terörle mücadelenin Türkiye'nin öncelikli stratejisi olarak öne çıkarak Suriye meselesi millî güvenlik konusuna dönüştüğü ve Türkiye'nin güvenliğini sağlamak adına dış politika stratejisini değiştirerek doğrudan müdahaleye evrilen süreci başlattığı belirtilmektedir (s. 108-132). Alpman (2019) ise bu süreci "mülteciliğin dört

⁵ Kentlerle ilişkili olarak incelenen, kentlere ve yıllara göre listelenen haberlere dair örnek tablo EK A.1'de yer almaktadır.

⁶ Tarama kapsamında incelenen haber örnekleri ve çalışmada nasıl sınıflandırıldıklarına dair tablo EK A.2'de yer almaktadır.

mevsimi” olarak dört dönemde incelemiştir. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşta Türkiye hükümetinin ayaklanmaları desteklediği ve mültecilerin Türkiye’ye sığındıkları süreçte mültecilere yönelik tepkilerin “büyük bir kucaklama” şeklinde gerçekleştiği bu dönem ilkbahar olarak ele alınmaktadır. Yaz döneminde, “din kardeşlerimiz” ve “misafirlerimiz” olarak karşılanan mültecilerin kısa sürede geri döneceklerine ilişkin açıklamalar yapıldığından söz edilmektedir. Bu dönem; mülteci emeğinin sömürüldüğü, kız çocuklarının sömürüldüğü, çocuk işçiliğin ve insan kaçakçılarının öne çıktığı bir dönem olarak açıklanmaktadır. Yaz döneminde öne çıkan bir diğer mesele silahlı örgütlerin ortaya çıkması, Türkiye’nin mültecilere yönelik konuları “dinsel söylem kalıplarına sıkıştırması”, “insani ve ahlaki gerekçeler” sunması ve 2015 seçimlerinde hükümetin “yenilgiye” uğramasının ardından terör eylemlerine yönelik alınan konumun siyasal söylemin bir parçası haline geldiği belirtilmektedir. Sonbahar döneminde ise mültecilerin ekonomik-sosyal ilişkilere etkileriyle birlikte misafirliğin uzamasına karşı rahatsızlığın belirginleştiği, medyada yayılan asılsız haberlerin yaygınlaşmasıyla mültecilerin “potansiyel terörist” olarak görülmeye başlandığı ve mülteci karşıtı bir kamuoyunun oluştuğundan bahsedilmektedir. Sosyal, siyasal ve ekonomik krizin öne çıktığı kış döneminde ise hükümet söylemlerinin mültecilerin geri dönüşüne yönelik açıklamalar yaptığı ve mültecilerin “yük” olarak tarif edilmektedir. Bu dönemde öne çıkan vatandaşlık tartışmalarıyla toplumda mültecilere yönelik bir direnç oluştuğundan, gündelik yaşamın bir parçası haline gelen mültecilerin görmezden gelindiğinden ve nefret arasında kurulan bir siyasal pratikte mültecilerin Türkiye’ye sıkıştıklarından söz edilmektedir (s. 6-15).

Kiraz’ın dönemselleştirmeleri politikalara dayanmakta ve doğrudan yılların aralığını vermektedir. Alpman ise Türkiye’de kitlesel göç sürecinde toplumsal değişim, üretilen söylemler ve bazı kritik yıllara işaret ederek mevsimlerle dönemselleştirme yapmaktadır. Türkiye’de göç ve mülteci politikalarının değişimine işaret eden Kiraz (2020) ve Alpman’ın (2019) çalışmalarındaki dönemselleştirmeler birlikte düşünülerek çalışmada incelenen haberler dört döneme/mevsime ayrılmıştır: 1.dönem (İlkbahar): Mart-Eylül 2011; 2.dönem (Yaz): 2011-2015; 3.dönem (Sonbahar): 2015-2016; 4.dönem (Kış): 2016- (...). Suriyeli kent mültecilerinin kentlere yerleştikleri döneme dair haberler ikinci dönemden sonra öne çıktığı için bu dönemden sonra yayımlanan haberler incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Şehir planlama alanında, nicel çalışmalardan nitel çalışmalara yönelimin sosyal bilimler alanındaki paradigmatik dönüşümden sonra başladığı görülmektedir. Şehir planlama alanı, beşeri coğrafyaya yönelik mekânsal müdahale kararlarını verirken geleceği öngören/projekte eden yapısı nedeniyle fen bilimlerinden aldığı yöntemsel yaklaşımla, ağırlıklı olarak niceliksel bir yöntemle ilerlemiştir. Beşeri coğrafyanın, mekânsal bilgi aracılığıyla kesinliğe ulaşılacağı düşüncesiyle büyük oranda neo-Pozitivist dönemde şekillendiği anlatılmaktadır (Tekeli, 2010, s. 52). Neo-Pozitivist yaklaşımda sosyal gerçeklik incelenirken coğrafi yaklaşımdan beklenenler; sosyal faaliyetlerin gözlemlenerek mekânsal dağılıma dair düzenliliklerin saptanması, mekânsal organizasyonun betimlenmesi, açıklanması ve önceden kestirici yasaların belirlenmesidir (Tekeli, 2010, s. 75). Bu coğrafyaya yönelik eleştiriler ise; emperyalizm, hegemonya, milliyetçilik gibi kavramlarla beslenirken tahakkümü meşrulaştırdığı ve eşitsizlikleri coğrafyaya indirgediği (Özsavaş Atay, 2016); bu ideolojilerin etkisiyle şekillenen coğrafyanın ve mekânsal haritalamaların yeni ulus inşa süreçlerindeki dönüşümde iktidar aracı haline geldiği yönündedir (Anderson, 1995, s. 183-188). Bu eleştiriler, sosyal bilimlerdeki kırılmalar ve toplumsal farklılıkların gündeme gelmesiyle bu yaklaşım 60'larda tartışma konusu olmuştur – niteliksel yöntemleri planlama alanına çekmiştir. Nitel örüntülerle çalışmak; kenti, kentliyi ve kentsel sorunları anlamak için önemli olmakla birlikte homojen bir topluluğun varsayıldığı, farklılıkların göz ardı edildiği değerden bağımsız bir perspektiften uzaklaşmakta da yol gösterici olmaktadır. Bugün gelinen noktada planlamanın salt teknik bir süreç değil toplumsal ilişkileri üreten bir alan olduğu görüşü kabul görmektedir. Şehir plancısı da üstlendiği teknokrat rol ile sadece karar verici ve mekâna müdahale eden kişi değil; farklı gerçeklikleri görebilecek ve bunları organize edebilecek zemini kurgulayabilecek bireylerden biridir. Plancının içinde bulunduğu ortamın bileşenlerini tanımlamayı ve anlamayı gerektiren bu süreçte nitel araştırmalar önem kazanmaktadır. Şehir plancısı, kentsel ilişkiler ve kentsel mekânın oluşum süreçlerini anladığı ölçüde birleştirici ve yönlendirici olabileceği bir zemine yöneldiğinde; müdahale biçimlerinin, söyleminin ve duruşun da değişeceği söylenebilmektedir.

Şehir planlamada nitel çalışmalar arasında; planlama literatüründe öne çıkan kentsel söylemler, eleştirel söylem analizi ve mekânsallıkların nasıl inşa edildiğini kültür sosyolojisi perspektifinden keşfeden farklı yönelimlerin olduğu görülmektedir. İlk olarak; planlama literatüründe öne çıkan söylemler, kentsel tasarım söyleminde örtük söylemlerin normları, kamu politikaları, ulusal planlama aktörlerinin yerel planlama söylemleri üzerindeki belirleyici rolünün incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. İkinci olarak söylemlerin rolüne dikkat çeken ve eleştirel teoriden türetilen çalışmalar bulunmaktadır. Eleştirel söylem analizi çalışmalarında şehir planlarının üretildiği dönem boyunca değişen rasyonaliteleri sorgulanmakta, mekân-güç arasındaki ilişkilerde şehir planlamanın kurumsal-politik-ideolojik rolü, söylemsel ve düzenleyici dili incelenmektedir. Eleştirel söylem analizi ve temsile odaklanan yaklaşımlarda ise kentsel mekânın yeniden düzenlenmesi ve sosyal dışlama süreçleri; sosyal grupların (seks işçileri, yoksullar, işçi sınıfı, yaşlılar, etnik topluluklar) marjinalleştirilmesi, toplumsal cinsiyet bazlı kentteki hareketliliğin düzenlenmesi, bazı grupların metalaştırılması ya da suçla ilişkilendirilerek bölgelerin mutenalaştırılması ve kentsel büyümeye hizmet eden bölgesel ideolojilerin inşa süreçleri incelenmektedir (Kerkin, 2004; Barnes vd., 2006; Heyman ve Stiegler, 2015; Collins, 2020). Bu çalışmalarda kentlerin medya araçları aracılığıyla baskıcı kentsel söylemlerin ürünleri olduğu görüşü kabul görmektedir.

Mekânsal politikayla ilişkili eleştirel söylem analizine paralel olarak gelişen yazında, mekânsallıkların nasıl inşa edildiğini kültür sosyolojisi perspektifinden keşfeden ve bu inşa süreçlerinin nasıl kavramsallaştırılıp analiz edilebileceğine odaklanan araştırmalar da öne çıkmaktadır. Bu çalışmalarda kenti simgeleyen yazılı medya-temsil alanı arasındaki ilişkiler incelenmekte ve yerin sembolik olarak inşa edildiği kabul edilmektedir (Parisi ve Holcornb,1994; Pløger, 2001; Zhao vd., 2013). Kentsel söylem-hastalık fenomeni arasındaki ilişkiyi inceleyen Todoli (2007), dilde üretilen metaforların kentsel söylemdeki rolünü analiz etmektedir. Çalışmasında, soylulaştırma ve sosyal gerçekliğin inşa süreçlerinde hastalık metaforlarının belirli grupların ideolojik bakış açısını desteklemesine ve meşrulaştırmasına yardımcı olduğunu, yıkıcı etkiye yol açtığı öne sürülmektedir.

Bu çalışmada ise Suriyeli kent mültecilerinin temsiliyet biçimlerinin anlaşılması için nitel bir içerik analizi yapılmış ve betimlemeci-yorumlayıcı bir anlama yöntemi benimsenmiştir. Cole (1988), içerik analizi araştırmalarında Holsti'ye (1969) başvurarak araştırmacının, “metnin özellikleri, mesajın nedenleri veya öncülleri ve iletişimin etkileri” hakkında çıkarımlar yapmasına olanak tanıyan üç farklı amaç için tasarlandığından söz ederken; yazılı, sözlü veya görsel iletişim mesajlarının içerilebileceğinden bahseder (s. 54). Krippendorf (2018) ise “İçerik Analizi” kitabının önsözünde; yaratılan metinlerin, görüntülerin/ifadelerin temsilleri olarak görülmesi ve kullanım bağlanımında analiz edilmesini; kamuoyu araştırmalarında ortaya çıkan fikirleri izleme yöntemi ve “bireysel insan zihninin keşfine bir yaklaşım” olarak değerlendirir. Bununla ilişkili olarak nitel içerik analizi, metin verilerinin içeriğinin sistematik sınıflandırma süreci yoluyla kodlanması, tema veya örüntülerin belirlenerek öznel olarak yorumlanmasına yönelik bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Hsieh ve Shannon, 2005, s. 1278).

Bu çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yönteminin bir biçimi olan tematik içerik analizi (TİA) yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Tematik analiz; verilerdeki örüntülerin veya temaların belirlenmesi, analizi ve raporlanması için kullanılmakta; veri setinin düzenlenmesi ve derinlemesine betimlemeyi sağlamaktadır (Boyatzis, 1998). Braun ve Clarke'a göre (2019) temalar, veri setinin içerisindeki araştırma sorularıyla ilgili önemli yerleri açıklamakla birlikte bu sorulara dair “(...) örüntü oluşturan cevapları veya anlamları temsil eder” (s. 879). Tematik analiz sürecinde Braun ve Clarke (2019) tarafından belirtilen adımlar şu şekildedir: İlk adımda verilerin gözden geçirilerek aşına olunması; ikinci aşamada veri seti boyunca dikkat çeken ilk kodların oluşturulması ve kodlarla ilişkili verilerin toplanması; üçüncü aşamada “temaların belirlenmesi”, “kodların potansiyel temalar altında toplanması”; dördüncü aşamada temaların kodlanmış veri içeriği ve veri setiyle uyumunun gözden geçirilmesi, “analize ilişkin tematik ‘haritanın’ oluşturulması; beşinci aşamada “temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi”; son aşamada ise raporun hazırlanmasıdır (s. 883).

Analizdeki nihai amaç konusunda Wolcott (1994) ve Locke'a (2007) başvuran Saldana (2019); sadece verinin dönüştürülmesi değil, aynı zamanda verinin ötesine geçerek “parçaların toplamından daha büyük bir bütüne ulaşmak” olduğundan söz

etmektedir (s. 235). Creswell (2014) ise verilerin örüntü, kategori ve temaların oluşturulması, temaların kendi içindeki ilişkiler ve daha geniş kavramsal modellere doğru soyutlamalar için araştırma boyunca tema ve veri tabanı arasında ileri geri giderek çalışılması gerektiğini vurgulamaktadır (s. 45).

Çalışmada, seçilen haberlerde ve görsellerde temsil incelemesi yapılmış ve öne çıkan kavramlar belirlenmiştir. Suriyeli mültecilerin ve yaşadığı yerlerin temsil edilme şekillerine dair kodlama⁷ temalarının incelenen metinlerden çıkarılma aşamasında; Saldana'nın (2019) bahsettiği “veride beliren ‘büyük resim’ niteliğindeki fikirler”i açığa çıkarmasından (s. 97) dolayı kavramlar kodlanmıştır (concept coding). Kavram kodlama aşamasından sonra mekân örüntüleriyle ilişkisi kurularak ilerlenmiştir. Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde yaşadığı mekânlar ve kent mültecilerine yönelik haberler incelenirken altı tema belirlenmiştir. Suriyeli kent mültecilerin kentle, kentliyle ve kentsel yaşamla kurduğu ilişkinin yer aldığı haberler -ortak bir dilin, vurgunun ve ifadelerin olduğu- sınıflandırıldığında şehir planlamaya referans olabilecek temalar ile genelleştirilmiştir. Bu çerçevede kentte sağlık ve hijyen, kentte sosyal problemler, kentte huzur ve güvenlik, cinsiyetlendirilmiş mekân, arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları, kentte bir arada yaşam şeklinde örüntüler/temalar belirlenmiştir.

1.4. Araştırmanın Kavramsal Yüzeyi

Kentler tasarlanırken öne çıkan konulardan biri bu mekânlarda kimlerin yaşayacağı ve nasıl varolacağı konusudur. Mekânsal göstergeler, varsayılan toplumsal yapıya dair çıkarımlar yapabilmeyi sağlamaktadır. Toplumun belleğinde temsil yoluyla inşa edilen anlamlar ve bağlantıların çözümlenmesinde bir diğer unsur ise “dil”dir. Hall’a (2017) göre bir konunun dil ve kültürle iç içe geçerek anlamlı bir şekilde betimlenmesi temsiller aracılığıyla gerçekleşir. Dil ve temsil aracılığıyla nesneler ve olaylara yönelik üretilen anlamlar kavramsal haritamızı oluşturur ve dünyayı anlamlandırmamıza yön verir. Anlam, kültür ve sosyal etkileşimlerimizin içinde

⁷ Saldana, kodlama konusunda –paralellikler olsa da- nitel verilerin analizi sırasında kullanılan kod ile göstergebilim alanında kullanılan kodların karıştırılmaması gerektiğinden söz eder. Göstergebilimde, göstergelerin kendilerine özgü “sosyal ve kültürel bağlamları içerisindeki yorumu” olarak aktarılırken; nitel veri analizi bağlamında Vogt, Gardner, & Haeffele’e (2014) başvurarak eldeki verinin temsil ya da “tercüme” edilerek; örüntülerin saptanması, kategorize edilmesi gibi veriye “yorumlanmış anlamlar” yüklenmesi amacıyla araştırmacı tarafından üretilmiş yapılar olarak tarif edilir (s. 4).

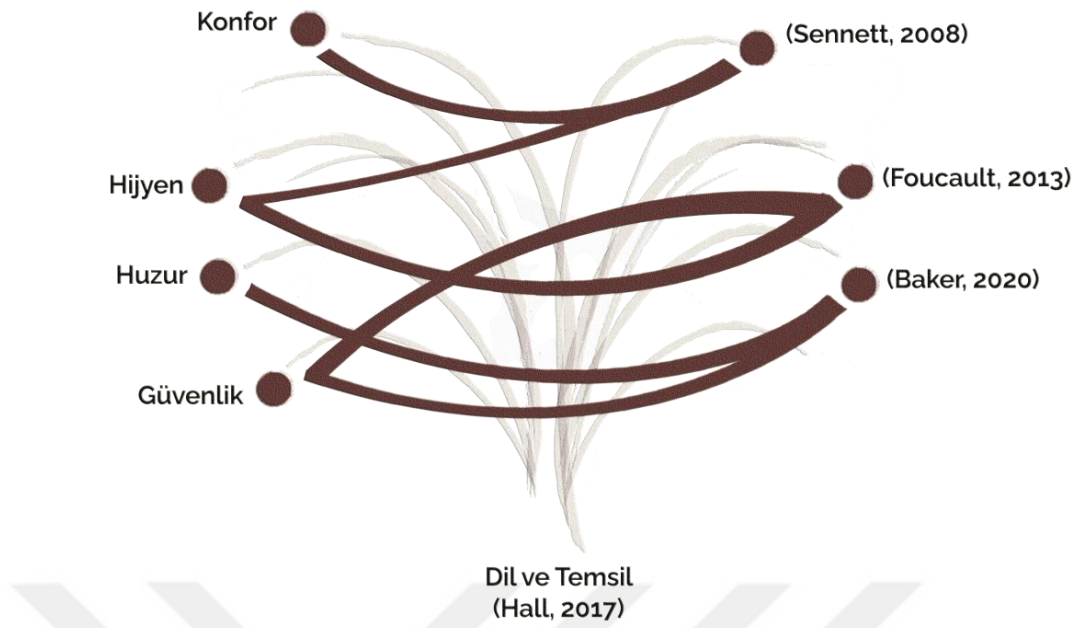
değiş tokuş edilerek, belirli normları gündelik pratiklerimizde üreterek geleneklerin içine yerleştirilmesini sağlar. Bu bakışta anlam, temsil sistemi tarafından inşa edilir ve kodlar aracılığıyla sabitlenir. Tersine bir şekilde, bağlantısal ilişkilerle sabitlenmeye çalışılan anlam, sosyal geleneklerin bir sonucu olarak varolduğu için nihai olarak sabitlenemez (s. 31-34). Hall'un bu şekilde ele aldığı temsil kavramının içerdiği unsurlar arasında "farkın inşası" ve "klişeleştirme" kavramları, kentte yaşayan mültecileri anlamakta önemli rol oynamaktadır.

Farkın inşasında toplumun tutumlarının dâhil edildiği süreci Hall, nüfusun çoğunluğunda işaretlenen farkın temsilini, sürekli ve tekrarlanan bir endişe durumu olarak açıklar (Hall, 2017, s. 294-298). Hall'a göre klişeleştirme, "ırksal farkın temsili" için temel önemde olan bir "anlamlandırma pratiğidir". Klişeleştirme, belirli kişilere dair herkes tarafından bilinen özellikleri temel alarak, bu konuda her şeyin abartılarak bu özelliklere indirgenmesi ve anlamın sabitlenmesidir. "Farkın" indirgendiği bu süreçte uygulanan "ayırma" stratejileri (normal-sapkın/patolojik, kabul edilebilir-kabul edilemez, onlar-biz) sosyal ve sembolik düzenin korunması için farklılıkları sabitleyerek mekânda dışlar ya da uzaklaştırır. Klişeleştirmeye dair diğer bir konu, eşitsizliklerin olduğu yerlerde meydana gelmesidir. Hall (2017), Foucault'nun 'güç/bilgi' türü bir hakikat oyunu içerisinde norma göre yapılan sınıflandırmada "dışlanan" grubun başkası olarak inşa edilmesi bağlamında klişeleştirmeyi açıklar (s. 332-333).

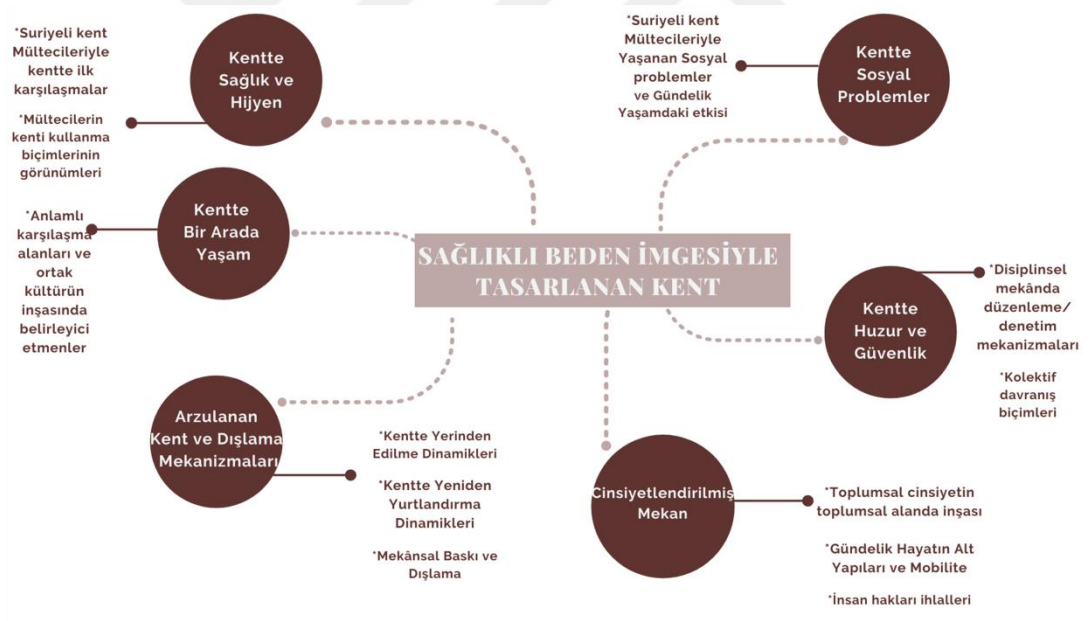
Bu çerçevede, Suriyeli kent mültecilerinin mekânda sadece var olmaları ve hareketliliği değil, yerel halkla karşılaşmalarının nasıl anlam kazandığı da öne çıkmaktadır. İdealize edilmiş mekânlardaki toplumsallıklar, mültecilerle yerel halkın karşılaşmalarında mekânsal ayrışmaları ve eşitsiz yaşam koşullarını açığa çıkarmaktadır. Bu noktada Sennett (2008); hızın, kaçışın, pasifliğin sağladığı temassızlık düzeninin bireylerin deneyimleriyle birleşerek modern kent ortamını açığa çıkardığını vurgular. Sennett, bu ortamda, konfor arayışındaki bireylerin rahatsız edici duyumlarla karşılaşmalarını açıklamak için Barthes ve Lynch'e başvurur. Bireylerin yabancılarla karşılaşma anında "imge repertuarı"na başvurması Barthes bağlamında şu şekilde aktarılmaktadır: "(...) karmaşık yahut aşina olmadığı bir sahneyle karşı karşıya geldiğinde, hızla onu toplumsal klişelere dayalı basit ve genel kategorilere ayrılan imgeler halinde düzenlemeye çalışır."

Bireylerin bu sınıflamaları yaparken “tehdit kaydı”na başvurması ve verilen yargının ardından farklılıklara karşı pasifleştiği belirtilmektedir (s. 328). Hall’un açıkladığı klişeleştirmeyi Sennett (2008), bireylerin kentsel mekândaki karşılaşmalarında “yargıda bulunma eğilimi” ve pasifleşmelerini açıklarken Lynch’e referans vermektedir. Lynch’in araştırmalarının, kent coğrafyasının yorumlanmasında “imge repertuarı”nın kullanılabildiğini gösterdiği anlatılmaktadır. Bu konuyu Sennett, Lynch’den “Her şehirli, (...) zihninin bir yerlerinde “nereye ait olduğu”na dair bir imge taşır” şeklinde alıntılanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin yeni bir ortamda zihninde oluşan fotoğrafların eskisine uyum göstermediği oranda kayıtsızlaştığı ve sınıflayarak yargıda bulunma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (s. 329). Bu görüşlerle bağlantılı olarak mültecilere yönelik temsiliyet biçimlerinin, klişelerin, temaların, kentlerin biçimlenişinin ve mekânsal pratiklerin belirli anlamları ürettiği ya da ima ettiği söylenebilir.

Suriye’den Türkiye’ye doğru kitlesel göç sürecinde kentlerdeki işleyiş ve Suriyeli mültecilere dair üretilen anlamlar, medya ve medyanın Suriyeli mültecilere karşı ürettiği dil-anlamlandırma pratikleriyle yerleşik hale gelmektedir. Araştırmada Sennett ve Foucault’nun toplumdan ayrıştırılan gruplara yaklaşımının, mülteciliğe dair söylemin toplumsal yaşamda ve mekânda nasıl inşa edildiği konusunu anlamakta yol gösterici olduğu söylenebilmektedir. Medya dilinin mülteciliğe dair anlamları mekânlarda nasıl yeniden inşa ettiği hususunda yapılan çözümlemelerde ise Stuart Hall’un görüşleri belirleyici olmuştur. Çalışmada incelenen haberlerde ilk aşamada baskın olan; Sennett ve Foucault’nun düşünceleriyle anlaşılmaya çalışılan “hijyen” ve “konfor” söylemleri, Baker ve Foucault’nun “huzur” ve “güvenlik” söylemlerine yaklaşımlarıyla çizilen bu güzergâh inşa edilen tek bir anlama varmaktan ziyade kalkış noktalarını simgelemektedir. Yöntem bölümünde de açıklandığı gibi kodlamalardan sonra ikinci aşamada farklı mekânsallıklar ve mekânsal örüntülere dair temalar belirlenmiş, bu temalar ve kavramsallaştırmaların kesişimleri incelenmiştir (Şekil 1.1 ve Şekil 1.2). Bu örüntüler/temalar genişleyen bir soyutlama düzeyinde “sağlıklı beden imgesi” olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede öne çıkan mekân örüntüleri; “kentte sağlık ve hijyen”, “kentte sosyal problemler”, “kentte huzur ve güvenlik”, “cinsiyetlendirilmiş mekân”, “arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları”, “kentte bir arada yaşam” temalarıdır.

Şekil 1.1. Sağlıklı Beden İmgesinin Bileşenleri ve Dil-Temsil İlişkisi

Şekil 1.2. Mekânsal Örüntüler/Temalar ve Kategoriler

Sennett (2008), “sağlıklı beden” imgesiyle tasarlanan şehirlerde “konfor” ve rahatlığın gözetildiğinden söz eder. On sekizinci yüzyılda aydınlanma planlancılarının sağlıklı bedene ilişkin fikirleri şehirlere uygulayarak, “(...) insanların serbestçe dolaşp nefes alabilecekleri bir yer, insanların sağlıklı kan hücreleri gibi içinde aktığı akışkan, atardamar ve toplardamarlardan oluşan bir şehir

(...)” haline getirme çabası içinde olduklarını belirtmektedir (Sennett, 2008, s. 230). Foucault (2013) ise 18.yüzyıl şehir analizlerinde, şehir formunun, “şehrin iyi bir dolaşım aracı olabilmesi için kan dolaşımını sağlayan bir kalp” biçiminde düzenlenmesinin arkasında şehrin “dolaşım sorunu” olarak ele alındığından bahseder (Foucault, 2013, s. 19-20). Bu bağlamda Sennett, “sağlıklı beden” imgesinin başat rol oynayarak tasarlandığı şehirlerde “konfor mekânları”nın sağlanabilmesi için toplumsal alanda farklı olanların kentsel ortamdan tecrit edildiğinin üzerinde durmaktadır (Sennett, 2008, s. 311-312). Mekândan kopukluk hissini pekiştiren bu düzenlemelerin farklılığa karşı hassasiyeti yitirmeyi, dolayısıyla “dirençten kurtuluşu” ve “temassızlığı” sağladığı belirtilmektedir (Sennett, 2008, s. 13-20). Sennett (2008), bireylerin hastalık kaynağı olarak görülen yabancıyla karşılaşma anını “dokunma korkusu” ile tarif eder (s. 13-20).

Sennett (2008), “sağlıklı kent” formunda homojen bir toplum ya da ulusun inşasında saflık düşüncesinin açığa çıktığından söz eder. Etnik/dini temelli farkların bu saflık düşüncesini bozduğunu ve ayrıştırılan toplumsal grupların hastalıkla özdeşleştirilmesiyle mekânsal ayrışmayı ya da mekânda tecrit etme pratiklerini beraberinde getirdiği açıklanmaktadır (Sennett, 2008, s. 202-213). Foucault (2013) ise 17. ve 18. yüzyıl tıbbının tanımladığı “hâkim hastalık”ların şehir, insan grubu, yaşama biçimi vb. ile bütünleştirdiğinden söz etmektedir (Foucault, 2013, s. 54). Bulaşıcı hastalıklar (cüzzam, veba ve çiçek) ve mekânsal düzenlemeler (dışlama, disiplinci mekanizmalar, güvenlik mekanizmaları) arasındaki ilişkiyi kuran Foucault (2013), bu ilişkide tıbbi, psikolojik ve polisiye tekniklerin öne çıktığından bahsetmektedir. Bu sorunun şehir sorunu olarak ele alındığı iktidar mekanizmalarında; nüfus sayımları, bireylerin çokluğunun idare edilmesi ve mekânsal pratikler aracılığıyla düzenlenmesi gibi yeni müdahale biçimlerini öne çıkardığı açıklanmaktadır. Bu anlamda hastalık fenomeni ve kentsel/toplumsal hijyen problemi “sağlıklı kent” formunda somut düzenlemeleri hayata geçirmenin gerekçesi olarak öne çıkmaktadır (Foucault, 2013, s. 10-25).

Sağlıklı beden imgesinde, “konfor” ve “hijyen” takiben, toplumdaki “huzur” söylemi “güvenlik” söyleminin iç içe geçtiği söylenebilir. Bu konuda Baker, güvenliğe dair yaklaşımı “huzur” söylemi ile birlikte değerlendirmektedir. Baker (2020), modernite koşullarında güvenliğin inşasında, “huzur” söylemini, kaos durumlarını da

şekillendirerek düzen veren ve “düzenin değişkenlerini meşrulaştıran” bir kavram olarak ele alır. Huzur söyleminin “en iyi formülü”nün ise Hobbes’un çalışmalarında bulunabileceğinden söz eder. Baker, bu çalışmalarda huzur söyleminin “modern siyasal yaşamın inşasında bir önkoşul” olarak güvenliği ele aldığını ve huzurun “düzenin esası” olduğunun üzerinde durmaktadır. Bu anlamda başat bir toplumun yönetimle birlikte inşa edilebilmesi için Huzur, toplumsal yaşamın şartıdır. Baker, Clausewitz’in “savaş hali, siyasetin ve diplomasinin devamıdır” formülünden yola çıkarak, barış ortamının sağlanabilmesi için güvenlik güçlerinin yeni düzenin inşasındaki rolüne dikkat çeker. Bu anlamda kentsel gerçekliğin inşasında “Huzur söylemi”nin “Güvenlik” söylemine eklemlendiği ve barış durumunun sağlanabilmesi için siyasal düzenin meşru zemininde işlev gördüğünden bahsedilmektedir (Baker, 2020, s. 21-24).

Güvenlik konusunda -Ulus Baker’in de üzerinde durduğu- Clausewitz’in formülünü tersten okuyan Foucault, “politikanın savaşın bir devamı” olduğunu belirtir. Foucault “askeri bir toplum hayalini”nin meşrulaştırılabilmesi için mekânları örgütleyen mekanizmaları, bireylerin mekândaki dağılımları ve dolaşımlarını inceler (Taylan, 2013, s. 7-8). Dolayısıyla kentte iyi-kötü dolaşım arasında ayırım yapmak ve kentin düzenlenmesi söz konusudur. Kentlerde iyi dolaşım artırılarak hırsızlık/hastalık gibi tehlikeli unsurların dışarı atılması, risk ve sakıncaların en aza indirilmesi hedeflenmektedir (Foucault, 2013, s. 10-25). Foucault’nun güvenliğe yönelik bu yaklaşımı “ortam” kavramıyla açıklamaktadır. Bu kavram, kentsel mekâna yönelik ayırım ve sınıflandırmalar yerine; kentleri bir arada tutan ilişkiler, mekânsal müdahalenin koşulları ve araçlarının belirlenmesiyle ortaya konularak ifade edilmektedir (Ovacık Çoruh, 2019, s. 1102).

1.5. Araştırmacının Yol Arayışı

“Yüce Han’ın tahtının ayakları dibinde çini bir döşeme uzanıyordu. Dilsiz haberci Marco Polo, imparatorluk sınırına yolculuklarından getirdiği eşya örneklerini bu döşemede gösteriyordu hükümdara: bir tulga, bir istiridye kabuğu, bir hindistancevizi, bir yelpaze. Elçi bunları siyah beyaz karolar üzerinde belli bir düzene göre dağıtıyor, düşünce taşına yerlerini sırayla değiştirerek yolculuk hikâyelerini, imparatorluğun durumunu, uzak başkentlerin özelliklerini anlatıyordu hükümdara. Kubilay dikkatli bir satranç oyuncusuydu; Marco’nun hareketlerini izliyor ve bazı taşların başka taşların yaklaşmakta olduğunu gösterdiğini ya da yaklaşma olasılıklarını kesinlikle ortadan kaldırdığını ve bu taşların belirli bazı hatlar üzerinde yer değiştirdiğini gözlüyordu. Nesnelerin farklı biçimlerine boş verip, birbirleriyle ilişkileri açısından çini döşemenin üzerinde nasıl dağıldıklarına dikkat ediyordu. Şöyle düşündü: “Eğer her kent bir satranç partisiyse, oyunun kurallarını öğrendiğim gün, içindeki kentlerin tümünü tanıyamasam da nihayet sahip olabileceğim imparatorluğuma”⁸

Marco Polo ve Kubilay Han’ın diyaloglarının yer aldığı yukarıdaki bölüm, Italo Calvino’nun Görünmez Kentler kitabından alınmıştır. İmparatorluğunun uzandığı kentleri görmek ve hâkim olmak isteyen Kubilay Han’ın gönderdiği gözlemcilerden biridir Venedikli Marco Polo. Yolculuklarında gördüğü kentleri Kubilay Han’a anlatırken düşsel bir dünya kuran Marco Polo; göstergeler, sesler, farklı fiziksel malzemelerle kurgu ve gerçekliği iç içe geçirerek şehirleri anlatır. Marco Polo ve Kubilay Han arasındaki bu konuşmalar; beşeri coğrafyanın şekillenışı, mekân organizasyonu, haritalama, şehir plancısının konumu ve en nihayetinde nicel tekniklerden uzaklaşarak nitel bir mekânsal çalışma deneyiminin yöntemini açıklarken esinlendiğim metinlerden biri olduğu için seçilmiştir. Hikâyede dolaşırken planlama ve mekâna dair bazı çıkış noktaları bulabileceğimizi düşünüyorum. Bu anlamda Armağan’ın (1983) söz ettiği gibi “zihinsel” veya “eylemsel” süreçte; amaca ulaşmak için “izlenen yol” olarak yöntem yaklaşımı benimsenmiştir (s. 21). Öncelikle, hikâyedeki oyun mekânının “satranç tahtası”⁹ olması, Deleuze ve Guattari’nin satranç oyununa dair aktardığı gibi pürtüklü bir mekânda dolaştığımızı,

⁸ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. s. 163-164

⁹ Burada satranç tahtası, büyük oranda neo-Pozitivist dönemde şekillenen beşeri coğrafya olarak ele alınmış ve buna ilişkin bilgi “Araştırmanın Yöntemi” bölümünde verilmiştir (s. 11).

oyunun kurallarıyla birlikte hiyerarşik bir mekân tasavvurunu (Deleuze ve Guattari, 1990, s. 27-28); dolayısıyla şehir planlamayı devlet bilimi bağlamında ele aldığını belirtmek yerinde olacaktır.

Hikâyeyle ve çalışmayla ilgili olarak söylemeye çalıştığım şey: Geometrik rasyonellik ile insan yaşamının iç içe geçtiği satranç oyununda, nesnelerin biçimlerinden çok kentteki ilişkilenmelerine ve dağılımlarına odaklanan Kubilay Han gibi başlangıçta mekânsal ilişkileri kavramaya çalışırken fizik, matematik, felsefe gibi bilim alanlarına yönelmiş olmamdır. Fakat bu alanlara ne ölçüde hâkim olmam gerektiği beni epey kaygılandıran bir konuydu. Diğer yandan, danışmanım ile birlikte çalışmayı biyopolitika-yönetimsellik, heterotopya/istisna mekân ve mekânsal deneyim arasındaki ilişkiyi incelemek üzere belirlemiştik. Tüm bunları hangi kentsel problemten hareketle inceleyeceğim sorusu sürekli kafamı kurcalayan ve pek ilerleme kaydedemediğim bir konuydu. Bu süreçte heterotopya/istisna mekân ve mültecilerin yaşadığı yerler ile ilişki kurmamı sağlayan, göç konusu ile yolumu kesiştiren Emel Karakaya Ayalp hocam bu soruna farklı bir şekilde bakmamı sağladı. Diğer bir ifadeyle, yaşamın başka bir alanında farklı bir gerçeklikle yani Suriyeli mültecilerin varoluş mücadelesiyle karşılaşmış oldum. Bu gerçekliğin medyada verilen adla “mülteci krizi” olarak anılması ve yönetimsellik ile olan ilişkisini fark ettiğimde, ne ölçüde şehir planlama alanına girdiği ya da bu kriz karşısında planlamanın nerede durduğunu kestirmeye çalışıyordum. Çünkü içinde bulunduğumuz yüzyılda tüm sorunların “kriz” olarak anılması (ekonomik kriz, finans krizi, ekolojik kriz vb.) bu durumu bizim için bir yaşam tarzı haline getirmekteydi. Bunun ardından, bilim alanındaki krizlerin toplumsal olanla ilişkisine yani “mülteci krizi”nin kurulabilecek aksiyomatik sistemlerde neden krizle ilişkilendirildiğini merak ettim.¹⁰ Bu dönem; tez sürecinden uzaklaşarak aksiyomatik düşünceye, planlama diline¹¹ ve planlamada yeni bir dil arayışına yöneldiğim dönemdir. Çünkü

¹⁰ Bunu biraz açmak gerekirse; genelleştirme ve kesinliğe ulaşma hedefinin ön planda olduğu bu yüzyılda aksiyomatik düşüncenin (Aytaç, 2014, s. 196) öne çıktığı anlatılır. Şehir planlamanın bu ender fenomene (kitlesele göç) yaklaşımı şu şekilde tarif edilebilir: Aksiyomatik sistemde anlamlandırma işlevini sağlayan dilde yani kodlamada; kodlanamayan şeyler (akış-kesinti ilişkisinde) “anlaşılamaz bir varlık” olarak algılandığı için “toplumsal hayatın düzeni açısından tehdit kaynağı” ve düzen açısından kabul edilemeyen/bastırılması gereken bir durum olarak nitelendirilir (Aytaç, 2014, s. 215). İstisna olanın kural haline geldiği ve toplumsal alanın “göçebelik” (göçebe kapitalizm) mantığına göre işlediği düşüncesinden hareketle; şehir planlamanın, kapitalizmin kentsel alanda serbest bıraktığı akışları yeniden kodlamakta bir tür aracı olduğu söylenebilir.

¹¹ Bilimlerin geliştirdiği formalize diller şu şekilde açıklanmaktadır: yorumlanmamış formalize diller (içeriksiz kabul edilen “sentetik dil sistemleri”; matematik ya da mantık sistemleri), yarı yorumlanmış

şehir planlamada hâkim paradigma çerçevesinde ortaklaşılın bu dil ya da ortalama dil algısı temsil edilenlerin daha ayrıcalıklı, üstün, yetkili ve görünür olduğu bir alanı ortaya çıkardığından söz edilebilmektedir. Dolayısıyla şeffaflaşan formel diller (harita), mekânda gösterdiği şeyle baş başa bıraktığında varoluş düzleminden koparılan bir dil görünür hale gelmektedir. Aksiyomatik sistemler, kentsel akışlar ve planlamadaki dil arayışı ilgili olarak asıl derdim; söz konusu akışlarda yaşamın olanaklarının nasıl keşfedileceği, dolayısıyla kentsel akışlarda etkisi olan güç ilişkilerini anlamaktı. İktidarın “molar/ağacımsı” ve “moleküler/köksapımsı” akışlarda eş zamanlı işlediği (Albertsen ve Diken, 2014, s. 159) görüşünün; çalışmada ve içinde bulunduğum bilim alanında, “ağaçtaki köksapı¹² nasıl görebilirim?” düşüncesine ittiğini söyleyebilirim.

Bu düşünceyle hareket ettiğim dönem, aksiyomatik düşünceden uzaklaşarak yeni bir düşünme sistemi arayışına girdiğim dönemdir.¹³ Bu dönemde karşılaştığım nörobilim alanında çalışmalar yürüten Türker Kılıç’ın beynin işleyişine dair sunumu, beynin/kentlerin işleyişi ve üretilen söylemler arasında bir ilişki kurmamı sağlamıştır. Aynı konuya kitabında da yer veren Kılıç (2020), beynin fonksiyonel olarak sınıflandırılmasının bugün yanlış olduğundan söz eder. Fakat alışkanlıklarla birlikte beynin her bölgesinin farklı bir iş yapıyormuş gibi -beynin fonksiyonlarının- anlatılmasının eğitim ve ameliyatlarda işleri kolaylaştırdığından bahseder. Bu noktada fonksiyonel merkezlerin bağlantısallık merkezleri olarak çalıştığını ve bağlantısallık merkezlerinin o fonksiyonlar için yaşamsal öneme sahip olduğunu anlatır. Dolayısıyla bağlantısallık merkezlerinin çalışması için tüm beynin çalışması gerekmektedir. Yapılan son çalışmalarda sözcüklerin “fizyolojik bir ağ” gibi beyne yayılmış olduğunu açıklayan Kılıç, sözcüklerin “fonetik ayrım”lara göre değil

dil, tam yorumlanmış dil (“gözlem dili”)dir; bu dilde sentaks işaretlerle, semantik ise işaretlerin anlamını inceler). Aksiyomatik sistemin kurulabilmesi için bilimlerin geliştirdiği formalize dillerde, coğrafyanın “betimleyici bir bilim dalı” olmasından dolayı, “gözlem dili” olan harita kullanılmaktadır. Tam yorumlanmış dil olan haritalarda, mekân organizasyonu için aksiyomatik sistemin kurulabilmesi için yorumlanmamış formel diller (matematik sistemleri) ile yeniden düşünülerek yarı yorumlanmış bir dilin geliştirilmesi gerektiğinden söz edilir (Tekeli, 2010, s. 41-42).

¹² Köksap/rizom; “başı ve sonu olmayan, her zaman arada ve şeylerin arasında olan”, herhangi bir noktası başka bir şeyle bağlı olan bir ağ ilişkisi içinde kavranabilecek bir ilişki düzenini temsil eder ve “çokluğu ifade eden düşüncenin imgesi”dir (Deleuze ve Guattari, 1987, s. 24-25)

¹³ Bağlantısallık bütünsellik kavrayışında; varlığın “oluş”unda istikrarı sağlayan esas unsur parçalar değil, onların birbiriyle ilişkisi -bağlantısallığı- ve bütünle ilişkisi yani en geniş kümede yaşam ağının oluşturmalarıdır (Kılıç, 2020, s. 30-31). Bu bağlamda Kılıç (2020), beynin nöronal bağlantıların şekillenmesiyle farklı örüntüleri ve düşünceleri ürettiği gibi yaşamın da kendini oluşturan alt kümeler ile yeni bağlantısallıkları -yaşantılar- meydana getirdiğinden bahseder (Kılıç, 2020, s. 47-48).

“anlam ayrım”larına göre beyne yerleştiklerinden ve farklı yerlerde işlevsel olarak haritalandığından bahseder. Tüm bunların beyinde rastlantısal değil anlamsal bütünlükler halinde olduğunu vurgular (s. 96). Bu düşünceler ve kentlerle ilişkisini kurmamı sağlayan May (2017), kent planlamasına uygulanmış “dogmatik düşünce imgeleri”ne ait başlangıç noktaları olarak insanların neye ihtiyaç duyduğu, ihtiyaç duyulan kentsel alanların (yerleşim alanları, iş ve eğlence yerleri vb.) nasıl düzenleneceğinin olduğunu söyler ve tüm bunların en etkili nerelerde saptanabileceğinin bilindiğinden söz eder. Bu yüzden kentlerle ilgili asıl önemli olanın -bilinen ihtiyaçlar açısından değil henüz bilinmeyen bağlantıları olan- çeşitlilikler açısından düşünmeye başlayıp başlayamayacağımız olduğunu söyler (s. 216). Bu anlamda Türker Kılıç’ın da sözünü ettiği teorik/uygulama alanındaki bu alışkanlıkların işlevsel olduğu için tercih edilmesi kentleri planlarken çok da farklı bir tutum içinde olmadığımızı düşündürmüştür. Çalışmanın analiz aşamasında tekrar döndüğüm bu düşünce, üretilen söylemler ve imgelerin Lynch’in analizinde olduğu gibi anlam ayrımlarına göre kentlerde işlevsel olarak haritalanabilmesiyle bu düşünceyi kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla May’ın işaret ettiği konu Türker Kılıç’ın bağlantısal bütünsellik bilim kavrayışına ve literatüre kattığı “yaşamdaşlık” kavramına yöneltmiştir. Şehir planlamada yeni bir düşünce sistemi arayışında tıp alanına başvurmamın nedeni ise tıbbi teknikler-şehir planlama arasındaki ilişkiyi kuran, bu tekniklerin kentlerin formundaki baskınlığına işaret eden ve kenti bir dolaşım sorunu olarak inceleyen Foucault’ya dayanmaktadır.¹⁴ İçinde bulunduğum bilim alanındaki bakışımı şekillendiren bu çalışma, şehir planlamanın son yıllarda öne çıkan tıp alanındaki gelişmelere¹⁵ ve yaşamdaşlık kültürüne eklemlenebilmesiyle

¹⁴ Çalışmada, Foucault ve Sennett bağlamında incelenen, sağlıklı beden imgesinin çıkış noktası olan kalp-dolaşım dolaşım sistemi ve kentlerle ilişkisi “Araştırmanın Kavramsal Yüzeyi”nde açıklanmıştır (s. 17-18). Bu sistem ve 18.yüzyıldan sonra tıp tekniklerinin dönüşümüne dair Kılıç (2020), “Descartes-Bacon-Newton biliminin” biyolojik anlamda çalışan bir kalbin varlığının ya da canlılığının -araştırılan dokunun damarsal sisteminin çalışması- 1970’li yıllara kadar tamamen ve sonrasında kısmen kabul edildiğinden bahseder. “Canlılık” için gerekli olanın “enformasyon işleyen bir varoluş süreci” olduğu açıklanmaktadır (Kılıç, 2020, s. 49). Bu yüzden kalp ve damarsal sistemlerden ziyade beynin nasıl çalıştığına odaklanan “Bağlantısal bütünsellik” bilimine ve 2012 yılının sonra hızlanan nörobilim alanındaki çalışmalara yönlendirmiştir.

¹⁵ Kılıç (2020), “Beyin zihni; zihinlerse kültürü oluşturuyor” görüşünden hareketle; yaşamdaki varlık paradigmasından bir üst katmana geçişin yeni bir “yaratıcılık” getirdiğinden bahsetmektedir (Kılıç, 2020, s. 101). Bu yaratıcılığın, Descartes-Bacon-Newton biliminin “deterministik sistemlerin er geç üreteceği, lineer olmayan, ‘kaos’ üretiminden doğan” düşüncesiyle tanımlanamayan ve matematiğinin/fiziğinin açıklayamadığı “kaos” süreçlerinin bağlantısal bütünsellik biliminin geliştirildiği matematik ile anlaşılabilirdiğinden söz edilmektedir. Bu süreçler bu bilim açısından “(...) beklenen bir varoluş sıçraması, yeni bütünün oluşması süreci” olarak ele alınmaktadır (Kılıç, 2020, s. 49). Son yıllarda Newton-Bacon-Descartes matematiği ve fiziğinin yerini Connectome (Nörozihin)-Epigenetik-Laniakea bilimsel gelişmeleriyle yeni bilim ve (sonucunda) kültür kuramına bıraktığından

kentlerdeki ortak yaşam kurgusunun inşasına kapı aralayabileceği üzerinde düşündürmüştür.¹⁶

Çalışmanın pusulasız yolculuğu ise bu dönemden sonra başlamıştır. Kentsel “ortam”daki gerçekliği kavrayabilmek ve yeni yaşamın yollarını keşfedebilmek için Foucault’nun “dispositif”¹⁷ kavramına köklendiğim dönemde, söylemsel olguların ve mekânsal düzenlemelerin analizine yönelmiştim. Şunu belirtmem gerek, bu aşamada amacım, güce dâhil olan kentsel süreçler ve teknikler toplamına işaret eden bu kavramsallaştırmaları gelecekte yapacağım çalışmalarda çerçeveyi genişleterek anlamaktı. Pek tabii ki kentsel akışları anlamak konusundaki bu görüş son derece ahmakça gelebilir. Fakat nesnesini tanımlamış/tanımlayabileceğini düşünen ve müdahale edebileceği inancında olan bir alanda yoğunluğum düşünülünce normal karşılanabilir. Çalışmayı sınırladığımız ve gerçekliği bütünüyle kavrayamayacağımı kabul ettiğim bu dönem¹⁸, hikâyenin, “*Eğer her kent bir satranç partisiyse, oyunun*

söz edilmektedir (Kılıç, 2020, s. 102-104). Bu paradigma değişiminde (determinizmin yerini olasılık; diyalektiğin yerini bağlantısal bütünlük; beden-zihin-bilinç ayrılığının yerini bütünlüğü alır) yeni kültürün de “insan için yaşam” ilkesinden, “yaşam için insan” ilkesine geçişi sağlayacağı vurgulanmaktadır (Kılıç, 2020, s. 102-104).

¹⁶ Kılıç, insanların aydınlanma döneminde “birey”, ulus devletler ile “vergi ödeyen vatandaş”, neoliberal ekonomik sistemle “kültürel tüketici” oldukları gibi bağlantısal bütünsellik kültüründe de “yaşamdaş” olmanın öğrenileceği –bunun ilk aşamasının da “dünyadaşlık” eğitiminin olduğundan söz eder (Kılıç, 2020, s.61). Bu noktada insanlığın belirsizlikle verdiği mücadeleyi “bilim” olarak aktaran Kılıç, belirsizlikle karşılaşılan çözüm sığnağının bilimsel yöntem olduğundan bahseder (s.81). Tümdengelimle eklenilen tümevarım ile Rönesans ve Reformun ortaya çıkması gibi var olan bilimsel yönetime eklenen bağlantısal bütünselliğin; “deneycilikle aydınlanmış bireyden”, “yaşam ağı içinde varlık bulan “yaşamdaş”a dönüşümün sağlayacağından söz edilmektedir (Kılıç, 2020, s. 84). Öte yandan, insanlığın “yaşamdaşlığı” öğrenememesi durumunda yaşam bağlantısallığı içerisinde “yeni egzersizler” (yeni ekonomik krizlerin, ekolojik yıkımların ve iklim değişikliği sonrasında ortaya çıkabilecek açlık, başka bir virüs “pandemisi” ile doğanın yaşanamayacak hale gelmesi vb) ile er geç öğrenileceğini vurgulanmaktadır (s. 85). Dolayısıyla kitlesel zorunlu göçün “kriz” olarak sunulmasına yönelik söylemlerin yanı sıra mültecilerin yaşamsal, kentsel hak ve hizmetlerden yararlanabilmesi, yaşadıkları mekânla/toplumla bağ kurabilmesi için bu kültürün öğrenilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerin hizmet sunumu kapsamı dışında tutulan bu konu -Belediye Kanunu’nun Hemşehri Hukuku başlıklı 13. Maddesi’nde yer alan- hemşehrilik bilincinin geliştirilmesiyle ele alınabilmektedir. Bu noktada hemşerilik insan merkezli bir yaklaşım olurken, “yaşamdaşlık”, içinde yaşadığımız mekânda bütün canlı türlerini içeren bir anlayışa yaklaştırmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşıma yerel yönetimlerin ve şehir planlamanın kent vizyonlarında yer verilmesinin yanında, kentte birlikte yaşayan herkesi içeren bir dilin kullanımı önem kazanmaktadır.

¹⁷ Foucault (2016) dispositif kavramının unsurlarını; “söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari önlemler, bilimsel sözceler, felsefi, ahlaki ve hayırseverce önermelerden -kısacası, söylenmemiş olduğu kadar söylenmiş her şeyden- oluşan, bütünüyle heterojen bir bütünü” olarak tarif eder. Dispositifin kendisini ise, bu unsurlar arasında kurulabilecek ilişkiler şebekesi” olarak tanımlar (s. 118). Bu kavram, Foucault’nun, varoluşu düzenlemeye yönelen ve kentleşmeyle gelişen bir yönetsel iktidar modelinin müdahale alanı olan milieu (ortam) (Ovacık Çoruh, 2019, s. 1110-1113) kavramsallaştırmasıyla bağlantılı olarak anlatılmaktadır.

¹⁸ Bu dönemdeki durum şuydu, danışmanımın, gerçekliği bütünüyle kavrayamayacağım konusundaki düşüncelerimi yeniden gözden geçirmemi önermesine rağmen salgın sürecinin aklımı başıma getirdiğini söyleyebilirim. Tesadüfi bir şekilde uyaran bu dış etkenin gündelik hayatımızda etkisinin

kurallarını öğrendiğim gün, içindeki kentlerin tümünü tanıyamasam da nihayet sahip olabileceğim imparatorluğuma”¹⁹ düşüncesi içinde olan Kubilay Han ile yollarımın ilk kez kesiştiği ve ayrıldığı yerdir.

Bu yol ayrımını ve –doğa bilimlerine öykünerek toplumu açıklama gayretinde olan- şehir planlamayı; çalışmanın bu aşamasında dâhil olan ve tıpkı bir ikinci danışman kadar katkı koyan Meriç KÜKRER hocamın katkılarıyla farklı bir gözle yeniden sorgulamaya başladığımı söyleyebilirim. Başka bir ifadeyle, bu yolculukta doğal ve beşeri alanın arasında konumlanan şehir planlamaya bakışım Özlem’in (2008) bahsettiği gibi empirik olgu olmayan “değerler” düşünülmeden toplumun anlaşılamayacağı (s. 40-41) düşüncesine aklım gitgide yatmaktaydı.²⁰ Böylece, kentsel ortamı şekillendiren ve heterojen yapılardaki iktidar ilişkilerinin stratejilerini açığa çıkaran söylemsel-söylemsel olmayan yapılar (Foucault, 2016, s. 121) konusunda farklı bir şekilde akıl yürütmeye başlamak gerekiyordu.²¹ Söylemsel olgulara yaklaşım ve kentlerin metinlerden keşfedilebileceği düşüncesinde yol alırken; “izlenen yol” olarak yöntem çalışmadaki anlayışı değiştirdiği gibi mekânı anlama konusunda haber metinlerine ve söylemlere eğildikçe iktidara/güce yaklaşımım da değişmeye başlamıştı. Bu dönemde mekânda neyi, ne kadar kavrayabilirim sorusu, başka bir soruyu beraberinde getiriyordu: Çalışmada kendimi nasıl konumlandıracağım?

artması ve sokağa çıkma yasakları, mekânsal bir analiz yapılmasını olanaksız hale getirmişti. Bu durum çalışmayı sınırlamamızı gerektiriyordu. Salgının ne kadar süreceğini kestiremediğimiz için danışmanım ile birlikte çalışmayı söylemsel olgular ile sınırlamaya karar verdik.

¹⁹ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.163-164

²⁰ Çünkü bu yaklaşım, hep bakmakta olduğumuz nesnenin daha önce fark etmediğimiz yanını keşfetmeye kapı aralamayı sağlamaktadır. Daha önce bahsi geçen ve gözlem dili olan haritalarda, mekan organizasyonu için kurulan sistemlerde, salt matematik sistemlerine değil kültür incelemelerine de kendisini açmasının mekâna bakış açısını derinleştirilmesi bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir.

²¹ Pløger (2001), söylemlerin sadece bir iktidar aracı değil, aynı zamanda bir “iletişim” ve “anlama yolu” olduğundan söz eder. Bu bağlamda şehir planlama tartışmalarında “bilgi” ve “bilgi alışverişi”ne odaklanılarak “söylemsel planlama”nın göz ardı edildiğini aktarır. “Söylemsel planlama”yı ise şu şekilde tarif eder: “kentsel mekânın sosyal anlamını metinler, fotoğraflar ve görsel işaretler aracılığıyla tasnifi”. Hedefinin ise, “sosyal dünyadaki mekânın, sembollerin ve metinlerin anlamı”nın kavranması olduğundan söz eder. “Yer”in anlamının, kimliğinin ve kültürel şemaları şekillendirmenin bir yolu olarak kullanılmasında “anlam üretim süreçleri”nin önemine vurgu yapar (Pløger, 2001, s. 64-65).

Önümü pek göremediğim bu yolda boşluğa düşmemek için Kubilay Han ve Marco Polo'nun hikâyede paylaştırılan rollerine bakmak yerinde olacak. Hikâyede Kubilay Han şöyle düşünür: *“Aslında Marco’nun ona kentleri anlatmak için bir yığın pılı pırtıya başvurmasına hiç gerek yoktu: tam anlamıyla sınıflandırılacak biçimlere sahip taşlarıyla bir satranç tahtası yeterliydi. Bir taşa sırayla birçok uygun anlam verilebilirdi: at gerçek bir at, bir atlı araba konvoyu, harekete geçmiş bir ordu, bir atlı heykeli olabilirdi pekâlâ (...)*”²². Dolayısıyla gerçekliği farklı şekillerde yorumlayarak anlatan Marco Polo’ya ihtiyaç kalmadığını düşünür Kubilay Han. Marco Polo’nun son görevinden sonra Kubilay Han, Polo’dan satranç taşları ile gördüğü kentleri anlatmasını istemektedir. Hikâyede Marco Polo’nun, satranç tahtası üzerine taşları dağıtarak, taşların ilerleyişine göre kentlerdeki perspektifleri yeniden yarattığı anlatılmaktadır. İmparatorluğuna sahip olmak isteyen Kubilay Han’ı, iktidar ve teknokratik plancıyı sembolize ettiğini düşünerek iki bedenli bir tip olarak görüyorum. Burada rasyonel, akılcı ve teknokratik akıl yürütmeye sahip bir plancı, mekâna dair kesin ve genelleştirilebilir bilgiye sahip olduğu görüşüyle geleceğe yönelik kestirimlerde bulunabileceği iddiasındadır. Marco Polo ise, Lefebvre’in (2007) bahsettiği, yazınsal mekânın anlatılarındaki niteliklerin gündelik yaşantının geçtiği mekânların niteliklerine çoğunlukla eş olduğu (s. 10-14) düşünceye sahip plancı tipidir. İlk konumun, plancıyı, kesin bilgiye sahip olmanın mümkün olmadığı gelecek, politika ve kâr-piyasa odaklı kentsel gelişim arasında sıkıştırdığını dolayısıyla meşruiyetinin sorgulandığından söz edilebilir.

Çalışmanın bu aşamasında, doğru yolda olduğuma güven duyduğum halde bir süre duraksadığımı söyleyebilirim. Geleceğe yönelik kestirimlerin yapılabileceği görüşünü daha gerçekçi bir bakış açısından ele alırsam; on yıl önce kitlesel boyutta bir göçü, mekândaki/toplumdaki etkilerini tahmin edemediğimiz ve çözümsüz bir sorun olarak kalması gibi salgının da mekânsal boyutlarını kestiremediğimiz çok açık. Bu anlamda ilerlemeci bir düşünce yerine; sadece durup mekânla ilişkili olarak anlatılan metinlerde neler olup bittiğini anlamaya karar verdim. Bir anlamda Marco Polo’nun konumuna yaklaşmakla ilişkilendirilebilir. Bu sırada Kubilay Han, *“Ortaya çıkan bu belli başlı manzaraları uzun uzun seyrederek kentleri ayakta tutan görünmez düzeni, bunların ortaya çıkışını, biçim kazanışını, gelişip zenginleşmesini*

²² Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. s.163-164

ve mevsimlere uyum sağlamalarını ve hüzne bulanarak yok oluşlarına karar veren kuralları düşünüyordu.”²³ Kubilay Han, “(...)bir yığın farklılık ve uyumsuzluğun gerisinde yatan tutarlı ve uyumsuzluğun gerisinde yatan tutarlı ve uyumlu bir sistemin varlığını(...)” keşfedeceğini düşünürken hiçbir modelin satranç oyununda kurulan modellerle boy ölçüşemediğinden bahseder.²⁴ Fildişi taşların yardımıyla nasıl olsa unutulacak olan kentlerdeki görüntüler üzerinde yoğunlaşmak yerine; “kurallara uygun bir parti oynamak ve satranç tahtasının girdiği her yeni durumu, biçimler dizgesinin önce kurup sonra yıktığı sayısız biçimlerinden biriymişçesine seyretmek yetebilirdi belki” düşüncesine yönelir Kubilay Han.²⁵ Marco Polo’yu da uzak diyarlara göndermek yerine “bitmek bilmeyen satranç partileri” için yanında tuttuğundan söz edilir. Oyunda imparatorluğa dair bilgilerin; “(...) atın ani hamlelerinin, filin akınlarına açılan çapraz yolların, şahın ve iddiasız piyonun ağır ve temkinli adımlarının, her partinin sonsuz alternatiflerinin yarattığı resimde gizli(...)”²⁶ olduğu anlatılır.

Kubilay Han oyunla özdeşleşmeye çalışırken, “Her partinin sonu bir kazanç ya da kayıptır: ama neyin? Üzerinde oynanan şey neydi? Şah mat noktasında, kazananın eliyle düşürülüp kenara itilen şahın ayakları dibinde siyah ya da beyaz bir kare kalır geriye”²⁷ düşüncesiyle oyunun amacına akıl erdiremediği anlatılır. Mekâna yaklaşımda söyleme odaklanmak ve kendimi bu bağlamda konumlandırmak, çalışmada ikinci bir ayrıma vardırmıştı. “Özlerine varabilmek için fetihlerini soyutlaya soyutlaya son işlemle yüz yüze” gelen Kubilay Han şöyle der: “(...) imparatorluğun binbir hazinesini son ve kesin fethin yalancı kılıflarıydı yalnızca. Düzgün, cilalı bir tahta parçasıydı fethedilen: bir hiç.”²⁸ Kubilay Han ile birlikte “hiçlik” noktasına varmıştım. Başlangıçta amacım, söylemleri verili olarak kabul ederek soyutlamak ve mekânsallaştırmaktı. Planlama geleneğine körü körüne bağlı değildim ama kuşkusuz pek çoğumuz gibi ben de haritalama gibi alışılmış uygulamaları değiştirmeye gönülsüzdüm. Diğer türlü çalışmanın ayaklarının yere basacağından şüpheliydim. Bu dönemde mekânı etkileyen, mekânın etkilediği

²³ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.163-164

²⁴ A.g.e., s.163-164

²⁵ A.g.e., s.163-164

²⁶ A.g.e., s.163-164

²⁷ A.g.e., s.163-164

²⁸ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.163-164

gerçekliği kavrama ve onu haritalama konusundaki düşüncelerim yeniden şekillenmiştir -bu düşünce mekândaki gerçekliği bütünüyle kavramak yerine ona eşlik etmeye yönlendirmiştir.²⁹

Hikâyedeki “*kentleri ayakta tutan görünmez düzen*”, çalışmada anahtar kavram olarak gördüğüm “*milieu*” (kentsel ortam) düşüncesine temellenmiştir.³⁰ Bu aşamada “ortam” kavramı ve güç ilişkilerine bakışım da zamanla değişti. Burada “ortam” kavramını şu anlamda kullanıyorum: Kent (beden) ve şehir (ruh) arasında bir köprü olarak, her türlü gücün etkilediği ve etkilendiği bir “ortam gücü”. Kısaca bakış açım, “ifade ettiği güç ölçüsünde etkilenerak dönüşen bir devinim”³¹ olarak değişmiştir. Bu bağlamda biz mekânda “neye var deriz?”³² sorusu benim için önemli hale geldi.³³ Bu anlamda başlangıçta bahsetmiş olduğum mekâna dair bütüncül yaklaşım düşüncesi daha mütevazı bir kavrayışla mekânı anlama gayretine yöneltmiştir. Söylemsel planlamada tarif edildiği gibi mekânda üretilen anlamlar için haber metinlerine başvurduğumuzda, mültecilerin mekânda etkileme ve etkiye uğrama performanslarının zayıfladığını yakalayabilmekteyiz. Çalışmanın aldığı konum bu bağlamda şekillenmiştir. Haber metinlerinden yola çıkarak; kitlesel göç sürecinde

²⁹ Haber metinlerinin kurgusal olduğunu danışmanlarımın uzunca bir süre anlatmalarına rağmen verili kabul edip mekânsallaştıramayacak olduğum için bunu kendime kabul ettirmeye çalışmak bu süreçte en zorlandığım aşama olmuştur. Bu konuda, geçtiğimiz yıl arkadaşımın anlattığı -sayfa yüzeyindeki kelimeler ve boşluklar ile ilişkili- mekân kavrayışının ve Borgesvari bir düşüncenin etkili olduğunu belirtmeliyim. İkinci düşüncede “kurmaca ve gerçeğin birbirine aykırı olmaması” yani hakkında konuştuğumuz ve geleceğe yönelik ürettiğimiz planların ya da medya dilinin -mekândaki fiziksel/görünmez sınırların inşası bağlamında- kurgusal olduğunu ve birbirini içerlediğini kabul etmemi sağlamış, haritalama konusundaki ısrarımın yersiz olduğunu yeniden sorgulatmıştır.

³⁰ Foucault’ya dayanarak ele alınan bu kavram, “Araştırmanın Kavramsal Yüzeyi” bölümünde açıklanmıştır (s. 19).

³¹ Balanuye, Çetin. 2020. *Naturans: Yeni Bir Ontolojiye Doğru*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

³² Kentsel ortama yönelttiğim tüm sorularda, Birarada Derneği’nin “Özgürlük ve Demokrasiyi Felsefeyle Düşünmek” atölyesine konuk olarak gelen Prof. Dr. Çetin Balanuye’nin sunumu etkili olmuştur. Bu konuyla ilgili örnekleri de aynı sunum ve kitaptan esinlenerek verdim. GVarsa (“Güçtedir ancak ve ancak varsa” [G↔Varsa]) ile ilgili diğer örnekler için bkz. A.g.e., s.101-106.

İlgili bölüm için bkz. Balanuye, Çetin. 2020. *Naturans: Yeni Bir Ontolojiye Doğru*. Ayrıntı Yayınları. İstanbul. s.58-72.

³³ Bu konuda pek çok örnek verilebilir: Göç sürecinin başladığı yıllarda, haberlerde bulaşıcı hastalıklarla (tüberküloz, HIV/AIDS, hepatit, kızamık ve su çiçeği gibi) ilişkilendirilen mültecilerin mekândaki etkisi/gücü, salgının kentlerin tümüne yayılacağı endişesi ve buna yönelik düzenlemeler ön plandaydı. Bahsettiğim yaklaşım ve haberlerden yola çıkarak, içinde bulunduğumuz salgın ortamının mültecileri görünmez kıldığından bahsedilebilir. Bir virüsün güç ifade ederek mekânda dolaşımımızı etkilemesi; sadece mültecileri değil, bizleri de mekânda görünmez kılmıştı. Kuşkusuz mültecilerin toplum ve mekânın içindeki varlığı vatandaşinkinden çok başkadır. Mültecilerin varlığı; kentlerdeki hareketlerinde ya da mekânı kullanma biçimleri, toplumla ve birbirleriyle ilişkilenme şekilleri, medyada temsiliyetlerinde vb. ortaya çıkar. Bununla birlikte mülteci-vatandaş ayrımının belirginleştiği salgın sürecinde, yerel yönetimlerin ve pek çok kurumsal alanın ilgi odağından çıkan mülteciler için; “etkide bulunma” ve “etkiye uğrama” ölçüsünde “bir zamanlar var olduğu ölçüde artık var” diyemiyoruz.

kentsel ortamın ve bu ortamdaki Suriyeli mültecilerin varoluş biçimlerini anlamak için temsiliyet biçimleri ve işleyişi, çalışmayı nitel bir araştırmaya dönüştürmüştür.³⁴ Çalışmada temsillere yoğunlaşarak anlamaya çalıştığım mekân, rapor hazırlama süreci, imparatorluğuna sahip olamayan Kubilay Han'ın hüznü, insanla kentler arasındaki görelî ilişkinin şah-mat bilmeccesine döndüğü hikâyede Marco Polo şöyle devam etmektedir:

“Senin satranç tahtanda iki ağaç kullanılmış efendimiz: abanoz ve akağaç. Aydın bakışının ısrarla üzerinde durduğu bu parça bir ağaç gövdesinin kurak bir yılda büyüyen halkasından kesilmiş: lifler nasıl dağılıyor görüyor musun? İşte şurada belli belirsiz bir düğüm farkediliyor: erken bir ilkbahar günü bir tomurcuk fişkırmaya çalışmış besbelli, ama gecenin çiyi geri çekilmeye zorlamış onu.” (...) Boş ve düzgün bir tahta parçasında okunabilecek şeylerin kalabalığında boğuluyordu Kubilay; Polo konuşmayı, abanoz ormanlarına, nehirleri bir uçtan bir uca geçen kütük yüklü sallara, rıhtımlara, penceredeki kadınlara vardırırmıştı bile...³⁵

En başından beri hazırlanacak raporun grafik/tablo formunda olmasından ziyade tema ve anlatı biçiminde olmasını tercih ettiğim için Calvino'dan esinlenerek oluşturduğum konu başlıklarıyla çalışmaya devam ettim.³⁶ Yerin anlatıya, anlatının

³⁴ Çalışmada içerik analizi-söylem analizi arasında kalıp içerik analizi olarak belirlemiş olsak da; ilk jüriye kadar “temsil işi”ni anlamaya çalıştığım için içerik analizine dair pek fikrim olmadığını belirtmem gerekir. Jürinin ardından Cihad Özsoz hocam çalışmada kodlama yerine tema-kategoriler üzerinden yapılacak analizin çalışmaya uygun olduğunu belirtmişti. Fakat örnek araştırmaların içine girdiğimde ilk karşılaştığım çalışmaların “nicelleştirilmiş” nitel çalışmalar olması, geçerlilik-güvenilirliğe takılarak kodlama yapmaya ve etki büyüklüğü, güç frekans analizlerine yönlendirdi. Yanlış yolda olduğuma kanaat getirdiğim ve sürekli kaybolduğum nitel araştırma; yolunu kaybedip Cheshire kedisine yolunu soran Alice'in durumundan pek de farklı değildir. Zira kedinin cevabı: “Nereye gitmek istediğine göre değişir sorunun cevabı”dır. “Nereye gittiğim çok da umurumda değil” diyen Alice'e -kedi gibi- çalışmanın vereceği cevap: “O zaman nereye gittiğin fark etmez” olur. Alice'de olduğu gibi bir yere varmak yetmemekte ve kedinin “Emin ol bir yere varırsın, yeteri kadar yürü yeter ki” sözünün haklı olduğunu söylemek gerekir. Bu yüzden araştırmanın problemi, amacı ve araştırma sorularına uygun olmayan bu analizden uzaklaşarak, araştırmamın çıkış noktası olan “haber metinlerinin göç ve mekâna dair nasıl bir kavramsal şema verdiği” düşüncesine tekrar döndüm.

³⁵ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.173.

³⁶ Başlangıçta yazma korkumu aşamadığım için bu konuda epey tereddüt ettiğimi söyleyebilirim. Yazmaya başladığım dönemde içimden bir ses -on yıl önce temel tasarım dersinde okuduğumuz- aradığım şeyin Görünmez Kentler'de olduğunu düşündürdü. Daha sonra öğrendiğim Borges ve Calvino arasında geçen sessiz diyalogda; Borges'in sonsuz bir obje olan saray metaforunun belli yüzyıllar arasında kendini manifesto edecek şekilde sanatçıların rüyasına girmesiyle ilgili kompo teorisi Calvino tarafından sürdürülmüştür. Dolayısıyla hiç aklımda yokken beliren bu fikri ya da şakayı ben de sürdürmeye karar verdim. Bu kurgusal izlek, mültecilerin kentteki görünümlerinden nihai bir sona ve ölüme doğru gitmemektedir. İncelenen haber metinleriyle mekân, ileri-geri yöntemiyle -“yakınlaşma”, “uzaklaşma” ve sonra tekrar yakınlaşarak- dokuz defa katedilmektedir. “Kentler ve Gözler”den sonra, Calvino'nun kurguladığı 11 kentinin ortasında yer alan Bauci kenti gibi

ise yere dönüşümü sürecinde incelenen açık ve örtük ifadelerde pek çok kez belirli bir kavramdan ziyade bu ifadelerle ilgili temaların ilişkilenebileceği -çoğunlukla-bağımsız müzik gruplarının parçaları çağrışım yapmıştır.³⁷ Fakat kentlerin değişimini simgeleyen göstergeler arasındaki boşluk sonsuz olduğu için incelediğim metinleri başlangıçta belirlenen sınırlılıklara uyarak tekrar düzenledim. Hikâyede de söz edildiği gibi: *“Biçimler kataloğunun sonu yok: her biçim kendi kentini buluncaya kadar hep yeni kentler doğacak. Biçimler alternatiflerini tüketip dağıldıklarında başlar kentlerin sonu.”*³⁸

Sosyal gerçekliği bütünlüğü içinde görerek ona eşlik edebilmemiz için; yaşadığımız dünyaya biçim veren ya da nesneleri soyut işaretlere indirgeyerek yabancılaşan Kubilay Han ve krizlerin ötesinde değerleri keşfetmeye çalışan Marco Polo’ya son kez kulak verdiğimizde Han şöyle der: *“Yanaşacağımız son liman, o cehennem kenti olacak ve giderek daralan bir spiral boyunca kasırğa bizi orada dibe çekecekse her şey boşuna.”* Buna cevap olarak Marco Polo:

“Biz canlıların cehennemi gelecekte var olacak bir şey değil, eğer bir cehennem varsa, burada, çoktan aramızda; her gün içinde yaşadığımız, birlikte, yan yana durarak yarattığımız cehennem. İki yolu var acı çekmemenin: Birincisi pek çok kişiye kolay gelir: cehennemi kabullenmek ve onu göremeyecek kadar onunla bütünleşmek. İkinci yol riskli: sürekli bir dikkat ve eğitim istiyor; cehennemin ortasında cehennem olmayan kim ve ne var, onu aramak ve bulduğunda tanımayı bilmek, onu yaşatmak, ona fırsat vermek.”³⁹

metnin ortasında toplumsal alanın arzusunun temsili yer almaktadır. Metnin son bölümündeki ölüm teması ise metnin kendini imha etmesi, sonuç bölümünde tekrar Carroll ile ilişkiye geçerek yeni söylemsel alana zemin hazırlaması şeklinde okunmalıdır.

³⁷ Kocaeli Dayanışma Akademisi’nin “Toplumu Müzik Ve Sesle Anlamak” atölyesinden sonra ses-mekân ilişkisini düşünürken, kentteki seslerin mekân tasarımında rol oynayabileceği gibi zihinde beliren seslerin de kavramı değil olgularla ilişkili müzikleri de temsil edebileceğine yöneldim. Müzikler metinden çıkışı/kaçışı ifade ederken; haber metinlerini incelediğim dönemde tartışılan İstanbul Sözleşmesi ve işçilerin pandemi döneminde çalışma koşulları gibi durumlar metne tekrar dönüp cinsiyetlendirilmiş mekânlar ve alt iş mekânları gibi bölümleri şekillendirmiştir. Dolayısıyla metni yazdığım dönem boyunca tüm kaçışlar ve karşılaşmalar tezde belirleyici olan unsurlardır. Bu noktada şunu da eklemek gerekir: Başlangıçta ifadeleri karşılayan donuk kavramlarla örülmüş kâğıt mekânını canlandıracağını ve ortak deneyimlemeye alan açacağını düşünerek eklediğim müzikler, çalışmanın asıl inceleme nesnesi olmadığı için analize dâhil edilmedi. Fakat sembolik olarak hazırladığım tez diyagramının kurucu ögesi olduğu için Ek B’de yer almaktadır.

³⁸ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.179

³⁹ Calvino, Italo. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul. s.203-204.

Kısacası, kentleri bulduğumuzda, onu tanımayı gerektirir. Calvino, İrene kenti için: “uzaktan bakılan, yaklaşıldığında değişen kentlerin adıdır” der (s. 44). Her kentin “ayrı bir dili” olduğunu ve aldatan bir değişkenliği olduğunu söyleyen Calvino’nun kentinde olduğu gibi kentlere verilen adlar, gözlemlenebilir sosyo-mekânsal olgular, nüfus ve coğrafi veriler vb. onları tanımaya yetmemektedir. Diğer bir ifadeyle, kentlere dair anlam sistemlerinin hesaplanabilir niceliklere dönüştürüldüğü sayısal kavrayışa özgü bir mantığın bizi kentleri anlamaktan uzaklaştırdığından söz edebiliriz. Bu yüzden göstergelerin dilini ve kentleri nasıl tanıyacağımızı öğrenmek için, çalışmada, hikâyenin oyun alanında olduğu gibi siyah-beyaz gibi karşıtlıklardan çok “fark”lara odaklanmaya çalıştım. Deleuze’e referansla (2015) söylemeye çalıştığım: Anlamın temsil ettiği sınırlar olarak “farkın eklemelenmesi”nde radikal ikilikler, aynanın iki tarafı (işaret etme ve ifade, şeylere işaret etme ve anlamı ifade etme arasında) olarak görülür (s. 42-43). Bu anlamda gündelik hayatın yazılı anlatımlarında farklara odaklanarak kentlerin mekânsal özelliklerinin yorumlanmasının mekân düşüncesine yeni bir bakış açısı katacağını düşünüyorum.

Başlangıçta bahsettiğim gibi pürüklü bir mekân yüzeyinden çok, kaygan bir mekânı keşfetmenin gayreti içerisindeyim. Bu bağlamda yüzeylerin Deleuzyen yorumu, bize anlamın bu alanda inşa edildiğinden söz eder. Deleuze, söz konusu olanın derinlere inmek değil, olabildiğince yüzeysel olarak ilerlemenin yeterli olduğundan söz eder (Deleuze, 2015, s. 27). Bu yolda ilerleyebilmek, yüzeyde olup bitenlerin daha derin olduğunu ve yüzeyleri daha iyi kavramak için “aynanın içinden” geçerek; içinde dolandığımız metindeki satranç oyununun ikizi olan mekâna geçmek gerekir. Deleuze, aynanın içinden geçmenin, önermenin içinden geçerek; işaret-etme ilişkisinden ifade edilenlerle yani anlamlarla ilişkide olduğu bölgeye ulaşıldığından söz eder (Deleuze, 2015, s. 42-43). Söz konusu hikâyenin geçtiği gerçeklikte Alice’in tek bir macerasının olduğundan bahseder: “yüzeye çıkışı, sahte derinliği reddedişi, her şeyin sınırda olup bittiğini keşfetmesi” (Deleuze, 2015, s. 27-28).

“Ağaçtaki köksapı görmek” için içinde bulunduğum bilim alanından göç sorunsalına bir amatör olarak bakmaya çalıştığım bu yolculuğu; metinlerdeki “anlamın mutfağı”na girerek, oluşum içinde olan başka kodlarla sürekli ilişkide olan bir üretim (Barthes, 1993) olarak görmekteyim. Dolayısıyla, haber metinlerini, Suriyeli mültecileri ve yaşadıkları mekânları daha iyi anlamak/çözümlemek için okumak

doğru olmazdı. Yüzeydeki gerçekliği anlama ve yorumlamadaki amaç, Barthes'in ifadesiyle, "gösterenleri çoğaltmak"tır, "son bir gösterilene ulaşmak için değil" yani bir "çoğaltma oyunu" olarak görülmektedir (Barthes, 1996, s. 146).

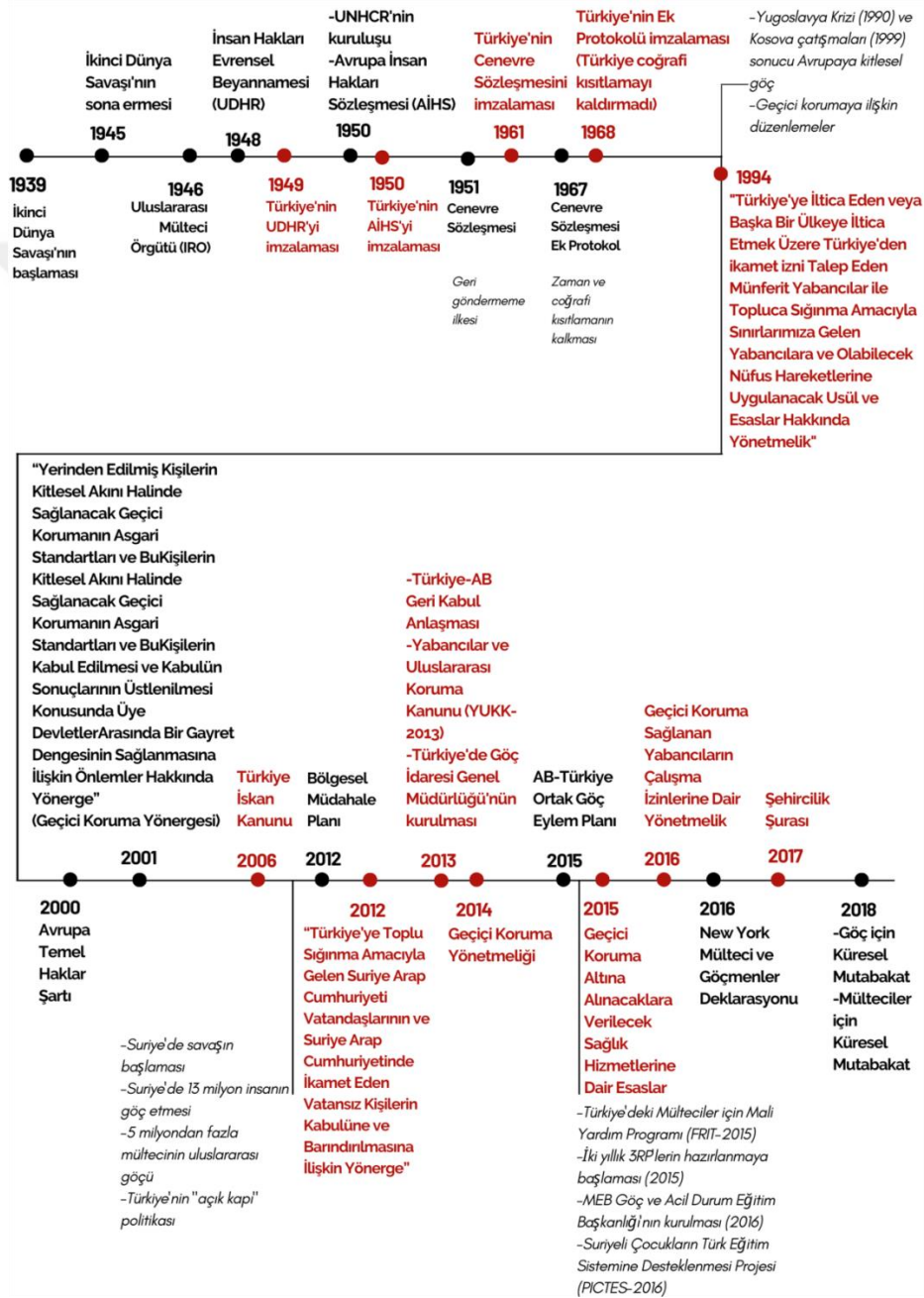
1.6. Göç ve Kent Mülteciliğine Doğru Değişen Tanımlamalar

Uluslararası Göç Hukuku'nda farklı haklarla tanımlanan göçmen, sığınmacı, mülteci ve şartlı mülteci tanımları sıklıkla karıştırıldığı için bu ayrımların yapılması önemlidir. Uluslararası hukukta yapılan düzenlemeler incelendiğinde, Türkiye'ye göç eden Suriyeliler, mülteci statüsünde değildir. Türkiye'de en fazla "Suriyeli mülteci", "Suriyeli sığınmacı", "Suriyeli göçmen" terimleri kullanılmakta; "misafir", "muhacir" ve "kardeşlerimiz" şeklinde ifadeler bulunmaktadır. Çalışma çerçevesinde ise "kent mültecisi" terminolojisi kullanılmıştır.

Göç Terimleri Sözlüğünde göç; bir kişi ya da bir grup insanın süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun uluslararası sınırları geçmesi veya devletin içerisinde yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Göçler, düzenli ve düzensiz göçler olarak ayrılmaktadır. Düzenli göçler, göç akınlarının kaynağı olan menşe ülkeden çıkarak kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların ev sahibi ülkeye gitmeleridir. Düzensiz göçler gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapan, ülkede kalan ya da çalışanların hareketliliğidir. Kitlese/toplu göç ise yüksek sayılardaki "ani insan hareketi"dir (IOM, 2009).

Dünyada çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini bozan olaylar sonucunda kitlese olarak göç edenlere yönelik düzenlemelerin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başladığı görülmektedir (Şekil 1.3). Ülkesinden zorunlu olarak göç eden bireylere yönelik, Uluslararası Mülteci Hukuku'nun temeli olarak kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci; "İrkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi" olarak tanımlanır. Buna ek olarak Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi ise mülteciyi 'kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı

egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler’ olarak tarif eder. 1984 Cartagena Bildirisi de benzer şekilde, mültecilerin “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için” ülkesinden kaçan kişileri de kapsadığını belirtir.

Şekil 1.3. Dünyada ve Türkiye’de göçe ve Suriyeli mültecilere yönelik hukuki süreçlerin gelişimi (Yanar [2019] ve İltica ve Göç Mevzuatı’ndan [2005] yararlanarak yazar tarafından üretilmiştir, 2021).

Mülteci statüsünde olmayanlara yönelik “göçmen”, “sığınmacı” ve “uluslararası koruma”ya ilişkin statü ve tanımlar bulunmaktadır. Evrensel olarak kabul edilen “göçmen” tanımı olmamakla birlikte göçmenler; “(...) bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları (...)” kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu ifade, “(...) maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri (...)” için geçerli kabul edilmiştir (IOM, 2009).

Sığınmacılar ise, “Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi” olarak açıklanır. Mültecilik statüsü başvurusunda olumsuz bir karar çıkması halinde bu kişilerin ülkeyi terketmek zorunda oldukları belirtilir. İnsani ya da farklı gerekçelerle ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişilerin, ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebileceği belirtilir (IOM, 2009).

Türkiye’de uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci ve başvurusu bu iki statüde değerlendirilmeyen ikincil koruma statüsünü ifade etmektedir. Şartlı mülteci, “coğrafi kısıtlama” şartı ile kabul edilen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi uyarınca kabul edilen mülteci statüsünde yer alan ve üçüncü ülkeye yerleşinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilen ve uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir (YUKK-Madde 62). Şartlı mülteciler, üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici koruma statüsünde ele alınmaktadır. Mülteci ya da şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen ikincil koruma statüsü ise menşe veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; “Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek”, “ İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak”, “Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında” verilen statüdür (YUKK-Madde 63).

Türkiye’de yaşayan Suriye vatandaşlarının hukuki statüsü “geçici korunan”, “geçici koruma altında olanlar” ya da “geçici koruma statüsü” olarak geçmektedir. Geçici korumaya yönelik uygulamalar 1990’lı yıllarda Yugoslavya’nın dağılmasından sonra uluslararası gündeme girmiş ve 2001 yılında AB Konseyi tarafından “Geçici Koruma Yönergesi” kabul edilmiştir (Topal, 2015, s. 13-16). Suriye’den gelen mülteciler için uygulanan ve “asgari uluslararası standartlar”a uygun olarak düzenlenen geçici koruma rejimi; “açık kapı politikası”, “geri dönmeye zorlamama”, “bireysel statü belirlemenin yapılmaması”, “kamplarda barınma ve temel hizmetlerin sunulması” gibi acil ihtiyaçlara yönelik ilkeleri içermektedir (Oytun, 2014, s. 11).

Türkiye, Suriye’deki iç savaşın kısa süreceğini öngördüğü için Suriye’den kitlesel olarak zorunlu göç eden Suriye vatandaşlarını ilk olarak “misafir” olarak tanımlamış ve 2011 tarihinden itibaren 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği’ne dayanarak “geçici koruma statüsü”ne almıştır. Bireysel statü belirlemenin mümkün olmadığı toplu nüfus hareketlerinde uygulanan bu statü, Suriye vatandaşlarına yönelik tutumun değiştirilmesiyle 2013 ve 2014 yıllarında yeniden düzenlenmiştir. Bu kanun ve yönetmelikler çerçevesinde düzenlenen geçici koruma statüsü, “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara” sağlanan statü olarak tanımlanmaktadır (YUKK- Madde 91). Geçici koruma başvurularında sınırdan Türkiye’ye giriş yapan ve bulundukları illerde başvuru yapan mültecilerin başvuru süreçlerindeki prosedürler farklılaşmaktadır (Şekil 1.4). Bu süreçte kamplarda yaşayanlara belirli imkânlar (barınma, gıda, eğitim, sağlık, suya erişim vb.) sağlayan bu düzenlemelerde büyük çoğunluğu kamp dışında olan gruplara ise kayıt yaptırmaları halinde kısıtlı yardım (sağlık ve ilaçlara ücretsiz erişim hakkı) sağlanmaktadır. Kayıt yaptırmayanların herhangi bir hakka erişimi bulunmamaktadır (Orhan ve Şenyücel Gündoğar, 2015, s. 13).

Şekil 1.4. Türkiye Geçici Koruma Prosedürünün Aşamaları

Uluslararası ve ulusal hukuki sözleşmelerde koruma talep eden diğer ülke vatandaşları için yukarıda belirtilen statüler kullanılmaktadır. Devran ve Özcan (2016) siyasi partilerin Suriyeliler için “mülteci”, “muhacir”, “misafir”, “göçmen” veya “sığınmacı” tanımlarını kullandıklarını, her kavramın İslam ve uluslararası literatürde farklı anlamlarının olduğunu belirtmektedir. AKP’nin “misafirlik” kavramını öne çıkardığını, CHP ve MHP’nin “kültürel” ya da “dini” bağ kuran söylemler kullanmaktan kaçındığını fakat MHP’nin Suriyeli Türkmenler için bu söylemi kullanmaktan geri durmadığı açıklanmaktadır. AKP’nin söylemlerinde “sığınmacı” kavramının, “(...) İslam retoriğinde daha emniyetli bir yaşam için baskıdan, zulümden kaçmak (...)” anlamında “muhacirlik” ile bağlantısının kurulduğu belirtilmektedir. Muhacir ile birlikte “misafir”, “mazlum” gibi tanımlamalar yapan AKP’nin Osmanlı tarihinden hareketle kendisini “geleneğin varisi” olarak sunduğu, İslami ve milliyetçi retoriği üstlenerek muhalif partileri Suriyeli mültecilerin karşısında konumlandığından söz edilmektedir. Gidilen yerde sürekli olmayan ve geri dönme anlamını taşıyan “misafirlik” söylemi; misafir edilenlerin kültürel olarak en iyi şekilde ağırlanmasını barındırdığı için toplumun nasıl davranması gerektiği konusunu da gündeme getirmektedir. Diğer yandan geçiciliğe yapılan vurguyla mültecilere karşı oluşan rahatsızlığın giderilmesinin amaçlandığı belirtilmektedir (Devran ve Özcan, 2016, s. 45-46). Anaakım gazetelerin haberlerinde yer alan bu söylemlerin kimi zaman birlikte kullanıldığını belirten

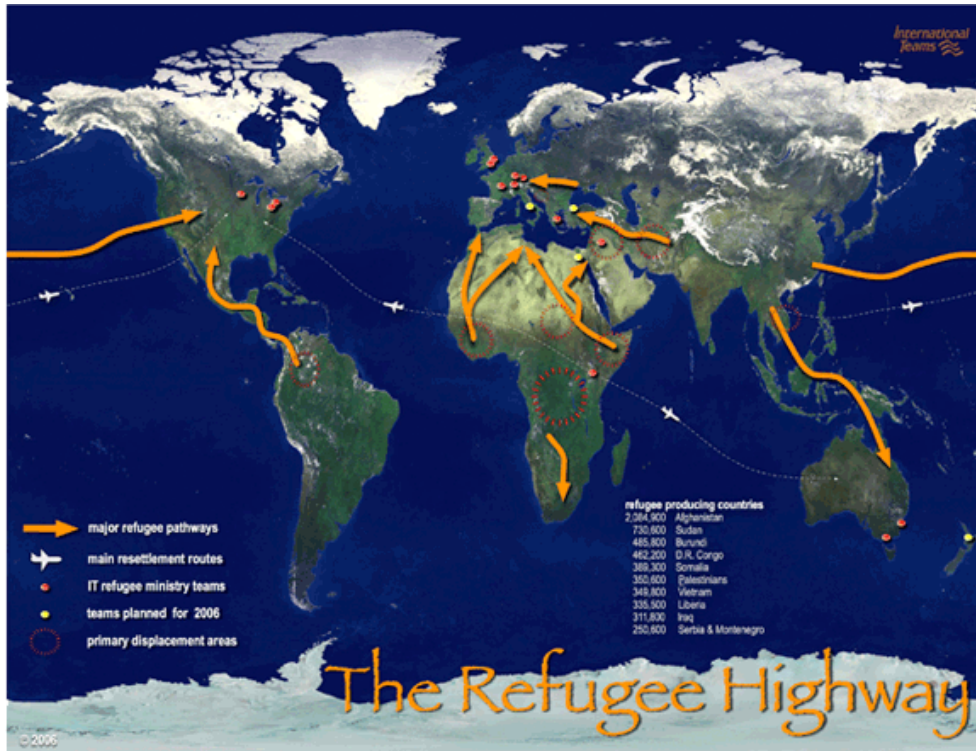
Doğanay ve Çoban Keneş (2016) bu “adını koyamama hali”nin ortaya çıkardığı belirsizliğin Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin hukuki konumları ve hakları açısından sorunlar yarattığını, basının hükümetin politikasına uygun bir şekilde bu “muğlak”lığı sürdürdüğünü belirtmektedir (s. 154-155). Bu uzun süreli yasal belirsizliğin Türkiye’nin “sığınma rejimini” tanımladığını belirten Biehl (2015), bu yönetim biçiminin mültecilerin gündelik yaşamlarını ve gelecekteki yönelimlerini yönetirken merkezi bir rol oynadığını aktarmaktadır (s. 69).

Suriyeli mülteciler, UNHCR’nin “prima facie” (“varışta” mülteci ya da ilk görüşte mülteci) tanımına uymaktadırlar. Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin büyük bir bölümü yaşamını kentlerde sürdürdükleri için çalışma çerçevesinde 2013 yılından sonra “kent mülteci”lerine dönüştüğü kabul edilmektedir. Kendi imkânları ile kentlerde var olmaya çalışan kent mültecilerinin kalıcı yerleşimiyle ilişkili olarak entegrasyonunu, temel hizmetlere erişim sorunlarını daha iyi yansıttığı ve herkesin istediği yerde yaşama hakkını vurgulamak için bu tanıma başvurulmuştur. İncelenen haberlerde misafir, göçmen, sığınmacı gibi doğrudan kullanımın olduğu yerler dışında çalışmada Suriyeli mülteci ya da Suriyeli kent mültecisi olarak kullanılmıştır.

2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK: SURİYELİ KENT MÜLTECİLERİNİN DÜNYADA VE TÜRKİYE’DEKİ DURUMU

2.1. Uluslararası Göç ve Kent Mültecilerinin Sorunları

Uluslararası ölçekte İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan zorunlu kitlesel göç hareketliliği Suriye İç Savaşı’ndan sonra yaşanmıştır. Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş sonrasında 6,5 milyondan fazla Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı güvenli bir ülke bulabilmek için diğer ülkelere göçmüş ve sığınmışlardır (UNHCR, 2020). UNHCR’in 2021 yılı Haziran ayında yayımladığı güncel verilerde 2020 yılında, tüm dünyada 82.4 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bu nüfusun 26.4 milyonunu ise mülteciler oluşturmaktadır (Şekil 2.1). Güncel durumda dünyada en çok mülteci barındıran ülkeler arasında; Türkiye (3,6 milyon), Kolombiya (1,8 milyon), Pakistan (1,4 milyon), Uganda (1,4 milyon), Almanya (1,1 milyon) yer almaktadır. Düzenli ya da düzensiz göçün kaynağı durumundaki ilk beş ülke ise Suriye (6,7 milyon), Venezuela (4 milyon), Afganistan (2,6 milyon), Güney Sudan (2,2 milyon), Myanmar Birliği Cumhuriyeti’dir (1.1 milyon) (UNHCR, 2020)

Şekil 2.1. Dünya çapında yerinden edilen mültecilerin göç yolları (URL-2)

Göç, bulunduğu yerden ayrılarak uluslararası sınırı geçen ya da yaşadığı ülkede yer değişikliğini ifade eden nüfus hareketidir (IOM, 2009). Bu nüfus hareketi, “bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini” içerir (Marshall, 2005, s. 685). Daha iyi bir yaşam sürebilmek için farklı bir yere göç etme ve yerleşme kararı; doğulan yerle bağlantının kopararak başka bir ülkede kısa sürede asimile olmak kadar basit bir süreç olmayıp, göç eden kişinin yaşamının geri kalanını ve daha sonraki kuşakları da etkileyen bir süreçtir. “Kolektif bir eylem” olarak tanımlanan göç hareketliliği, toplumsal değişimin neden olduğu bir olgu olarak öne çıkarken göç alan ve göç veren toplulukları etkiler (Castles ve Miller, 2008, s. 29). “Toplumsal değişimin ve küresel gelişmenin sadece bir yüzü” olan göç, “(...) farklı toplumlar arasındaki karmaşık bağlantılardan ortaya çıkar ve yeni bağlantıların oluşturulmasına katkıda bulunur.” Bu yüzden kendi başına bir fenomen olarak analiz etmek yerine birbirleriyle bağlantılı olan kategorilerin değişiminin incelenmesi önem kazanmaktadır (Castles ve Miller, s. 215). Göç çözümlemelerinde itici faktörler güvenliği artırmakla ilişkilendirilirken, çekici faktörler ise “risk aldırıcı ve geliri arttırmaya yönelik bir göçü özendirdiği”nden bahsedilir (Marshall, 2005, s. 685).

Güvenlik sorunu ile ilişkili olarak, şiddetli çatışmalar ve ardından geçim kaynaklarının tahrip edilmesi nedeniyle yerinden edilen insanlar kamplardan ziyade kentsel alanlara yerleşme eğilimindedir (Jacobsen, 2006, s. 273). Artan kentleşmenin göze çarpan özelliklerinden biri, çatışma ve doğal afetler tarafından tetiklenen mültecilerin kentsel alana akışıdır (Pavanello vd, 2010, s. 11). Kentleşme oranları küresel olarak arttıkça, mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin sayısı ve oranı da artmaktadır (Jacobsen, 2006, s. 273). Bu nüfus eğilimleri zorunlu göçmenleri ve yaşadıkları şehirleri dönüştürme potansiyeline sahiptir (Landau, 2003, s. 4-5). Sığınmacıların kentlerde yaşamaya başlaması bu anlamda düzenleme yapılmasını da gerekli hale getirmiştir. 1997 yılında UNHCR, *Comprehensive Policy on Urban Refugees* (Kent Mültecileri Üzerine Kapsamlı Politika) sözleşmesinde kent mültecilerini, “kentsel alanlarda yaşayan ve yardıma ihtiyaç duyan mülteciler” olarak tanımlamıştır (UNHCR, 1997). Dünyadaki sığınmacıların %90’ının kent ya da kent çevresindeki merkezlerde yaşamaya başlaması ve uzun vadeli kamp yapılmasının olumsuz sonuçlarının kabulüne yanıt olarak Eylül 2009’da kent mülteciliğine yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır (UNHCR, 2012). Bu sözleşmede kentte yaşayan

mültecilerin; tutuklanma ve alıkoyma tehdidi, geri gönderilme, taciz, sömürü, ayrımcılık, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddete karşı savunmasızlık, insan kaçakçılığı ve kaçakçılık gibi bir dizi koruma riskiyle karşı karşıya kaldığından söz edilir. Mültecilere uluslararası koruma sağlanması ve sorunlara kalıcı çözümler getirebilmek için UNHCR'nin kentsel alanlarda mülteciler konusundaki konumunu yeniden gözden geçirerek daha yapıcı ve proaktif bir yaklaşımı benimsediği aktarılmaktadır. Bu anlamda kent mültecilerine yönelik düzenlemeler güvenlik, barınma, yiyecek, temel sağlık hizmetleri, ilköğretim ve psiko-sosyal desteğin sağlanmasını içermektedir (UNHCR, 2012). Kentsel alanlarda mültecilerin korunmasına ilişkin politikaların yer aldığı belgede vurgulanan bir diğer konu, dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentsel alanlarda ve bunların yarısının -1,5 milyar-enformel yerleşimlerde yaşamasından kaynaklı sorunlardır. Mültecilerin yoksulluk nedeniyle kentsel hizmetlere (sağlık, eğitim ve koruma) erişimde zorluklarla karşılaştığından ve riskli bölgelerde aşırı kalabalık konutlarda yaşamaya zorlandığından bahsedilmektedir. Ek olarak, mültecilerin yasal istihdam fırsatlarından ve finansal sermayeye erişimden engellendiğinden söz edilmektedir. Sınırlı geçim olanakları için kentli yerli yoksullarla rekabet halinde olan mülteciler, ev sahibi ülkenin yetersiz olan kentsel altyapı ve hizmetlerine erişimde dezavantajlı bir konumda olduğu öne çıkarılmaktadır (UNHCR, 2012).

Jacobsen (2006) kent mültecilerini, “hükümet tarafından kentsel olarak belirlenen bir bölgede ikamet eden kırsal veya kentsel kökenli mülteciler” olarak tarif eder. Jacobsen'in kullandığı şekliyle bu terim, tanınmış mültecileri (yani belirleme prosedürlerinden geçmiş ve hükümetin gözünde resmi mülteci statüsü kazanmış olanlar), sığınmacıları (başvuruda bulunmuş ve henüz tespit prosedürlerinden geçmemiş olanlar), geçici koruma kapsamındakileri (örneğin, Birleşik Krallık'ta bu statü 'istisnai kalma izni'dir; birçok Afrika ev sahibi ülkede, prima facie - ilk bakışta-statüsü) ve mülteci statüsü reddedilen ancak ülkede kalanları ifade eder. Kalıcı oturma izni verilmeden önce bürokratik engellerle karşılaşan sığınmacıların başvuruları çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanmakta ve sınır dışı edilme riski altındadır (s. 274). Bu anlamda Sommers (1999), dört farklı kent mülteci kategorisi tanımlamaktadır: (1) resmi olarak tanımlanan ve şehirlerde ikamet etme iznine sahip az sayıda olan kişiler; (2) resmi olarak mülteci statüsünde tanımlanan ancak kentlerde yaşamak için yasal haklardan yoksun olanlar; (3) UNHCR ofisine mülteci

olarak sığınma talebinde bulunmak için kentsel alana gelenler; (4) mülteci olduğunu iddia eden ancak herhangi bir kurumsal alan tarafından tanınmayan veya yardım almadan yaşayanlar (s. 22).

Kentsel alanlardaki mülteciler, iki büyük nüfus olan diğer yabancı göçmenler ve ulusal kent yoksullarının bir alt kümesidirler. Ancak mülteciler, diğer kentsel nüfuslardan iki önemli ölçüde farklıdır (Jacobsen, 2006, s. 276). Birincisi, yolculukları boyunca pek çok mülteci; şiddet içeren çatışmalar, işkence ve diğer insan hakları ihlalleriyle karşılaştıkları için bu deneyim fiziksel-zihinsel sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Dolayısıyla geçim kaynakları oluşturmada zorluklar yaratabilmektedir. İkinci olarak, kent mültecileri teorik olarak kendilerine sunulan koruma ve yardım nedeniyle diğer kent yoksullarından ve yabancı göçmenlerden de farklıdır. Uluslararası hukuk ve diğer belgelerde belirtilen haklar ile ev sahibi devletin koruması altındadır. Bu haklar, mültecilerin kamplarda veya kentsel alanlarda olup olmadıklarına ve ulusal politika gerekliliklerine bakılmaksızın geçerlidir. Ayrıca mültecilerin kamplardan kentsel alanlara taşınmaları durumunda uluslararası korumalarını kaybetmedikleri belirtilir (Jacobsen, 2006, s. 276). Bu nedenle mülteciler özel bir alt küme olarak ele alınmalıdır. Bununla birlikte, mülteciler, onları diğer göçmenlerden ayıran belirli bir yasal statüye sahip olanlar veya sahip olmayı isteyenler olarak düşünülebilmektedir (Jacobsen, 2006, s. 274).

Yasal statünün olmaması mültecilerin yaşamları üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır. Yasadışı ve mülteci statüsünün olmaması, işlere sınırlı ve dezavantajlı erişim, çocuklar için eğitime erişim eksikliği, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ve ev sahibi toplumda dolaşım özgürlüğü dâhil diğer haklarını talep edememe anlamına gelir. Bu mülteci grubu, mülteci statüsüne ve sınırlı haklara sahip olanlardan daha yüksek derecede dışlanma yaşayarak en savunmasız grup olarak kabul edilebilmektedir. Yasadışı, kötü muamele karşısında adalet talebinde bulunamama ile sonuçlanabilmektedir (Grabska, 2006, s. 296). Diğer yandan, yasal statüye sahip olanlar ve olmayanlar arasında da çok az fark vardır. Bu iki grup, en savunmasız ve ötekileştirilmiş nüfusu oluşturan reddedilen mültecilerle birlikte farklı şekillerde marjinalleşmeye maruz kalmaktadır (Grabska, 2006, s. 304). Kentsel alanlarda yaşayan mülteciler, genellikle kamplarda karşılaşılmayan sayısız koruma ve geçim sorunu ile karşı karşıyadır (Jacobsen, 2006, s. 273). Pratikte, kent

mültecileri, keyfi tutuklama ve gözaltı, işverenler tarafından sömürü, ayrımcılık ve fiziksel taciz dâhil olmak üzere bir dizi koruma sorunu ve tehdidi ile karşı karşıyadır. Uygulamada yasal statü konusu kent mültecilerinin deneyimlerinde çok az fark yarattığı görülmektedir (Jacobsen, 2006, s. 276). Tüm bu etmenler çerçevesinde azınlıkların birlikte yaşamaya itildiği, toplumun geri kalanından tamamıyla tecrit edildiği ve unutulduğu belirli kentsel ya da varoş alanlarında yoğunlaşmanın “mekânsal marjinalleşme”ye neden olduğundan söz edilmektedir (Dubet ve Lapeyronnie’den alıntılan Castles ve Miller, 2008, s. 283). Yine de yerinden edilen birçok mültecinin şehirlerin sağladığı anonimlik nedeniyle güvende hissetmesi, kamplarda erişilemeyen sağlık hizmetleri ya da insani yardımdan yararlanmak için kentsel alanlarda yaşamayı tercih ettiği belirtilmektedir (Jacobsen, 2006, s. 279).

Jacobsen (2004), kent mültecilerini kentsel alanlarda ikamet eden (resmi olarak tanınmış olsun ya da olmasın) kendi kendine yerleşmiş mülteciler olarak tanımlarken; zulümden kaçan mültecilerin ekonomik veya diğer nedenlerle göç edenlerden ayırmanın zor olduğundan söz edilmektedir. Yerinden edilmiş olsun veya olmasın, tüm kent yoksullarının karşılaştığı geçim sorunlarının benzer olduğu; kent mültecileri ve göçmenlerin yasal statüleri ve yabancı düşmanlığıyla ilgili ek sorunlarla karşılaşmakta oldukları açıklanmaktadır. Mültecilere uluslararası anlaşmalarla tanınan haklar (hareket özgürlüğü ve ücretli çalışma, serbest meslek, meslekler, mülkiyet vb. yoluyla geçim hakkı) açıktır, ancak mültecilerin bunları uygulamak için geçimlerini sağlamaya çalıştıkları ülkelerdeki ev sahibi hükümetlerin çoğu zaman uygulamadıkları belirtilmektedir (Jacobsen, 2004, s. 57). Ev sahibi ülke politikaları, hükümetlerin statü belirleme prosedürlerini ve mültecilerin yasal olarak nerede ikamet edebileceklerini kontrol ettiği için kentsel alanlarda yaşayan mültecilerin yasal statüsünü de belirler. Statü belirleme ve kamplara kapatma politikaları, hangi kent mültecilerinin yasal statüye sahip olup olmadığını etkilemektedir (Bailey, 2004, s. 15). Kentlerde yaşayan mülteciler ile ilgili bir başka konu; sayıları, profilleri, statüleri, konumları ve geçim kaynakları hakkında çok az şey bilindiği için büyük ölçüde “gizli” bir nüfus olmasıdır (Pavanello vd, 2010, s. 11). Kentsel alanlarda yaşayan binlerce kişi kayıt olmadıkları veya rapor edilmedikleri için mülteci sayımına dâhil edilmemektedir ve UNHCR'nin 'dağınık' olarak adlandırdığı alanların önemli bir kısmının kentsel alanlarda olmasının mümkün olduğundan bahsedilmektedir (Jacobsen, 2006, s. 275).

Tüm bunlarla bağlantılı olarak, kentsel alanlara göç eden mülteciler savunmasız bir kentsel göçmen -belki de göçmen mülteciler- türüdür; bu yüzden istekleri, hakları ve bulundukları ev sahibi ulusun topluluğuyla bağlantıları hesaba katılarak düşünülmesi gerekmektedir (Sommers, 1999, s. 24). Şehirler göç sürecinde demografik profillerinde ve ekonomik ticaret, istihdam ve yatırım modellerinde değişiklikler yaşamaktadır. Yerel halkın sahip olduğu tutumlar çoğu zaman kozmopolitliğin yeni biçimlerine veya daha yaygın olarak artan yabancı düşmanlığına doğru kaydığı belirtilir. Üçüncü dünya şehirleri arasında veya üçüncü dünya şehirleri ile Avrupa ve Kuzey Amerika'dakiler arasında hareket edenlerin, kentsel ekonomileri müzakere etmek için kırsal alanlardakilere göre daha donanımlı olabildiği açıklanır. Fakat dil engelleri, ayrımcılık, şiddet ve belirsiz yasal statüyle uzun süre karşı karşıya kalma olasılıkları da yüksektir (Landau, 2003, s. 4-5). Belirli gruplara yönelen ırkçılığın pek çok göçmen ülkesinde olduğundan söz eden Castles ve Miller (2008), egemen grupların ekonomik, toplumsal ve siyasi güçleri karşısında konumlandırılan grupların dışlandığını ya da sömürüldüğünü açıklamaktadır. Toplumsal olarak inşa edilen farklar temelinde dışlama ve ayrımcılığın yapılmasını sağlayan bu gücün ise kanun, politika ve idari uygulamalar gibi gelişmiş yapılarla sürdürüldüğünden bahsetmektedir. Belirli azınlık gruplara atfedilen fiziksel/kültürel özellikler için siyasal söylemde “ırksallaştırma” terimine başvuran Castles ve Miller, sorun olarak imlenen belirli grupların toplumsal olarak inşasında “siyasesetin ırksallaştırılması” ya da “kentsel alanın ırksallaştırılması” için kullanılabileceğini belirtilmektedir (Castles ve Miller, 2008, s. 48).

Kibreab (1996), Chambers'ın kırsal kesimdeki Afrikalı mültecilerden "Gözün Görmediği Şey" olarak bahsettiğini belirtmektedir. Bu durumu, yerleşim alanlarının uzaklığı ve uluslararası yardım rejiminin tepkilerini karakterize eden kentsel önyargıyla ilişkilendirir. 1970'lerde kırsalda yaşayan mülteciler "gözün görmediği şey" olarak tarif ediliyorsa, Kibreab şehir merkezlerindeki mültecileri, gözün “görmeyi reddettiği” şey olarak açıklar. 1980'lerde birçok Sahra-altı Afrika ülkesinde yaşanan savaş, kuraklık ve ekonomik zorlukların en dramatik ve geniş kapsamlı etkilerinden birinin, kırsal alanlardan şehirlere büyük ölçüde nüfus kayması olduğunu açıklamaktadır. Söz konusu ekonomilerde yapısal bir dönüşüm olmaması nedeniyle nüfus değişimi gerçekleşmektedir. Buradaki yapısal dönüşüm, işgücü verimliliğinin artmasını, tarımın toplam üretimde azalan payını, teknolojik ilerlemeyi

ve sanayileşmeyi ifade etmektedir. Afrikalı ev sahibi hükümetlerinin, kıt istihdam olanakları ve sosyal hizmetler -sağlık, eğitim, barınma, su ve ulaşım gibi- konusunda mültecilerin vatandaşlarla rekabet halinde olduklarını ve mültecilerin varlığının şehir merkezlerindeki durumu daha da kötüleştirdiği şeklinde yorumlandığından bahsedilmektedir (Kibreab, 1996, s. 131).

Marfleet (2007) ise 1980'lerin sonunda Rogge ve Akol'un "unutulmuş insanlar" olarak gözlemlediği kent mültecilerinin durumunun değişmediğinden bahseder. Kent mülteci topluluklarının varlığı ve yokluğu küresel bir fenomen olarak değerlendirilmekte, hükümetler ve kurumlar tarafından varlığı reddedilen şehir sakinleri olarak yorumlanmaktadır. Zorunlu göçmenler söz konusu olduğunda -genellikle planlanmamış ve beklenmedik hareketlerde bulunan kişiler- yetkililer, kendi sınırlarında otoritelerine yönelik bir tehdit olarak algılamaktadırlar (s. 36). Benzer bir şekilde Kibreab (2007) gelişmekte olan ülke hükümetlerinin mültecilerin varlığını kentsel alanlarda ortaya çıkan kötü şartların nedeni olarak gördüğünü belirtir. Bu yüzden mültecilerin eğitim, çalışma alanları ve tecrübelerinin göz ardı edilerek hükümetlerin belirlediği mekânlara –mülteci kampları ya da yerleşim yerleri- yerleştirildiğini açıklar. Ev sahibi ülke politikaları karşısında kent kökenli mültecilerin, istihdam olanakları ve özgürlüğün olmadığı yerleşim yerlerinde yaşamaya karşı çıktığı ve kent merkezlerinde toplanma eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Kibreab, 2007, s. 28-29).

Gelişmekte olan ülkelerde, ilk sığınma ülkelerine yerleşimin -kalma süresine bakılmaksızın- mülteci sorununa kalıcı bir çözüm sağlamadığını ve mülteci statüsünün, mültecileri kaçmaya iten faktörler ortadan kalktıktan sonra evlerine geri dönecekleri beklentisiyle verildiğinden bahsedilmektedir. Bu nedenle ev sahibi hükümet politikalarının çoğunun, mültecilerin ev sahibi toplumlara entegrasyonunu teşvik etmekten çok önlemek için tasarlandığı öne çıkmaktadır (Kibreab, 2007, s. 30). Kitlesel mülteci hareketleri -belirli ekonomik ya da ideolojik işlevler yerine getirilmediğinde- hoş karşılanmamakla birlikte devlet gelenleri dışlama ya da toplumdan izole etmek için çaba gösterebilmektedirler. İktidar şehirlerde yoğunlaştığı için devletin otoriteyi örnek teşkil edecek biçimde uyguladığı yer de kentsel bağlamdır. Dolayısıyla ekonomik istikrarsızlık veya siyasi kriz zamanlarında,

genellikle “görünmez” olan kent mültecileri yerli ya da milliyetçi akımlar tarafından dışlama kampanyalarının odağı haline gelebilmektedir (Kibreab, 2007, s. 36).

Kibreab (2007), hükümet tarafından mültecilerin mekânsal olarak tecrit edilme gerekçelerini Sahra-altı Afrika deneyimlerine dayandırırsa da, tüm gelişmekte olan ülkelerde tanımlanabilecek ortak modelleri şu şekilde açıklamaktadır: “Mültecilerin ev sahibi toplumlara entegrasyonunun önlenmesi”, “ulusal güvenliğe yönelik mevcut veya algılanan riskin en aza indirilmesi”, “istihdam, serbest meslek, kaynaklar ve hizmetler için vatandaşlarla mülteci rekabetinin önlenmesi”, “sınır bölgelerinde etnik dengesizliğe karşı hoşnutsuzluk”, “Mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında sorumluluğun UNHCR da dahil olmak üzere süresiz olarak uluslararası bağışta bulunan topluluklara yüklenmesi”, “Önceden ihmal edilen ve ekonomik olarak geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi için bir fırsat yaratılması” ve “toplumsal güvensizliğin önlenmesi veya en aza indirilmesi” (s. 29).

Mekânsal tecrit konusunda; göçmenlerin sosyal ve ekonomik faktörlerle bağlantılı olarak diğer majinalleşmiş topluluklarla birlikte yalıtılmış ve kötü koşulların olduğu kentsel bölgelerde yaşadıkları belirtilmektedir. “Etnik bölgeler” ve “gettolar”ın oluşmasına neden olan bu mekânsal ayrılmalar; “yerli topluluklar” tarafından tehlikeli olarak görüldüğü için bu bölgeler çatışmalar ile anılmakta, toplumsal kontrole yönelik kurumlarla (devlet ve polis teşkilatı gibi) çatışma alanı olarak da öne çıkabilmektedir. Belirli bölgelerde yoğunlaşmanın önlenmesi, “resmi bir devlet politikası” olarak ele alınmaktadır. Bu durum, yeni çatışmaların ortaya çıkmasına yol açabileceği gibi, kent yaşamının ve kültürünün yenilenmesine ve zenginleşmesine de katkıda bulunabileceğinden söz edilmektedir. Belirli etnik topluluklar kendilerine yeterli ve yalıtılmış şekilde modern kentlerde yaşayamayacakları için kültürel ve siyasal etkileşim; kültürel transfer, toplumsal kabul ve dışlanmanın karmaşık süreçleri etrafındaki pazarlıklar sonucunda ortaya çıkmaktadır (Castles ve Miller, s. 335). Bu yüzden kısıtlamaların kaldırılması ve mültecilerin insan haklarına saygı duyulabileceği bir ortam yaratılmasıyla, ekonomik/sosyal potansiyelleri ve ev sahibi topluma katkıları gerçekleşebilmektedir (Grabska, 2006, s. 304).

2.2. Türkiye’de Suriyeli Kent Mültecilerinin Karşılaştığı Temel Sorunlar

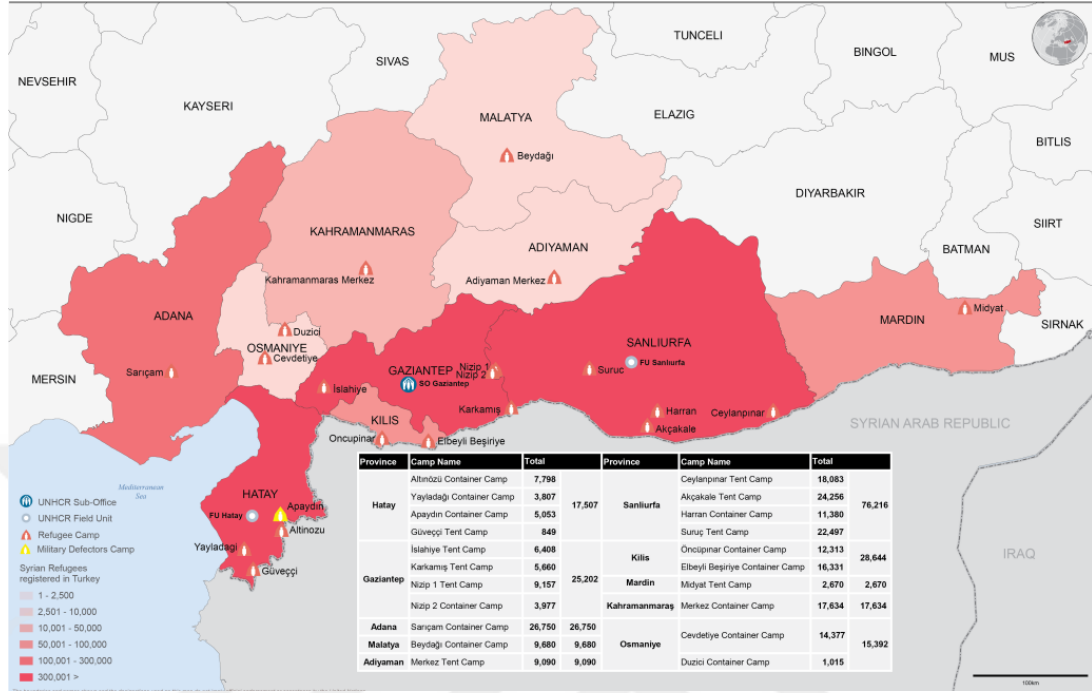
Suriye’den gelen sığınmacılara yönelik “açık kapı” politikası izleyen Türkiye, başlangıçta transit ülke konumundayken son yıllarda hedef ülke konumuna gelmiştir. Günümüzde Türkiye’de işletilen süreçte, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu “coğrafi kısıtlar” ile mülteci statüsünden yararlanamayan sığınmacılar Türkiye’de geçici bir süre kalmak zorunda kalabilmektedir (İkizoğlu Erensü, 2014, s. 206). Bu süreç başladığında “afet” ve “acil durum yönetimi” kapsamında değerlendirildiği için mültecilerin barınma merkezleri ve koordinasyonu Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sağlanmıştır.

Mülteci kampları; UNHCR (Handbook for Emergencies 3rd Edition), Sphere (The Sphere Project Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response) ve Türkiye’de AFAD’ın (Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge) hazırladığı teknik şartnamelerde yer alan standart ilkelere göre planlanan -çadır, konteyner ya da prefabrik yapılarla inşa edilen- geçici yerleşim yerleridir. AFAD tarafından yayımlanan rehberde, UNHCR ve Sphere’dekine benzer kriterlerin (su kaynağı, yerleşimin büyüklüğü, erişilebilirlik, lokasyon, topografya, toprak cinsi, bitkilendirme, ekoloji, kültür ve çevresel etki) yer aldığı belirtilmektedir. Türkiye’de kurulan kampların sürdürülebilir kampların coğrafi konumu ve yerleşim düzeninin, “sınırlı çevresel veriler”le değerlendirildiği ve “(...) atık yönetimi, emisyon kontrolü ve kaçınma yolları, yeşil altyapı, su tutma ve atık su dönüşümü gibi sürdürülebilirlik konularının ve gıda planlaması gibi kişiye bağlı hizmetlerde eksik ya da yetersiz (...)” olduğundan söz edilmektedir (İnan ve Korgavuş, 2017, s. 106-111).

Kampların yerleşim tasarımları/planlaması; küme, mahalle, kasaba ve kamp modülü olmak üzere arazi büyüklükleri ve hizmet birimleri belirlenmiştir (UNHCR, 2000, s. 216). Türkiye’de kampların kurulduğu yerlere bakıldığında kentlerden bağımsız bir şekilde planlandığından bahsedilebilmektedir. Mülteci kamplarının⁴⁰ (geçici barınma

⁴⁰ Türkiye’de 2017 yılına kadar AFAD’ın koordinasyonunda 10 ilde 21 kamp (12’si konteyner kent, 9’u çadırkent) kurulmuştur (AFAD, 2017, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/02_10_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf , Erişim Tarihi: 24.01.2021). 2018 yılından sonra Adıyaman, Gaziantep İslahiye, Nizip-1, Karkamış,

merkezi) çoğunlukla Suriye-Türkiye sınırına yakın olan illerde ve sınıra yakın bölgelerde yer seçtiği görülmektedir (Şekil 2.2).

Şekil 2.2. Suriyeli Mülteci Kampları ve Güneydoğu’da Kayıtlı Suriyeli Mültecilerin Dağılımı (UNHCR, 2017).

Kamplara dair tasarım kararlarının gündelik yaşam alışkanlıklarına yönelik normatif yaklaşımlarla verilmesi; kamusal alanının tek bir fiziksel mekân kimliğine indirgenerek, “boş bir kap” şeklinde algılanmasından bahsedilmektedir (Tan ve Günenç, 2017, s. 53). Bununla birlikte geçici, “acil barınma çözümü” olarak üretilen ve acil ihtiyaçları (barınma, yiyecek, sağlık gibi) karşılamak üzere temellenen kamplarda yaşayan topluluğun kültürel nitelikleri (etnik, aşiret, dini kimlik ağı) dikkate alınmadığı için, kamplarda “homojen bir toplumsallaşma” varsayıldığı belirgin hale gelmektedir (Tan ve Günenç, 2017, s.53). Bu durum uzun vadede mülteciler için pek çok sorunu da açığa çıkarmaktadır. İnan ve Korgavuş (2017), kamplarda kalan mültecilerin tecrit edilme, rekreasyonel alanların yetersizliği, mesleki amaçlar, sosyal etkileşim eksikliği ve dış desteğe bağımlı olma durumundan

Mardin Midyat, Şanlıurfa Akçale ve Suruç kampları kapatılarak mülteciler sınır bölgelerindeki kamplara yerleştirilmiştir.

Geçici Koruma Kapsamı’ndaki Suriyeli Mültecilerin yaşadığı 5 ilde 7 kamp yer almaktadır (GİGM, 2020c, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim tarihi: 06.12.2020). Mevcut Durumda Türkiye’de 28 geri gönderme merkezi ve 1 kabul-geri gönderme merkezi yer almaktadır (GİGM, 2020d, <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33>, Erişim tarihi: 06.12.2020).

rahatsız olduğundan bahseder (s. 111). Suriye’den İstanbul’a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu’nun yayınladığı raporda (2013) ise kamplara gitmeyi tercih etmeyen sığınmacıların nedenleri arasında; kampların fiziksel koşullarının kapasitesinin talebi karşılayamaması ve güvenlik açısından uluslararası kriterlere uygun olmaması, giriş çıkışların özel kontrol altında olmasıyla izolasyon ve hareket özgürlüğünün engellenmesi, etnik ve dini kökene dayalı ayrımcılığa uğrama riski, cinsiyete yönelik ayrımcılık ve şiddet, kampların politik grupların baskısı altında olmasıyla tarafsızlığa dair çekinceler olduğu aktarılmaktadır (s. 10).

Türkiye’de kurulan kamplarda yaşanan bu sorunlar bağlamında mülteciler için barınma sorununun önem arz eden bir konu haline geldiğinden söz edilebilir. Baysal (2014), barınmanın bir ihtiyaç olduğunu ve bu ihtiyacın giderilmesi için anlaşmalarda tariflenen hakkın, bir kullanım hakkı olarak “konut hakkı” olduğunu vurgulamaktadır. Baysal, barınma ve konut hakkına dair ayrımı yaparken; barınmayı sağlayan çadırın “insan onuruna yakışan bir yaşam”da yerinin olmadığını belirtmektedir. Barınma konusunda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise barınmanın, fiziksel bir barınaktan fazlası olduğunu; ekonomik ve sosyal fırsatlara erişimin sağlanmasıyla, konut sakinlerinin sağlığı üzerinde olumlu etki sağlayarak ekonomik yoksunluk döngüsünü kırabilecek yerler olarak değerlendirmiştir (WHO, 2011). Barınma ve mülteci kampları konusunda Bakbak’a (2018) göre, barınma sorunu “basit bir ihtiyaç” gibi görünse de insanların yaşama bağlanabilmesi için temel önemde olan konulardan biridir. Bireylerin sosyal çevresini, huzurunu ve yaşam kalitesini etkileyen en önemli unsurdur. Kamp yerleşmelerinde, kentlerde olan sosyal donatıların olması yeterli olmamaktadır. Bireylerin kendilerine dair yaşamsal kararları almaları ve kendi imkânlarını görerek yaşamlarına yön verebilmesi bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Bakbak, 2018, s. 263).

Kamplardaki bu koşullar ile birlikte dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mülteciler yaygın olarak kentlerde yaşamaktadır. 2020 yılı verilerine göre Türkiye’ye sığınan ve geçici koruma ⁴¹ altında olan kişilerin % 2’si (59.457 kişi) geçici barınma merkezlerinde , %98’i (3.568.534 kişi) ise şehirlerde yaşamaktadır (GİGM, 2020b).

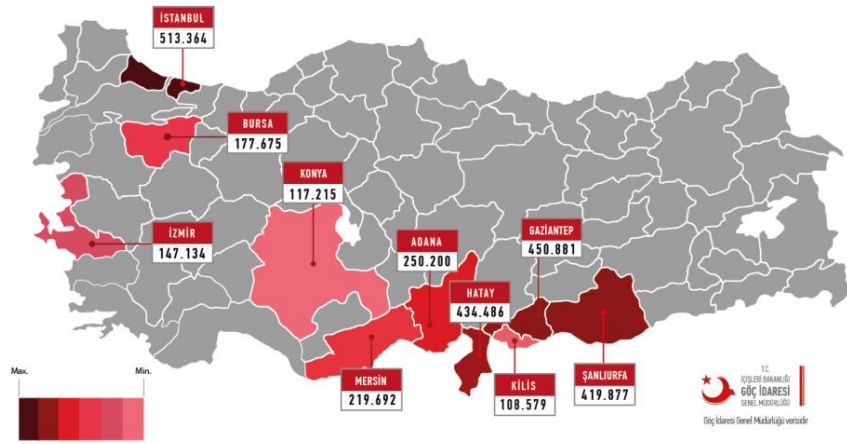
⁴¹ 2010-2019 yılları arasında uluslararası koruma başvuruları incelendiğinde 2018 yılında en çok başvurunun alındığı (114.537) ve 2019 yılında başvuruların neredeyse yarıya indiği (56.417) görülmektedir (GİGM, 2020e, <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, Erişim tarihi: 06.12.2020).

Kentlerde yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik düzenlemelerde; 1994 tarihli yönetmelikte⁴² yer alan pratiklerin -sığınmacıların üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar belirli kentlerde (uydu kent) ikametinin zorunlu hale getirilmesi- Nisan 2013'te çıkarılan kanunda (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) sürdürüldüğü belirtilmektedir (İkizoğlu Erensü, 2014, s. 206). Bu yüzden Türkiye'ye iltica etmek için başvuranlar İçişleri Bakanlığı'nın belirlediği uydu kentlere yönlendirilmektedir. 2010 yılından önce 33 uydu kentin olduğu, 2010 yılından sonra 51 ve 2012 yılında bu sayının 63'e çıkarıldığı açıklanmaktadır. Her uydu kentte sığınmacılara yönelik farklı uygulamaların olduğu bahsedilmekte fakat kentteki yaşama dair çalışmaların ve eylem planlarının olmadığı aktarılmaktadır (BİAMER, 2014, s.11-15). Erdoğan (2019), Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin büyük bölümünün, 2013 sonrasında kamplarda kapasitenin dolmasının ardından "sessiz bir kabul" gösterilerek istedikleri şehre yerleşmesine izin verilmesiyle "kent mültecileri"ne dönüştüğünden söz eder. Türkiye'nin neredeyse tamamına yayılmış biçimde kent mültecileri olarak kampların dışında yaşamaktadırlar. Bununla birlikte 2020'den sonra kamplarda yaşayanların sayısının %1'in altına düşeceği açıklanmaktadır (s. 7).

2020 yılı itibarıyla geçici koruma kapsamında bulunan mültecilerin yoğunlaştığı illere bakıldığında ilk sırada İstanbul (513.364) yer almaktadır. Bunu sırasıyla, Gaziantep (450.881), Hatay (434.486), Şanlıurfa (419.877), Adana (250.200), Mersin (219.692), Bursa (177.675), İzmir (147.134), Konya (117.215) ve Kilis (108.579) ve diğer iller izlemektedir (Şekil 2.3).

⁴² Bu yönetmeliğin tam adı "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar Üç Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine uygulanacak usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"tir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

Şekil 2.3. “Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı” (GİGM, 2020f).

Suriyeli kent mültecilerinin, kentlerin, kamplardan daha fazla imkânı barındırmasına rağmen vatandaşlık haklarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan ayrımcılıklarla karşılaştığı belirtilmektedir. Yaşlı, kadın ve çocuk gibi grupların bu durumu “çifte dezavantajlılık” olarak deneyimlediği ve deneyimlerini daha yoğun yaşamalarına neden olduğu vurgulanmaktadır (Kahraman ve Kâhya Nizam, 2016, s. 812-813). Bu ulusal ve uluslararası durumun yerelde ortaya çıkmasından kaynaklı olarak bu sorunları kendi sınırları içerisinde yaşayanların zorunlu olarak gereksinimlerini karşılamakla yükümlü belediyelerin ilgilenmesi gereken bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Göç edilen şehirlerdeki belediyelerin en temel sıkıntısı yasal ve idari anlamda görev sınırlılıklarının varlığıdır. Belediye Kanunu başta olmak üzere, belediyeleri ilgilendiren düzenlemelerde “vatandaşa hizmet” vurgusu, belediyelerin vatandaş olmayan mültecilere hizmet sunmasını sorunlu bir hale getirmiştir (Erdoğan, 2017).

Türkiye’ye gelen mültecilerin hangi kentlerde, nerelerde ve nasıl yaşayacağına dair bir yerleştirme planı olmadığı belirtilmektedir (Erdoğan, 2019, s. 7). Bu nedenle mültecilerin yaşamakta oldukları şehirlerin kendi özelliklerine göre (demografik yapısı, ekonomik durumu, kültürü, siyasi ortamı) yaşanan sorunların boyutları değişiklik göstermektedir (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015). Mültecilerin tercih ettikleri şehirler de bu koşullara göre farklılaşmaktadır. Bunlar arasında Gaziantep,

Mersin, Şanlıurfa, Kilis, Hatay, Adana, İstanbul, Bursa, Konya ve Kayseri sayılabilmektedir.

Suriyeli mültecilerin en yoğun yaşadığı şehirlerden biri olan Gaziantep'in tercih edilme sebebi, ekonomik gelişim potansiyelidir. Gaziantep'in sigortasının sanayi olduğu aktarılırken; farklı kültür/ alt grupların şehir ekonomisine entegre olmasıyla "ortak çıkar alanı" öne çıkmakta ve sosyal uyumu kolaylaştıran bir faktör olduğu belirtilmektedir. Şehrin sigortası olarak ekonomi vurgulanırken; dil ve kültür farklılığından kaynaklanan sorunlar, ekonomik nedenler, mültecilerin kalıcı olduklarının anlaşılması, provokasyonlara müsait kentsel ortam ile bu alanın bozulmasıyla kutuplaşma riski olduğu vurgulanmaktadır. Geçmişten gelen ticari bağlantılar gibi ekonomik nedenler Gaziantep şehrinin tercih edilmesinde önemli bir etkidir. Ticari bağlantılar ve limanın sunduğu ticaret imkânı nedeniyle üst gelir grubuna mensup mültecilerin ise Mersin'i tercih ettiğinden bahsedilmektedir. Göç eden nüfus ile birlikte ihracattaki artış ve geçmişten gelen akrabalık bağlarının bulunmasıyla olumlu olarak değerlendirilse de, gerekli alt yapı ve hizmetlerin nüfus artışına paralel olarak gelişmemesi gündelik yaşamdaki temel sorunlardan biridir. Kadınların suistimali, çeteleşme, hırsızlık, uyuşturucu, radikal grupların varlığı gibi güvenlik açıklarıyla ilgili konular yerel halkın sorun yaşadığı konulardır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015).

Suriyeli mültecilerin yaşamak için tercih ettiği ve akrabalık ilişkilerinin öne çıktığı diğer şehirler ise Şanlıurfa, Kilis ve Hatay olarak anlatılmaktadır. Dil ve kültür sorununun aşıldığı bu yerlerden olan Şanlıurfa'da sivil toplum kuruluşları gerginliği azaltan faktör olarak öne çıksa da terörle ilişkili olarak güvenlik kaygılarının duyulduğu aktarılmaktadır. Bu üç şehirde çok eşlilik gibi konular ortak problemlerdendir. Sosyal problemlerin dışında mültecilerin ekonomik olarak en çok etkilediği şehirlerin Kilis ve Hatay olduğu vurgulanmaktadır. Kilis'te kendi nüfusundan daha fazla mülteci barındırması; etnik anlamda kutuplaşmaları, kentin altyapısı ve belediye hizmetlerinin konusunda yetersiz hizmet, kiraların artması, bozuk yapılaşma, farklı yaşam tarzı ve kültürün yarattığı tepki gibi sorunlar ile Kilis "en riskli şehir" olarak açıklanmaktadır. Suriye krizinden en çok etkilenen bir diğer şehrin ise Hatay olduğundan bahsedilmektedir. Ekonomik etkiler dört ana başlık altında toplanmaktadır: Doğrudan ticaret, taşımacılık/transit geçişler, sınır

ticareti/kayıt dışı ekonomi ve turizm. Konut kiralarında artış, satış fiyatlarında ise güvenlik gerekçesi ile düşüş olduğundan söz edilmektedir. Krizden ekonomik ve toplumsal anlamda daha az etkilenen şehirlerden biri olarak Adana öne çıkmaktadır. Adana'da işsizliğin yüksek olduğu aktarılmaktadır fakat alt iş kollarında iş gücü eksikliğinin mülteciler tarafından doldurulduğundan söz edilmektedir. Adana'da öne çıkan sorunlar; kaçak işçi çalıştırma, kadın/çocuk istismarı, mültecilere verilen eğitim imkânlarının yetersiz olması, dilencilik, hastanelerin hizmet kalitesinde azalmadır. Mültecilerin sorun yaşadığı alanlar kaçak çalışmalarıyla birlikte ekonomik durumlarının kötü olması, barınma ve eğitim koşullarıdır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015).

Sınır illeri dışında mültecilerin yerleştiği İzmir'in tercih edilme sebebi Yunan adalarına yakınlık olarak açıklanmaktadır. İzmir'de kentin çöküntü bölgelerinde yoğunlaşmaların göç tecrübesi bağlamında dayanışma ve günlük yaşam destekleri sağlanması bakımından avantaj sağladığı ancak etkilerinin giderek belirginleşen ekonomik kriz ile birlikte olumsuz etkileyebileceğinden bahsedilmektedir. Ekonomik faktörlerin göç davranışı üzerinde belirleyici olduğu aktarılırken; coğrafi ve kültürel bağların olmadığı İstanbul, Bursa, Konya ve Kayseri gibi ekonomik cazibe merkezlerinin tercih edildiği aktarılmaktadır. Sığınma süreçlerinde oluşan göçmen ağları, konut fiyatlarının düşük olduğu sosyal olarak dezavantajlı semtlerde veya kentlerde yoğunlaşmaya yol açtığı belirtilmektedir (Şentürk, 2020, s. 14-15).

Mültecilerin kentler ve kentlilerle kurduğu ilişkiler toplumsal, ekonomik, kamu hizmetleri, güvenlik boyutlarıyla ele alınmaktadır. Bu boyutlardan ilki olan toplumsal ilişkiler açısından olumlu olarak görülen yönler; aynı köken/mezhep, nüfusun günlük yaşama entegre olma potansiyeli, nüfusun büyük bölümünün farklılıklara uyum sağlayan çocuk ve genç nüfustan oluşması, evliliğin toplumsal kaynaşma araçlarından biri olması, çok kültürlülük olumlu olarak görülmektedir. Tersine şekilde; dil/kültür/ yaşam tarzı (erken yaşta evlilik vb.)/ etnik köken/ mezhep konularındaki farklılıklar şehirlerdeki sosyal, kültürel, ahlaki değişime işaret etmektedir. Demografik yapıdaki (doğurganlık ve nüfus artış oranı) değişim, etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları tetikleyebilecek bir zemini meydana getirdiği için toplumsal kaygı ve güvensizlik hissindeki artış toplumsal uyumu güçleştirmektedir. Kentlere yönelik yerel halk tarafından algılanan tehditler, çarpık yapılaşmada ve

gecekondulaşmada artış olduğu yönündedir. Mültecilere yönelik yerleşim planının olmaması ise kalabalık hanelerde ve kötü şartlarda barınma koşullarını ortaya çıkarmaktadır. Bireysel tehdit olarak görülen konularda; vatansız çocuklar, çok eşliliğin yaygınlaşması, boşanma oranlarının artması ve halkın tepkisi öne çıkmaktadır. Mültecilere yönelik tehditler ise gayri resmi evliliklerde kadınların hukuki statülerinin korunamaması, kadın ve çocukların istismarı, kadınların evlendirme konusunun maddi çıkar sağlama aracına dönüşmesi, çocuk işçilik ve çocukların kayıp nesil oluşturmalarıdır (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015; Tunç, 2015; Erdoğan ve Ünver, 2015; Af Örgütü, 2016; Uçak Erdoğan ve Tarlan, 2016; KONDA 2016; UN Women, 2018).

İkinci olarak mültecilerin ekonomik etkilerine bakıldığında, risk ve fırsatların iç içe geçmesi söz konusudur. Fırsat olarak değerlendirilen konular; sermaye, yatırım ve ticari bağlantılarıyla ihracata katkı, işgücü artışının yatırımcılara olan katkısı ve ticaret potansiyeli, insani yardım malzemelerinin ve hizmetlerin yerel firmalardan (özellikle gıda ve tekstil alanları) temin edilmesinin sınır illerinin ekonomisine canlılık sağlaması, vasıfsız işgücü gerektiren ve yerel halkın çalışmayı tercih etmediği iş kollarındaki açığın kapatılması imkânı, bazı sektörlerde yeni işgücü girdisi sağlaması, bazı sınır illerinde işsizliğin düşmesi ve istihdam kapasitesindeki artış söz konusudur. İş dünyasındaki gelişmelere bakıldığında yerel halkın iş fırsatlarının ellerinden alındığı yönündeki iddianın karşılığının olmadığı belirtilmektedir. Ulusal düzeyde tehditler; mülteci krizinin maliyeti-genel bütçeye getirdiği yük, uluslararası mali desteğin yetersizliği ve işletmelerin kaçak olmasından kaynaklı vergi kaybı öne çıkarken; yerel düzeyde sınır illerinde kiralarda artış, kiralık ev bulmakta zorluk, enflasyon artışıyla birlikte hayat pahalılığı, Suriyeli esnaf-yerel esnaf ve kaçak mülteci çalıştıran-çalıştırmayanlar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte küçük işletmelerde kayıt dışı/kaçak işçi ve çocuk işçi çalıştırılması yaygınlaşmakta, ulusal ekonomi açısından işsizlik rakamlarının yüksekliği ve işgücü piyasasının uzun vadede bozulması riskinden söz edilmektedir. Türk işçiler arasında da rastlanan bir durum olan kayıt dışı ekonomide mülteciler; güvenceden yoksun ve istismara maruz kalarak çalışmaktadır. İşgücü piyasasına erişim konusunda vasıflı olan mülteciler mesleklerini icra edemedikleri için kayıt dışı sektörlerde yönelmekte ve küçük tekstil atölyeleri, inşaat işçiliği gibi işlerde çalışmaktadır. Suriyeli kadınlara yönelik yaygın görüş ise çalışmak istemedikleri şeklindedir. Kadınlar da benzer

şekilde kayıtdışı işlerde (fabrika ya da atölye gibi çalışma saatlerinin uzun, gelirin düşük olduğu yerler) çalışmakta fakat işgücü piyasasına katılımın düşük olmasının nedenleri olarak kültürel faktörler, dil engeli, çocuk bakımı, ev işi sorumlulukları ya da evde bakıma muhtaç kişilerin olması öne çıkmaktadır. İşyerlerinde cinsel tacizlerin yaygın olması ve işten ayrılmalar öne çıkan bir diğer konudur. Bunların yanında, gelirlerinin çoğunun en temel masraflarının karşılanmasına (kira, elektrik ve su masrafları) yettiği açıklanmaktadır. Bodrum katları ya da gecekondularda barındıkları belirtilen kadınların savunmasız kaldıklarından söz edilmektedir. Farklı ailelerle paylaşılan kalabalık evlerde bakım yükü, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma risklerin arttığından bahsedilmektedir. Kiraların yüksek olması sürekli taşınmaya neden olmakta ve ev sahibi toplumla sosyal ilişkiler kurmanın önüne geçmektedir. Suriyeli kız çocuklarının ise yaşları büyüdükçe erken yaşta evlilik, aile baskısı, çalışma, ev işleri ve bakım sorumluluklarından dolayı okula gitme oranının azaldığı vurgulanmaktadır. Ekonomik yapıyla ilgili konular çerçevesinde Türk ekonomisinin mültecilerden dolayı zarar gördüğü algısı, alt gelir grubundaki mülteci sayısının fazlalığından dolayı yerli yoksullar yerine mültecilere yapılan yardımlara itiraz edildiği açıklanmaktadır. Halkın iş kaybetme kaygısı ve iş fırsatlarının ellerinden alındığı algısı; söz konusu realite ve algının toplumsal tepkiye dönüşme ihtimali ve sosyal patlama riski, vasıfsız işçi ücretlerindeki yarı yarıya düşüşün halk üzerindeki olumsuz etkisidir (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015; Tunç, 2015; Erdoğan ve Ünver, 2015; Af Örgütü, 2016; Uçak Erdoğan ve Tarlan, 2016; KONDA 2016; UN Women, 2018).

Temel kamu hizmetleri açısından ise iller boyutunda sağlık, eğitim, belediye hizmetlerinde kapasite artırımı imkânı; mülteciler boyutunda; kamp dışındaki Suriyelilerin kayıt yaptırmaları durumunda devlet hastanelerinden ücretsiz şekilde faydalanabilme, pasaport ile ülkeye giriş yapanların veya ikamet izni olanların eğitim alabilme gibi imkânlar, Suriyelilerin -büyük bölümünün kadınların- Türkçe öğrenmek istemesi uyum konusunda öne çıkmaktadır. Toplumun Suriyelilerin eğitim imkânına kavuşturulması konusunda olumlu bir yaklaşım sergilendiğinden söz edilmektedir. Tehdit olarak görülen konular ise; sınır illerindeki devlet hastanelerinin Suriyelilere hizmet vermesinden kaynaklı fiziki şartlar ve sağlık çalışanları açısından kapasite sorunu yaşanması, acil servislerin yoğunluğu, mevcut nüfusa göre tasarlanan belediye hizmetlerinin (çöp toplama, şehir temizliği, toplu taşıma, su temini ve

dağıtımı, zabıta, inşaatların kontrolü vb.) ve altyapının nüfus karşısında yetersiz kalması, eğitime ulaşma imkânının sınırlı olması ve dil sorunu öne çıkmaktadır. Tehdit olarak algılanan bu konularda; kapasite sorunu nedeniyle hizmet alamadığını düşünen halkta tepki oluşması, toplum sağlığının olumsuz etkilenmesi, türkiyede görülmeyen (çocuk felci, şark çıbanı, kızamık vb.) bazı hastalıkların yeniden ortaya çıkması, Suriyelilerin acil servisleri yoğun bir şekilde kullanmalarının halkı huzursuz etmesi, halkın sağlık hizmetlerindeki aksamaların olumsuz bakışı körüklemesi; Suriyelilerin eğitim almamasının uzun vadede sosyal etkiler açısından risk oluşturmaları, Suriyelilerin üniversite eğitimine sınavsız ve gerekirse beyana dayalı olarak dâhil olması konusunda halkta ciddi bir direncin olduğundan bahsedilmektedir. Son olarak mültecilerin siyasi ve güvenlik açısından etkileri ise yerel halk arasında mültecilerin asayiş bozduğu yönünde bir söylemin dolaşıma girmesi fakat adli olayların oranlarının düşüklüğü, mültecilerin çoğunlukla davacı konumunda olmalarıyla bu söylemlerin bir karşılığının olmadığı açıklanmaktadır. Güvenlik riski, yerel halk arasında var olan tepkilerin provokasyona dönüşmesi ve şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesi ihtimalidir. Sınra yakın şehirlerde kaygı duyulan konu terör saldırılarına açık hissetmek olurken; şehirlerde kenar mahallelerde yaşayan mültecilerin bir arada yaşamalarının uyum sürecini zorlaştırdığı ve uzun vadede güvenlik sorunlarına neden olabilecek zemini hazırlayabileceğinden bahsedilmektedir (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015; Tunç, 2015; Erdoğan ve Ünver, 2015; Af Örgütü, 2016; Uçak Erdoğan ve Tarlan, 2016; KONDA 2016; UN Women, 2018).

KONDA'nın 2016 yılı araştırmasında; yerel halkın Suriyelilerle çarşı, mahalle ve toplu taşımada karşılaştığını fakat en çok temasın Suriye sınırına yakın illerde görüldüğü açıklanmaktadır. Çalışmada yerel halkın aynı şehirde bulunma fikrini onayladığı fakat mahalle, komşuluk ve eve/aileye gelindikçe bu onayın azaltıldığı belirtilmektedir. Sığınmacılarla kamusal hayatta daha fazla temas edenlerin ve genel olarak daha olumlu yaklaşanların bu alanlarda temas fikrine daha açık olduğundan söz edilmektedir (KONDA, 2016). Uçak Erdoğan ve Tarlan (2016), bu süreçlerde mültecilerin gündelik hayatta karşılaştıkları sorunların (kurumlar arasındaki koordinasyonsuzluklar, bilgi aktarımlarındaki yetersizlik, mültecilerin bilgiye erişimi ve kayıt sorunları gibi) illere, kurumlara, kurum temsilcilerinin inisiyatiflerine göre değişmekte olduğunu, yasal sorunlar çözülse de uygulamalarda olumlu gelişmelerin

hissedilmediğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, ekonomik ve siyasi sıkıntıların arttığı dönemlerde Suriyelere bakışın da sertleştiğinden söz edilmektedir. Bu çerçevede, KONDA'nın (2019) çalışması da “değerler üzerinden oluşan kutuplaşma”nın siyaseti belirlediği ve bu toplumsal kutuplaşmaların siyasi partilerin mevcut kimlikçi politikalarıyla tekrardan üretildiğini açıklamaktadır. Tüm bu sorunlara rağmen yapılan araştırmalar Türkiye’de mültecilere yönelik toplumsal kabul düzeyinin yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymakla birlikte bazı alanlarda ciddi hassasiyetlerin de bulunduğunu göstermektedir. Bu süreçte ciddi sosyal sorunların yaşanmamış olması ise sosyal yapının sorunlarla baş edebilme kapasitesini göstermektedir (Oytun ve Şenyücel Gündoğar, 2015; Uçak Erdoğan ve Tarlan, 2016).

Erdoğan (2019), uyum süreçlerinin çift yönlü olduğunu (devlet ve toplum üzerinden ilerlediği); Türk toplumunun sosyal mesafe ve “yabancılaştırma” eğiliminde olurken Suriyelilerin tam tersi şekilde Türk toplumuna uyum sağladıklarına inandıklarını belirtir. Toplumsal kabulün gerçekleşmesinde öne çıkan etmenleri şu şekilde açıklamıştır:

- Krizin başlangıç yıllarından 2014 yılına kadar “kitlel sorunlara/krizlere alışkanlık” ile ortaya konan “kültürel-dinsel dayanışma” mültecilerin Türkiye’de tutunmasındaki önemli etkilerdendir.
- Toplumun en az yarısının Erdoğan’ın Suriye ve Suriyeliler politikasındaki liderliğine güvenmesinin kısmen geçerli olduğundan bahsedilmekte ve politika değişikliğinin etkili olacağı vurgulanmaktadır.
- Mültecilerin geri döneceğine olan inancın azalması karşısında tepkilerin arttığından söz edilmektedir.
- Mülteciler yerli yoksullarla birlikte yaşarken dayanışma ağları meydana gelmiş ve bu da toplumsal kabulü kolaylaştıran bir etmen olarak öne çıkmaktadır.
- “Fakirlik dayanışması”: Türk toplumu içinde yaşayan Suriyeliler bekleneceği üzere yoksul kesimlerle birlikte yaşamaktadır. Bunun kitleler arasında ciddi bir yoksulluk dayanışması yaratmasına önemli bir katkısı olmaktadır. Yani

Türkiye henüz yeterince zengin değildir ve bu kabulü kolaylaştıran bir unsurdur.

- Kayıt dışı ekonomiler, “kabul edilemez bir sömürü alanı” olarak aktarılmakla birlikte; sınır bölgeleri dışında işsizliğe neden olmamışlar ve iş kaybına neden olmadıkları için toplumsal kabulün kolaylaştığı belirtilmektedir.
- “Suç oranlarının düşük kalması”: Toplumsal kabulde önemli hususlardan birisi suç oranlarında mülteciler dolayısıyla yaşanacak artıştır. Suriyelilerin sekiz yıllık süreçte son derece dikkatli davranmaları ve suç olaylarının çeteleşmelerin dışında kalmaları toplumsal kabulü kolaylaştırmıştır.
- Kamu hizmetlerinde (sağlık, eğitim) aksama sınır bölgelerinde (Gaziantep, Hatay, Kilis, Şanlıurfa) belirgindir.
- Mültecilere yönelik bir “yerleştirme” politikası izlenmediği için kendi iradeleriyle, kendilerini güvenli hissettikleri yerlere yerleşmişlerdir. Bu “serbest yerleşim” sürecinde bölünme ya da toplumsal dirençle karşılaşmadığı için hayatlarını kurabildikleri aktarılmaktadır (s. 15-16).

Suriyeli mültecilerin kentsel pratikleri ve kentsel hizmetlerden yararlanamamaları, sorunun bir boyutuna işaret etmektedir. İkizoğlu Erensü (2018), kentsel dinamikleri belirleyen devletin “egemenlik pratikleri”nin, “küresel iltica rejimi”ne eklemlendiğinden bahseder. Birbirini kesen bu iktidar alanlarının baskısında “devletin yokluğuyla kurduğu egemenlik”, mültecileri yok sayarken, diğer yandan kentlilerin kayıtsızlıklarıyla iç içe geçerek pekişmektedir. Bu anlamda gösteri, konuşma yapma, kültürel etkinlikler gibi kentsel müştereklerin kurulmasının engellendiği kentler, Suriyeli mülteciler için bir “kapatılma mekânı”na dönüşürken; engellenmeyen kamusal alan kullanımlarında müşterekliklere alan açtığından söz edilmektedir (İkizoğlu Erensü, 2014, s. 218). Bu yüzden Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde yerel halk ile toplumsal uyum içinde yaşamaya yönelik adımların atılmasının, yerel toplumla sağlıklı bir şekilde karşılaşabilecekleri alanlar oluşturmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır (Uçak Erdoğan ve Tarlan, 2016).

3. MÜLTECİ MEKÂNLARI VE MÜLTECİLİK HALLERİNİ HABER METİNLERİNDEN OKUMAK

Çalışma çerçevesinde, medyada yer alan temsillerin kentlere ve mültecilere dair düşünceleri etkilediğinden hareketle; kent mekânlarının ve bu mekânlarda yaşayan mültecilerin haberlerde nasıl temsil edildikleri incelenmektedir. Bu bölümde; Hürriyet Gazetesi'nin 2011-2020 yılları arasında Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde yaşadığı mekânlar ve kent mültecilerine yönelik haberler incelenirken altı tema belirlenmiştir. Suriyeli kent mültecilerin kentle, kentliyle ve kentsel yaşamla kurduğu ilişkinin yer aldığı haberler -ortak bir dilin, vurgunun ve ifadelerin olduğu- sınıflandırıldığında şehir planlamaya referans olabilecek temalar ile genelleştirilmiştir. Bu temalar; “kentte sağlık ve hijyen”, “kentte bir arada yaşam”, “arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları”, “kentte huzur ve güvenlik”, “cinsiyetlendirilmiş mekân” ve “kentte sosyal problemler”dir. Belirlenen temalar “Kentler ve Gözler”, “Kentler, Takas ve Arzu” ve “Kentler ve Bukağı” başlıkları altında ele alınmıştır. “Kentte sağlık ve hijyen” ve “kentte bir arada yaşam” temaları “Kent ve Gözler” bölümünde; “arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları” teması “Kentler, Takas ve Arzu” bölümünde; “kentte huzur ve güvenlik” ve “cinsiyetlendirilmiş mekân” temaları “Kentler, Takas ve Arzu” bölümünde; son olarak “kentte sosyal problemler” teması ise daha genel bir tema olup haberlerin alt temaları olarak öne çıkan kentsel ve toplumsal problemlerle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu bölümlerin alt başlıkları ise temayla ilişkili haber metinlerinde ya da başlıklarında öne çıkan söylemler üzerinden belirlenmiştir.

Haberlerde sunulan mekânsal ve toplumsal örüntüleri barındıran bölüm başlıkları Calvino'nun kentle kurduğu ilişkiden esinlenilerek oluşturulmuştur. Calvino (2012), “(...) büyük kentlerin yaşadığı kriz doğanın yaşadığı krizin diğer yüzüdür” der. Calvino'nun amacı “(...) insanları kentlerde yaşatan gizli nedenleri, krizlerin ötesinde değerleri olan nedenleri keşfetmek”tir (s. 13). Bu düşünceden yola çıkıldığında haberler farklı kentsel imgeler üzerinde açılıp kapandıkça farklı temaları meydana getirmektedir. Kentlere dair göstergeler her okumada çoğaltılabilir nitelikte olduğu için birbirleriyle kesişen üç soyut dizge altında toplanmıştır. Calvino'nun “Kentler ve Gözler” başlığında; kentin kendisi ve yansımasındaki yaşamların birbiri içerisinde yinelenmesi, aynı zamanda aynı kentin iki parçasında yaşamını sürdüren

insanlar arasında yabancılaşmanın olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan, yaşadığı yerle bağlantısını kesmiş toplumun yaşantısında ruh haline göre değişen bir davranış modeli öne çıkmaktadır –toplumun kentle özdeşleşen bir davranış pratiğini ortaya koyduğu söylenmektedir (Parlak, 2019).

Çalışmanın ilk bölümünde bu başlığa başvurulmasının nedeni, kentlerde görünür hale gelmeye başlayan Suriyeli kent mültecilerine yönelik temsil edilen tutumların -hastalık gibi fenomenlerle- değişmeye başladığının ilk işaretlerini barındırmasıyla ilişkilidir. Başlangıçta misafir olarak karşılanan Suriyeli kent mültecilerinin kentsel dönüşüm bölgelerine yerleştikleri haberlerde sıklıkla vurgulanan bir konudur. Kentlerdeki dönüşüm süreçlerinde yaşadığı yere yabancılaşan ve kent yoksulu olan toplulukların Suriyeli kent mültecilerine yönelik tutumlarının temsiline değişimi haberlerde sunulan toplumsal ve mekânsal izler üzerinden sürülebilmektedir. Bu düşünceden yola çıkılarak, bu bölümde Suriyeli kent mültecilerinin kentte toplanma/ayrış[tırıl]ma alanları iki başlıkta ele alınmıştır: “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehde açıldığı “mültecikundu” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” ve ““Yeni yaşam”ın konuşulduğu, “sığınılacak bir liman” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri”dir. Bu bölümün son alt başlığı olan ve kent yoksulluğu bağlamında ele alından dilencilik konusu ise “Kentlerin köşebaşları: “sosyal felaket” olarak temsil edilen Suriyeli dilenci mülteciler”dir.

Calvino (2012), kentlerdeki “anı değiş-tokuşu”, “arzu değiş-tokuşu”, “geçmiş değiş-tokuşu” ve “kader değiş-tokuşu”larını “Kentler ve Arzu” ve “Kentler ve Takas” başlıkları altında ele almaktadır (s. 11). Calvino’nun kullandığı bu değiş-tokuşlar, haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin kentle kurduğu ilişkiler bağlamında “Kentler, Takas ve Arzu” başlığı altında ele alınmaktadır. Haberlerde arzu edilen ve dönüşmesi istenen kentler, yerel yönetimlerin ve kentte yaşayan halkın söylemleriyle farklı şekillerde dile getirilmektedir. Kentsel dönüşümün arzulandığına yönelik temsillerin diğer yüzü olan yerinden edilme olgusu, kente daha önce göç etmiş ve dışlanan halk ile mültecilerin ortaklaştığı bir zemindir. Dolayısıyla yoksulluk zeminiyle ilişkilenen bir “kader değiş-tokuşu” söz konusudur. Yerel yönetimlerin ve kentte yaşayanların söylemlerinin ele alındığı bu bölümün alt başlıkları; Kentsel söylemin

aktörleri:“mülteci severiz ama...” ve “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”: kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri”dir.

“Kentler ve Bukağı” ise -Calvino’dan bağımsız olarak- Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı ve çalıştığı mekânlarda onları tutsak haline getiren ya da kenti yaşanmaz kılan nedenleri, mekânda nasıl var olacaklarına dair düzenlemelerin bir araya getirildiği bölümdür. Bu bölümün alt başlıkları; “Hem fail hem suçlu”: Suriyeli mültecilerin “...büyük tahliye”si ve güvenlikleştirme temsilleri”, ““Açık hava hapisanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler”, ““Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz”: “alt iş” mekân temsilleri ve Suriyeli mülteciler” ve ““Kimsesiz mülteciler adası”: “suya gömülen arap baharı”nda “kimsesiz”leştirilen mekânların temsili ve Suriyeli mülteciler”dir.

Bu temalar, başlıklar ve alt başlıklar altında incelenen haberler; haberlerin başlıkları, içerikleri ve varsa mekânsal/toplumsal durumu açıklayan fotoğraflar yardımıyla genel bir temsil haritası ortaya konmaya çalışılacaktır. Haberlerde ve haberlerin görsellerinde Suriyeli kent mültecileriyle anılan kentlerin (Ankara, İstanbul, İzmir) hangi mekânlarına vurgu yapıldığı, kentteki konumları ve haberlerde geçen kentsel dönüşüm bölgelerine dair hazırlanan mekânsal gösterimler -genel bilgilerle birlikte- EK’lerde yer almaktadır (EK C [İstanbul], EK D [İzmir], EK E [Ankara]).

3.1. Kentler ve Gözler

Suriyeli kent mültecilerinin mekânda sadece varolmaları ve hareketliliği değil, yerel halkla karşılaşmalarının mekânda nasıl anlam kazandıkları da öne çıkmaktadır. Bu noktada Sennett (2008) hızın, kaçışın ve pasifliğin öne çıktığı modern kentsel ortamda konfor arayışındaki bireylerin rahatsız edici duyumlarla karşılaşmalarını açıklamak için Barthes ve Lynch’e başvurmaktadır. Bireylerin yabancılarla karşılaşma anında “imge repertuarı”na başvurması Barthes bağlamında şu şekilde aktarılmaktadır: “(...) karmaşık yahut aşına olmadığı bir sahneyle karşı karşıya geldiğinde, hızla onu toplumsal klişelere dayalı basit ve genel kategorilere ayrılan imgeler halinde düzenlemeye çalışır.” Bireylerin bu sınıflamaları yaparken “tehdit kaydı”na başvurması ve verilen yargının ardından farklılıklara karşı pasifleştiği belirtilmektedir (s. 328). Toplumdaki bu klişeleştirmeleri Hall (2017), belirli kişilere

dair herkes tarafından bilinen özellikleri temel alarak, bu konuda her şeyin abartılarak bu özelliklere indirgenmesi ve anlamın sabitlenmesiyle açıklamaktadır (Hall, 2017, s. 332). Sennett (2008) bireylerin kentsel mekândaki karşılaşmalarında “yargıda bulunma eğilimi” ve pasifleşmelerini açıklarken Lynch’e referans vermektedir. Lynch’in araştırmalarının, kent coğrafyasının yorumlanmasında “imge repertuarı”nın kullanılabildiğini gösterdiği anlatılmaktadır. Bu konuyu Sennett, Lynch’den “Her şehirli, (...) zihninin bir yerlerinde “nereye ait olduğu”na dair bir imge taşır” şeklinde alıntılanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin yeni bir ortamda zihninde oluşan fotoğrafların eskisine uyum göstermediği oranda kayıtsızlaştığı ve sınıflayarak yargıda bulunma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (s. 329).

Bu çalışmada Sennett’in Barthes ve Lynch’den aktardığı gibi, yerel halkın Suriyeli kent mültecileri ile kentsel ortamdaki karşılaşmalarında benzer bir imge repertuarına -sağlıksız/güvenliksiz mekân, hastalıklı birey ve tehdit gibi- başvurduğu ve klişeleştirdiği kabul edilmektedir. Bu karşılaşmalar bir yandan mekânsal ayrışmaları ve eşitsiz yaşam koşullarını da açığa çıkarmaktadır. Bu yüzden Suriyeli kent mültecileri, yaşadıkları mekânlar ve kent imgelerin nasıl yorumlandığına bakılmıştır. Lynch (2011), kentlerin nasıl algılandığı ve nasıl okunabileceği konusunda kent imgelerini ⁴³; yollar, sınırlar/kenarlar, bölgeler, düğüm/odak noktaları ve işaret öğeleri ile ele almaktadır (s. 51-54). Lynch’in kent imgeleri, Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı kentsel mekândaki klişeleştirmeleri ve hangi imgelerin medyada yeniden inşa edildiğini okumanın bir aracı olabilmektedir.

Bu bölümde haberler; “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdiye açıldığı “mülteciköndü” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri”, ““Yeni yaşam”ın konuşulduğu, “sığınılacak bir liman” olarak temsil edilen mekânlar ve

⁴³ Lynch (2011) algılanabilir fiziksel unsurlardan yola çıkarak kent imgelerini beş başlık altında kategorize etmiştir. Kentsel alan çözümlenirken bu öğelere başvurulmakta ve aralarındaki ilişkiler kurularak haritalanmaktadır. Bu haritalama, fiziksel gerçekliğin kendisi olmayıp, soyutlamaya ve kente dair genel izlenimler sonucunda kentin kimliğini oluşturan öğelerin nasıl bir araya geldiğini ve kent kimliğini nelerin oluşturduğunu ortaya çıkarmaktadır. Alan araştırması ve yönteminde sözlü görüşmeler, krokiler ve arazi analizleri yapılabilmektedir. Yapılan araştırmalarda kentsel tasarıma yönelik önerilerin yanında, kentlerde yaşayanların ortaklaştığı zihinsel kent imgeleri yani “halk imgesi”ni ortaya çıkarmaya çalışılmaktadır (s. 163). Göregenli (2021) oluşturulan bu zihinsel ya da bilişsel haritalarda yaşanan çevre ve kente dair algı ve imajların öğrenilmesinin tek yolunun elle çizdirilen haritalar olmadığından bahseder. Linden ve Sheehy’den aktaran Göregenli, çevrenin algısı ve temsiline farklı yöntemlerin (harita çizdirme ve sözel ölçümler) farklı etkilere yol açmadığını, benzer sonuçların elde edilebildiğine işaret etmektedir (s. 34).

mültecilik halleri” ve “Kentlerin köşebaşları: “sosyal felaket” olarak temsil edilen Suriyeli dilenci mülteciler” başlıkları altında incelenmiştir.

3.1.1. Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdide açıldığı “mültecikondur” olarak temsil edilen kentsel mekânlar

“Gecekondu”, Türkiye’de 1950’li yıllarda kırdan kente yönelen göç hareketliliğinin beraberinde getirdiği, alt gelir grubunun ürettiği konut tipi ve bu konut tipolojisiyle oluşan yerleşimleri tasvir eder. Bu süreçte kırdan kente göç eden alt gelir grubu, barınma gereksinimlerini kendi emeğiyle ürettiği malzemeye çözmeye çalışmıştır. 1980’lerden sonra kentlerin merkezinde kalan gecekondu alanları, kentsel rant politikaları nedeniyle, kentsel dönüşüme konu olmuş ve bu alanlarda yaşayanlar yerinden edilmiştir. Kentsel dönüşümün henüz tamamlanmadığı süreçlerde yerinden ayrılan ya da ayrılmak zorunda bırakılanların boşalttığı bu bölgelere mültecilerin yerleşmesiyle “mültecikondur” söyleminin ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla “mültecikondur”, bu alanlarda ranttan kaynaklanan ayrışma süreçlerinde taraf olmayan mültecilerin hayatta kalma stratejilerini ifade etmektedir. Bu yüzden kentlerde sosyal, mekânsal ve ekonomik değişimin unsuru olan gecekondu ifadesinin “mültecikondur” olarak yeniden üretilmesi; mültecikonduyu gecekondundan farklı kılan mekânsal nitelikleri, mültecilerin kendi ilişki ağlarını ve yaşam stratejilerini ortaya koymaktadır. Bu bölümde ilk olarak Lynch’in analizinden yola çıkılarak haberlerde sunulan mekân genel bir çerçeveye tasvir edilecektir. İkinci kısımda ise Suriyeli kent mültecilerinin kentlere yerleşmeye başladığı ikinci dönemden (2011-2015) sonra yayımlanan haberler incelenecektir.

Suriyeli kent mültecilerinin yaşadıkları mekânlar ve kentsel mekândaki ilişkileri Lynch’in analizindeki beş bileşenle ele alındığında; ilk olarak “yollar”, haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin sağlıksız olarak yaşadığı yerler olarak temsil edilmekte ve dramatize edilerek aktarıldığı görülmektedir. 18 Temmuz 2014 tarihli “Suriye kaldırımı” başlıklı haberde İstanbul’un Fatih semtindeki caddenin kenarlarında, park ve kaldırımlarda “Suriyeli”lerin “sağlıksız koşullarda” yaşadığı belirtilmektedir. İstanbul’un Fatih semti, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli mültecilerin oranının

en yüksek olduğu ikinci ilçedir⁴⁴ (Kavas vd., 2019). Haberde “Suriyeli”lerin yaşantısı, “Suriyeli ailelerin dramı, görenlerin yüreğini parçalıyor” şeklinde ifade edilmekte ve İstanbul’un Fatih ilçesindeki sokağın haber görseliyle desteklenmektedir (Şekil 3.1). Haberde bu bölgede yoğunlaşan “Suriyeli”lerin kaldırımında yaşamak zorunda kaldığı anlatılırken, sağlıksız bir ortamın söz konusu olmasıyla kaldırımlar “Suriyeli” olarak nitelenmektedir. Kaldırıma “Suriyeli”ler üzerinden yüklenen bu anlam, “Suriyeli”lerin kentte hijyen sorunun kaynaklarından biri olarak gösterildiği söylenebilmektedir. Yolların niteliğini tasvir eden bir başka haber 04 Kasım 2015 tarihli “Bu da diğer Basmane çukuru”dur. Haberde İzmir’in Basmane semtindeki üç yere işaret edilmektedir: Basmane çukuru, Anafartalar Caddesi ve Basmane semti. Haberde öne çıkan ve “çukur”u olarak anılan yer ironik olarak iki anlama işaret etmektedir. İlk olarak Basmane çukuru, eski ESHOT Garaj Alanı olarak bilinen ve kullanılan arsadır. Bu arsa 1983 yılında ulusal yarışmaya dâhil edilmiş, bu dönemde kısmi özelleştirilmeye ilişkin kararlar alınmış ve 2016 yılından sonra sermaye gruplarının da etkisiyle kentsel soruna dönüşen bir alandır (Erkan ve Arslan Avar, 2017, s. 152-153). İkinci olarak plan kararları doğrultusunda inşaatına başlanan bu arsaya yönelik, binanın temelini kazıldığı süreçte açılan davalar ve bulunan Bizans kalıntıları nedeniyle inşaatın yürütülmesine yönelik karar alınmıştır. Merkezi bir alanda olan bu “çukur”; uzun süre üzeri açık kaldığı için herkesin gördüğü, yağışlarla suyun dolduğu ve çöplükle nitelendirilerek dönüşmüş bir alandır. Plan değişiklikleriyle geçirdiği bu süreçte sağlıksız bir kentsel alan olarak görülen “çukur”a yüklenen anlamlar, bitmeyen ve çözülemeyen bir sürece de işaret etmektedir. Haberdeki ikinci gösterge olan Anafartalar Caddesi ise Konak İskelesi’nden Basmane Garı’na uzanan, tarihi ve bilindik bir caddedir. Son olarak Basmane semti ise alt gelir grubunun yaşadığı, kente göç edenlerin yoğunluklu olarak yerleştiği, ana ulaşım aksı üzerinde bulunan ve korunan tarihi mahallelerin bulunduğu yerdir. Zamanla atıl hale gelen, çukur olarak anılan ve dönüşen arsa; medya söylemlerinde Basmane semtiyle birlikte anılmakta ve bu bölgenin imajı “çukur” ile özdeşleştirilmektedir. Haberde, Anafartalar Caddesi’nde, yolda bir çökmenin meydana geldiği ve sürekli çökmelerin olmasından dolayı esnaf tarafından caddenin en büyük problemi olduğu açıklanmaktadır. Haberin görselinde Anafartalar caddesinin girişinden bir fotoğraf yer almaktadır⁴⁵ (Şekil 3.2). Diğer yandan,

⁴⁴ Haberin geçtiği İstanbul şehri ve Fatih semtinin şemaları Ek C’de yer almaktadır.

⁴⁵ Haberde adı geçen İzmir şehrinin Anafartalar Caddesi EK D’de yer alan şemada gösterilmektedir.

bölgedeki esnafın, “Suriyeli sığınmacı”ların ve çocukların çökmenin meydana geldiği yola yakın yaşadığı ve burada insanların bu çukura düşerek yaralandığına ilişkin aktarıma yer verilmektedir. Haberde söz konusu olan konu kentsel altyapı sorunudur. Fakat “çukur” a yüklenen anlamlar ve “Suriyeli sığınmacı”ların bu bölgede yaşamalarıyla birlikte okunduğunda bir yanı sıra sağlık, hijyen gibi sorunlara diğer yanı sıra “Suriyeli sığınmacı”lara yönelik çözülemeyen sürece işaret etmektedir. Bu yüzden haberin başlığında “Bu da diğer Basmane çukuru” vurgusu, dolaylı olarak Suriyeli kent mültecilerinin ve diğer göçmenlerin yaşadığı, çöküntü bölge olarak değerlendirilen, Basmane semti’ne işaret edilerek anlamların üretildiği söylenebilmektedir.

Şekil 3.1. “Suriye kaldırımı” (Hürriyet, 18.07.2014)

Şekil 3.2. “Bu da diğer Basmane çukuru” (Hürriyet, 04.11.2015)

Lynch'in perspektifinden kentleri imgeleyen bir diğer önemli bileşen ise "bölgeler"dir. Haberlerde kent mültecilerinin yaşadığı bölgeler barınma koşulları ve kentteki manzara görüntüleriyle öne çıkarılmaktadır. Bu bölgeler pis/hijyenik olmayan, hastalık yayan/sağlıksız, kent/toplum sağlığı ve güvenliğini tehdit eden ve temizlenmesi gereken yerler olarak gösterilmektedir. Kente bakışta ikili aşırılıklarla (sağlıksız kent ve kentsel dönüşümün gerekliliği) temsil edilen haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı mekânların görüntüsü konusunda sıklıkla çöp imgesine başvurulduğu görülmektedir.⁴⁶ Lynch'in kent imgesinin üçüncü bileşeni ise kentlilerin yoğun olarak toplandığı "düğüm/odak noktaları"dır. Bu imge haberlerde dilencilerin mesken tuttuğu yerler olarak dile getirilmektedir.⁴⁷ Şehrin imajında önemli olan dördüncü bileşen ise kentin kimliğini belirleyen "işaret öğeleri"dir. Bu yerler haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin kente eklemelenmesi, mekândaki görünürlüklerinin artması ve mekânda var olma biçimleriyle kentlerin imajını etkilediği yönünde vurgulanmaktadır. Kent imgesine yönelik bu konu kent imajının yanında kentlilerin yaşadığı yere yabancılaşmasıyla haberlerde sunulmaktadır. Kentlilerin kente yabancılaşmasının nedeninin; kentsel dönüşüm alanlarında evlerin manzarasının çöplüğe bakması, bu alanların Suriyeli kent mültecileri tarafından işgal edilmesi ve kentin bu bölgesinin imajının etkilenmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Suriyeli kent mültecilerinin yoğunlaştığı bu bölgeler, "Küçük Halep" ve "Suriye'nin 15'inci kenti" gibi benzetmelere başvurularak yabancılaşmanın altı çizilmektedir. Haberlerde kentlerin bazı bölgeleri dışında, Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı ya da yaşaması ihtimali olan Bodrum gibi turizm kentlerinin genel imajının bozulduğuna yönelik açıklamalara yer verildiği görülmektedir.

Suriyeli kent mültecilerinin kentteki yaşamlarına dair haberler ağırlıklı olarak ikinci dönemden (2011-2015) sonra başlamaktadır. İlk dönemde (Mart-Eylül 2011) mültecilerin kentlerde fazla görünür olmamasından dolayı genellikle kamp yerleşimleriyle ilgili haberler öne çıkmaktadır. İkinci döneme geçildiğinde Suriyeli kent mültecilerinin yerel halkın boşalttığı kentsel dönüşüm bölgelerine yerleştiği anlatılmakta ve mülteciköndü olarak anılan bölgelerle ilişkili haberler yer almaktadır. Bu konuya örnek oluşturan kentsel dönüşüm alanlarından biri, Ankara'da 1994

⁴⁶ Haberlerde çöp imgesine -genellikle- Ankara'da kentsel dönüşüm bölgesi olarak ilan edilen yerlerde başvurulduğu görülmektedir. Metnin ilerleyen paragraflarında detaylı olarak incelenmektedir.

⁴⁷ Bu konu "Kentlerin köşebaşları: "sosyal felaket" olarak temsil edilen Suriyeli dilenci mülteciler" bölümünde ele alınmaktadır.

yılında başlayan ve 2013 yılında 3 ve 4'üncü etabına geline Dikmen Vadisi'dir. Ankara'nın merkezine yakın olan ve "(...) Ankara'yı çevreleyen vadiler/dereler sisteminin bir kolu (...)" olduğu belirtilen Dikmen Vadisi'nin 1980'li yıllardan sonra "rant kaynağı" olarak -benzer nitelikteki kent arazileri gibi- yeniden yapılandırıldığından vurgulanmaktadır. 2006 yılından sonra barınma hakkı için yerel halkın mücadelesinin başladığı fakat bu süreçte mekân ve kültürün tahrip edildiği açıklanmaktadır. Bu süreçte eski mahallelerdeki "komşuluk", "birlikte yaşam", "sokak hayatı", "güvenlik duyguları"nın ortadan kalktığı ve birbirine yabancı olan bir toplumun yaratıldığı belirtilmektedir (Aksoy, 2012, s. 85-93).

Dikmen Vadisi'ndeki kentsel dönüşüm süreçlerinin Suriyeli kent mültecileri ile birlikte okunabildiği ve bu bölgenin imajının değişimine dair haberlerden biri 12 Nisan 2013 tarihli "Gözlerinize inanın, burası Başkent'in göbeği" başlıklı haberdur. Haber spotunda Dikmen Vadisi'nin *"Başkent'in en önemli projelerinden biri olan Dikmen Vadisi, çöplüğe döndü. Lüks konutlarının yükseldiği mahallelere, baraka kurarak yerleşen kâğıt toplayıcı ve mültecilere belediyelerin ilgisiz kalmasından yakınan bölge sakinleri, "Çankaya'nın göbeğinde kokudan duramıyoruz" diye tepki gösterdi"* şeklinde sunulduğu görülmektedir. Haberin sunumunda ilk göze çarpan konu projenin önemine işaret edilmesi ve bölgeye "mülteci"lerin yerleşmesidir. Bu bölgede, çöplük imgesiyle, kentte istenmeyen görüntüye ve hijyenik olmayan bir mekana vurgu yapılmaktadır. Dikmen Vadisi'ne yönelik haberlerde sıklıkla *"çöplüğe döndü", "çöp yuvası haline geldi", "çöp yığını", "çöp vadisine' çeviren katliam", 'çöp köy', "Çankaya'nın göbeğinde kokudan duramıyoruz"* gibi pislikle ilişkili tasvirler yer almaktadır. Mahallenin imajını belirleyen çöp imgesiyle mekânda olan- olması gereken ayırımına işaret edildiği söylenebilmektedir. Haberin sunum dilinde bölgenin *"(...) lüks konutlarının yükseldiği, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne 2 kilometre uzaklıktaki mahalleler"* olarak tarif edilmesi simgesel-kurumsal alana işaret etmektedir. Dikmen Vadisi'nin Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne yakınlığının vurgulanması kurumsal bir güce, bu gücün etrafında şekillenecek mekân ve toplumsal yapıya ilişkin izleri sunmaktadır. Dolayısıyla Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nün kentin referans noktası olduğu kabulü, buranın esas alınarak şekillenecek mekânsal kurgunun yanında idealleştirilmeye çalışılan bir mekânı da temsil etmektedir. Bu bölgeye yönelik tasvirler sembolik olarak lüks bir konfor mekânı olması gerektiğine -yani nasıl görünmesi gerektiğine- işaret etmekte ve mevcut

durumun ideal olandan uzak olduğu yansıtılmaktadır. Diğer yandan bu haberde “mülteci”lik, kentlerdeki yoksulluğun yüzünü temsil etmekte ve bu tema etrafında organize edilen bir mağduriyetle anlatılmaktadır. Haberde bu konuyla ilgili olarak “vatandaş”ların şu ifadesine yer verilmektedir: *“Konuşmalarından Türk olmadıkları anlaşılıyor. Burada insanlara da yazık, çoğu sefalet ve pislik içinde yaşıyor. Her gelen buraya yerleşiyor, barakalarda onlarca aile konaklıyor”*. Bu açıklamada “Suriyeli”lerin kentlerde görünümüne dair yerel halkın mültecilere yönelik bakışının acımayla korku arasında bir yerde olduğundan söz edilebilmektedir. Haberde ‘Suriyeli’ olmanın anlamının geçmişte gecekondularda yaşayan ‘Türk’lerden farklarıyla gösterildiğinden de bahsedilebilmektedir. Bu farklara dair Hilal Mahallesi⁴⁸ sakini olduğu belirtilen kişinin konuşması haberde şu şekilde yer almaktadır: *“Eskiden buralarda gecekondulardı ama biz çok mutluydık, her yer çiçek gibi tertemizdi. Hatta burada yaşayan vatandaşları yetiştirdiği meyve ve sebzeleri bile satın alırdık. Şimdi ise çöplüğe dönuştü.”* Bu açıklamada “Suriyeli”ler ve yaşadığı mekânlar pis/sağlıksız olmalarıyla, geçmişte bu bölgede yaşayan halk ise temizliğiyle öne çıkarılmaktadır. Mekâna dair duyuların işleyişi ile vurgulanan koku, “Suriyeli”lerle olan ilişkiyi belirlerken eş zamanlı olarak silinmeye yüz tutan mahalle kültürüne dair hatıraları da anımsattığı söylenebilmektedir. Geçmişte gecekondularda yaşayan yerel halktan daha kötü bir durumun olduğuna işaret edilirken, geçmişte rahatsız olunan gecekondularda yaşayanlar ile kurulan iletişimin tercih edildiğine dair anlamlar açığa çıkmaktadır. Bu anlamda söylemlerine yer verilen kişinin korkusu, kentlerde mültecilerden bulaşacak hastalıkların yayılma düşüncesiyle, mültecilere temas etme korkusudur. Açıklamanın devamında, *“Her gelen baraka ve çadır kurup buraya yerleşiyor. Çöpler yüzünden her yer sinek doldu, evlerimizin pencerelerini açamayacak durumu geldik. Çankaya halkının suçu, günahı nedir (...)”* ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeyle “Suriyeli”lere dokunma korkusunun, aynı kaderin paylaşıldığı yoksulluk durumunun sınırını temsil ettiği görülmektedir. “Suriyeli”lerin hastalık kaynağı olarak görülmesi bu sınırın diğer yanını yani tehdide ve güvenlik sorununa işaret etmekte, mevcut durum ceza olarak görülmektedir. Bu ve benzer nitelikteki haberler, kentte yerel halk ile mülteciler arasındaki “biz-onlar” ayrımını güçlendiren ve mekânsal/toplumsal yarılmayı derinleştirebilecek niteliktedir.

⁴⁸ Hilal mahallesi, Dikmen Vadisi ile Cumhurbaşkanlığı Köşkü arasında kalan mahalledir. Ayrıca bknz. Ek E.

Bu konuyla ilgili 25 Temmuz 2014 tarihli “Köprü manzaralı ‘mülteci’kondu” başlıklı haberde, Dikmen Vadisi’nde yaşayan mülteciler ve kentsel mekân bir önceki haberde olduğu gibi “Başkent’in en önemli sorunu” olarak tekrar dile getirilmektedir. Farklı haberlerde aynı imgelerle kentsel soruna vurgu yapılmasının mültecilere yönelik anlamları pekiştirdiği söylenebilmektedir. Dikmen Vadisi’nde yaşayan halkın güvenlik, hijyen ve evlerin manzarası ekseninde yaşadıkları ise “*Mülteciler oldukça zor şartlarda yaşıyor. Kâğıt, atık gibi şeyler toplayıp, tuvalet ve su olmadan derme çatma çadırlarda ilkel koşullarda yaşıyorlar. Hem insanlık hem de Ankara açısından kötü görüntüler var. Mültecileri kamplara götürsünler*” ifadesiyle açıklanmaktadır. Haberde Suriyeli mülteciler bölgede yaşayanların söylemlerinden aktarılarak, “*Her gelen baraka ve çadır kurup buraya yerleşiyor. Çöpler yüzünden buraya yaklaşılıyor bile. Çadırlar ve barakalarda yaşayanlar etrafa tuvaletlerini yapıyor. Vadiyi gören evlerin hiçbirisi bu rezalet manzara yüzünden bir türlü satılamadı. Çankaya’nın göbeğinde kokudan duramıyoruz*” şeklinde dile getirilmekte, bölgenin imajını bozdukları ve inşa edilecek lüks konutların satılamamasına neden olduklarına dikkat çekilmektedir. Bununla ilişkili olarak bölgede yaşayanların “*Belediyeler Dikmen Vadisi’ne bir türlü çözüm bulamadı, artık canımıza tak etti*” ifadesi ile halkın tahammül sınırı belirginleştirilmektedir. Mekânlara düzenin gelmesi için mültecilerin bu alandan gönderilmesi gerekliliğine dair yapılan vurgu ise yine bölgede yaşayanların söylemleriyle -“*Büyükşehir Belediyesi’nin Ulus’ta yaşayan Suriyelileri toplayarak mülteci kamplarına götürdüğü çalışmanın, Dikmen Vadisi’nde de yapılmasını istiyoruz*”- öne çıkarılmaktadır. Benzer söylemler, 26 Aralık 2014 tarihli “Manzara çöp dolu” başlıklı haberde Hilal mahallesi sakinleri ve gayrimenkul danışmanı olduğu belirtilen kişinin açıklamalarıyla da yansıtılmaktadır:

[Hilal mahallesi sakini] “Başkent’in göbeği çöplük oldu. Vadide yaşanan doğa katliamı nedeniyle evlerimize misafir çağırmaya utanıyoruz” (...) Hem bölgenin temizlenmesi hem de insanların yaşadıkları hayattan kurtarılmasını isteyen vatandaşlar, “Bu kadar insanın sefalete mahkûm edilmesi yerine kamplara yerleştirilmesi lazım. (...) vadideki görüntü nedeniyle (...)” [Gayrimenkul danışmanı] ““Vadi manzaralı” diye satışa sunduğumuz evler, çöplüğe bakıyor. Çirkin manzara yüzünden evler satılmıyor ya da değerinin çok altında satılıyor. Vatandaşlar, artık burada yaşamak istemiyor”

Yerel halkın yaşanamaz olarak nitelendirdiği bu alanlar ile ilgili Dikmen Vadisi’nden çekilen fotoğraf ve uydu görüntüsünde; kentin odak noktasında ya da kentsel dönüşüm bölgelerinde yer alan çadır ve çöp görüntüleri sürekli öne çıkarılmaktadır (Şekil 3.3 ve Şekil 3.4). Haberde yer alan *“kâğıt ve atık toplayıcılarının biriktirdiği çöpler uydudan çekilen görüntülerden de fark ediliyor”* ifadesini destekleyen uydu görseli ile haberin çöp vurgusu güçlendirilmektedir. Haberleştirilen konuyla ilgili görsellerde Ankara’nın Dikmen Vadisi ve Roma Tiyatro’sunun olduğu bölgelerin fotoğrafları yer almaktadır.⁴⁹ Bu görsellerde lüks konut-çöp mekân ayrımı, mültecilerin bulundukları yerlerde görüntüyü bozması bağlamında ve haberleri destekleyecek nitelikte yer verilmektedir (Şekil 3.5; Şekil 3.6; Şekil 3.7; Şekil 3.8). Kentin ortasında yer alan çadır ve mülteci fotoğrafları, kentlerdeki düzensizliğe ve mültecilerin uyumsuzluğuna işaret etmektedir. Sadece çöplerin ve lüks konutların yer aldığı fotoğraflar ise toplumsal alandaki iki farklı kutbu temsil etmektedir.

Şekil 3.3. “Köprü manzaralı ‘mülteci’kondu” (Hürriyet, 25.07.2014)

Şekil 3.4. “Köprü manzaralı ‘mülteci’kondu” (Hürriyet, 25.07.2014)

⁴⁹ Dikmen Vadisi ve Roma Tiyatrosu’nun olduğu yerler Ek E’de gösterilmektedir.

Şekil 3.5. “Roma Tiyatrosu’na 'mülteci' çadırı” (Hürriyet, 17.07.2014)

Şekil 3.6. “Roma Tiyatrosu’na 'mülteci' çadırı” (Hürriyet, 17.07.2014)

Şekil 3.7. “Manzara çöp dolu”(Hürriyet, 26.12.2014)

Şekil 3.8. “Dikmen ‘çöp’ vadisi” (Hürriyet, 20.04.2015)

Kentlerde gündelik yaşama dair haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin sağlıksız koşullarda yaşadığı ve kentsel hizmetlerden (barınma, eğitim, güvenlik, sağlık...) yararlanamadıkları açıklanmaktadır. Bunun yanında Suriyeli kent mültecileri pis, hastalıklı, sorun çıkaran, huzursuzluk kaynağı, yerel halkla tartışan/çatışan, dilenen, ucuz iş gücü olarak görülen ve yerel halkla rekabet içinde olan insanlar olarak yansıtılmaktadır. Tehdit unsuru olarak anlatılan ve bu bağlamda klişeleştirilen mültecilerin kentlerden -sembolik ya da somut düzenleme biçimleri ile- uzaklaştırılmasının talep edildiğine yönelik temsillerin yaygınlaştırıldığı söylenebilmektedir. Kentsel yaşamla kurulan ilişkide yoksulluğun başka bir yanı çocuklar ile ortaya çıkmaktadır. Çocuklar, “oyun oynaması” ya da “eğitim alması gereken yaşta” gibi ifadelerle trajedik bir şekilde haberlerde yer almaktadır.⁵⁰ Diğer yandan trafikte dilendikleri ve hastalık yaydıkları düşüncesiyle kentlerde tehdit olarak gösterilmektedir. Örneğin 08 Ekim 2014 tarihli “Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor” başlıklı haberin görselinde -Ankara’da- caddede durmakta olan iki aracın arasında mülteci bir çocuk yer almaktadır (Şekil 3.9). Bu görselde Suriyeli mülteci çocukların dilendirildiği ve akan trafikte tehlikeli oldukları düşüncesi desteklenmektedir. 14 Aralık 2013 tarihli “Dikmen Vadisi’nde mülteci dramı” başlıklı haberin görselinde ise karlı havada sokakta ağlayan bir çocuk ve yerde duran bir yatak vardır (Şekil 3.10). Bu iki görsel, yukarıda bahsedilen Suriyeli mülteci çocuklara dair anlamları üretmekte ve pekiştirmektedir. Yoksulluk-tehlike temasına oturtulan ve mülteci çocuklara dair genelleştirilmiş anlamlara eşlik eden bu fotoğraflar sokak bağlamı içinde temsil edilmekte, haber metninde üretilen anlamları güçlendirmektedir.⁵¹ Suriyeli mültecilere yönelik yerel halkın görüşlerinin aktarılacak temsillerin üretildiği, görsellerle desteklenen ve mültecilere yönelik anlamların güçlendirildiği haberler; ikinci dönemin sonları ve üçüncü dönemde (2015-2016) vatandaş-misafir ayrımlarını da açığa çıkardığı söylenebilmektedir.

⁵⁰ “Sihhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı”, Hürriyet, 30.07.2014.

⁵¹ Sokaklarla özdeşleştirilen çocuklar ile ilgili çelişkili ifadelerin olduğu bu konu “Açık hava hapishanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler” bölümünde ele alınmaktadır.

Şekil 3.9. “Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor” (Hürriyet, 08.10.2014)

Şekil 3.10. “Dikmen Vadisi’nde mülteci dramı” (Hürriyet, 14.12.2013)

Haberlerdeki üçüncü dönemde; kentte hijyen söylemi ve toplumsal alana dair konuların kültürel olarak paylaşıldığı söylenebilmektedir. 12 Ağustos 2015 tarihli “Basmene’de tehlike çanları” başlıklı haberde, İzmir’de yaşayan “mülteci”lerin -özellikle çocukların- hijyenik koşullarda yaşamamasından dolayı sağlık sorunlarıyla yüz yüze kaldığı ve önlem alınmazsa hastalığın bütün kente yayılacağından söz edilmektedir. Yerel halkın, *"Acilen seyyar tuvaletler kurulmalı, özellikle çocuklar hastalıklara karşı aşılanmalı. Yapılan temizlik yeterli gelmiyor. Fareler cirit atmaya başladı"* ifadeleriyle bu anlamın güçlendirildiği göze çarpmaktadır. Haberde öne çıkarılan bir diğer konu, esnafın ve vatandaşların mültecilere destek olmaya çalıştığıdır. Benzer nitelikteki haberlerde sıklıkla yerel halkın misafirperver, yardımsever, merhametli yönleriyle öne çıkarıldığı ve imkânları el verdikçe mültecilere yardımcı oldukları vurgulanmaktadır. Mültecilerin kentlerde ve haberlerde görünümünün artmasının, mültecilere yönelik görüşler ışığında, “misafir”e yüklenen anlamları şekillendirdiği söylenebilmektedir. Mülteci-vatandaş arasındaki farklılıkların sunulduğu bu haberde yerel halkın bir yandan mültecileri “misafir” olarak gördüğü diğer yandan da mültecilerden şikâyet ettiği yansıtılmaktadır. Habere dair ilk görselde sokakta bir grup Suriyeli mülteci yer almaktadır. Haberde yer alan *“fareler cirit atıyor”* ifadesini güçlendiren ölü fare

görüntüsü, pislik ve sağlıksız mekân düşüncesinin sokakta kalan mültecilerle ilişkilendirilerek aynı karede yer verildiği görülmektedir (Şekil 3.11). İkinci olarak, sokakta oturan Suriyeli kadın ve çocukların öne çıktığı bir görsele yer verilmektedir (Şekil 3.12). Üçüncüsü; Türk mutfağını temsil ettiği düşünülen döner tezgâhı, yemek dağıtan Türk esnafı ve tezgâhın etrafını çeviren kalabalık mülteci grubun olduğu görseldir (Şekil 3.13). Haber metninde olduğu gibi misafirperver ‘Türk’ imajının, Türk esnafın Suriyeli mültecilere yardımcı oldukları söylemiyle birleştirildiği ve verilen bu mesajın yaygınlaştırıldığı söylenebilmektedir. Ayrıca bu fotoğraflar sokakta kalan mültecilerin yardıma muhtaç olduklarına yönelik klişeyi de sağlamlaştırmaktadır. Son olarak, sıradan bir günden çekilen son fotoğrafta ise modern giyimli insanlar ve sokaklarda mültecilere ait olduğu düşünülen asılmış giysiler yer almaktadır (Şekil 3.14). Sokaklar yerel halk için gündelik akışın olduğu yerleri ifade ederken, mültecilerin yaşam alanı olduğunu gösterir. Suriyeli mültecilerin kenti kullanım biçimiyle açığa çıkan bu tezatlık, kamusal alan ile özel alan arasındaki ayrımın muğlaklaştığına işaret etmektedir. Dolayısıyla kentlerde açılan bu müphem alan dışarı ile içerinin, kentli ile kentli olmayanın birbirine karıştığı yer olarak düşünülebilmektedir. Gündelik yaşamın akışına dâhil olan bu durum Suriyeli mülteciler ile Türk vatandaşlarının temasını simgelemektedir. Bu bağlamda yerli halkın mültecilerle temasının artması, daha önceki haberlerde de bahsedildiği gibi kentlerdeki düzensizliğe ve dolaylı olarak güvenlik sorununa işaret etmektedir.

Şekil 3.11. “Basmene'de tehlike çanları” (Hürriyet, 12.08.2015)

Şekil 3.12. “Basmene'de tehlike çanları”(Hürriyet, 12.08.2015)

Şekil 3.13. “Basmene'de tehlike çanları” (Hürriyet, 12.08.2015)

Şekil 3.14. “Basmene'de tehlike çanları” (Hürriyet, 12.08.2015)

Kent imgelerinde ele alınan ve işaret öğelerinde de değinilen hijyen konusunun; Türkiye'nin önemli turizm kentlerinden biri ve Muğla'nın ilçesi olan Bodrum'un imajıyla öne çıkarıldığı görülmektedir. 27 Ağustos 2015 tarihli “Bodrum'da Mülteci

Sorunu Turizmi Ve Halk Sağlığını Tedirgin Ediyor” başlıklı haberde yerel halkın ifadelerinde mültecilerin durumlarına üzüldükleri fakat alışveriş yaparken; *“Bu pazardan aldıklarımızı nasıl eve götüreceğiz de çocuklarımıza yedireceğiz. Ben buradan pazar yapmıyorum”* açıklamalarına rastlanmaktadır. “Suriyeli”lerin kenti kullanım biçimleriyle birlikte gündelik alışkanlıkların değişimi sonrasında, *“Toplum sağlığına zararı olan bir yer şuan burası. Bunlar neden oluyor? Suriyeli arkadaşlar burada kalıyorlar. Tuvaletlerini de buraya yapıyorlar. Yattıkları yer de burası. Burası resmen fosseptik kokuyor. Buradan aldıklarımızı da götürüp yiyeceğiz. İnsanlar da alışveriş yapıyor”* konuşmaları haberde yer almaktadır. *“Devletimiz Bodrum’a yüzünü daha fazla dönmesini bekliyoruz (...) Devletimizin daha üst kurumlarının yöneticilerinden daha fazla destek bekliyoruz”* ifadesi, devletin Bodrum kentinde yaşayanlara yönelik duruşunun kasıtlı bir duruş olduğu düşüncesine işaret etmektedir. Haberin devamında bölgeden yayılan kötü kokuların ve görüntünün Bodrum’un ve ülkenin imajına zarar vereceği şu şekilde vurgulanmaktadır: *“Bu görüntüler Türkiye’nin imajına zarar veriyor. Allah kimseyi evinden yurdundan toprağından etmesin. Ancak bizim elimizden daha fazlası gelmiyor. (...) Dünya çapında bir turizm merkezi olan Bodrum da bu acıların, sorunların yaşanmamasını istiyorum.”* Kentte yaşayan bir kişinin açıklamasında Suriye’deki savaşın “insanlık dramı” olduğu düşüncesi aktarılırken, Bodrum’un kent imajını ve “döviz girdileri”ni önceleyen söylem haberde şu şekilde yer almaktadır: *“Bu konu elbette insanlık dramı olan bir konu. Ancak sorunun çözüm yolu, Ülkemizin önemli döviz girdilerinin olduğu Bodrum ve diğer benzeri turizm kentleri olmamalı.”*

Son döneme (2016-...) dair incelenen haberde, Suriyeli kent mültecileriyle kente sonradan göç eden Türk vatandaşlarının yoksulluk zemininde ortaklaştığından bahsedilebilmektedir. Bu haberde öne çıkan ve bir diğer kentsel dönüşüm bölgesi olan Mamak, *“(...) Ankara’ya doğudan gelen göçlerin ilk durağı (...)”* olarak tarif edilmektedir. Bu bölgenin dönüşümü için planlanan Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi’nin (YMKDP), “dünyanın en büyük kentsel dönüşüm projesi” olarak sunulduğu açıklanmaktadır. Proje alanı için 11 etabın belirlendiği bu bölgede ilk etabın tamamlandığı, yeni konutlara yerleşildiği, fakat bölgede yaşayanlarla uzlaşma sağlanamadığı için ikinci etaba geçilemediği belirtilmektedir. Proje bölgesinin ikinci etabında gecekonduların yaşamının sürmesinden dolayı bu iki etap arasında mekânsal ve sosyal çatışmaların olduğu aktarılmaktadır (Göközkut ve Somuncu, 2019, s. 105-

122). Bu konuya ve bölgeye dair 16 Şubat 2017 tarihli haber “Ankara’da 9 çocuklu 2 akraba ailenin gecekondudaki dramı”dır. Haber başlangıçta Gaziantep’e yerleşen, işsiz kaldıktan sonra Ankara’nın Mamak İlçesinin Akdere Mahallesi’ne⁵² göç eden iki akraba aileyi konu almakta ve durum bu kişilerin ağzından şu ifadelerle aktarılmaktadır:

“(…) yeni bir hayat ve iş umuduyla Ankara’nın Mamak İlçesi, Akdere Mahallesi’nde yıkılmaya yüz tutmuş bir gecekonduya sığındık. (...) Bir aydır iş arıyoruz, bize kimse iş vermedi. Hiç bir kurum ve kuruluştan yardım alamadık. 9 çocuğumuz aşırı soğuklardan hepsi hasta. Sokaklarda atık madde toplayarak satmaya çalışıyoruz. Onu da yaptırmıyorlar. Sığındığımız gecekondunun için 'kentsel dönüşüm nedeniyle yıkılacak, çıkın' diyorlar. (...) Bu kış kıyamette nereye sığınacağız bilemiyoruz”

Haberin içeriğinde Gaziantep’te Suriyeli mültecilerin ücretleri düşürmesinden dolayı işsiz kalındığının vurgulanmaktadır. Elektriği ve suyu kesik gecekonduya sığınan, kentsel dönüşüm nedeniyle yaşadıkları yerden çıkılması istenen ve yaşam mücadelesi verdiği anlatılan haberde; *“Bazı günler çöplerden atık ekmek toplayarak çocukların karnını doyurmaya çalışıyoruz. Çevremizdeki gecekondular yıkıldığından, az sayıda bir-iki komşu bazen yardım ediyor, ama onların durumları da pek iyi değil”* İfadesi Türk ve Suriyeli kent yoksulunun ortaklaştığı bir alanı temsil etmektedir. *“Çocukların üst başlarında soğuktan korunacak giysileri yok. Su olmadığı için yıkanamıyorlar. Kirli oldukları için okula bile gönderemiyoruz”* açıklaması ise çalışma/barınma ve hijyen koşullarının çocukların okula gitmesine olan etkisine işaret etmektedir. Haberin görselinde bir gecekondunun önünde 2 yetişkin kadın-erkek ve çocuklar yer almaktadır (Şekil 3.15). Daha önce incelenen haberlerde de dram olarak sunulan bu durumun kentsel dönüşümün yaşandığı yerleşimlerini sembolize ettiği söylenebilmektedir. İşsiz kalındıktan sonra Ankara’ya gelindiğinden söz edilmesi, büyük şehirlerin kültürel kodlarda yaşam standartı yüksek ve iş bulma imkânı sunan yerler olarak düşünülmesiyle ilişki kurulabilmektedir. Kurum/kuruluşlardan alınamayan yardım ve işsizlik, kentsel hizmetlere erişim çabasında kurumsal alanın yokluğuna işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle asgari ihtiyaçların karşılanamaması kamusal alanda ne kadar zorlanıldığının göstergesi haline gelirken, toplumsal alanda göz ardı edilme durumunu ve yalnızlaşmayı

⁵² Mamak İlçesi ve Akdere Mahallesi’nin şeması için ayrıca bkzn. EK E.

anlatmaktadır. Bu haber, kentsel politikaların görmezden geldiği süreçlerde yerel halkın ve kentlere eklemelenmeye çalışan alt gelir grubunun temsilini sunmaktadır.

Şekil 3.15. “Ankara’da 9 çocuklu 2 akraba ailenin gecekondudaki dramı” (Hürriyet, 16.02.2017)

3.1.2. “Yeni yaşam”ın konuşulduğu, sığınılacak bir liman olarak temsil edilen mekânlar

Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde toplandığı alanlar, “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehlide açıldığı “mültecikondü” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” bölümündeki, “mültecikondü” söylemi zemininde genellikle çöküntü bölgeleri ya da gettolar olarak anılmaktadır. Mültecilerin toplandığı bu alanlar aynı zamanda haberlerde ayrış[tır]manın mekânları olarak öne çıkmaktadır. Suriyeli kent mültecilerinin yoğunlaştığı İzmir’in Basmane semti ve Ankara’nın Hacıbayram semti bunların birer örneğidir. Bir arada yaşamaya ve kültürlerini yaşatmaya çalışan Suriyeli kent mültecilerinin yoğunlaştığı bu mekânlar, “Suriye” dönüşümü başlıklı haberlerde kentin imajını değiştirdiği yönünde anlatılmaktadır. Bu alanlar ve bu alanlarda yaşayan mülteciler çoğunlukla hijyen sorunu, suçla ilişkili durumlarla ve mekândan dışlanma söylemleriyle temsil edilmektedir. Öte yandan mekânda toplanmanın, temasın ve kültürlerin bir arada var olduğu mekânlar da haberlerde öne çıkmaktadır. Bu bölümdeki haberler; kentte asgari yaşam koşullarına değil insan onuruna yakışan ve kalıcı bir yaşam kurabilmeye yönelik temsilleri, kentsel yaşama eklenemlenebilen Suriyeli kent mültecilerini ve bu mekânlarda hangi

koşullarda var olabildiklerini yansıtmaktadır. Bu haberlerin üçüncü dönem (2015-2016) ve dördüncü dönemde (2016-...) öne çıktığı görülmektedir.

Üçüncü dönemde yer alan 12 Aralık 2015 tarihli “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi” başlıklı haberde İstanbul’un Fatih ilçesinde, *“İngiltere’nin başkenti Londra’daki Çin Mahallesi’ne benzer bir Suriyeli Mahallesi”* olduğundan söz edilmektedir. Haberin spotundaki *“Savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınan 2.2 milyon Suriyelinin sadece 250 bini kamplarda kalıyor. İstanbul’da yaşayan mülteci sayısı ise 330 bin civarında. Suriye’deki savaşın ne zaman sona ereceği belirsiz. Bu nedenle gelenler geri dönmeyecekmiş gibi yerleşiyor”* ifadesi, savaş sonrasında Türkiye’de yaşayan “Suriyeli”lerin kalıcı bir yaşam kurduğuna işaret etmektedir. Spotun devamında *“Artık okulları, radyoları ve kültür-sanat camiaları var. Fatih ilçesinde, İngiltere’nin başkenti Londra’daki Çin Mahallesi’ne benzer bir Suriyeli Mahallesi var”* ifadesi ve mahallenin barındırdığı özelliklere yer verilmektedir. Kentin bu bölgesindeki hareketliliğin hem Türk hem de “Suriyeli”ler tarafından rağbet görüldüğü aktarılmaktadır. Haberde, bu bölgede yer alan işletme sahipleri ve çalışanları dışında kimsenin Türkçe bilmediği, herkesin Suriyeli olduğu ve *“duyulan tek dil Arapça”* olduğu belirtilmektedir. Bu ifadeler İstanbul’un Fatih semtinde yaşayan “Suriyeli”lerin kendi kültür ve değerlerini kaybetmeden kentte var olmanın yollarını göstermektedir. Haberde kentsel mekânda duyulan egemen ya da hâkim dile işaret edilirken; başlangıçta müşterilerin Suriyeli ve Arap olduğu, zamanla Türk müşterilerin oranının arttığından söz edilmektedir. Kültürlerin ortak yanlarına odaklanıldığında, ayrışan iki toplumsal grubun birbirine yaklaştığı ve dil farklarının ikinci planda kaldığı söylenebilmektedir. Bu anlamda ortak mutfak, bir temas aracı olarak görülebilmektedir. Bu temas; müştereklik, işbirliği ve dayanışmaya işaret etmektedir. “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdide açıldığı “mültecikundu” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” bölümünde yer alan haberlerde; yerel halkın ve Suriyeli kent mültecilerinin temas ettiği ya da temas etmek zorunda kaldığı belirtilen kentsel dönüşüm bölgelerinde temasın, düzensizlik ve ayrıştırma temsillerini açığa çıkardığı söylenebilmektedir. Kentlerdeki ikinci dönemle başlayan bir önceki bölüm, alt gelir grubu ve işsiz Suriyeli kent mültecilerinin kentteki görünümüne anlam yüklerken buradaki anlamın kentsel yaşama katılma biçimleriyle değiştiği görülmektedir. İstanbul’un Fatih semtinden fotoğraflara yer verililen haber görsellerinde Türkçe ve Arapça

lokanta isimleri göze çarpmaktadır⁵³ (Şekil 3.16 ve Şekil 3.17). Bu görsellerde bir önceki bölümde yer alan sağlıklı sokak görünümünün aksine sokağın görünümünün temiz olması, kentsel mekâna yönelik klişelerin ötesine geçerek, farklı temas alanları aracılığıyla ortak yaşamın birlikte inşa edilebileceğinin bir göstergesi olarak düşünülebilmektedir. Dolayısıyla mahallenin imajını belirleyen unsurların birlikte inşa edilmesiyle yeni bir düzenden söz etmek mümkündür. Haberde “Suriyeli” lokanta sahibinin, “*Suriyeli ailelerin sofrada en çok konuştukları konu yeni yaşam. Eskiler, yenilere ‘Türkler erken yatıyor. Gece çamaşır yıkama, süpürgeyi çalıştırma’ diye tavsiyelerde bulunuyor. Türk restorancı arkadaşlar gelip tarif alıyor. Şu an diğer lokantalar Suriyeli aşçı arıyor (...)*Türkiye bizim için güzel bir rüya gibi” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadede “yeni yaşam” a ve yeni yaşamın olanaklarından bahsedilmesi umuda işaret etmektedir. İki topluluğun gündelik yaşam pratiklerine saygı duyması ve karşılıklı öğrenme sürecinin kültürün inşasında önemli olduğu söylenebilmektedir. Bu kültürel alışveriş iki grup arasında bir dostluk durumunu doğurmakta, birbirlerine kılavuz ederken temas alanları aracılığıyla karşılaşabilmekte ve birbirlerini tanımaya başlayabilecekleri bir alan açılmaktadır.

Şekil 3.16. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranyla Suriye mahallesi” (Hürriyet, 12.12.2015)

Şekil 3.17. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranyla Suriye mahallesi” (Hürriyet, 12.12.2015)

⁵³ Haberde İstanbul’un Fatih ilçesinde yer alan ve “Suriyeli mahallesi” olarak anılan bölge EK C’deki şemada gösterilmektedir.

Haberde Suriyelilerin açtıkları kitapçı, kafe ve kültür merkezlerinin kent kültürüne yapılan en büyük katkılardan biri olduğu belirtilmektedir. Ortak yemek kültüründen sonra müzik ve şiir dinletileri gibi kültürel aktivitelerin ikinci bir temas aracı olduğundan söz edilebilmektedir. Bu alanlar haberde sanatçı, yazar ve üniversite öğrencileri için “sığınacak bir liman” olarak temsil edilir. Haberde Türk, Avrupalı ve Amerikalıların da mahalleye geldiğinden bahsedilmekte ve bu mahalle kültürünün yaygınlaştığı görülmektedir. Haberde yer alan Suriyeli şair ve Yazar Nesrin Tırabılsı: *“Burası artık dünyadaki Suriyeliler tarafından bilinen bir mekân haline geldi, o yüzden burada bir kitap dinletisi yapmak istedim (...)Suriye’de durum şu anda bir felaket. Öncelikle Esad rejimi yüzünden ülke bu hale geldi, şimdi ülkemizin insanları bunun bedelini ödüyor, dünya da bunun bedelini ödeyecek çünkü artık Suriye mülteciler her yerdeler”* der. Bu mekânların, bir yandan Suriyeliler için hayata tutunma çabası içinde nefes almak için gidilen yerlerin simgesi olurken diğer yandan her kesimden insanın bulunduğu yerler olarak sunulduğundan bahsedilebilmektedir. Haberde İstanbul’daki Suriyeli entelektüellerin buluşma noktası olarak görülen kültürel mekânlar ve bu mekânlar aracılığıyla Suriyeli kültüre ilginin arttığı yansıtılmaktadır. Buna ek olarak, Suriyelilerin kendi medya organlarını ve gazetelerini çıkarması, içinde bulundukları toplumda görünürlüklerini ve düşüncelerini ifade edebilmeleri için bir araç olarak vurgulanan konulardan biridir. Bu mekânlara ve gazete yayını yapılan yere dair görseller Şekil 3.18 ve Şekil 3.19 ile öne çıkarılmaktadır.

Şekil 3.18. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranyla Suriye mahallesi” (Hürriyet, 12.12.2015)

Şekil 3.19. “İstanbul’da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi” (Hürriyet, 12.12.2015)

Kültürel farklara/ayrışmalara odaklanılması, mekânsal ayrışmayı ve gettolaşmayı beraberinde getirdiği için Suriyelilerin ifadeleriyle bu haberde ortaklıklara işaret edilmektedir. Bu mekânlardan birinin kurucusu olan Rakkalı yazar Yassin al Haj Saleh, haberde bu durumu; *“Suriyeli yazar ve sanatçılar Türkiye’de kabul görmedikleri için Avrupa’ya gitmeyi tercih ediyorlardı. Ancak bu artık değişiyor. Sürgünde bir toplumun yaptığı en büyük hata ‘Yarın ya da bir yıla eve döneceğiz’ diye düşünmekti. Oysa burada belki yıllarca kalacağız. Bunu değiştirmeye çalışıyoruz. Kendimizi bir gettoda izole etmek istemiyoruz”* ile açıklamaktadır. Burada gettolaşmanın bir yana bırakılarak, sanat zemininde dönüşen bir alan konuşulmaya başlandığında kültürel anlamda bir zenginliğe karşılık geldiği söylenilebilmektedir.

Haberlerde yazar ve sanatçılar dışında, diğer meslek gruplarına (doktor, eczacı, mühendis, avukat ve hâkim) mensup Suriyeli mültecilerin resmi kurum/kuruluşlarda görev yapabilmek için dernekler aracılığıyla temsilcilerini seçtikleri anlatılmaktadır. İkinci dönemin sonlarında öne çıkan bu haberlerde “geçici kimlik”, “işsizlik”, “aile birleşimi” gibi konularda sorunların çözümüne yönelik karar alma mekanizmalarına işaret edilmektedir.⁵⁴ Bu mekanizmaların, Suriyeli mültecilerin temsiliyetini artırdığı, yaşadıkları yerlere aidiyet geliştirebilmeyi sağladığından bahsedilebilmektedir.

Dördüncü dönemde yer alan ve meslek grupları dışında birlikte hareket eden mültecilere dair 04 Aralık 2017 tarihli “Mülteci Meclisi” başlıklı haberde İstanbul’un Şişli ilçesinde mültecilerin ayda bir toplandıkları ve sorunlarını nasıl çözebileceklerini konuştukları bir meclisten söz edilmektedir. UNHCR, Göçmen

⁵⁴ “Hatay’daki Suriyeli meslek grupları temsilci seçti”, Hürriyet, 06.11.2016

Dayanışma Derneği ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı ortaklığıyla oluşturulan Mülteci Meclisi, Şişli Belediyesi'nin Kent Konseyi'ne bağlı olarak çalıştığı anlatılmaktadır. Haberde yer verilen Mülteci Meclisi, Suriyeli/Iraklı/Faslı gibi farklı mülteci gruplarını kapsamakta ve genel olarak temsiliyetlerini sunmaktadır. Bununla birlikte, Meclis'e dâhil olabilmenin tek kriterinin gönüllülük olduğu vurgulanmaktadır. Haberden yola çıkarak, uluslararası/ulusal yardım kuruluşları ve yerel yönetimlerin ortak çalışmasının mültecilerin sorunlarının çözümü için önemli bileşenler olduğu söylenebilmektedir. Haberde öne çıkarılan kaygılara dair Suriyeli mülteci annenin *"Bizim çocuklarımızsa burada kalacak, buradaki okullara dâhil edilmeleri lazım"* ifadesiyle mülteci çocukların eğitime erişimleri ve geleceği olduğu açıklanmaktadır. Bir diğer sorun ise yaşadıkları yerlerde damgalanma hakkındadır. Dilencilik konusunda Faslı Hatice Khadmer, *"Bize karşı yanlış anlaşılma var. 'Mülteci' denince hiçbir iş yapmadan yalnızca yardımlarla yaşadığımızı zann ediyorlar. Başka dilde konuştuğumu görünce otobüste insanlar 'Bu Suriyeliler problem' diye homurdanıyor"* ifadesiyle Suriyeli/Iraklı/Faslı gibi damgalamaya, yalnızca yardımlarla yaşamaları konusunda toplum tarafından yük olarak algılandıklarına ve en büyük sorun olarak ayrımcılığa işaret ettikleri görülmektedir. Mülteci Meclisi'nin bir parçası olan, kendine ait olacağı yeri inşa eden ve bu sayede "yerli" hissettiği aktarılan Iraklı Süleyman Şaban'ın ifadesi şu şekildedir:

Bizim için çok faydalı oldu. Temel haklarımızı öğreniyoruz, sorunlarımızı konuşuyoruz. Öğrendiklerimizi kendi toplumumuza aktarıyoruz. Ama en önemlisi bize olan manevi katkısı. Yabancıyız ama burası bize kucak açıyor. Kendimizi yerli hissediyoruz. Her sorunumuza çözüm bulunamasa bile en azından rahatlıkla anlatıyoruz. Birinin dinlemesi, sıkıntılarımızı paylaşabilmek bizi mutlu ediyor. Birbirimizle yazışıyoruz, dertleşiyoruz ("Mülteci Meclisi", 04.12.2017).

Haberde Mülteci Meclis'i aracılığıyla mültecilerin yaşadıkları yerin insanı olarak fikirlerini sunabildikleri ve katkı sağlayabildikleri anlatılmaktadır. Haberde Şişli Kent Konseyi Genel Sekreteri Elif Avcı'nın *"Mültecilerin kendilerini ilgilendiren konularda kendi kararlarını almalarını istiyoruz. (...) 'herkes için belediyeçilik ve demokratik katılım' (...) kendilerini meclisteki milletvekilleri gibi düşünmelerini söylüyoruz. Bireysel sorunlarını değil de bütün mültecilerin ortak sorunlarını tartışmak ve bu sorunlara çözümler bulmak için toplandığımızı belirtiyoruz"* ve

UNHCR Sözcüsü Selin Ünal'ın Mülteci Meclisi'ne dair *“Belediyelerin kendi bölgelerinde iyileşmesi gereken konular üzerine çalışırken mültecilerin de bu sürece dâhil olmaları gerektiğini hep konuşuyorduk. Mülteciler bilgi birikimleri, becerileri ve deneyimleriyle geliyor. Kendi seslerini duyurabilmeleri önemli”* ifadeleri yer almaktadır. Burada mültecilerin kendi yaşamlarına dair karar alabilmeleri, çözüm üretebilmeleri için yerel yönetimlere katılımın önemine işaret edilirken; mültecilere açılan bu alanların yaşadıkları yere aidiyeti geliştirdiği ve topluma entegre olabilmeyi sağlayabileceği söylenebilmektedir. Yaşanılan yere aidiyeti simgeleyen yerlilik kavramının, mekânda varolma ya da görünür olma ile ilişkili olarak çelişkili bir şekilde kodlandığından söz edilebilmektedir. Çünkü gönüllülük esaslı bu çalışmalara zaman ayırabilmek ekonomik olarak daha özgür olmayı da gerektirmektedir. Bu durum, mültecilerin yerel yönetimlere katılımlarındaki sınıfsal ayrımlara işaret etmektedir. Bu bölümün ilk haberiyle birlikte okunduğunda; mültecilerin belirli bir kültürel birikimi olması ve kültürünü oturtabilmesi durumunda alt gelir grubundaki mülteciler kadar ötekileştirilmediğini göstermektedir. Mültecilerin kendi içlerindeki bu farklar, kentsel yaşama katılımı mültecilere ve yaşadıkları yerlere yönelik imge repertuvarının farklı şekilde inşa edildiğini göstermektedir.

Haberlerde, Suriyeli mülteciler ile ortak yaşam kurgusu ve toplumsal yaşama/ sektöre “entegre” edilmesi için hayata geçirilen projelere dair pek çok haber yer almaktadır. Bu haberlerde “toplumsal entegrasyona” işaret edilirken, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden kurulduğu görülmektedir. Suriyeli kadın mülteciler için kuaförlük, resim/boyama, terzilik, yemek ve mutfak ile ilgili işler öne çıkmaktadır. Suriyeli erkek mültecilerin ise marangozluk ve mekanik işlerle ilişkili olarak çalışmaların yer aldığı görülmektedir. Bu haberlerdeki ortak konunun ise “üretim” olduğu söylenebilmektedir. Kamp, kent ve kır yerleşmelerinde öne çıkan üretim konusu yukarıda bahsedilen ortak yaşama kültürü için önemli bir konu olarak değerlendirilebilmektedir. Bu konuya ve dördüncü döneme dair bir başka haber 21 Temmuz 2018 tarihli “Dünyanın en eski buğdaylarından 'sorgül'de 20 tonluk rekolte”dir. Bu haberde Mardinli şef ve sosyal girişimci Ebru Baybara Demir'in BM'in desteklediği 'Topraktan Tabağa: Yaşayan Toprak, Yerel Tohum' projesi konu edilmektedir. Bu proje kapsamında susuz/çok az suyla yetişen ve “dünyanın en eski buğday türlerinden biri olarak bilinen 'sorgül”ün ekimi, kadın istihdamının

artırılması ve yerel tohumların korunmasının amaçlanarak üretime başladığını belirtilmektedir. Haberde Demir'in şu şekilde ifadeleri yer alır: *“Tarımın ilk başladığı yer Mezopotamya Ovası. 13 bin yıl önce buğday ilk burada ekiliyor ve dünyaya yayılıyor...Suriyeli mülteci kadınların bize öğretmiş olduğu geleneksel tarım teknikleri elimizdeki en kıymetli şey.”* Göç ile birlikte yeni üretim teknikleri ve iki kültür arasındaki bilgi alışverişi söz konusudur. Bu durum ise kültürün gelişimine işaret etmektedir.

Benzer nitelikteki haberlerde FAO, UNHCR ile Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından Suriyeli işçilerin *“dil ve çalışma koşullarından dolayı”* yaşadıkları sorunları çözmek için projeler üretildiği görülmektedir.⁵⁵ Bu projelerde teorik ve pratik eğitimler verilirken; çalışma ortamına uyum sağlanabilmesi için Suriye ve Türk vatandaşlarına birlikte eğitim verilirken sahada daha iyi iletişim kurmaları için Suriyelilere Türkçe dersi de verildiği anlatılmaktadır. Haberde öne çıkan iş güvenliği, sigortasız çalışma gibi pek çok soruna yönelik; iş güvenliği, hijyen ve çocuk işçiliğinin önlenmesi gibi konularda eğitim verildiğinden söz edilmektedir. Kalifiye eleman yetiştirilmesine yönelik geliştirilen bu projelerde ihracata yönelik çalışan şirketlerin destek verdiği ve kadın istihdamının artırılması söz konusudur. Suriyeli mültecilerin geçim kaynaklarına erişimin sağlanmasının yanı sıra Türkiye'deki toplumsal hayata uyum kapasitelerini arttırılmasında dil, ortak çalışma kültürü ve iş kazalarının önüne geçilebilmesi için teorik/pratik eğitimlerin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Uluslararası organizasyonların finanse ettiği projeler dışında kentlerde kadın dayanışma ağları da haberlerde yer almaktadır.⁵⁶ Yeniden yurtlanma sürecinde bu kolektif girişimler ve toplumsal dayanışma ruhunun; kadınlar için kamusal alanlarda bir aradalık, umut ve sosyalleşme mekânlarını temsil ettiğinden söz edilebilmektedir.

⁵⁵ “Daha iyi bir hayat için”, Hürriyet, 19.09.2018

⁵⁶ “Kadın dayanışması ve umudun reçelleri”, Hürriyet, 15.12.2017

3.1.3. Kentlerin köşebaşları: “sosyal felaket” olarak temsil edilen Suriyeli dilenci mülteciler

Suriyeli kent mültecilerine ve yaşadığı yerlere yönelik haberlerin incelendiği ilk iki bölümde sınıfsal bir ayrım yapıldığı ve bu ayrıma göre kent mekânında yerinden etme ya da mekânda yeniden yerleştirme gibi uygulamaların tezahür ettiğine rastlanılmaktadır. Bu ayrım haberlerde şu şekilde kategorize edilmektedir: Mali durumu iyi, mesleği olan ve kendi ayakları üzerinde duran Suriyeli mülteciler; ucuz iş gücü olarak ekonomiye fayda sağlayan Suriyeli mülteciler, Suriyeli dilencileri dilendiren Suriyeli mülteciler ve dilenen Suriyeli mülteciler.

“Kentsel söylemin aktörleri: “mülteci severiz ama...” başlıklı bölümde belirginleşen haberlerde olduğu gibi eğitilmiş, mali durumu iyi ve mesleği olan Suriyeli kent mültecileri kentlerde sorun olarak görülmemektedir. Eğitilmiş Suriyeli kent mültecilerinin; kendi hayatlarını devletten bağımsız ya da devlete yük olmadan kurabilmeleri, ekonomiye katkı sağlamaları ve düzene ayak uydurabilmeleriyle ilgili olduğundan söz edilebilmektedir. Bu koşulları sağlamayan Suriyeli kent mültecilerin hiyerarşik bir ilişkide değerlendirilip sınıflandırılmaları; bu sınıflandırmaya konu olan mülteciler ve bu ayrımı gerçekleştirenler arasındaki güç/ekonomi ilişkisini yansıtmaktadır. Kısacası savaştan kaçarak gelen mülteciler ve yerel halk arasındaki kültürel ayrımlarla şekillenen sınırlar, toplumun kültür hayatına katılma eğilimleriyle muğlaklaşmakta ve kabul gören mülteciler bu alanda temsil edilmektedir.

Dilenen Suriyeli kent mültecilerinin ise tam tersi şekilde temsil edildiğini söylemek mümkündür. Yerel yönetim, güvenlik güçleri ve yerel halk tarafından güvenlik sorunu; Türk dilenciler tarafından rekabete neden olmaları ve diğer Suriyeli mülteciler tarafından Suriyeli imajının bozulduğu gerekçesiyle toplumdan ve mekândan ayrıştırıldığına haberlerde sıklıkla rastlanmaktadır. Haberlerde “Suriyeli dilenciler” ile ilgili; kendi ülkelerinde de dilencilikle geçimini sağlayan, halkın manevi duygularını sömüren, dilenci olmayı “tercih” eden ve meslek olarak benimseyen, vatandaşın başına bela olacak olan, kamplardan kaçarak tekrar büyük şehirlerde dilenmeyi tercih eden insanlar olarak nitelendirilmekte ve “sosyal felaket” değerlendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla dilenci kent mültecilerinin herkese farklı görüldüğünden söz edilebilmektedir.

Haberlerde yansıtılan ve dilenen Suriyeli kent mülteci temsillerinin, temsil ettiği anlamlar bağlamında toplumun en alt tabakasını meydana getiren grup olarak işaretlendiği görülmektedir. Dilencilik konusunun haberlerde ikinci dönemde (2011-2015) ortaya çıktığı görülmektedir. 2014 yılında -incelenen ve tekrar eden haberlerin elendiği haberler arasında- mülteci çocukların zorla dilendirilmelerinin vurgulanmasıyla başladığı ve ikinci dönemin sonlarına doğru dilencilikğin güvenlik sorunu olarak ele alındığı söylenebilmektedir. Bu süreçte genellikle dilencilikğe yönelik operasyonlar görünür hale gelmektedir. Üçüncü dönem (2015-2016) ve dördüncü dönemin (2016-2017) başlarında dilencilikğe yönelik haberlerin arttığı, ilerleyen yıllarda mültecilerin haberlerdeki temsilinin azalmasıyla birlikte dilencilere yönelik haberlerin de benzer bir oranda düştüğü söylenebilmektedir.

İkinci dönemdeki haberlerden biri olan ve 16 Temmuz 2014 tarihinde “İstanbul'da Suriyeliler için yeni uygulama” başlıklı haberde, yukarıda anlatılanlar ve “Suriyeli” dilencilere yönelik uygulamalar İstanbul Valisi'nin şu şekilde açıklamalarıyla yer almaktadır:

Bugün ülkemizde statüleri itibariyle sığınmacı, geçici sığınmacı gibi sıfatları kullanmadığımız ve oldukça kalabalık bir Suriyeli misafirimiz var. Biz, bunların İstanbul'da nerede oturduklarını, nasıl geçindiklerini, eğitim durumlarını, bunun gibi pek çok farklı bilgiyi elimizdeki envanterlerimizde kayıt altına aldık(...) İstanbul'da orta halli, eğitim seviyesi biraz daha yüksek bir kesim var. Ancak tamamı böyle değil. Özellikle hepimizi üzen ve meşgul eden ve sokakta dilenmek suretiyle geçimini temin etmeye çalışan, şehrin meydanlarında, yollarında, çok farklı Mekânlarda karşımıza çıkan tablolar var. Dilencilik ile ilgili mevzuatımızda, zabıta ekipleri dilencilikle mücadele eder ve buna müsaade etmez(...)Biz sokakta kalanlar için(...)misafirhane oluşturduk(...)Bunlardan 500'den fazlasını geçtiğimiz ay itibariyle kendi rızalarıyla Şanlıurfa'ya gönderdik. Geri kalanları da İstanbul'da ev tutmak itibariyle kaldı. 'Kendi rızası olmayanların kamplara gönderilmesi' konusunda bir mevzuat düzenlemesi üzerinde çalışılıyor. Önümüzdeki günlerde bu konuda çok daha iyi neticeler alabileceğimiz bir çalışmayı başlatmış olacağız(...) Bu durumdan sadece İstanbullular değil, İstanbul'da kalan Suriyeliler de rahatsız oluyor(...)Bunlar bizim buradaki Suriyeli misafir olma imajımızı zedeliyorlar. Bu imaj bütün Suriyelileri olumsuz etkiliyor' diyorlar (“İstanbul'da Suriyeliler için yeni uygulama”, 16.07.2014).

Gündelik hayatın bir parçası olan Suriyeli kent mültecilerinin bu ifadelere dayanarak anlamlandırıldığı, mekânda anormal olarak işaretlendirildiği ve uzaklaştırılmaya çalışıldığından söz edilebilmektedir. Bu bağlamda haberlerde öne çıkarılan konu, yerel halktan ve diğer mültecilerden ayrımları vurgulanan Suriyeli dilencilere yönelik denetim ve güvenlik uygulamalarının sıklaştırılmasıyla ilgilidir. Belediyelerin kendi sınırlarından uzaklaştırmak için kent içinde ya da şehir dışına gönderilmesi gibi uygulamalar haberlerde sıklıkla öne çıkarılmaktadır. Bu durum kendi sınırlarından uzaklaştırmak için zabıtalara günlük pratiklerini oluşturduğu yönündedir. Haberlerde dilencilerle karşı karşıya olan, doğrudan iletişim kuran kişilerin zabıtalara olduğu gösterilmekte ve bu kişilerin söylemlerine sıklıkla yer verilmektedir.

30 Temmuz 2014 tarihli “Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı” başlıklı haberde zabıtanın ifadesiyle dilenmenin “*sektör haline dönüştürülmüş organize bir durum*” olduğu ve “*dilenci enflasyonu*”ndan söz edilmekte; “*kentin kalabalık noktalarına tezgâh açtı*” ya da “*mesken tuttu*” şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁷ Diğer yandan haberde, sınır bölgelerinde yaşadıkları kamplardan kaçan mültecilerin büyük şehirlerde dilenmeyi tercih ettiği gibi ifadeler yer almaktadır. Haberde yerel halkın, “*Oyun oynaması gereken minikler para için dilendiriliyor. Zabıtalara da bu manzarayı izliyor*” açıklamaları çocukların yaşam koşullarına ve kentteki denetimsizliğe vurgu yapmaktadır. Ankara’daki bir sokağın fotoğrafına yer verilen haberdeki görsellerin ilkinde, sokakta toplu bir şekilde dilenen kadın, erkek ve çocukların yer aldığı “Suriyeli”ler ve görünüşleri göze çarpmaktadır (Şekil 3.20). Suriyelilerin kentteki görünüşlerinin temsili, kötü yaşam koşulları ve dilenerek kentteki gündelik akışı/düzeni bozmaları üzerine kurulmaktadır. Diğer görsel ise modern giysi kodlarıyla öne çıkan Türk halkının sokaktaki gündelik bir görüntüsüdür (Şekil 3.21). İlk fotoğrafın dikey kamera açısı ve ikinci fotoğraf karesinde bulunan insanlarla aynı hizada çekilmiş görseller arasındaki fark, dilenen Suriyelilerin toplumsal alandaki konumunu vurgular niteliktedir. İkinci fotoğraftaki bireylerin görünümünün, modern kentle uyumlu oldukları yönünde bir anlam ürettiği söylenebilmektedir. Bu iki görsele birlikte yer verilmesi vatandaş-mülteci, Türk-Suriyeli, “biz-onlar” gibi ayrımlarla haberin ayrıştırıcı dilini pekiştirmektedir.

⁵⁷ Haberde adı geçen Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar hattı EK E’de yer alan şemada gösterilmektedir.

Şekil 3.20. “Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı” (Hürriyet, 30.07.2014)

Şekil 3.21. “Sıhhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı” (Hürriyet, 30.07.2014)

02 Ağustos 2014 tarihli “Dilenen Suriyeli görüntülerini arzu etmiyoruz” başlıklı haber ise bu durumu özetler niteliktedir. Bu bölümün ilk başlığında incelenen haberlerde de aktarıldığı gibi “Suriyeli”lerin yaşaması için en uygun yerlerin kamplar olduğu ve kentlerde açığa çıkan görüntünün arzu edilmediği şu ifadelerle haberde yer almaktadır: “*Şu anda kamplarımızda 220 bin Suriyeli kalıyor. Halen 30 bin kişilik kapasite var. Bu kamplar iyi şartlardadır(...)Kamp dışında kalan nüfus, 1 milyon 104 bin kişi. Bazen tabii 1-2 şehrimizde tahrikler oldu. Valilere talimat verdik. Kamplarımızda boş yerimiz var (...) Şehir içlerinde o tür görüntüleri arzu etmiyoruz.*”⁵⁸ Bu ifadelerinin haberlerde yinelenmesiyle kamplar, mültecilerin yaşamaları için iyi şartların olduğu yerler olarak kodlanırken kentler tam tersi ifadelerle kodlanmaktadır. Üçüncü (2015-2016) ve dördüncü dönemlere (2016--...) doğru, dilencilığe yönelik üretilen söylemlerde, devletçi söylemlerin baskın olduğu görülmektedir.

⁵⁸ “Dilenen Suriyeli görüntülerini arzu etmiyoruz”, 02.08.2014

Üçüncü dönemin sonu ve dördüncü dönemin başında üretilen söylemlere bakıldığında “Suriyeli”lerin “risk” olarak anıldıkları görülmektedir. Bunu örnekleyen 21 Ocak 2016 tarihli “8 milyonluk 'risk'imiz var” başlıklı haberde; AFAD Başkanı Fuat Oktay’ın, şehir merkezlerinde dilenen “Suriyeli”lerle ilgili, *“Ne yazık ki orada çok başarılı olduğumuzu ifade edemem”(...) Bu durumdaki Suriyeli sayısı maksimum 3 bin kişidir. Kamplara götürdüklerimiz kalmak istemiyorlar. Dışarıda gördüğünüz dilencilere lütfen yardım etmeyin. Yardım ettiğiniz her kuruş kadınların ve çocukların istismarına sebep olacaktır”* ifadeleri yer almaktadır. Bu açıklamalara eşlik eden AK Parti Sakarya Milletvekili Ali İhsan Yavuz’un ifadeleriyle, haberde, ülkede misafir edilen 3 milyon “Suriyeli” dışında yerinden edilmiş olan 8 milyon savaş mağdurundan 2 milyon daha gelmesinin öngörülemeyeceği anlatılmaktadır. Bu 8 milyondan “potansiyel risk” olarak söz edilmektedir. Türkiye’nin, uluslararası topluma kıyasla daha çok harcama yaptığı sık sık vurgulanmaktadır.

Kentlerde dilencilik ile ilgili öne çıkan kesimin kadın ve çocuklar olduğu aktarılmaktadır. 19 Aralık 2016 tarihli “Oyuncak bebekli dilenciler” başlıklı haberde oyuncak bebek göstergesiyle bağlantılı olarak, dilenme ve mağdur rolü ilişkisinde kendilerini acındırdıkları ve duygu sömürüsü yaptıkları aktarılmaktadır. Suriyeli kent mültecilerine işaret eden ve dilencilğe yönelik haberlerin olduğu dönemde; *‘Dilencilere yaptığınız her yardım dilenciliği artırmaktadır’, ‘Dilencilere yardım etmek istiyorsanız, para vermek yerine ilgili kuruluşlara yönlendirebilirsiniz’* gibi broşürlerin dağıtıldığı⁵⁹, bu yönde proje geliştirildiği ve “toplumsal bilincin” geliştirilmesine vurgu yapıldığı görülmektedir. *“(...)merhametten zaman zaman maraz da doğabilir. Bu insanların ihtiyaçları varsa yardımcı olalım ama ülke güvenliğimizi de tehdit etmelerine izin vermeyelim”*⁶⁰ gibi ifadelerin yer aldığı haberde; Türk vatandaşları merhamet duygusu gelişmiş kişiler olarak aktarılırken, “Suriyeli mülteciler”in bu durumu istismar ettiği ve tehdit olarak algılandığı görülmektedir. Diğer yandan, kayıt dışı çalışma ve dilenme sorununun güvenlik sorunu olarak sık sık dillendirilmesi ülkedeki terör olaylarıyla ilişki kurularak Suriyeli mültecilerin izinsiz kentten ayrılamayacağından söz edilmektedir. Söz konusu haberlerde başka bir ilden dilenmeye geliyorsa kendi iline gönderileceği ve dilenmenin önüne geçebilmek için meslek kurslarına yönlendirileceği

⁵⁹ “Zabıta dilencilere karşı broşür dağıttı”, 22.11.2016

⁶⁰ “Manisa’da dilenen mülteciler kamplara gönderilecek”, 08.02.2017

anlatılmaktadır. Kentte yaşayan Suriyeli mültecilerin ise çadırda barınmalarına ve dilenmelerine izin verilmeyeceği belirtilerek, dilenen kişilerin kamplara gönderileceğini söylenmektedir. Bu gösterilenlerin özünde; Suriyeli kent mültecilerinin mekândaki hareketliliği/dolaşımı, nerede/nasıl varolacağının kontrol edilmesi ve üretilen söylemlerdeki dilin sertleşmeye başladığı görülmektedir.

Kentler, “Suriyeli” dilenciler, huzur ve güvenlik bağlamında öne çıkan bir diğer haber 16 Eylül 2016 tarihli “Kayseri’de yine dilenci Suriyeliler görülmeye başlandı”dır. Haberde Kayseri’de kentin farklı bölgelerinde dilenen “Suriyeliler”e yönelik Valilik tarafından “Dilenciliği Meslek Edindirmeyelim Projesi” kapsamında denetimler yapıldığı ve dilenenlerin tespit edilerek barınma merkezlerine gönderildiği anlatılmaktadır. Haber başlığında yer alan “yine” vurgusu, Suriyeli dilencilerin bir süredir görülmediğine ve yeniden serbest bir şekilde kentte dolaşmaya başladığına işaret etmektedir. Haberde vurgulanan konular; araç ve yaya trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde dilencilik/sokak satıcılığı yapıldığı, bunun meslek haline getirilmesiyle mücadele edildiği, yardıma ihtiyacı olanların belirlenerek gerekli yardımın sağlandığı ve *“din ve duygu sömürüsü yapanların ayrımının yapılarak gerekli adli ve idari yaptırımların uygulanması amaçlandı”*ğdır. Haberde yer alan *“...bayram tatilini fırsat bilen Suriyeliler, banka önlerini kendilerine mesken tuttu”* ifadesiyle Suriyeliler fırsatçı ve dini duyguları sömüren kişiler olarak betimlenmektedir. Bu anlamda din-duygu sömürüsü yapan kişilere yönelik yapılacak ayırmada ve söz konusu yardımda Suriyelilerin dışarıda bırakılarak işaretlendiğinden bahsedilebilmektedir. Haberde göze çarpan diğer bir konu, Kayseri için *“Sokaklarında Duyguların İstismar Edilmediği Huzurlu Bir Kent”* söylemidir. “Duyguların istismar edilmediği” ve “huzurlu” göstergelerine dayanan kent vizyonunun yaratılmasında; Suriyelilerin kenti tehdit altında bıraktığı anlamlarına gelebilmektedir. Diğer yandan bu vizyon; Suriyelileri barınma merkezlerine gönderme eylemlerini meşru kılmakta, üretilen söylemlerle kenti düzenleyici eylemlerin belirli bir algı stratejisine eklemlendiği şeklinde okunabilmektedir.

3.2. Kentler, Takas ve Arzu

Kentlerle ilişkimiz rüyalarla olduğu gibidir: hayal edilebilen her şey aynı zamanda düşlenebilir, oysa en beklenmedik rüyalar bile bir arzuyu, ya da arzunun tersi, bir korkuyu gizleyen resimli bir bilmecedir. Kentleri de rüyalar gibi arzular veya korkular kurar; söylediklerinin ana hattı gizli, kuralları saçma, verdiği umutlar aldatici, her şey, başka bir şeyi gizliyor olsa da.

Italo Calvino, Görünmez Kentler,s.87

Kentler vardır, yıllarla ve değişerek arzuları biçimlemeyi sürdürürler; kentler vardır, ya arzularca silinir ya da arzuları siler, yok ederler.

Italo Calvino, Görünmez Kentler,s.81

Kentler, “(...) anıların, arzuların, bir dilin işaretlerinin (...)” bir araya geldiği ve takas edildiği yerlerdir. Kentlerde takas, sadece “ticari takaslar değil”; “kelime”, yaşadığımız dünyaya biçim veren “arzu”lar, “geçmiş değiş-tokuşu”, “kader değiş-tokuşu” ve “anı değiş-tokuşları”yla anlatılmaktadır (Calvino, 2012, s. 11-13). Calvino’nun “değiş-tokuş” vurgusu, kentlerde dönüşmesi arzu edilen mekânlara ve Suriyeli kent mültecilerine yönelik üretilen söylemlerde farklı konulara temas eden, onları anlamayı olanaklı kılan bir metafor olduğu için tercih edilmiştir. Kentlerdeki dönüşümün arzusunun temsili, yerel/merkezi yönetimlerin yöneticileri ve kentte yaşayanların söylemleriyle farklı şekillerde öne çıkmaktadır. Bu arzusunun temsilinin haberler aracılığıyla yaygınlaştırılması ise kentsel dönüşümü toplumda normalleştiren bir olgu haline getirmektedir. Kentsel dönüşüm düşüncesinin toplum tarafından kanıksanmasının ise kentsel dönüşümün diğer yüzünü meydana getiren yerinden edilme olgusunu ikinci plana atmaktadır. Kentsel alanda yerinden edilme süreçlerinin, haberlerde, Suriyeli kent mültecileri ve yerel halk tarafından farklı şekillerde deneyimlendiği temsil edilmektedir. Süreçlerin işleyişi farklılaşmakla birlikte yerinden edilme olgusu ve dışlama mekanizmaları Suriyeli kent mültecileri ve kentlilerin “kader değiş-tokuş”u yaptığı bir alanı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla kent yoksulluğu zemininde ortaklaşılan bir alan görünür hale gelmektedir. Bu bölümde; -yerel/merkezi yönetimler ve kentliler tarafından “misafir” olarak tanımlanan- Suriyeli kent mültecilerinin, yaşadıkları mekânların ve dönüşüm sürecindeki kent mekânının nasıl temsil edildiğine bakılmıştır. Bu bağlamda incelenen haberler, Kentsel söylemin aktörleri:“mülteci severiz ama...” bölümünde kentsel söylemde etkili olan kişilerin görüşleriyle ele alınmaktadır. Kentsel bağlamı oluşturan ve kullanılan dil aracılığıyla kentsel gerçekliği şekillendiren bu görüşler,

kenti ve mültecileri anlayabilmek için önemlidir. İkinci bölüm olan “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”: kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri” bölümünde ise kentsel dönüşümün Suriyeli kent mültecileri ve yerel halk üzerindeki etkilerinin nasıl temsil edildiğine odaklanılmıştır.

3.2.1. Kentsel söylemin aktörleri: “mülteci severiz ama...”

Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göç sürecinde üretilen söylemler, yaşanan yerlerin sadece sınırlarını çizen ya da onu belirleyen bir şey değil, mekânın inşasının dayanakları haline gelmektedir. Suriyeli kent mültecileriyle kentsel söylemi üretenler arasında kurulan ilişkilerin, ülke politikalarının belirlediği, en başından belirli çıkarlara temellenenerek doğduğundan bahsedilebilmektedir. Haberler genellikle Suriyeli kent mültecilerinin yoğunluklu olarak yaşadığı İstanbul, İzmir, Ankara, Hatay ve Gaziantep kentlerinin yerel yönetimlerin yöneticilerinin söylemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanında turizm kenti olan ve kentin imajının söz konusu olduğu Antalya ve Muğla kentlerindeki yerel yönetimlerin yöneticilerinin söylemlerine de rastlamak mümkündür. İncelenen haberlerde yerel yönetimlerin yöneticilerinin Suriyeli kent mültecilerine yönelik tutumlarının bağlı oldukları siyasi parti özelinde haberlere farklı şekillerde yansıdığı görülmektedir. İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde farklılık göstermekle birlikte, haberlerde AKP’li Belediyelerin Suriyeli mültecilere bakışı geçici ve “misafir” oldukları yönündedir. Bu anlamda egemen ideolojiye yakın söylemler üreterek misafirperver bir ülke imajının sağlandığı görülmektedir. Diğer yandan, CHP’li Belediyelerin ise kente yerleşen ya da yerleşme ihtimallerinin olduğu belirtilen haberlerde mültecilere karşı tutumları göze çarpmaktadır. Misafirlik, tanımi gereği sorunlu olmakla birlikte -mültecilerin hareketlerinin- her dönemin dinamiklerine göre farklı yorumlandığından söz edilebilmektedir. Yerel yönetimler dışında kentsel söyleme altlık oluşturan söylemlerde; akademisyenlerin, merkezi yönetimlerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumların söylemlerine de rastlamak mümkündür. Bu bölümde incelenen haberler ikinci dönemde (2011-2015) başlamakta olup son döneme kadar uzanmaktadır.

Haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde varlıkları kadar yokluklarının da temsilinin inşa edildiğinden bahsedilebilmektedir. Kentlerde yaşayan Suriyeli kent mültecileri ucuz iş gücü, dilenci, tehlike ve ırkçılık gibi ayrımların belirginleştiği söylemlerle öne çıkarılmaktadır. Kitlemel göç sürecinin başlangıcında henüz kentlere yerleşmemiş ya da yerleşme ihtimalinde ise Suriyeli kent mültecilerinin yoklukları temsil edilmekte ve söz konusu belediyelerin yöneticileri tarafından merkezi yönetimin cezalandırma şekli olarak görüldüğü –haberlerde- öne çıkmaktadır. Bu bağlamda bir ‘Suriyeli’ mitinin inşasının belirgin hale geldiği söylenebilmektedir. Kentlerde ikinci dönemdeki bu durumu örnekleyen ve “sığınmacı”ların sınırdaki kentlerde kontrollü bir şekilde yaşamalarının sağlanması gerekliliği konusunda öne çıkan haber, 17 Ekim 2011 tarihli “Sığınmacı kampı istemeyen başkandan eylem”dir. Haberin geçtiği yer, Ankara’ya 60 kilometre uzaklıktaki Ayaş ilçesidir. Haberin konusu ise mülteci kamplarının kentlerde değil sınırlara yapılmasını isteyen Ayaş Belediye Başkanı Ali Başkaraağaç’ın bu konuda yaptığı açlık grevidir. Başkaraağaç’ın açıklamalarında mülteciler, kent/kentli için bir cezalandırma pratiği ve kentin geleceğini tehdit eden grup olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan, Belediye Başkanı’nın mülteci kamplarının yapılmasına ilişkin konuyu kişisel bir problem olarak değerlendirdiğinden bahsedilebilmektedir. Belediye Başkanı’nın açlık grevine girdiğine dair haberin aynı dönem içerisinde gündem haberleri arasında yinelendiği görülmektedir. Bu durum, gazetenin, Belediye Başkanı’nın mülteci kamplarının tutumunu onaylandığına işaret etmektedir. Haberde, Başkaraağaç’ın ifade ettiğı Ayaş, *“geçmişte ceza evleriyle anılan”, “gelecekte üniversite gibi eğitim kurumuyla anılması gereken bir yer”* olarak aktarılmaktadır. Başkaraağaç’ın açıklamalarına dayanarak kentin imajı ve mülteci kampının Ayaş’ın tarihine *“gölge düşürecek”* olmasının söz konusu olduğu görülmektedir. Açıklamaların devamında Ayaş ilçesi, *“üniversite projeleri, termal kaynakları, ve İpek Yolu”* ile temsil edilmesi gereken bir yerdir. Kentin bu araçlarla prestijinin yükseltilmesi söz konusuyken, merkezi yönetimin mülteci kampını inşa etmesinin “kasıtlı” olarak yapıldığı belirtilmektedir. Aynı konuya dair 29 Ekim 2011 tarihli “Mülteci severiz ama Ayaş’ta değil” başlıklı haberin spotunda Belediye Başkanı’nın isyanının yeteri kadar önemsenmediği -haberin içeriğinde ise bulundukları yerlerde serbestçe dolaşan mültecilere yönelik herhangi bir mekânizmanın olmadığı ve denetimsizlik konusu vurgulanmaktadır. Belediye Başkanı Başkaraağaç’ın Ayaş hakkında, *“(…)‘Tarihi, kültürel değerlerimiz var, bozulacak’”(…)‘Ayaş doğa sporlarının yapıldığı,*

insanların domatesini toplayabileceği, tarihi konakları olan bir kent. Geleneksel el sanatları hâlâ sürdürülüyor. İnsanları hâlâ temiz, bozulmamış. Burası sadrazamlar yetiştirmiş bir kent” açıklamalarına yer verilmektedir. Ayaş’a yönelik bu söylemde; Ayaş halkı “temiz”, Ayaş ise “*kültürel ve turizm potansiyeli yüksek bir kent*” olarak nitelendirilmektedir. Haberde Başkaraağaç’ın ifadeleriyle yapılan Ayaş idolleştirmesi, harita üzerinde bir yerden çok medeniyetle özdeşleştirildiği görülmektedir. Mülteci kampı yapıldıktan sonra gelecek olan mültecilerin ise aykırı bir konuma yerleştirdiği, ilçenin imajının “bozulacağı”na yönelik negatif yönde ifadelerle öne çıkarılmaktadır. Kennte henüz var olmayan Suriyeli mültecilerin sık sık ikili temsil formuna maruz kaldığı söylenebilmektedir. Keskin bir şekilde kutuplaştırılan Türk-Suriyeli ayrımında temiz/kirli, ahlaklı/ahlaksız, uygar/ilkel gibi retorik soyutlamalara başvurulmaktadır. Başkaraağaç’ın “temiz” Ayaşlı temsili, toplumdaki saflık arzusunun bozulacağını/kirleneceğini ve buna yönelik korkuyu ifade etmektedir. Ayrıca Ayaşlı halkının sadece Suriyeli mültecilerden farklı olmakla kalmayıp onlara karşı üstün bir pozisyonda tanımlandığını görmek mümkündür. Üretilen bu anlamlarda yabancı düşmanlığını ve Suriyeli mültecilerin bu kenti cezalandırmak için gönderildiği imaları izlemektedir. İşaretlenen bu farklar, Türk ve Suriyelilerin yaşadığı ya da yaşaması gereken mekânlar konusunda bir ayrım düşüncesine yönlendirmektedir. Yani denetimsiz olarak kentlerde dolaşan mültecilerin, kamplarda yaşamaları bir gereklilik olarak öne çıkarılmaktadır. Haberin devamında Mültecilerle Dayanışma Derneği’nden Avukat Taner Kılıç ise “*Ankara’nın sığınmacılara açık uydu kentlerden*” biri olduğunu ve Belediye Başkanı’nın mültecilerden “*suçlu, vebalı, mahkûm*” gibi bahsetmesini “*ırkçılık*” olarak nitelendirmektedir. Bu anlamda Başkaraağaç’ın haberde yer alan “*İnsan haklarına karşı değiliz. Elbette insanlar faşist yönetimler yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalırlar. Ama mülteci kamplarını buraya yapmasınlar, sınır boylarına yapsınlar*” ifadesinde öne çıkarılan “insan hakları” görüşünde; yerel halk ile mülteciler arasındaki farklara dayanarak kültürel anlamda ırk ayrımının yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, kendisinden ve kentlerden uzakta olduğu sürece önemsenen, ayrıştırıcı bir insan hakkı söz konusudur. Başkaraağaç’ın haberde yer alan “*Mültecilerin Türkiye’yi köprü olarak kullandığını biliyoruz. AB üstündeki yükü Türkiye’ye atmak istiyor. Türkiye’de mültecilerin ne işi var, onların amacı Avrupa’ya kaçabilmek. Biz bunun peşini bırakmayacağız. Ayaş’a kamp yaptırmamak için elimizden geleni yapacağız. Bu konuda çok duyarlıyız*” açıklaması ise

mültecilerin geçici olduğunun altını çizerken, kamp sürecini müteakiben bu söylemlerin devam edeceğine dair çıkarımlar yapılabilmektedir.

Suriyeli kent mültecilerinin kentteki yokluklarına dair bir başka haber ise 27 Mart 2013 tarihli “Suriyeliler Muğlaya mı geliyor”dur. Bu haberin konu edildiği yer Muğla’nın Bodrum ilçesidir. Bu haberde Bodrum Muğla CHP İl Başkanı’nın tutumunun Ankara’nın Ayaş Belediye Başkanı’nın görüşlerine paralel olduğu görülmektedir. Haberde, *“AKP’nin Muğla milletvekilleri, yarın vekilliğiniz bittiğinde bu ilde yaşayacaksınız. Bizleri Suriyeliler, Taliban militanları ile birlikte yaşatmayın”* tasviriyle “Suriyeli”ler bir tehdit unsuru olarak değerlendirilmekte ve Suriyelilerin gelmesiyle kentin yaşanamaz hale geleceğine işaret edilmektedir. Suriyelilerin turizm kentlerinde yaşamasının kentin ekonomik, turistik ve sosyal yaşamı yok edeceği öne çıkarılmaktadır. “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdiye açıldığı “mültecikondur” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” bölümünde de ele alındığı gibi Suriyelilere yönelik fikir birliği yapılan konunun Suriyelilerin hijyen sorununu beraberinde getirerek toplum/kent sağlığını tehdit edeceği düşüncesi olduğu söylenebilmektedir. Suriyeliler bu haberlerde sağlıklı kent mekânı, kentlerin ve ülkenin imajını bozan durumlarla ilişkilendirilmektedir. İmaj sorununun ön plana çıkarıldığı turizm kentlerinde ve bu haberde, merkezi yönetimin belediyeler arasında ayırım yaptığı göze çarpan bir diğer konudur. Haberlerden yola çıkarak Suriyelilerin Muğla kentine yerleşmesinde herhangi bir kısıtlama yapılmazken, Antalya iline ayrıcalık tanındığı ve genelge yayımlandığını görülmektedir. Burada inşa edilen farkın, belediyelerin merkezi yönetimlerle yakınlıklarıyla ilişkili olduğundan bahsedilebilmektedir.

Türkiye’nin bir diğer turizm kenti olan Antalya özelinde; yerel yönetimler arasındaki farkın, aynı dönemde mültecilerin varlığı ve yokluğuna ilişkin ayırımın belirgin olduğu iki haber öne çıkmaktadır. 23 Aralık 2014 tarihli “1500 Suriyeliye 'Antalya'yı terk et' tebligatı yapıldı” başlıklı haberde, Antalya’ya çalışmaya gelen Suriyeli mültecilerin kentten ayrılmaları için tebligat yapıldığından söz edilir. Antalya Valisi Muammer Türker’in açıklamasına yer verilen haberde kentte kalacak “Suriyeli”ler konusunda yapılan ayırım göze çarpmaktadır: *“Tebligatlar yapılıyor buradan çıkmaları notasında ama bizim üreticilerimizden de çok ciddi talepler geliyor. Yani ucuz işgücü, dürüst namuslu çalışan insanlar falan diye.”* Burada işgücüne katılan ve

“ucuz iş gücü” olarak nesneleştirilen Suriyelilerin kentte yaşamasına izin verildiği ima edilmektedir. Vali Türker’in, *“Biz açıkçası böyle infiala yol açacak, (...) Türkiye’nin genel makro politikalarına Suriyelilerle ilgili politikalarına ters düşecek bir uygulama içerisine fiiliyatta çok girmek istemiyoruz.(...) Yeter ki düzgün dursunlar, işlerini yapsınlar. Yani dilencilik gibi, çeşitli asayiş ilgilendiren olaylara karışmasınlar”* söylemini takiben dilenen Suriyelilerin zorla kentten uzaklaştırıldığı ya da kamplara geri gönderildiği aktarılmaktadır. *“Biz elimizden geldiği kadar onlarla da birlikte yaşamının yollarını arıyoruz ama prensip olarak Suriyeliler’in Antalya’da kalıcı olmaması planlanıyor. Antalya’nın özelliğinden dolayı sadece Antalya’ya sağlanmış bir imtiyaz bu”* açıklamasını yapan Vali Türker, diğer kentlerden farklı olarak merkezi yönetimlere yakınlığın sağladığı bir “imtiyaz”ı işaret etmektedir. Haberlerde kullanılan görseller incelendiğinde, 07 Kasım 2014 tarihli “Suriyeli göçmenlere Antalya yasağı” başlıklı haberde Antalya’nın mavi-yeşil tonlarının ağır bastığı, lüks konutların yer aldığı üstten bir fotoğrafa yer verilmektedir (Şekil 3.22). Bu haberde henüz Antalya’ya yerleşmeyen mültecilerin yokluklarının temsili söz konusudur. Antalya’nın huzurlu bir kent olduğu ve belirli bir kesimin yaşayabileceği vurgusu öne çıkarıldığı söylenebilmektedir. “1500 Suriyeliye 'Antalya'yı terk et' tebligatı yapıldı” başlıklı haberin sınır bölgesinde olduğu düşünülen fotoğrafta ise üniformalı-silahlı bir asker, yasak olma durumunu vurgulayan tel örgü ve sınırın ötesinde kalan Suriyelilerin görüntüsü yer almaktadır (Şekil 3.23). Bu fotoğrafta asker, düzenin koruyucu rolünde yer alırken, Suriyeliler kentlerden uzak tutularak dışarıda bırakılanlardır. Haberde yer verildiği gibi Suriyelilerin kentlerde değil kamplarda yaşaması gerektiği görüşü pekiştirilmektedir.

Şekil 3.22. “Suriyeli göçmenlere Antalya yasağı” (Hürriyet, 07.11.2014)

Şekil 3.23. “1500 Suriyeliye 'Antalya'yı terk et' tebligatı yapıldı” (Hürriyet, 23.12.2014)

Kentlerde çalışma koşulları ve “Suriyeli”lerin yaşaması gereken yerlere dair benzer söylemlere 21 Eylül 2013 tarihli “İzmir Valisi: Suriyeli öğrencileri çadır kentlere yönlendiriyoruz” başlıklı haberde rastlanabilmektedir. Haberde İzmir Valisi Mustafa Toprak, *“Bir kısmı çalışma amaçlı getiriliyor. Burada çok dikkat etmek gerekiyor. Herkesin alın terine saygı duymak lazım. ‘Bir fırsat buldum kullanayım’ demekle olmaz”* ifadesiyle Suriyelileri ucuz iş gücü/dilenen şeklinde kategorize etmekte ve çalışmayanları fırsatçı olarak nitelendirmektedir. Toprak’ın *“Sığınanların olması gereken yer Mardin, Kahramanmaraş, Gaziantep ve Kilis’te kurulan çadır ve konteyner kentlerdir. Bize gelenleri oraya yönlendirmek zorundayız. Arkadaşlarımız sığınmacıları gördüğü zaman bu bölgelere gitmek durumunda olduklarını ifade ediyorlar. Ama buradan gönderiyorsunuz öbür taraftan yine geliyor”* açıklamasından anlaşılabileceği üzere ‘Suriyeli’nin varlığının reddi fakat emeğinden faydalanmanın öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu ‘Suriyeli’nin emeği, haberlerde sık sık ucuz iş gücü olarak aktarılmaktadır. Haberlerde Suriyelilerin kaçak çalıştırılması ve emeğin sömürüsü ikinci planda kalan bir konu olduğu söylenebilmektedir. İncelenen haberin devamında ise Suriyelilerin kentsel hizmetlerden yararlanmaları hususunda vatandaş-misafir ayrımına gidildiği görülmektedir. Vali Toprak’ın haberde yaptığı açıklamalarda, “vatandaşlık hukuku” gerekçe gösterilerek Suriyelilerin yaşaması gereken yerin kamplar olduğunun ısrarla altı çizilmektedir.

Bu dönemde incelenen haberlerdeki temel vurgunun Suriyeli mültecilerin nerede yaşaması gerektiğine ilişkin açıklamalar olduğu söylenebilmektedir. Suriyeli mültecilerin yaşamaları için kamplara işaret edilmesi, bu dönemde kampların nasıl aktarıldığına ve bu düşüncenin nasıl yerleşik hale geldiğine dair çıkarımları

anlaşılabilir kılmaktadır. Bu dönemde yer alan haberlerde kampların; “konforlu”, “lüks”, “5 yıldızlı”, “hijyenik”, “konaklama tesisi” gibi fiziksel donanımlarıyla öne çıkan yaşam alanları olarak sunulduğu görülmektedir. Kamplara dair anlamların üretiminde haberlerde öne çıkarılan “uluslararası standartlar”da inşa edilmelerine dayanılarak, kampların, fiziksel donanımlarının vurgulandığı ve standardize edilmiş yaşam alanları olduğunu söylemek mümkündür. Haberlerde kampların lüks, rahat ve ev konforunda hissedilecek yerler olarak gösterilmesi, kaçınılmaz bir şekilde bu alanlarda yaşayan mültecilerin pozisyonlarının inşa edilmesine de işaret etmektedir. Fiziksel formlarına dikkat çekilen bu alanlarda Suriyeli mültecilerin “misafir” ya da “turist” olarak anılmaları, belirli bir düzeni ve bu düzenin kurallarına göre yaşamayı beraberinde getirmektedir. Bu yüzden Suriyeli mültecilerden pasif kalarak sunulan konforun keyfini çıkarması beklendiği çıkarımı yapılabilmektedir. Örneğin 11 Haziran 2013 tarihli “Malatya'daki konteyner kent Suriyelileri bekliyor” başlıklı haberde Malatya’da kurulan konteyner kentinde Malatya Valisi Vasip Şahin’in ifadeleriyle *“konukların yiyecek, sağlık, güvenlik, sosyal aktivite, eğitim, ibadet ve haberleşme ihtiyaçlarının karşılanacağı”* ve Türk Kızılayı’nın hizmet vereceği aktarılmaktadır. Haberde, Malatya’da olduğu belirtilen kampta, fiziksel ve sosyal ihtiyaçların karşılandığının aktarılması kamp yerleşmelerinin sembolik gücünü göstermektedir. Başka bir ifadeyle kampların işlevlerine yönelik bir anlam inşa ve ikna etme şekline işaret etmektedir. Kızılay gibi kurumsal bir gücün varlığı ve desteklemesi ise bu inşa edilen anlamı güçlendirmektedir. Haberde kamp koşullarının, Malatya Valisi Şahin’in ifadeleriyle güçlendirildiği dikkat çekmektedir. Vali, haberde, kurulan konteyner kenti “Beydağı Konaklama Tesisi” olarak adlandırmaktadır. “Suriyeli”lere yönelik, *“tesise ilk Suriyeli kafilenin(...)gelmeye başlayacağı”* ve “Suriyeli konuklarımız” ifadelerini kullandığı görülmektedir. Bu açıklamalar “Suriyeli”leri “misafir” ya da “turist” gibi nitelendirirken, geçici durumlarına da işaret etmektedir. Bu durumun maliyet, fiziksel ortam ve ihtiyaçların karşılıksız olarak karşılanması “Suriyeli”lerle olan bağlantıyı sonlandırmadığı söylenebilmektedir. Tam tersi: kampa dair üretilen anlamlarda bir değiş-tokuş gerçekleştirilebilmesi için Suriyeliler ile kurulan sürekli minnettarlık ilişkisinin garantilenmesi söz konusudur. Bununla birlikte, haberin devamında Şahin’in kente ve kentli olmaya dair ifadeleri ve mekânsal düzenlemelere ilişkin ayrıntılar yer almaktadır. *“Toplam 433 bin metrekaare alan üzerine kurulan kampın 276 bin metrekaresinin konteynerlerden oluştuğunu (...) tesiste 6 mahalle kurulduğu (...)”*

aktarılmakta ve kurulan 6 mahallede Suriyelilerin aralarında muhtar seçebileceği vurgulanmaktadır. Bu açıklama, kamplara dair söylemsel olarak inşa edilen iki konuya işaret etmektedir. İlk olarak muhtarlık, yerel halkın karar alma mekânizmalarına doğrudan katılabildiği yerel yönetim birimidir. Kamplarda, Suriyelilerin yaşadıkları yerlerde doğrudan söz sahibi olabildiklerine dair anlamların üretildiği söylenebilmektedir. Haberde Şahin’in açıklamasında yer alan “Suriyeliler isimleri Ankara, Şam, İstanbul, Halep, Konya ve Hama olan mahallelerde kendi aralarından muhtar seçecek” ifadesinde kamptaki mahallelerin Türkiye ve Suriye’de yer alan şehirlerin adlarıyla anıldığına yer verilmesi, Suriyelilerin yaşadıkları yerlere aidiyet atfedebilmesi ile ilgilidir. İkinci olarak muhtarlık, son dönemde ülke siyasetinin gündeminde yer alan bir konudur. Muhtarlığa dair sunulan bu imajlara ulusal söylemde yer alan “Büyük Devlet Olma Vizyonu En Başta Yerelde Başlar”⁶¹ sloganının eşlik etmesi, muhtarların desteğinin alınarak yerel halkla temasın sağlanmasına yönelik bir politikayı tarif etmektedir. Merkezi yönetim tarafından yerel yönetim kademelenmesinde daha üstün konumlandırılan muhtarlarla düzenlenen toplantıların yanında, kurulan “Muhtar Akademisi” ve “kep atma” gibi üniversitelere has etkinliklerle muhtarlığın temsil gücünün artırıldığından bahsedilebilmektedir. Muhtarlık seçimleri hakkında Suriyeli mültecilerin açıklamalarının olduğu haberlerde; Suriye’de seçimlerin demokratik olmadığına referansla Türkiye’de seçme-seçilme hakkına sahip oldukları aktarılmaktadır. Suriye ve Türkiye kıyaslanırken; “Türkiye’ye geldikten sonra çadır kentte demokrasiyi gördük ve bu durumdan çok memnunuz”⁶² açıklamalarıyla, kamp alanlarının Suriyeli mültecilerin ifadelerine dayandırılarak bir özgürlük alanı sunduğu gösterilmektedir. İncelenen haberin devamında ise Şahin’in “Tesisteki konteynerlerden 2’si cami, 2’si okul, biri sağlık ocağı, biri market olarak düzenlendi” açıklaması eğitim ve dini tesislerin öne çıkan bir gereksinim olarak nitelendirildiği, buna göre fiziksel altyapının düzenlendiği belirtilmektedir. Son olarak “İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü burası için 109 personel görevlendirdi. Güvenlik için 100 kişilik bir ekip oluşturduk” ifadesiyle kamplarda öne çıkan bir diğer konu “güvenlikleştirme”dir.⁶³

⁶¹ <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2745/cumhurbaskani-erdogan-muhtarlara-seslendi-buyuk-devlet-olma-vizyonu-yerelden-baslar.html> Erişim Tarihi: 20.05.2021

⁶² “Çadır kentte muhtarlık seçimi”, Hürriyet, 06.03.2016

⁶³ Güvenlik ekiplerinin neyi koruduğu ve nasıl koruduğu “Hem fail hem suçlu”: Suriyeli mültecilerin “...büyük tahliye”si ve güvenlikleştirme temsilleri” ve “Açık hava hapishanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler” bölümlerinde yeniden ele alınacak konulardan biridir.

Üçüncü dönemde kentlere tekrar dönüldüğünde; “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdide açıldığı “mültecikundu” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” bölümünde de yinelenen, kentlerdeki hijyen ve güvenlik sorunları ile ilişkilendirilen Suriyeli kent mültecileri ve kentin dönüşümünün kaçınılmaz olduğu görüşünün öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda 06 Şubat 2015 tarihli “Meclis önergesine Twitter’den yanıt” başlıklı haberde Ankara Belediye Başkanı Melih Gökçek’in ifadelerine yer verilmektedir. Haberde Melih Gökçek’in, CHP Ankara Milletvekili Levent Gök ve kentsel dönüşümü protesto edenlere yönelik haklılığının sosyal medya üzerinden duyurduğu aktarılmaktadır. Gökçek ve Gök’ün açıklamalarının yer aldığı ve konu edildiği yer Ankara’da kentsel dönüşüm bölgesi olan Dikmen Vadisi’dir. Dikmen Vadisi’ne ilişkin, haberde, Gök’ün Meclis’e verdiği önergede bu bölgede yaşadığı belirtilen “Suriyeli göçmen”ler, kâğıt toplayıcısı ve tinercilerle birlikte anılmaktadır -ve yaşadıkları çevrede huzursuzluk yarattığı belirtilmektedir. Buna karşılık olarak Gökçek’in, “(...)Umarım yakında yıkımına başlayacağımız Dikmen’de gelip gene şov yaparak yıkımlara engel olmaya kalkmaz. Çünkü bugün Dikmen Vadisi’nde kâğıt toplayıcısı, Suriyeli göçmen çadırı ve tinerci varsa en önemli unsurlardan biri Levent Gök’ün Dikmen’deki şovlarıdır. Ankara’da yıkımı bekleyen ve mağdur olan bin gecekonducu adına teşekkür” açıklamasında kentsel dönüşümü protesto edenlerin şov yaptıkları vurgulanmaktadır. Haberde Dikmen Vadisi’ndeki mevcut durum Gökçek’in ifadeleriyle çirkin, sıkıntılı ve sağlıksız olarak nitelendirilmektedir –bu bölgede yaşayan ve kentsel dönüşümü bekleyen yerel halkın mağduriyetleri öne çıkarılmaktadır. Gökçek’in “CHP Ankara Milletvekili Levent Gök’ün Çiğdem Mahallesi için verdiği önerge aynı şartlarla Dikmen Vadisi’ni de kapsamaktadır. Merak etme Levent Gök, bu sene Dikmen’i mutlaka bu çirkin ve sıkıntılı durumdan kurtaracağız. Bu evler yıkılacak ve inşaat başlayacaktır” ifadesi ve daha önce incelenen haberlerde ideal bir mekân, bu mekâna uygun konumlandırılmış bir toplumun tasavvuru ve kentsel dönüşümün gerekliliğine vurgu yapıldığı söylenebilmektedir.

Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göç hareketliliğinin kentlerle ilişkisi bağlamında dördüncü dönemde yer alan haberlere bakıldığında; son on yılda giderek artan kentsel dönüşümün izleğini takip edebilmek mümkün görünmektedir. Haberlerde yer alan bilimsel söylemler ve yerel yönetimlerin yöneticilerinin açıklamaları kıyaslandığında; mekânın dönüşümüne ilişkin baskın olan sesin yerel yönetimlerin

yöneticileri olduğu söylenebilmektedir. Bilimsel söylemlerde, kentlerde artan nüfusa Suriyeli mültecilerin eklenmesiyle kamusal alan kullanımlarındaki yoğunluğun kentte yaşayanları olumsuz etkileyeceğinden söz edilmektedir. Nüfus artışı ve kamusal alan kullanımlarının temel gösterge olarak kabul edildiği görüşlerde kentlerin bir eylem planı olmamasına işaret edilmektedir. Bu doğrultuda, yeni nüfus projeksiyonlarına bağlı olarak kentsel tasarım ve imar planlarındaki revizyonun kaçınılmaz olduğuna dair anlam üretilmektedir. Bilimsel söylem ve düzenleyici söylemler arasındaki fark; düzenleyici/baskın söylemler üreten yerel yönetimler ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumsal alanların mekânın dönüşümündeki normatif gücüdür. Örneğin kimlik meselesinin temel bir eksen olarak belirlendiği 27 Mayıs 2016 tarihli “Kimlikli dönüşüm” başlıklı haberde, kentsel dönüşümün başladığı Hatay’a dair Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Hikmet Çiftçi ve İskenderun Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Levent Hakkı Yılmaz’ın konuşmalarına yer verilmektedir. Haberin spotundaki iki temel vurgu, “Suriyeli göçmen”ler ile adından söz ettirdiği belirtilen Hatay ve Hatay’daki kentsel dönüşümdür. Haberde Çiftçi’nin açıklamasında kentsel dönüşüme rant gözüyle bakılmaması gerektiği; Yılmaz’ın açıklamasında ise Hatay’ın deprem bölgesinde olmasından dolayı şehircilik ilkelerine uygun, salt mekânsal değil sosyal-kültürel dönüşümün de sağlanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Kentsel dönüşüm çalışmalarının hızlandığından söz edilen haberde, ‘Her Yönüyle Kentsel Dönüşüm Zirvesi’nin düzenlendiği ve dönüşümün nasıl olmasının gerektiğinin tartışıldığı aktarılmaktadır. Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş’ın *“Bir çok ilimizde kentsel dönüşüm kutu gibi evler yapmak olarak algılandı. Bu kentsel dönüşüm değil, rantsal dönüşümdür. Kutu kutu evlerde hayat bulunması çok zor”* açıklaması yer almaktadır. Burada vurgulanan “kutu gibi evler”, kentlerde minimum alanda maksimum rantın elde edilmesine yönelik bir tutumun yaygın olduğu yönündedir. Savaş’ın *“Birçok il marka şehir olacağını söylüyor. Ancak marka şehir olabilmek için o şehrin kimliği olması gerekiyor”* açıklamalarıyla -“marka” şehir olabilmek için yapılan “kimlikli” olma durumunun kullanılması- kente yapılan yatırımlarını çekmeyi ve turizm gelirlerinin artırılmasının amaçlandığı anlamını doğurduğu söylenebilmektedir. Savaş Hatay’da kentsel dönüşümün nasıl olması gerektiğine ilişkin kimlik vurgusunun yanında Antakya evlerine şu açıklamayla işaret etmektedir: *“Örneğin Hatay’da geniş bahçeli eski Antakya evlerini restore edip yeniden hayat verenler hep daha fazla kazanıyor. Bunların örnek alınması*

gerekiyor” Haberin görselinde nereye ve hangi projeye ait olduğu belirtilmeyen bir mimari proje görseline yer verilmektedir (Şekil 3.24). Bu görsel iki şekilde okunabilmektedir. İlk olarak, bu mimari proje Hatay’daki kentsel dönüşüm projesindeki restorasyon projelerine aitse, Savaş’ın açıklamalarının tersi yönde bir ilerlemeye işaret edilmektedir. Savaş, “geniş bahçeli eski Antakya evleri”ni vurgularken bu görsel geleneksel mimari yapıdan ve kültürel dokudan bağımsız bir dönüşümü temsil etmektedir. İkinci olarak, bu görsel Hatay’da planlanan kentsel dönüşüme ait değilse, haberde verilen mesajın modern görünümlü mimari yapılar olduğu söylenebilmekte ve kentsel dönüşüme dair algılanan düşüncüyü yönlendirdiği söylenebilmektedir.

Şekil 3.24. “Kimlikli Dönüşüm” (Hürriyet, 27.05.2016)

Haberdeki ikinci konu Büyükşehir Belediye Başkanı Savaş’ın “Suriyeli göçmen”ler ile ilgili açıklamalarıdır. Savaş’ın, “Suriyeli göçmen”lere dair, “*Hatay Suriyeli göçmenlerden dolayı çok yoruldu. Ekonomimiz çok geriledi. Hatay Uzunçarşı’ya Suriye olaylarından önce günde 750 bin dolar girerdi. Şimdi 50 bin dolar ancak giriyor. Durumlar iyi değil. Ucuz işçi oldukları için de birçok alanda çalışıyorlar. Bizim insanlarımız çalışmıyor. Artık bu sorunun bitmesini istiyoruz*” açıklamasına yer verilmektedir. Burada “kentin yorulması”, ekonominin gerilediği ve ucuz işçi olarak her alanda “Suriyeli göçmen”lerin çalışmasının işsizliği artırdığı yönünde sorumlu tutulduğu gösterilmektedir. Mülteci karşıtlığına dair anlamlar; ekonomik sorunların nedeni olarak gösterilirken, bizim insanımız ve onlar gibi bir ayrımın yapılarak üretildiği görülmektedir. Haberde Savaş’ın “*Bu konuda yapılacak ve atılacak adımlar çok önemli. Uzunçarşı’nın şehir ekonomisi açısından önemi ortada.*”

Buranın tekrar canlanması ve eski günlerine dönmesi için elimizden geleni yapacağız” açıklamasını örnekleyen, Hatay’ın kent stratejileri ve hizmet sunumuna dair 31 Mayıs 2017 tarihli “Teşvik ve EXPO istiyor” başlıklı haber yer almaktadır.

Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş’ın ifadelerinin tekrarlandığı bu haberde Hatay’ı kurtaracak iki formülün teşvik kapsamında 5’inci bölgeye geçmek ve EXPO olduğu aktarılmaktadır. Haberin başlığında “Teşvik ve EXPO istiyor” vurgusuyla, Hatay’ı kurtaracak iki konuyu Savaş’ın talep ettiği ve öne çıkarıldığı söylenebilmektedir. Hatay, Savaş’ın açıklamalarında; her dinden/mezhepten insanların yaşadığı, farklılıklara saygı duyan bir kent olarak aktarılmakta fakat Hatay’ın Suriye Savaşı’ndan dolayı ihracat, lojistik sektörünün etkilendiği belirtilmektedir. Haberde Savaş’ın şu ifadeleri yer almaktadır: *“Bizim en önemli konularımız birincisi ekonomi, ikincisi huzur, üçüncüsü de altyapıdan başlamak üzere Hatay’ın yapılandırılması. Bu üç konuyu halletmiş bir Hatay zaten kendi bir kimliği var bu kimliğin üzerine marka olmaya aday”*. Bu bağlamda yatırımların önünün açılması, istihdamın artması ve Hatay’ın büyümesi için yapılan çalışmalarda; Savaş’ın arzuladığı kent kurgusunun “markalaşma” temelinde yükseldiği söylenebilmektedir. Haberde yer verilen; *“EXPO deyip geçmeyin çünkü Hatay’ın kültürel birikimine, ticaret hacmine ekonomisine, çiftçilerimizin daha modern tarım yapıp işleyerek dışarıya pazarlamasına ve bir çok alanda bizi markalaştıracaktır”* söylemi bu konuya bir örnek oluşturmaktadır. Haberin devamında yer verilen *“(…) Bunlarla birlikte biz Hatay hak ettiği teşvik bölgesine geçerse, EXPO’yu yaparsa Orta Doğu’daki savaşta bittikten sonra bu ülkenin en gelişmiş ilk on şehrine girecektir. 2015’te 150 bin turistimiz var biz bunu 2021’e kadar 500 bine daha sonrada 1 milyona çıkarmak istiyoruz”* açıklamaları bir önceki haberle birlikte okunabilmektedir. Bu bağlamda kentlerde rekabetin ve “imaj üretimi”nin öncelendiği, Neo-liberal kent imgesinin bir örneğini oluşturduğu söylenebilir. *“Ama biz şu anda devletin hesaplamış olduğu yöntemlerle hesaplıyoruz. Hatay bunu hak ediyor, devletimizin kriterlerine de uygunuz. Savaştan dolayı 6 yıldır gerileyen bir ekonomimiz var ve ayakta durmaya çalışan bir şehriz. Bu şehrin Orta Doğu yeniden şekillendikten sonra ayakta durması içinde ekonomi ve sanayi de hazır olması gerekir bunun içinde bizim acil bir şekilde 5’inci teşvik bölgesine geçmemiz lazım”* açıklamasını takiben, haberde teşviklerin verilmemesi haksızlık olarak değerlendirilmektedir. Teşvik bölgesinin değişmesinin gerekliliği konusunda haberde

Savaş'ın ifade ettiği maddelerin hepsinin “Suriyeli”lerin gelmesiyle bağlantılı - Suriyelilerin gelmesi nedeniyle kentteki gerileme, kentteki yoğunlukları ve kişi başi düşen gelirin azalması- olduğu görölmektedir. Teşvik ve EXPO'nun haberde sürekli olarak tekrar edilmesiyle, adı geçmese de kentte ekonomik yönden kayıplara neden olan Suriyelilere işaret edilmekte ve Büyükşehir Belediye Başkanı Savaş'ın ifadesiyle şu şekilde aktarılmaktadır:

- 1- Hatay'da 500 bine yakın Suriye'li mülteci var. Suriye'li nüfusu şehir nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturunyor. Ülkedeki 100 Suriyeliden 13'ü Hatay'da. 4. Bölge illerindeki 100 Suriyeliden 89'u Hatay'da.
- 2- Suriyeli nüfus nedeniyle kişi başına gelirimiz 1515 dolar (yüzde20) azaldı. Suriye'li nüfus dahil edildiğinde kişi başına düşen gelirimiz 7637 dolardan 6122 dolara geriliyor. Gelişmişlik sıralamasında ise 13 sıra geri düştük. Sadece bu iki gelişme bile mevcut durumda istatistiklere göre 5'inci teşvik bölgesinde yer almamız gerektiğine işaret ediyor.
- 3- Suriyeli mülteciler sebebiyle Türkiye'de bizim kadar gerileyen sadece Kilis var. Aldıkları EXPO'nun botanik dalında olduğunu belirten Savaş, “Bu en prestijli daldır. EXPO dediğiniz zaman dünyadaki 3. büyük organizasyon akla gelir, birincisi olimpiyatlar ikincisi ise dünya kupasıdır. Önümüzde 4 yıl var bu süreçte altyapı, üst yapı, ulaşım ve otel konusunda çalışmalarımızı tamamlayacağız (“Teşvik ve EXPO istiyor”, 31.05.2017).

Kitlesel göç sürecinde bu dönemdeki haberlerde kentsel dönüşüm, uyum ve simgeselleşen misafirlik fikrine yönelik açıklamaların birlikte yer aldığı görölmektedir. Bu noktada iç savaşın başladığı dönemde “baba rolü”nü⁶⁴ üstlenen, babadan hem daha az hem daha çok ev sahibi olan iktidarın; bir yanıyla kol kanat gererken karanlık yanını ise hakaretlerine katlanmak zorunda olunduğu anlamına gelebilmektedir. Bu anlamda kısmen ev sahibinin yerini tutarken, pek çok bakımdan da bu imajdan uzaklaşarak ulusal politikaya bulaştırmak ya da terk etmeye dair anlamları açığa çıkarmaktadır. 03 Temmuz 2017 tarihli “Başkan Akgün: (Sahile akın eden Suriyeliler) Ev sahibine saygı duymalıdır” başlıklı habere bakıldığında İstanbul'un Büyükçekmece⁶⁵ ilçesinde deniz sahiline gelen “Suriyeli”lerin çevreye zarar verdiği Büyükçekmece Belediye Başkanı Hasan Akgün'ün ifadeleriyle

⁶⁴ Buradaki “baba rolü”, “Babamız Erdoğan'a duacıyız” (Hürriyet, 03.11.2013) haberine referansla vurgulanmıştır.

⁶⁵ Haberde öne çıkan İstanbul'un Büyükçekmece ilçesi EK C'deki şemada gösterilmektedir.

aktarılmaktadır. Haberde misafir oldukları vurgulanan Suriyeliler ve Türkiye'nin konumu; "Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçıları" ve *"Türkiye Cumhuriyeti olarak bu coğrafyada ortak yaşamış bu coğrafyada yüzyıllarca hüküm sürmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçıları(...)"* olarak *"vicdani sorumluluk"* olarak görülmektedir. Akgün'ün, *"Türkiye'nin sırtında büyük bir ekonomik yük olmasına rağmen hiç kimseden yardım beklemeden barınmaları, bakımları ve yaşamlarını idame ettirecek her türlü imkânı sunduk"* ifadelerini takiben her türlü imkânın sağlandığı ve fedakârlık yapıldığı aktarılmaktadır. Belediye Başkanı Akgün'ün, etik olmayan davranış olarak *"sahilde mangal yakılmaması, uygun kıyafetle denize girilmesi, çevrenin kirletilmemesi, parklara ve kent mobilyalarına zarar verilmemesi, halkın can ve mal güvenliğinin korunmasına yönelik kurallara uyulması"*nı vurguladığı gösterilmektedir. Fakat burada asıl vurgunun misafirlik üzerine olduğu söylenebilir. *"Türkiye Cumhuriyeti'nin değerlerine, Türk insanının değerlerine ters düşecek hareketlerde bulunması ve bu hareketlerini eylem şekline dönüştürmesi kabul edilebilecek bir durum değildir"* açıklamasıyla da altı çizilmektedir. *"Ülkemizde yaşayan tüm mültecileri misafirimiz olarak kabul ediyoruz. Bizim misafir olarak kabul ettiğimiz bu insanların misafir kültürüyle davranmalarını da kendilerinden bekliyoruz. Bu bizim en doğal hakkımızdır"* ifadesi doğrudan misafirlik kültürünün sınırlarına işaret etmektedir. *"Bu insanlar Türk insanının kültürel ve insani değerlerine saygı duyduğu müddetçe her iki tarafta huzurlu yaşamaya devam edecektir. Aksi takdirde yaşanabilecek huzursuzluklarda en büyük zararı mülteci kardeşlerimiz görecektir. Çünkü toplumumuz onlara karşı hoşgörüsünü kaybedecektir"* açıklaması ise Suriyelilerin misafir kültürüne göre davranmamaları sonucunda yerli halkın hoşgörüsünü kaybedeceği ve zararını *"mülteci kardeşlerimiz görecektir"* şeklinde vurgulandığı görülmektedir. *"(...) etik olmayan davranışların bir an önce bitirilmesi ve misafirlerimizin ev sahibine saygı duyarak hayatlarını idame ettirmelerini bekliyoruz"* ifadesiyle ev sahibinin belirlediği şekilde yaşamayan Suriyelilere karşı Belediye Başkanı Akgün'ün misafirliğin sınırlarını çizdiği söylenebilir.

"Suriyeli"lerin kentte bir arada toplanmalarına dair rahatsızlığın farklı boyutları ise 19 Şubat 2018 tarihli "Büyük şehirlerdeki Suriyeli gettoları endişesi" başlıklı haberde görülmektedir. Akdeniz Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. Mustafa Koçancı'nın *"Kente önceden gelen Suriyeliler, sonradan gelenleri yanlarında*

barındırıyor ve bu bir küme oluşturuyor. Bir gettolaşma başlıyor. Gaziantep başlı başına bir Suriyeli göçmen kenti oldu. Mersin, İstanbul ve Ankara'da Suriyeli mahalleler oluştuğunu biliyoruz” açıklamasında “Suriyeli”lerin büyük şehirlerde gettolar oluşturduğu; “orta/uzun vadede” kentsel alanlarda tehdit unsuru taşıdığına yönelik söylemleri aktarılmaktadır. Koçancı'nın gettolaşma ile ilişkili olarak vurguladığı açıklamasında aynı etnik kimlik/ köken/ dil, iş kurarak para kazanmaları, sosyal ilişkiler kurmaları ve Türk vatandaşlarıyla yapılan evlilikler sorun alanı olarak gösterilir. Bu gösterenler ile gettolaşma, kentsel alandaki “tek tip insan” kavramıyla aktarılmakta, Suriyelilerin bu alanlarda kendi kültürlerini ve kurallarını işleteceklerine işaret edilmektedir. Tüm bunlarla birlikte, “(...) adaptasyonlarını artırmaya çalışacaklar. Bu da geri dönüşü olumsuz etkileyecek” ifadesiyle yerel topluma entegre olma süreçleri negatif bir bağlamda ele alınmaktadır. “Tek tip insan” vurgusu, “Tek Millet. Tek Bayrak. Tek Vatan. Tek Devlet” politik söylemini çağrıştırmaktadır. Koçancı'nın açıklamasında, içinde bulunduğumuz coğrafyada Suriyelilerin “büyük bir bölümünün gitmeyi düşünmediği”ni belirtilirken, ikinci bir “tek tip”liğin yerleşik hale gelmesinin negatif etkiler yaratacağı anlamını doğurmaktadır. Suriyelilerin kendi varlığını devam ettirebilmeleri ve sürdürebilmelerinin sorun olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Kendi temsiliyetlerini artıracak hamlelerde bulunmalarıyla birlikte kurumsal alanlarda hak talep etmeleriyle, homojenleştirici bir ülke politikasına tehdit olacağına dair anlamların üretildiği söylenebilir. “Sınırlı sayıda iş var, ekmek var. Bu pastaya ortak olmaları durumu” ile ekonomik anlamda yük olarak değerlendirilmektedir. Suriye toplumunun çok eşlilik konusuna dair yapılan açıklamalar ise Türkiye’yi olumsuz yönde etkileyeceği yönünde vurgulanmaktadır. “Türkiye, bu insanlar geri dönmeyecekse eğer, onları dönüşüm sürecine sokmak zorunda. Bu insanlar 6 yıldır Türkiye’de yaşıyor ama hala dilimizi onlara öğretememiştiz. Dil olmazsa davranışı değiştiremezsiniz. Bu entegrasyon sağlıklı biçimde yapılmalı” ifadesiyle dil farkları, davranış ve entegrasyonla olan ilişki öne çıkarılmaktadır. Savaş yüzünden yaşadıklarının Suriyelilerin suçu olmadığı aktarılırken; yapılan değerlendirmelerde mülteci karşıtlığına dair anlamların üretildiği söylenebilir.

İki toplum arasındaki farkların kentlerin gelişimine negatif yöndeki etkisi vurgulanırken, işlevselliğin de bir kenara bırakılmadığından ve kentlerin tematik düzenlemelerinden de söz edilebilmektedir. Entegrasyon ve geri dönüşe dair

tezatlıkların öne çıkarıldığı söylemlerde mültecilerin hareketliliğinin yönünün de tayin edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kentlerde “Suriyeli”lerin kalıcılık ve geçicilik arasında “kent nasıl kurgulanacağı”na dair haber 09 Ekim 2017 tarihli “Camiler Haftası konferansı” ile öne çıkmaktadır. Camiler ve Din Görevlileri Haftası için Kahramanmaraş’ta düzenlenen “Cami, şehir ve medeniyet” konulu konferans haberleştirilmektedir. Haberde Kahramanmaraş İl Müftüsü Celal Sürgeç, “İslam cemiyetinde hayatın camiler etrafında döndüğü”ne işaret ederken; hayatın merkezine camilerin alınarak “inşa ve imar” edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Müşaviri Doç. Dr. Mustafa Sarıbyık ise Türkiye’yi, “İslam coğrafyasında bir yıldız” ve “son kale olarak Müslümanların hamisi” olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda, Fırat Kalkanı harekâtıyla Suriye’de terörden temizlenen bölgenin yeniden inşasında önceliğin Sarıbyık’a göre, “İnsanlık kan revan içindeydi, bütün yardımlarımızı Suriyeli kardeşlerimiz için seferber ettik. Bu yardımlarla bizim ilk işimiz insanlık hayatını yeniden inşa etmek için oradaki camileri inşa etmek oldu” ifadeleriyle camiler olduğu aktarılmaktadır. Burada arzu edilen mekânın Türkiye’nin siyasal ve ideolojik tutumunu yansıttığından bahsedilebilmektedir. Güvenli bölgede inşa edilecek kentlerde muhafazakâr siyasal ideolojinin temsili olarak “cami”nin hayatın merkezine alınmasının, iktidarın kendisini yeniden üretebilmesine alan açtığı söylenebilmektedir. “Şehirlerin eman şehrine dönüşmesi” olarak aktarılan söylemde, ahlaki ve değer yargıları zemininde dönüşen bir mekân söz konusudur. Sarıbyık’ın “Şehirlerin eman şehrine dönüşmesi için, çocukların uğramadığı bir cami, gençlerin selam vermediği bir cami, hanımlar için ayrılmış bölümlerin olmadığı bir cami, yaşlılarımızın kalpleriyle ezan arasında bir rabıta kurmadığı bir cami, Cami özelliği taşımaz” açıklaması, mekân organizasyonu ve toplumsal ilişkiler bağlamında okunabilmektedir. Burada yer alan “ezan sesi”nin her kesimden insanla bağ kurabilmesi olduğu görülmektedir. Bu anlamda var olması ya da inşa edilmesi arzulanan mekân uzamının sesleri tarif edilmektedir. Seslerin mekânı ve uzamı kateden bir dolaşma kapasitesi olduğu düşünüldüğünde; bir mekân yaratma, mekânın sınırlarını belirleme ve çevreleyici bir gücünden söz edilebilir. Dolayısıyla toplumsal ilişkilerin ve hiyerarşinin kurulduğu ideolojik bağlamın devreye girdiği bir zemini temsil ettiğinden bahsedilebilir.

Suriye’de inşa edilmesi planlanan kentlere dair başka bir haber 26 Kasım 2019 tarihli “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek'dir. Bu haberde ise

Suriye'nin kuzeyinde 1 milyon Suriyeli mültecinin yerleştirileceği ve “Barış Koridoru” olarak düşünüldüğü aktarılan “Güvenli Bölge” konu edilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “*Uluslararası donörler toplantısını biz gündeme getireceğiz. Sayın Trump'a, sayın Putin'e ve Sayın Tamim'e bu konuları açtım. Katar NATO ülkesi değil; ama bu konularda hasas bir ülke. 'Barış Koridoru' olarak düşündüğümüz bölgedeki projeleri ben Katar Emiri Tamim'e vermiştim. Sayın Tamim de projelerimizi beğendi*” ifadesi yer almaktadır. Haberde, bölgeye yapılacak projelere yatırım ve destekler için İngiltere, Almanya, Fransa ile görüşüldüğü ve Katar'ın projeye destek vereceği aktarılmaktadır. Erdoğan'ın konuşmalarında yer alan “*Bizim ülkemizdeki 4 milyon mültecinin 350 bini Kürt, 3,5 milyonu ise Arap, Ezidi, Keldani, Arami ve diğerlerinden oluşuyor. Bütün bunların yüküne katlanan ve 40 milyon dolar harcama yapan Türkiye*” ile dil, din, ırk gözetmeksizin herkese ev sahipliği yapıldığı vurgulanmaktadır. “*Arap Ligi'nde Türkiye'ye karşı yalan yanlış bazı tavırlar oldu.(...) İşte bu yapılanları göremedikleri gibi Arap Ligi'nin mensupları olarak bu bölgeye 1 kuruş destek sağlamış da değiller. Sonra utanmadan, sıklıkla Türkiye'ye saldırıyorlar. Böyle de bir gerçek var*” açıklamasıyla Arap Ligi'nin destek olmadığı ve yanlış tutumlar sergilediğinin altı çizilmektedir. Bir önceki haberle ve bu konuyla bağlantılı okunabilecek haberlerde sık sık Erdoğan'ın “Güvenli Bölge”nin kurulmasındaki arzusunun öne çıktığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla bölgenin temsiliyeti, Suriye'deki kentsel arazilerin kullanımı ve kentsel rantın yönetimi gibi konularla birlikte düşünülebilmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de son yıllarda kentsel alanlara yapılan yatırımlarda Arap Baharı'nın etkisinin olduğu söylenebilmektedir. Dolayısıyla bu işbirliğinin, “Güvenli Bölge”de inşa edilen projelerde de devam ettiğinden bahsedilebilmektedir. Haberde yer alan Erdoğan'ın “*Başka da çıkış yolu pek yok (...) Bu konutları yaparsak dünyaya örnek teşkil edecektir. (...) Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir proje uygulaması yok. Gerçekleşirse ilk defa burada olacak. Özellikle konutlar, hastane, okul, ibadethane ve sosyal donatılar görenleri büyülüyor. Böyle bir adımın atılması takdir topluyor*” ifadelerinden hareketle proje görselleri Toplu Konut İdaresi'nin (TOKİ) konutlarını anımsatmaktadır (Şekil 3.25, Şekil 3.26, Şekil 3.27 ve Şekil 3.28). Kentsel toprağın pazarlanmasında yerel/merkezi yönetim ile sermaye işbirliğinin söz konusu olduğu bu sosyal konut projelerinde öne çıkan konu üretim hızı ve karlı olmasıyla ilişkilidir. Sosyal, mekânsal, tasarım politikalarından yoksun ve kısa vadeli çözümlere odaklanan bu projelerde; katılımcı ve bütüncül olarak üretilmemesi “hızlı, çok

sayıda, tektip ve ucuz” konut anlamına geldiği söylenebilir. Güvenli bölgede inşa edilecek konutlarda, standartlaşmayı sağlayan en önemli dayanaklardan biri olan işlevselliğin öne çıkarılmasının bu bölgede yaşayanların yaşam tarzlarını da standartlaştıran anlayış belirginleştüğinden bahsedilebilmektedir. Katılımcı bir sürecin izlenmesine dair bir gösterge olmaması ise inşa edilen kentsel alanlarda Suriye vatandaşlarının ihtiyaçlarının gözetilmediğine dair anlamları dışa vurmaktadır. Haberde yer verilen projeye ilgili mekânsal kullanımlarda, eğitim ve sosyal alanlara kıyasla caminin görece fazla olduğu görülmektedir. Daha önceki haberlerle bağlantılı olarak iktidarın ideolojik konumlanışı gereği ulusal sınırları aşarak mekânları kurguladığı ve TOKİ tipi yapılaşmanın uluslararası ilişkiler enstrümanı olarak öne çıktığı söylenebilmektedir. Haberde Erdoğan’ın “görenleri büyülüyor” olarak aktardığı yerleşim ile ilgili tariflenen mekânsal kullanım biçimleri şu şekildedir:

30 bin nüfuslu 10 bölgede, 5 biner nüfuslu 140 köy oluşturulacak. Her köy, 3 oda 1 salon, 100 metrekarelik bin evden oluşacak. Birer ahır bulunacak. Her köyün ayrıca ikişer camisi, 16 sınıflı 2 okulu, 1 gençlik merkezi, 1 spor merkezi, 1 de idare merkezi olacak. Köydeki her eve 4 dönümlük tarım alanı tahsis edilecek. Her bölgede 100 metrekarelik 3+1 ve 2+1'lik 6 bin ev bulunacak. 1 merkez cami, 10 çevre cami, 16'şar sınıflı 8 okul, 1 lise, 2 spor salonu, 5 gençlik merkezi, 1 küçük stadyum, sosyal alanlar, 8 bölgede 10 yatak kapasiteli, 2 bölgede 200'er yatak kapasiteli hastaneler, küçük endüstriyel alanlar ve üniversiteler planlanıyor. Toplam alan için 92.6 milyon metrekare gerekiyor. Her köyün yerleşim alanı 590 bin metrekareden oluşuyor (“Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek', 26.11.2019).

Şekil 3.25. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek’”
(Hürriyet, 26.11.2019)

Şekil 3.26. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek’”
(Hürriyet, 26.11.2019)

Şekil 3.27. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek’”
(Hürriyet, 26.11.2019)

Şekil 3.28. “Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek’”
(Hürriyet, 26.11.2019)

Küresel olarak yaşanan ve Türkiye’de ilk olarak 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakaların görülmeye başlandığı salgın gündemine ilişkin 03 Eylül 2020 tarihli “Son dakika haberler: İstanbul Valisi Yerlikaya'dan vatandaşlara koronavirüs çağrısı” başlıklı haber yer almaktadır. Haberin ana konusunu; salgına yönelik hizmetler, Millet Bahçesi ve Millet Bahçesi’nde yer alacak İlçe Emniyet Müdürlüğü binasının temelinin atılması oluşturmaktadır. Haberde Vali Yerlikaya’nın salgın sürecinde sosyal yardımların yapıldığı ve temel ihtiyaçların karşılandığı, *"Filyasyon çalışma grupları var. 39 ilçede kaymakamlıklarımız bu kardeşlerimize sahip çıkmak ve onların dışarıya çıkmamaları için çalışıyor. Dışarıya çıkmadıklarında sosyal destek gruplarımızın destansı çalışmalarıyla yanlarında oluyoruz. Gazete, su, ekmek istiyorlarsa götürüyoruz. Maddi durumu iyi değilse de yardım ediyoruz"* şeklinde açıklamaları aktarılmaktadır. Haberde mekânsal kısıtlamaların yanında “temizlik, maske ve mesafe kuralı”nın vurgulandığı görülmektedir. Bir halk sağlığı sorunu olarak görülen ve salgın dönemi boyunca hijyene yönelik yinelenen bu kuralın, küresel bir sorunu bireysel tedbirlere indirgediğinden söz edilebilmektedir. Vali Yerlikaya’nın *Sizden bir şey istiyorum bu şehrin valisi olarak; Allah rızası için dışarı çıkmayın. Ne söyleyebilirim başka? İdari işlem yapmaktan haya ediyoruz. Pozitif olduğunu bilen kardeşimiz kendi sağlığını düşünmüyorsa bundan büyük bir kul hakkı nasıl olabilir? Şehirle nasıl helalleşeceksin?* gibi dini referanslara dayanarak yaptığı uyarılarla bireysel tedbirlerin artırılmasının hedeflendiğinden bahsedilebilmektedir. Öte yandan, İstanbul’un barındırdığı nüfus ve yapılaşma biçimleri salgının yayılmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Haberin ilk bakışta sağlıklı ve güvenli kent kurgusu bağlamında okunması; kentsel hizmetlere erişimin önem kazandığı bu dönemde Millet Bahçesi ve güvenlik hizmetleri gibi sunumların olumlu bir izlenim bıraktığı söylenebilmektedir. Haberde kentteki huzurun ve güvenliğin sağlanmasına gerekçe olarak Vali Yerlikaya’nın, *"Zeytinburnu'nun nüfusu 300 bin bandına geldi. Gerçek rakam da bundan ibaret değil. Gündüz çalışanlar ile geçici ikamet izinli ve Suriyeli misafirlerle bu rakam çok daha yukarıda. Dolayısıyla hem ilçemizin hem de bu şehrin huzur hizmetini sağlayanların görevi daha önemli hale geliyor"* açıklaması yer almaktadır. Burada “Suriyeli misafir”lerin nüfusundaki artışın bir gösterge olarak kabul edildiği görülmektedir. Söz konusu kamusal alan kullanımlarının artırılmasının, planlama mevzuatında yer alan donatı alanlarının kurgusundan bağımsız ve planlamada bütüncül bir yaklaşımdan kopuk bir kentleşmeyi temsil ettiği söylenebilir. Bu durumun bir örneğini oluşturan Millet

Bahçesi'ne bakıldığında; 08/01/2019 tarihinde Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğine giren bu gösterimi farklı şekillerde okumak mümkündür. İlk olarak şehir planlamada “Açık ve Yeşil Alanlar” olarak tanımlanan kentsel yeşil alanlara, mekânsal gösterimlerde yer alan dil kodlarına, yeni bir kullanım biçiminin dâhil olduğu söylenebilmektedir. Mekândaki bu kodun bilim alanı yerine politik alanda üretimi ise iktidarın bilim/meslek alanına ve gündelik hayata doğrudan müdahalesi olarak okunabilmektedir. Her kentte en az bir Millet Bahçesi hedefiyle yola çıkıldığı sunulan bu mekânsal kararın, iktidarın mekâna bakışındaki ideojik ve ekonomik kurgusunun izlerini taşıdığından söz edilebilmektedir. Diğer yandan, Millet bahçesi söylemi haberlerde Osmanlı'nın modernleşme dönemine referansla anlatılmaktadır. Dolayısıyla Millet Bahçesi'nin anlam evrenini oluşturan unsurlar arasında, muhafazakâr yaşam kodlarının mekândaki izdüşümü (mekânda hâkim öge olarak konumlandırılan cami ve millet kıraathanesi gibi unsurların muhafazakâr yaşam tarzına işaret etmesi) ve neoliberal kentsel hizmet sunumu (yakınında inşa edilen konutların bu alana yakınlığıyla pazarlaması ve pazarlama unsuru çağrışımı) motiflerinin öne çıktığından söz edilebilmektedir. Popülize edilen bu motiflerin mekânla etkileşime geçme şekli mekânının ideolojik olarak kurgulanmasını ve mekân aracılığıyla iktidarın kendisini yeniden ürettiğini göstermektedir. Millet Bahçesi'nin içinde inşa edilecek İlçe Emniyet Müdürlüğü binası ile ilgili olarak; “*En azından 100 bin nüfusa bir polis merkezi düşmesi için 152-155 hedefi koyduk. 6 polis merkezimizi açtık, 22 polis merkezimizin inşaatı devam ediyor, 3 polis merkezimiz ihale aşamasında, 5'i için ise arsa tahsis çalışması sürüyor. Bunlar tamamlandığı zaman 2021'in bahar ayında hedeflediğimiz 152-155 bandına ulaşacağız*” açıklaması yer almaktadır. Bu ifadeleri takiben haberin bütününe bakıldığında; salgın gündeminde toplum sağlığı yerine kentsel rantın ve “Suriyeli”lerin gerekçe gösterilerek güvenlikleştirmenin öncelendiği çıkarımı yapılabilmektedir. Daha genel anlamda şehrin sınırları dâhilinde; mahalle birimlerinin merkezinde eğitim, sağlık, kültür, park alanları ve ticari hizmetler odaklı kentsel hizmetler yerine ölçekler arası geçişin merkezinde polis karakolunun belirleyici olduğu öne çıkmaktadır. Bu bağlamda kent denen şeyin çekirdeğinde ne olduğunun bir muamma haline geldiği söylenebilir.

3.2.2. “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”: kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri

Geçmiş, bugün ve geleceğin kentlerde bir sarmal haline geldiği yıkım süreçlerinde; yükselen inşaatlar ve bugünün yıkılışını ortaya çıkaran koşulların haberlerde nasıl temsil edildiğine, bunların ilişkisine bakmak önemli bir konudur. Kentsel dönüşüm, “Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdiye açıldığı “mülteciköndü” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri” bölümünde incelenen haberlerde olduğu gibi kentin sağlık, hijyen ve güvenli bir ortam sunması için gereklilik olarak ön plana çıkarılmaktadır. Bu anlamda kentsel dönüşümün rolünün sadece mekânla sınırlı kalmadığı ve üretilecek yeni mekânlarda yeni bir toplum kurgusunun da inşasının söz konusu olduğu söylenebilmektedir. Bu bölümdeki haberler yerinden edilen halkın ve Suriyeli kent mültecilerinin ortaklaştığı zeminin dönüşüm süreçlerindeki temsiliyetlere odaklanmaktadır. İncelenen haberler ikinci dönem (2011-2015) ile başlamakta ve dördüncü döneme (2016-...) kadar sürmektedir.

Kentlerde ikinci döneme örnek oluşturan haberlerden biri 20 Temmuz 2014 tarihli “İsmetpaşa’da dönüşüm çuvalladı” başlıklı haberdur. Habere konu olan ve kentsel dönüşümün yaşandığı yer Ankara’nın Altındağ Belediyesi’ne bağlı olan İsmetpaşa mahallesidir.⁶⁶ Bu mahalledeki kentsel dönüşüm alanının sınırları 2006 yılında belirlenmiştir. 2013 yılında ise “Hıdırlıktepe - Atıfbey - İsmetpaşa Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi” kapsamında mevcut durumda geceköndü bölgesi olan bu alan riskli alan olarak ilan edilmiştir. Bu mahalleye yönelik haberde, bölgede yaşayanların açıklamalarında, ev ve iş yerlerinden çıkan moloz yığınlarının bu bölgeye atıldığı, bölgenin şantiye alanına çevrildiği ve bunun “kasıtlı” bir şekilde yapıldığından söz edilmektedir. Mahallede yaşayan bir kişinin, *“Yaklaşık 40 yıldır Ankara’nın simgesi olarak anılan bir mahallede oturuyoruz. Çok zengin ve varlıklı aileleriyle değil, kendi yağında kavrulan insanların oturduğu, mahalle kimliğini en üst düzeyde taşıyan komşularımız vardı. Sokakta, kahvede herkes birbirini tanırdı. Ancak kentsel dönüşüm projesi İsmetpaşa’ya uğradığı günden itibaren, her şey bir anda değişti. Kendi sokaklarımızda yabancı olduk”* açıklamasına yer verilmektedir. Bu

⁶⁶ Haberde adı geçen İsmetpaşa mahallesinin bulunduğu ilçe EK E’de yer alan şemada gösterilmektedir. Kentsel dönüşüm projesinin süreçleri, mevcut durum ve bölgede yetkinin kimlerde olduğuna dair tabloya yer verilmektedir.

açıklamada mekânın dönüşme sürecinde kültürel anlamda ortak değerleri paylaşan toplumun birbirine yabancılaşma süreci aktarılmaktadır. *“İlk olarak mahalle içinde belediyeyle anlaşılan ve anlaşmayan aileler arasına soğukluk girdi. O aileler gittikten sonra yıkımlar başladı. Ancak binaların duvarlarını yıkıp bıraktılar”* ifadesi ile görüş ayrılıkları sonucunda ayrışmaların meydana geldiğine işaret edilmektedir. Bununla birlikte, dönüşüm süreci devam ederken, *“Boş alanlara önce uyuşturucu sonra da Suriyeli mülteciler yerleşti. Kimseye düşman değiliz ama ne onların şartları yaşamaya uygun ne de mahallemiz bu insanları ağırlayabilecek kadar zengin. Sağlık koşulları hep daha kötüye gidiyor”* açıklaması ise mekânın tehlikeli hale gelmesinde uyuşturucu ve “Suriyeli mülteci”lerin payının olduğu aktarılmaktadır. Haberde yerel halkın, *“Hiçbir denetim yok. Burada yıldırma politikası uygulanıyor. (...) Bu problemlerin yanına sokak aralarına ve boş alanlara kamyonlar tarafından bilinçli bir şekilde hafriyat dökülmesi eklendi. Burada bir başıboşluk yaratılarak, evlerimiz terk ettirilmek isteniyor. Bizi kendi başımıza bıraktılar”* ifadeleri dönüşüm ve yerinden edilme süreçlerindeki denetimsizliğe işaret etmektedir.

Ankara’nın Altındağ Belediyesi’ne bağlı olan Hacıbayram mahallesi’nde⁶⁷ de benzer bir kentsel dönüşüm sürecinin işlediği görülmektedir. Haberde “Suriyeli”ler hastalık, suç ve suçla bağlantılı konularla ilişkilendirilmekte ve güvenlik sorunlarının arttığına işaret edilmektedir. 29 Haziran 2014 tarihli “Hacıbayram’da Suriye ‘dönüşümü’” başlıklı haberde mahallede yaşayanların, *“Hacıbayram’da yoksulluk hep vardı ancak mahalle kültürü sayesinde işleyen bir düzen de vardı”* ifadesiyle yerli kent yoksulluğunda bir düzenin olduğu belirtilmektedir. Bir önceki haberde olduğu gibi işleyen mahalle kültürü ve mahalle halkının kültürel ortaklığı, belirli bir düzeni ve bu mahallenin kimliğini taşıyan toplumsallığı vurgulamaktadır. Mahallenin kimliğini belirleyen unsurlar mahallede yaşayanların açıklamalarıyla, *“Kentsel dönüşüm nedeniyle boşalan evler önce uyuşturucu satıcılarına sonra da Suriyelilere kaldı. Özellikle birkaç aydır mahalle gelenekleriyle büyüyen gençlerle, uyuşturucu satan torbacı ve Suriyeli bir aile arasında ciddi kavgalar yaşanıyor”* ifade edilmektedir. Bu açıklamalarda kentsel dönüşüm ve Suriyeli mültecilerle birlikte mahallenin kimliğinin değiştiği ima edilmektedir. Mahalle halkının, *“Kendi mahallemizde hem pislikten uzak tutmak hem de çeşitli hastalıklardan korunmak için çocuklarımızı*

⁶⁷ Haberde belirtilen mahalle EK’de gösterilmekte ve kentsel dönüşüm süreçleri tabloda yer almaktadır.

evden çıkartmıyoruz. Bölgenin yapısından etkilenerек Suriye'ye gidip, IŞİD saflarında yer alan 30'a yakın genç var. Bu tehlike Ankara'nın göbeğinde bekliyor. Devlet bizi henüz görmek istemiyor” açıklamalarında sürekli tekrar eden korku ve endişe durumunun sağlık ve terör olaylarıyla ilişkilenerек haberde sık sık vurgulandığı görölmektedir. Bu süreçte, bir önceki haberde olduğu gibi kurumsal alanlar tarafından bu süreçlerin göz ardı edildiğı vurgulanmaktadır. Haberde kentsel dönüşüm, yoksulluk ve Suriyeli çocuklar ekseninde yerel halkın düşüncesi, “Yaşananların arasında en büyük sıkıntı çekenler ise çocuklar. Yüzlerinde bulunan bazı salgın hastalık belirtileri nedeniyle çevre sakinleri Suriyeli çocuklardan kaçıyor. Minik bedenler gün içinde dilenirken, akşam saatlerinde ise yoksul hayatın sorunlarıyla baş etmeye çalışıyor”dur. Bu açıklama çocuk yoksulluğuna ve tehlikeli olarak algılanma süreçlerine işaret etmektedir.

Yerel halkın yerinden edilmesine yönelik benzer süreçlerin izlerini İstanbul'da yer alan Fikirtepe kentsel dönüşüm alanı için de işlediğini haberlerde görmek mümkündür. Fikirtepe, 2005 yılında Özel Proje Alanı olarak ilan edilmiş ve 2007 yılında değişikliğe gidilerek ÖPA'ya Kentsel Dönüşüm ibaresi eklenen bir bölgedir.⁶⁸ 2012 yılında yıkımların başladığı ve halkın dava açtığı süreçte, 2013 yılına gelindiğinde bölge riskli alan olarak ilan edilmiştir. Bu süreci örnekleyen 27 Haziran 2014 tarihli “Fikirtepe'ye Suriyeli mülteci akını” haberinde yukarıdaki haberlere paralel süreçlere (hijyen, hastalık, güvenlik) yer verilmektedir. Fikirtepe’de yaşayan halk, bu alan ile ilgili haberlerde ağırlıklı olarak “Fikirtepe inatçıları” olarak anılmaktadır. Fikirtepe halkının medyada “inatçı” olarak kodlanması, mekânın dönüşümüne direndiklerini göstermektedir. Bu durum, 21 Temmuz 2014 tarihli “Fikirtepe'de 42 inatçı daha...” başlıklı haberin görselinde öne çıkmaktadır (Şekil 3.29). Fikirtepe bölgesindeki dönüşümü gösteren, Fikirtepe’ye ait olduğu belirtilen, yakın çevresi yıkımdan geçmiş ve etrafı konutlarla çevrili evin fotoğrafı Fikirtepe’nin simgesi olarak görülen evdir. Bu konuya dair haberlerde acele kamulaştırma kararları gibi baskılar ile bu simgenin yıkıldığına sıklıkla yer verildiğı söylenebilmektedir. Haberlerde adından sürekli söz edilmesi, Fikirtepe’nin simgesi olan toplumsal mücadeleye dair umudun yıkımını da temsil ettiği söylenebilir. Öne çıkarılan yerleşme tipindeki farklar ise mekânsal/toplumsal ayrışma, dışlama ve

⁶⁸ Fikirtepe’nin konumu ve kentsel dönüşüm alanının sınırları EK C’de yer alan şemada gösterilmektedir.

baskıya işaret ederken; dönüşümün kaçınılmaz olduğu düşüncesini yaygınlaştırmaktadır.

Şekil 3.29. “Fikirtepe’de 42 inatçı daha...” (Hürriyet, 21.07.2014)

Kentlerdeki üçüncü dönemde 2014 yılında acele kamulaştırma kararının alındığı bir başka mahalle ve bu mahalleye dair haber ise 12 Ocak 2015 tarihli “Etiler’de mahalle boyu mobbing!”dir. Haberin spotunda bu konu; *“İstanbul’un silüetini bozan 16/9 kulelerini yapan şirket, bu kez Etiler’de tartışılıyor. Yıkılacak 36 binadan 28’ini alan şirketin başvurusuyla tüm binaların elektrik, su ve gazı kesildi. Şirketin teklifine yanıt vermeyen 8 mülk sahibi 2015’e karanlık ve soğukta girdi”* ile açıklanmaktadır. Haberde bu bölgedeki hareketliliğin 2013 yılında başladığı ve riskli yapıların belirlendiği aktarılan bu alan için -İstanbul’un silüetini bozduğu belirtilen Astray Gayrimenkul’ün iştiraki olan Etiler Gayrimenkul şirketinin- “deprem riski” raporu çıkardığı aktarılmaktadır. Haberde söz edilen şirketin *“Çevrede ikamet eden sakinler tarafından tinercilerin ve Suriyeli olduğu iddia edilen bir takım kişilerin bağımsız bölümlere izinsiz girip çıktığı şikâyetleri gelmektedir”* iddiasında bulunduğu belirtilmektedir. Haberde şirketin güvenlik sorunu ve “riski yapı”lara dair açıklamalarına dayanarak başvuru yapıldığından bahsedilmektedir. “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun” gereği Çevre Bakanlığı’nın kamulaştırma yapılabileceğine dair ihtar edildiği -başvuru sonucunda bu mahalledeki dairelerin suyu, gazı, elektriğinin kesildiği- ve bölgede yaşayanların tahliye edildiği aktarılmaktadır. Haberde Akmerkez’in karşısında olduğu belirtilen mahallenin bir fotoğrafı yer almaktadır (Şekil 3.30). Fotoğraf, yükselen iş yerlerinin karşısındaki konutları birbirine zıt olarak konumlandırmaktadır. Bölgede yaşayanların

açıklamaları haberde, *“Sanki binamız kaçak. Bir şirket, rant iştahı yüzünden şehrin orta yerinde bir mahalleye mobbing uyguluyor”* ve *“İhbar edin, sonra kesin dedik, dinlemediler. Bu anayasal suç, mobbing yapıyorlar”* şeklinde aktarılmaktadır. Fikirtepe ve Etiler’e dair çıkan ve yasalarla desteklenen bu haberlerde sermaye-merkezi yönetimler arasındaki iş birlikleri öne çıkarken; yerel halkın zorlama, mecburiyet ve mücadelesine işaret ettiği söylenebilmektedir. Bu süreçte, Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı gösterilen ya da iddia edilen mahallelerde, mültecilerin güvensiz ortam ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Kentteki yerinden edilme ve mücadele arasında kente gelen hareketler ise sosyal yaşamın düzenlendiği mekânları yaratılırken kentteki güzergâhı da belirlediği söylenebilmektedir. Dolayısıyla mahalle adı verilen bölgelerdeki imajın değış[tiril]mesi, kültürel dönüşüm ve komşuluk ilişkilerinin yitimiyle hareketin kısıtlandığı görülmektedir. Kentsel dönüşüme dair iç içe geçen bu konular kentte bir yaşam alanı sunmasından ziyade mahalleye atfedilen değerin yitimi ya da mahallenin ölümünü temsil ettiğinden söz edilebilmektedir.

Şekil 3.30. “Etiler’de mahalle boyu mobbing!” (Hürriyet, 12.01.2015)

Haberlerde toplum sağlığı ve güvenliğinin öne çıkarılarak kentsel dönüşüm ihtiyacını vurgulayan haberlere daha önce incelenen bölümlerde de sıklıkla karşılaşılmaktaydı. Bu konuda söz konusu olan mahallelerden bir diğeri Ankara’da Çankaya Belediyesi’ne bağlı olan ve 2007 yılında imar planları onaylanan Çukurambar mahallesi’dir.⁶⁹ 18 Şubat 2015 tarihli “Yol çalışmasına gecekond engeli” başlıklı haberin spotunda bu bölge, *“Ankara Hürriyet’in defalarca gündeme getirdiği Çukurambar’daki çarpık kentleşmenin sebep olduğu sorunlar, bölgedeki yaşamı*

⁶⁹ Çukurambar mahallesinin konumu EK E’de yer alan şemada gösterilmektedir.

olumsuz etkiliyor. Yüksek katlı bina ve rezidansların yükseldiği lüks semtteki yıkılmayı bekleyen gecekondu, semt sakinleri kadar belediye ekiplerine de zor anlar yaşıyor” şekilde ifade edilmektedir. Çarpık kentleşmeye ve sağlıksız mekânlara işaret edilen haberde, mültecilerin ve yerel halkın bulundukları yerden çıkmak istemedikleri, zorluk çıkardıkları ve çevreye rahatsızlık verdiklerinden söz edilmektedir. Dolayısıyla bölgenin tanımlanma şekilleri bu bölgede kimin yaşadığını tespit etmeye yardımcı olurken; işgalci ya da gecekondu adını aldıklarında çevresindeki yapılaşmaya paralel bir şekilde yeniden inşa edilmeleri için yıkılmaları anlamına geldiği görülmektedir. Haberde kâğıt toplayıcılarının mesken tuttuğu ve gecekondu nedeniyle yarım kaldığını ifade eden mahalle muhtarının, kentsel dönüşümün gerekliliği üzerine yaptığı *“Yetkililer mülk sahipleri ve mahalle sakinleriyle görüşmeli. Çukurambar bu gecekonduardan kurtarılmalı. Gerektiğinde kimseyi dinlemeyen yetkililer, planı uygulayarak vatandaşların hakkı olan yeşil alan ve sosyal donatı alanlarını vatandaşa vermeli,”* açıklamasına temellendirildiği görülmekte ve bölgeye dikkat çekilmektedir. Haberde, bu ifadelerle dayanarak, kentteki yeni mekânsal kurgu vurgulandığı söylenebilmektedir. Yeni mekânsal kurgunun işleyebilmesi için belirli düzenlemelerin yapılmasının altı çizilmektedir. Haberde kentsel dönüşümün temsil pratiklerine dâhil edilen mahalle muhtarının tutumunun; mekândaki bu dönüşümün arzulanmasını ya da arzusunun arzusunu temsil ettiğinden söz edilebilmektedir. Haber görselinde ise, mahalle muhtarının tutumunu ve haber metninin açıklamasını güçlendiren, kentteki lüks konut-gecekondu tezatlığına işaret edildiği görülmektedir (Şekil 3.31).

Şekil 3.31. “Yol çalışmasına gecekondu engeli” (Hürriyet, 18.02.2015)

Kentsel dönüşüm bölgelerinde yaşamaya başlayan ya da yaşadığı aktarılan Suriyeli kent mültecilerinin ve mekânların temsiliyetlerinde bahsi geçen bu alanlar; geçmişte yıkımla ve yerel halkın bölgeden ayrılmamak için kentsel dönüşümü protesto etmesiyle anılan yerlerdir. Haberlerden yola çıkarak mekânın dönüşümüne bakıldığında, Suriyeli kent mültecileri ve mekânsal kullanımları öne çıkarılarak bu sürecin hızlandığının izleri görüldüğü söylenebilmektedir. Haberlerde ana hatlarıyla anlatılan –kentsel dönüşüm bölgelerindeki- acele kamulaştırma kararlarının, kent yoksulluğu görünümünü meydana getiren toplumsal grupların tamamına yönelik olduğu söylenebilmektedir. Bir başka deyişle, Çukurambar muhtarının “temizlik” olarak addettiği konunun sadece mülteciler için değil yerel halk için de geçerli olduğundan, farklı pratikleri ve dönemi beraberinde getirdiğinden söz edilebilmektedir.

Kitlesel göçün kentlere doğru hareketliliğiyle bağlantı kurularak aktarılan, kentsel dönüşüm ile ilgili haberlerde, kentlerin hızlı bir inşa sürecinde olduğu görülmektedir. Kentlerdeki üçüncü dönemi örnekleyen, vinçler şehrini temsil eden ve bu bağlamda okunabilecek süreci örnekleyen haberlerden bir diğeri 22 Ekim 2016 tarihli “Her gün 50 ev yıkılıyor”dur. Haberde CLK Boğaziçi Elektrik’in Gayrimenkulün Enerjisi Raporu ile kentsel dönüşüm arasında ilişki kurulması aktarılmaktadır. Raporda kentsel dönüşüm verileri ve bina istatistiki verileri arasında kurulan ilişki, “*Avrupa yakasında her gün 50 konut kentsel dönüşüme girdi*” ifadesi ile tarif edilmektedir. Burada gündelik dönüşüme yapılan vurguyla, kentsel dönüşümün hızlandığı inşa- imha sürecinin eş zamanlı yinelandığını ve yıkım-yapım arasındaki sürecin belirsizleştiğini söylemek mümkündür. Bunun dışında, “15 Temmuz darbe girişi”nin taşınma hareketliliğini yavaşlattığı fakat gayrimenkul şirketlerinin kampanyalarıyla konut satışlarının yükseldiği belirtilmektedir. Bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla, “Suriyeli”lerin yerleştiği konut ve ticaret alanlarında yüzde 428 artışından söz edilmektedir. Bu gösterenler çerçevesinde; “Suriyeli”lerin ticaret aracılığıyla piyasa mekanizmasına eklenildiği ve yerleşik hale geldiği söylenebilmektedir. Mekânsal dönüşümün hızının yanı sıra bu dönüşümün “nasıl”ı ise 13 Ekim 2018 tarihli “Reyhanlı’da, konut inşaatı en hızlı sektör oldu” başlıklı haber üzerinden okunabilmektedir. Haberde Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan “*Türk ve Suriyelilerin konut ihtiyacının karşılanması amacıyla son 6 yılda yaklaşık 10 bin konut inşa (...)*” edildiği aktarılmaktadır. “*Reyhanlı’nın 95 bin 100 olan*

nüfusuna karşılık yaklaşık 100 bin Suriyeli yaşıyor” ifadesiyle mülteci yoğunluğuna ve iç savaş öncesine kıyasla konutların fiyatlarında yükselme yaşandığı belirtilmektedir. Kitlemel göç ardından artan nüfus ile konut ihtiyacına işaret edilirken, “müteahhit apartman tipi inşaat”a başlandığından bahsedilmektedir. “Müteahhit apartman tipi inşaat”ın, kentlerdeki parçacıl dönüşümü ve planlamada bütüncül bir yaklaşımdan kopuşu temsil ettiğinden söz edilebilir. Bu haberlerden hareketle görülen manzaranın; parça parça yıkım düşüncesi hayata geçirilirken, yerel halkın ve “Suriyeli”lerin yerleş(tiril)me ve mekânda sınıflandır(ıl)ma süreçlerini temsil ettiğı söylenebilmektedir.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde mekânlardaki boşluklar ve sahıpsiz kalan alanlar ise, kent ölçeğinde oynanan yapboz oyununda, yoksulluğun farklı boyutlarda işleyen süreçlerine işaret etmektedir. Bu durumu örnekleyen 06 Şubat 2017 tarihli “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam” başlıklı haberde İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Kadifekale semtinde Antik Roma Tiyatrosu’nu ortaya çıkarabilmek için bölgede kamulaştırma yaptığı ve yıkıma başladığı belirtilmektedir.⁷⁰ Haberde, elektrik ve suyu kesilen bu alanlarda daha önceden yaşayanların konutlarını “Suriyeli mülteci”lere kiraladığı aktarılmaktadır. Haberde yerel halkın kamulaştırma bedelini aldığı halde konutlarda söz sahibi olduğu gösterilirken, konutların kiralamasının, “nöbetleşe yoksulluğun” farklı bir boyutuna işaret edildiğinden söz edilebilir. Haberde bu durum, “*Mülteciler, yıkım sırası kendi evlerine gelinceye kadar yaşama devam ediyor. Çocuklar, molozların arasında ateş yakarak ısınırken, yetişkinler yıkımdan zarar gören evlerin içinde susuz, elektriksiz yaşamayı sürdürüyor. Suriyeli mülteciler, başlarındaki çatı yıkılınca sokakta kalmak zorunda kalacaklarını söyledi*” şeklinde aktarılmaktadır. Kentsel dönüşüm bölgelerinde genellikle yerel halkın maruz kaldığı dışlanma deneyimi ve yerinden edilme süreçlerinde, yerel halkın dâhil olmasıyla, Suriyeli mültecilerin de deneyimlediğinden bahsedilebilmektedir. İzmir’in Kadifekale semtinden olduğu belirtilen haberin görselinde, penceresi alınmış yıkılmaya yüz tutmuş bir ev ve asılmış kıyafetler yer almaktadır (Şekil 3.32). Penceredeki bu açıklıkların hem soğuk şartları hem de güvenlik sorunlarını getirebileceğinden bahsedilebilmektedir. Yıkılmak üzere olan bina ve önünde asılmış kıyafetlerin, kentsel dönüşüm projeleri uygulanırken yaşanan “süreç”lerin

⁷⁰ Haberde adı geçen Kadifekale’nin İzmir kentinde bulunduğu konum EK D’de yer alan şemada gösterilmektedir.

önemsenmediğini temsil ettiği söylenebilir. Dolayısıyla bu alanda kentsel hizmetlerden yararlanamayan mültecilerin durumu haberde, “(...)çatı yıkılınca sokakta kalmak zorunda kalacakları(...)” ile ifade edilmektedir. Bu durum ilk olarak mültecilere yönelik bir kentsel politika geliştirilmediğine, ikinci olarak ise bu alanlarda göz yumulan bir denetimsizliğe işaret eder.

Şekil 3.32. “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam” (Hürriyet, 06.02.2017)

Bu dönemde yayımlanan kentsel dönüşüm ile ilgili haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı yerlerde mekânın dönüşümünün hızlandığı gösterilmektedir. Haberlerde açıklamalarına yer verilen yerel halkın büyük bir bölümünün yıkımın hızlanmasını talep ettiği görece küçük bir bölümünün ise baskılama/dışlama pratiklerine işaret ettiği söylenebilmektedir. Kentsel dönüşümü talep ettiği gösterilen grupların, genellikle, bu alanların şehrin ekonomisine kazandırılarak cazibe merkezi olmasının arzulandığına dönük düşünceler yansıtılmaktadır. Bu örüntü, kentlerle ilgili haberlerde sıklıkla dile getirilmektedir. Mekânın dönüşümünün iki anlama geldiği görülmektedir: İlk olarak Suriyeli mültecilerin mekândan çıkarılması, ikinci olarak ekonomik kaygıların güdüldüğü bir mekânsal dönüşüm. Bu süreçlerde bir bölümü yıkılan binalarda yaşanan çökmeler sonucunda Suriyeli kent mültecilerinin ölüm haberlerine de rastlanılmaktadır. Tüm bunların, kentlere tutunmaya çalışan mültecilerin yaşamlarının göz ardı edildiği söylenebilir. Kentsel dönüşüm korku ve ötekilik bağlamında okunduğunda, kamplardan ayrılan ve ilk durak olarak kentlere yerleşen mülteciler için zaman geçtikçe -kentsel politikaların üretilmediği- mekânın farklı boyutlarda bir şiddet aracı haline geldiği ve yerel halkın tutumunun değişmekte olduğundan bahsedilebilmektedir. Dolayısıyla dönüşmekte olan alanlarda, konutların

kiralanması ve bu alanlarda izole bir yaşam, mültecilerin “ötekinin ötekisi” gerçeğini deneyimlediğine dair anlamları doğurmaktadır.

“Kentsel söylemin aktörleri:“mülteci severiz ama...” bölümünde de öne çıkan gettolaşma konusu 30 Ocak 2019 tarihli “Altındağ’ın küçük Halep’i” başlıklı haber üzerinden okunabilmektedir. Haberin geçtiği yer, Ankara’nın Ankara’nın Altındağ ilçesindeki Önder Mahallesi’dir.⁷¹ Haberde mahallenin nüfusunun yaklaşık üçte ikisini “Suriyeli”lerin oluşturduğundan bahsedilmektedir. Son 11 yılda bu mahallede Türk nüfusunun azaldığı belirtilen haberde bu nüfus değişimi Suriyelilerin yoğunluğunun artmasıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. “*Caddeler, Arapça levhali iş yerleri ile doldu (...) her yerde Arapça levha ve yazılar göze çarpıyor*” ifadesiyle Suriyeli esnafların artması negatif yönde bir değişim ile aktarılmaktadır. Tabela konusunu biraz açmak gerekirse; incelenen haberlerde uzun bir süre gündemde yer alan bu konuyla ilgili olarak, 2016 yılında tabelaların Türkçe olması konusunda bir genelge yayımlanmıştır. Haberlerde bu konunun “tabela kirliliği” ve “görüntü kirliliği” olarak aktarıldığı görülmektedir. Yerel halkın bu durumdan rahatsızlığı sık sık dile getirilirken; hukuk mücadelesine başvuran, patent alan Suriyeli mülteciler ve bunun dışında genelgeye dayanarak zabıtalara tabelaları söktüğüne dair haberlerle karşılaşmaktadır. Tabela, Suriyeli mültecilerin kent mekânında ve ekonomik alanda var olma imgesi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu noktada yapılan düzenlemeler ise mekânda bir homojenleştirmeye işaret etmektedir. İncelenen haberin devamında ise Önder Mahallesi’nin, “Küçük Halep” olarak anıldığı ve Suriye’nin Halep şehrinden gelen Suriyeli mültecileri temsil ettiği söylenebilmektedir. Son olarak mahallede yaşayan berberin -“*İnsanlar dolmuşa binerken bile ‘Halep’ten geçiyor mu?’ diye soruyorlar*”- açıklamasının “Suriyeli”lerin bu bölgede ve toplumsal alanda yerleşik hale geldiği, kabullenilen bir anlam olduğu söylenebilmektedir. Haberde “Suriyeli”lerin yoğunlaştığı bu alanın bir anlamda referans noktası gördüğünden söz edilebilmektedir. Haberde açıklamalarına yer verilen Suriyelilerin bir bölümünün Türkiye’de yaşamaktan memnun olduğu bir bölümünün ise savaştan sonra dönmeyi düşündüğü aktarılmaktadır.

⁷¹ Haberde geçen Önder Mahallesi’nin konumu EK E’de yer alan şemada gösterilmektedir.

3.3. Kentler ve Bukağı

Kentlerde kimseler birbirini tanımıyordu. O güne kadar tanımayı pek düşünmemişlerdi, ama artık önemliydi; tanınmayanlar kuşkuyla süzülüyordu (...) Kentleri, kimliği belirsiz kişilerin tuttuğundan başka hiçbir şey bilinmiyordu artık. Fısıltıların, söylentilerin, haberlerin gerdiği kalın umutsuzluk ağından korkanlar (...) kendilerine düşen bölümüyle yetinmeyip torbaya sıkı sıkı yapışıyor, onu çekiştirip duruyorlardı. Ne de olsa çağdaş bir torbaydı bu, güneşin kızgın ışınlarını, bir süredir gökten yağın çamuru ince bir elekten geçiriyor, daha damıtık bir çamur, daha incelmış bir ışın sunuyordu.

Tomris Uyar, Bütün Öyküleri, s.332-333

Bukağı, bir ağır ceza yükümlüsünün kaçıp kurtulmasını engellemek için ayağına vurulmuş pranganın ucundaki demir halka da olabilir, yırtıcı bir kuşun evcilleştirilmesi için ayaklarına bağlanmış ipeksi bir mendil de...
Tomris Uyar, Yürekte Bukağı

Bukağı kavramı, TDK'da "Ağır cezalıların ayaklarına takılıp ucuna pranga bağlanan demir halka" şeklinde tanımlanır (URL-2). Bu bölümde bukağı, haberlerde sunulan kent sahnesinde, hem bireyler çokluğunun mekânda nasıl var olacaklarına dair belirlenen düzenlemeleri hem de mekânın tutsaklığını temsil eden bir metafor olarak görülmektedir. Bu yüzden Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı ve çalıştığı mekânlarda onları tutsak haline getiren ya da kenti yaşanamaz kılan nedenler anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenleri anlamak için mekâna farklı yönlerden bakılmaktadır -kentteki güvenliğin, hassas grupların (kadın, çocuk, LGBTİ+ vb.) yaşamının, mültecilerin çalıştığı mekânların ve kimsesizler mezarlıklarının nasıl temsil edildiğine odaklanılmaktadır. Çünkü kentteki her çizgi, her ölçekte mekânda ve mekân aracılığıyla şiddetin farklı şekillerde nasıl rasyonelleştigiğine işaret etmektedir. Şiddetin insan ya da mekân formunda nasıl temsil edildiği ve diğer bölümlerle ilişkili olarak kentsel ortamda bukağı etkisi yaratan anlamları inşa eden haberler şu başlıklarda incelenmiştir: "Hem fail hem suçlu": suriyeli mültecilerin "...büyük tahliye"si ve güvenlikleştirme temsilleri, "Açık hava hapishanesi": mekânda "hayalet" olarak temsil edilen suriyeli mülteciler, "Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz": "alt iş" mekân temsilleri ve suriyeli mülteciler, "Kimsesiz mülteciler adası": "suya gömülen arap baharı"nda "kimsesiz"leştirilen mekânların temsili ve suriyeli mülteciler.

3.3.1. “Hem fail hem suçlu”: Suriyeli mültecilerin “....büyük tahliye”si ve güvenlikleştirme temsilleri

Modern bir kent tasvirinde haberlerde öne çıkan en önemli hususun “güvenlik” ve “temizlik” olduğu görülmektedir. Haberlerde yansıtılan ve yerel halkın fikir birliği yaptığı aktarılan konu kentin sağlıklı, hijyenik ve güvenli bir ortam sunması gerektiğidir. Güvenlik söyleminin ise huzur söylemine eklemlenerek, Suriyeli kent mültecilerine ve mültecilerin yaşadığı mekânlara dair anlamları inşa ettiği görülmektedir.

Suriyeli kent mültecileri ilgili olarak düşünmek; hem mülteciler arasındaki ilişkiyi hem de mülteci, yerel halk ve güç arasındaki ilişkiler bağlamında düşünmeyi gerektirmektedir. Bu ilişkiler içinde ve onlar vasıtasıyla kentsel “ortam”da işleyen güç ilişkileri ancak bu şekilde anlaşılabilir. Suriye’den Türkiye’ye kitlesel göç ekseninde mekânlarda güvenlikleştirme sürecinin haberlere iki şekilde yansıdığı görülmektedir. İlk olarak kimliği belirsiz kişiler tarafından başlatılan protestolarla/olaylarla yerel halkın sıklıkla şiddet eylemlerine başvurduğu bir güvenlik sorunu, ikinci olarak ise mültecilerin suçla ilişkilendirildiği ya da doğrudan bu anlamın yüklenmesiyle ortaya çıkan güvenlik sorunundan söz edilebilmektedir. Yerel halk ise -yaygın olarak eril temsiliyet biçimlerini yansıtan- Suriyeli mültecilerin evlerini ve iş yerlerini taşıyan, yakan, şiddet eylemlerine başvuran insanlar olarak haberlere yansımaktadır.

Haberler aracılığıyla icat edilmiş “Türk” ve “Suriyeli” imajına dair özelliklerin vurgulanması yalnızca bu süreçlere değil, bu süreçlere dâhil olan kültürel anlamların nasıl inşa edildiğine götürmektedir. Suriyeli kent mültecileri; kadınları taciz ettiği, esrar içip gürültü yaptıkları, hırsızlık ve gasp olaylarına karıştıkları, çeteleştikleri gibi ifadelerle suçlu ve tehlikeli olarak kodlanmaktadır. Daha önceki bölümlerde olduğu gibi üretilen bir dizi mülteci temsilleri büyük ölçüde erkek Suriyeli kent mültecilerine işaret etmektedir. Tek cinsiyetli bakış açısı, Suriyeli kent mülteciliğinin kentsel ortamdaki güç ile ilişkisini görmeyi zorlaştırmaktadır. Kadın Suriyeli mülteciler ise sıklıkla “kurban” olarak temsil edilmekte ve bunu “zor durumda”, “çaresiz”, “mağdur” gibi temsiller izlemektedir. Suriyeli mülteci kadınlar, çevresindeki ve Türk erkekleriyle ilişkileri haberlerde yoğunlukla “yuva yıkan”,

“huzur ve toplumun aile yapısını bozan”, “cinsel taciz ve insan ticareti mağduru” olarak temsil edilir. Bunun dışında “dolandırıcılık”, “hırsızlık” gibi doğrudan suçla ilişkilendirildikleri haberlere de rastlanmaktadır. Türk ve Suriyeli erkekler karşısında pasif olarak konumlandırılan Suriyeli kadın mülteciler genellikle bir erk bağlamında haberlerde öne çıkarılmakta ve bu anlamda tehlikeli olarak imlenmektedir. Türk erkeği ise haberlerde saldırgan, tehditkâr, zorba, yıkıcı gibi daha çok güç ve kontrolü elinde tutan kişiler olarak gösterilmektedir. Güvenikleştirme bağlamında temsil sisteminin üçüncü parçasının ise polis/zabıta olduğu söylenebilmektedir. Haberlerde öne çıkan polis ve zabıtalara disiplin edici uygulamaları ya da şiddete başvurmaları ise -Suriyeli mültecilerin yarattığı gösterilen- korku ve tedirginlik durumlarını dengelemek için bir gereklilik olarak aktarılmaktadır. Bu temsillerin kolektif bellekte yerleşik hale gelmesini sağlayan ise kentsel ortamdır. Diğer bir deyişle bu temsil biçimleri kentsel ortamda anlam kazanmaktadır. Kentsel ortam ise Suriyeli mülteciler ile öne çıkan bir dolaşım, güvenlik, denetimsizlik sorunu olarak görülmektedir. Haberler ile belirginleştirilen bu durumda sokaklara dair tehlikeli imgesi yanılsamalı bir kentsel ortam sunmaktadır. Bu bölümde incelenen haberler ikinci dönem (2011-2015) ile başlamakta, üçüncü dönem (2015-2016) ve dördüncü dönemin (2016-....) başlarında yoğunlaşmaktadır.

İkinci dönemde çıkan haberlerde, kentlere gelmeden önce, bu dönemde kamplara dair haberlerin öne çıktığı söylenebilmektedir. Kentlerde yaşanan bazı sorunlarda kamplarda yaşanan süreçlerin haberlerinin belirleyici olması, bu dönemi anlayabilmek için aynı dönemde kamplara yönelik haberlere bakmayı gerektirmektedir. Kentin sınırında olan kamplar ve mültecilere yönelik temsiliyetlere bakıldığında benzer şekilde “huzur” ve “güvenlik” söylemlerinin birbirine eklemlenerek inşa edildiğini görülmektedir. Huzur ve güvenlik, mekânda belirli bir düzene işaret eden kavramlardır. Kamplarda yaşayan mülteciler kampın düzenini bozan, şiddet ortamını tetikleyen, asayiş/huzuru bozan kişiler olarak tasvir edilmekte ve “suçlu” olarak kategorize edildiği görülmektedir. Haberlerde kampların; savaş alanı, kavga, gerginlik, isyan, sürgün yeri, yasadışı işler gibi olumsuz durumlarla anlatılmasıyla bu alanlar, tehlikeli/tekin olmayan yerler olduğu şeklinde yansıtılmaktadır. Buna bağlı olarak, haberlerde, kamplardaki düzeni bozduğuna yönelik inşa edilen “Suriyelilik” miti, “bozguncu” ve “tehlikeli” düşüncesini haberler aracılığıyla yaygınlaştırdığı söylenebilmektedir. Bunlarla ilişkili olarak kamplardaki

ikinci dönemde yerel halkın mültecilerden rahatsız olduğu ve kamplardan ayrılarak kentlere gelen mültecilerin kalabalık olarak görülmelerinin tehdit olarak algılandığı haberlerde konu edilmektedir. Örneğin haberlerde huzursuz olan yerel halkın ihbarı üzerine mültecilerin kamplara geri gönderildiğinden söz edilmektedir. Bu durum, misafirlik düşüncesinde, mültecilerin yaşamaları için onlara gösterilen yerlerde kalmaları konusuna işaret eder. Kamplarda yaşanan olaylar ve buna bağlı olarak Suriyeli mültecilerin kamplardan ayrılması haberlerde öne çıkan konulardan biridir. Haberlerde kamp alanını/ülkeyi “izinsiz” terk etmeleri konusunda yasa dışı vurgusunun sıklıkla tekrar edildiğini görülmektedir. Haberlerde altı çizilen bu durum, kampların özel izinle giriş-çıkış yapılabilen, denetim mekanizmalarının işletildiği kapatma pratiklerine işaret etmektedir. İkinci dönemdeki kamp haberlerinde, kentlerde mülteci hareketliliğinin yasalara aykırı olduğu ima edilmekte ve bu düşüncenin haberlerde yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kamptan ayrılarak kentlerde yaşamaya başlayan mültecilerin hareketliliğinin “kötü dolaşım” olduğuna ve denetimsizliğe işaret edilmektedir. Diğer yandan kamplar, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları yerde sosyal olarak nasıl etkin olduklarıyla ve bu alanların güvenliğini sağlayan görevlilerle olan ilişkisiyle birlikte anlam kazanmaktadır. Bu durumun en aza indirilmesi için polisler, kentlerdeki dolaşımın düzenleyicisi ve kentsel düzenin tesisini/güvenliğini sağlayan kişilerdir. Haberlerde Suriyeli mültecilerin polis tarafından tehdit edilmesi, evrak imzalatılarak kentlerden uzaklaştırması ya da kamplara geri göndermesi gibi düzenlemeler mültecilerin varlığının düzenlenmesi için bir zorunluluk olarak aktarılmaktadır. Bu durumu örnekleyen 16 Ekim 2012 tarihli “Polis çadırlarda sayım yapıyor” başlıklı haberde çadır kentlere yerleşmeyen “Suriyeli”lerin Şanlıurfa’da sokak aralarında yaşadığı, *“Suriyeli dilenciler ile hırsızların artması üzerine(...)”* polisin sayım yapmaya başladığından söz edilir. Haberde Şanlıurfa’dan olduğu belirtilen bir sokak fotoğrafında ayakta duran 5 üniformalı polis, kadın ve çocukların öne çıktığı “Suriyeli”ler ve bez bir çadır yer almaktadır (Şekil 3.33). Haber metnini destekleyecek şekilde, mağduriyetle anlatılan Suriyelilerin kötü şartlarda yaşadığı ve polislerin görevlerini yaptığı gösterilmektedir. Polislerin üstten baktığı ve fotoğrafın öznesi olan Suriyeliler yardıma muhtaç kişiler olarak resmedilmektedir. Suriyelilerin kendi inşa ettikleri çadırlarda yaşamaları ve kenti kullanma biçiminde çadırın öne çıkması kentteki düzensizliğe işaret etmektedir. Ayrıca haber aktarılırken bu durum, *“(...)çadır kentlere yerleşmeyip(...)sokak aralarında veya boş tarlada kendi*

imkânlarıyla kurdukları derme çatma çadırlarda yaşamlarını sürdürmeye devam ediyor” şeklinde açıklanmaktadır. Burada yer alan ifadeyle örtük bir şekilde “Suriyeli”lerin çadır kentin uygun koşullarında yaşamayı tercih etmediklerinin altı çizilmektedir. Diğer yandan, şehirde öznesi belli olmayan hırsızlık olaylarına yönelik “Suriyeli dilenciler ile hırsızların artması(...)” ifadesiyle suç ile ilişkili durumlarda hedef gösterildiğinden söz edilebilmektedir.

Şekil 3.33. “Polis çadırlarda sayım yapıyor” (Hürriyet, 16.10.2012)

Kentlerdeki ikinci dönemde (2011-2015), Suriyeli kent mültecilerinin kentlerdeki hareketliliği haberlerde öne çıkmakta ve 2013 yılında serbest ikamet izni verilmeye başlamasıyla yerleşik hale gelmeye başladığı söylenebilmektedir. Geçici korumaya ilişkin düzenlemelerde mültecilerin yaşaması için uydu kent olarak belirlenen kentlere yönlendirilmektedirler. Bu kentlerin seçilme kriterleri; toplumsal kontrolün denetlenebilir niteliği, güvenlik ve asayişin kolaylıkla sağlanabilmesiyle ilgilidir. Buna örnek oluşturan 12 Aralık 2013 tarihli “Suriyelilere 11 il serbest” başlıklı haberde, “Suriyeli”lerin kayıt altına alınarak yaşayabileceği yerlerin “güvenlik” ve “denetim”in sağlandığı iller olarak belirlendiğinden bahsedilmektedir. Bunun yanında, 27 Ekim 2013 tarihli “Ellerinde çuvalarla İzmir'e geliyorlar başlıklı haberde mültecilerin iş bulmak ya da farklı ülkelere gitmek için mültecilerin İzmir’e geldiklerinden söz edilmektedir. Bu konudaki haberlerde çoğunlukla “Suriye akını” ifadesine başvurulması, haberlerin sunum dili aracılığıyla, “Suriyeli”lerin denetimsiz bir şekilde ülkede dolaştığına ve kentler için kitlesel bir tehdide işaret etmektedir.

Kentlerdeki tehdit algısına yönelik 08 Ekim 2014 tarihli “Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor” başlıklı haberde MHP Ankara İl Başkanı Fatih Çetinkaya’nın, Ankara’da boşaltılan gecekonduların “Suriyeli”ler için “*kalıcı konaklama yeri olduğu*”, mevcut önlemlerin yeterli olmadığı ve hızlı bir şekilde gerekli tedbirlerin alınması gerektiğine yönelik ifadelerine yer verilmektedir. Burada sıklıkla vurgulanan, “Suriyeli sığınmacı”ların kalıcı olmalarının bir kent güvenliği sorunu olduğudur. Kentsel imgeye işaret eden Çetinkaya kentin mevcut durumunu şu şekilde tarif etmektedir: “...*güvensiz sokaklar, her köşe başında perişan vaziyette dilenciler, sayısız asayiş vakası ve parklarda bizleri insanlığımızdan utandıran bir zavallılık...*” Haberin devamında, kayıt dışı ve ucuz olarak çalıştırılan “Suriyeli”ler ile Türk işçiler arasında “gerginlikler ve düşmanlıklar”ın meydana geldiğinden söz edilmektedir.

Kitlesel tehdit gözüyle bakılan Suriyeli kent mültecilerine yönelik temsillerin yaşadıkları kentlerde yerel halk ile olan farklarıyla haberlerde inşa edilmesi, mültecilerin mekânda damgalanmasını ve güvenlik güçleri aracılığıyla bu mekânlardan uzaklaştırıldığı düşüncesine yönlendirmektedir. Haberlerde toplumsal ve kültürel düzeni tehdit ettikleri gösterilen mülteciler ile ilgili çıkan; “Suriye’den gelenlerin radikal dinci veya militan olduğu”, “Suriyeli Sünnilerin yedi Alevi öldürmenin cennette kendilerine bir yer sağlayacağına inandığı”, “Türk Bayrağını indirme ve Suriye bayrağını asma”, “cinsel taciz”, “uyuşturucu madde satışı”, “çocukların dövülmesi ve yaralanması”, “taşlama olaylarının gerçekleştirildiği”, “Suriyeliler’e devlet tarafından maaş bağlandığı” “gelenler yüzünden güvenlik ve huzurun bozulduğu”, “fuhuş, gasp ve hırsızlığın arttığı”, “Göz kırpma kavgası mahalleyi karıştırdı!” gibi iddiaların kentlerdeki çatışma ortamının zemini hazırladığı söylenebilmektedir.

Bu bağlamda çatışma haberleriyle gündeme gelen şehirlerde (Kahramanmaraş, Adana, Gaziantep, İstanbul, Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Ankara başta olmak üzere), riskli görülen bölgelerde yaşayan ve kentten ayrılmak istemeyen ‘Suriyeli’lerin güvenli mahalle ya da bölgelere taşındığına yönelik haberlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu olaylarla birlikte kentte sürekli hale gelen bir denetim ve güvenlik sürecinin işlemlerini, olayların ardından “Suriyeli”lerin kentlerden uzaklaştırılmasına yönelik haberler izlemektedir. Haberlerde olayların arttığı metropol kentlerde denetimsiz bir şekilde yerleşen; sokakta kalan ya da dilencilik yapan “Suriyeli”lerin kayıt altına

alınarak kamplara gönderilmesi, suç işleyenlerin ise sınır dışı edilmesi söz konusudur. 15 Ağustos 2014 tarihli “Gaziantep’ten büyük tahliye” başlıklı haberde kentlere yerleşen ve olayların ardından kamplara gönderilen “Suriyeli”ler için, Gaziantep Valisi Erdal Ata’nın *“Metruk binalar veya işyerlerinde kalan, yaşam koşulları kötü olan 400 aile tespit ettik. Bu aileleri kampa gönderiyoruz”* açıklaması yer almaktadır. Haberin sunumunda ise bu olayların ardından *“...evli ve çocuklu olanların Şanlıurfa’nın Viranşehir ilçesindeki, bekâr olanlar ise Mardin’in Nusaybin ilçesindeki kampa gönderildi”* ifadesi kamplara medeni durum gibi farklı özelliklere göre yerleştirildiklerine işaret etmektedir. Bu iki açıklama bir yandan kentlerde yaşamak için belli olanaklara sahip olmaya diğer yandan da kamplardaki sınıflamaya işaret etmektedir.

Kamplarda yaşanan olayların etkisiyle kentlerde çatışmaların artmaya başladığı dönemi örnekleyen 11 Mayıs 2014 “Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı”, başlıklı haber öne çıkmaktadır. Bu haberde; ‘Suriyelilerin 15 yaşındaki bir çocuğu dövdüğü’, kampta ‘Türk bayrağını yaktıkları’ gibi milliyetçilik duygusunun öne çıkarıldığı ve iddialarla çatışmaların şiddetinin arttığına yönelik anlamlar çıkarılabilmektedir. Haberin geçtiği yer Ankara’nın Altındağ ilçesindeki Hacılar Mahallesi’dir. Bu mahallede yaşayanların açıklamalarının aktarıldığı haberde, *“Suriyeliler gidene kadar bu gerginlik sürer. Bunlar gidene kadar eylem ve yürüyüşlerimize devam edeceğiz. Mahallemizi huzursuz ediyorlar, dilenip, hırsızlık yapıyorlar” (...)* *“Olaylar çığırında çıktı. Eğer Suriyeliler gönderilmezse cinayet bile olabilir”* söylemi uygulanabilecek şiddetin boyutuna işaret etmektedir. *“Yetkililerin bir an önce harekete geçmesi gerekir”(...)* Sürekli laf atıyorlar, taciz ediyorlar. Mahallemizde rahat edemiyoruz, sokağa çıkamıyoruz(...) Hacılar, Ulubey, Önder Mahallesi’ndeki boş binalar yıkılmadıkça, sorun devam edecek” ifadesi ile kentsel ortamın güvensizliği ve denetimsizliği vurgulanmaktadır. Haberde, mahallede “Suriyeli”lerin yaşadığı binanın yakıldığı, büyüyen olayda mahallede yaşayanlardan birinin ekmek bıçağıyla mültecileri kovaladığı, yerel halkın eylem yaptığı ve sokakta yaşayan mültecilerle birlikte kamplara gönderildiğinden bahsedilmektedir. Haber başlığında ve içeriğinde yer verilen ekmek bıçağıyla saldıran mahalleli vurgusu, yerel halkın basit bir şekilde provoke olabildiğine ve gündelik bir eşya olan ekmek bıçağının saldırı nesnesi haline gelebildiğine işaret etmektedir. Öte yandan, haberde, sanayide ve küçük atölyelerde Suriyelilerin ucuz işçi olarak çalışması ya da

Suriyelilerin tercih edilmesinin mahallede yaşanan olayların zeminini hazırladığına yönelik iddiaya yer verilmektedir. Ankara’da olduğu belirtilen haberin fotoğraflarından ilkinde ekmek bıçağıyla kovalayan biri ve söz konusu kişiyi ikna etmeye çalıştığı düşünülen üç kişi vardır (Şekil 3.34). Bu fotoğrafta ekmek bıçağı ve polisin taşıdığı silahlara özellikle işaret edilmekte ve polisin silahı kullanmaya hazır olduğu görülmektedir. İkinci fotoğraf, yaşanan olaylarda Suriyelilerin yaşadığı evin yakıldığını göstermektedir (Şekil 3.35). Haberde, mahallede yaşayanların açıklamalarına dayanarak, huzursuzluk kaynağı olan Suriyelilerin mahalleden gönderilmesi ve kentsel dönüşüm sürecinde olan binaların yıkılması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yerel halkın ifadelerine yer verilen haberde, ‘Türk’ erkekler için Suriyelilerin, “ahlaki” kirliliğin kaynağı olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Bununla bağlantılı olarak söz konusu durum, suçla ilişkili tüm söylemlerde fuhuş ve Suriyelilerin ilişkisi kurularak aktarıldığıdır. Suriyelilere yönelik, mahallede yaşayanların açıklamalarında yer alan, “cinayet”in söz konusu olduğu bir bağlamda mekân; Suriyelilere karşı bir alan tutma ve gücün/kontrolün elde tutulması gereken yerler olarak yorumlanabilmektedir. Türk/Suriyeli kadınların açıklamalarıyla ise daha önce anlatıldığı gibi pasifize olduğu ve kentsel mekânı kullanım biçimlerinin değiştiği söylenebilmektedir. Yaşanan olaylar sonrasında evlerine kapandıkları ve can güvenlikleri olmadığı gerekçesiyle Mardin’e gönderildiğinden söz edilen Suriyelilerin, Emniyet Müdürlüğü’ndeki *“Savaştan kaçtık, yerimiz yurdumuz olmadığı için buraya geldik. Olayı biz çıkartmadık. Ne olur bizi sınır dışı etmeyin. Bizi ülkemize göndermeyin, orada kalacak yerimiz yok. Savaş devam ediyor, orada bizi öldürürler. Biz sığındık, bizlere sahip çıkın(...)Biz sadece geçim savaşı veriyoruz”* ifadesi gitme-kalma arasında yapılan zorunlu seçime işaret etmektedir. Bu konuyla ilgili yaşanan mağduriyeti ve mağduriyetle ilişkili olarak asgari yaşam koşullarının sağlanamadığı durumu temsil etmektedir.

Şekil 3.34. “Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı” (Hürriyet, 11.05.2014)

Şekil 3.35. “Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı” (Hürriyet, 11.05.2014)

Kentlerdeki güvenlik sorununa dair bir başka haber 03 Eylül 2014 tarihli “Gergin vadide’ silahlar konuştu” başlıklı haberdır. Bu habere konu olan yer, Ankara’da 2013 yılında riskli alan olarak ilan edilen Karakusunlar Vadisi’dir.⁷² Haberde, mahallede yaşayanların açıklamalarında, Ankara’da “sakinliği ile bilinen” Çiğdem Mahallesi’yle 100. Yıl’a sınıra olan Karakusunlar Vadisi olarak belirtilen yerde son yıllarda hırsızlık, uyuşturucu, silahlı çatışmalar gibi olayların yaşandığı ve Özel harekat’ın müdahalesiyle “kurtarılmış bölge”ye dönüştüğünden söz edilmektedir. Haber başlığındaki “silahlar konuştu” ifadesiyle silah kişileştirilmekle birlikte tehdide işaret eder. Haberin devamında, yerel halkın görüşlerinde, sokağa çıkmaya ve çocuklarını okula göndermekten korktukları, boşaltılan gecekondularda “işgalci” olarak yerleşen atık toplayıcıları ve “Suriyeli mülteci”lerin olaylarda sorumlu oldukları ve güvenlik önlemlerinin alınmadığı aktarılmaktadır. Benzer nitelikteki haberlerde genellikle öznesi belli olmayan olayların sorumlusu olarak mültecilerin hedef gösterildiği söylenebilmektedir. Haber görsellerinde ise habere konu olan Karakusunlar Vadisi’nde olduğu belirtilen olay yerinin bir fotoğrafı yer almaktadır

⁷² Ankara’daki Karakusunlar Vadisi ve Çiğdem mahallesinin konumu EK E’de yer almaktadır.

(Şekil 3.36). Haberde verilen fotoğrafı ikili temsil sistemiyle okumak mümkündür. İlk olarak fotoğrafta olay yerindeki araçlar ve güvenlik güçleri göze çarpmaktadır. Önceki haberde olduğu gibi olay yerinde olmayan mülteciler tehlikeli olarak işaretlenmektedir. Bu bağlam içine oturtulan ve sol üst köşede elinde silah olan üniformalı bir Türk polisi ise kent güvenliğinin ve düzenin güvencesi olarak öne çıkarılmaktadır. Güvenliği sağlayan Türk polisi ve tehlikeli olan Suriyeli mültecilere yönelik anlamların birbirine eklenilerek kasıtlı olarak üretildiğinden bahsedilebilir. Bu konuda ‘Suriyeli’ düşüncesinin temel anlamına dair bir mesaja dönüştüğünden söz edilebilir. Haberde yer verilen diğer görselde ise bu konunun ulusal basında pek çok kez yer aldığı vurgulanmaktadır (Şekil 3.37). Bu konudaki haberlerde genellikle güvenliğe dair bu sembolik gücün, üretilen anlamlar bağlamında tercih değil kaçınılmaz olduğu gösterilmektedir. Uzun süredir gündemde olan fakat önlem alınmayan bu durum konusunda, yerel halkın ifadeleriyle güvenlik sorunu güçlendirilmektedir. Kurumsal gücü temsil eden ve mültecilerle ilişki olarak polislerin toplumdaki rolü, arzu edilen kent mekânı kurgusunda mültecilerin mekândan uzaklaştırılmasıyla meşru kılındığından bahsedilebilmektedir.

Şekil 3.36. “‘Gergin vadide’ silahlar konuştu” (Hürriyet, 03.09.2014)

ifadesi ise şu şekildedir: “Kavga eden Suriyeliler daha çok tek yaşayan gençler. Bu mahallede ailesiyle yaşayan Suriyeliler kavgaya karışmadı. Benim işyerimin camlarını da kırdılar. Sokağa çıkmaya korkuyoruz. 3 yıl önce Halep’ten ailemle buraya geldim. Mahallede sevilen bir insanım. Burada bekâr evlerinde kalan Suriyeli gençler var. Onlar arasında çıkan bir kavga büyüdü.” Bu söylemlerden yola çıkarak, ailesiyle yaşanan “Suriyeli”lerin mahalle düzeniyle uyumlandığına, kalabalık yaşayan genç “Suriyeli”lerin ise mahallenin düzenini bozduklarına işaret edilmektedir. Haberde mahalle muhtarının açıklaması ise söz konusu çatışmaların ucuz işçilik, yerel halkın işsizliği ve kira artışıyla ilişkili olduğu yönündedir. Fakat günün sonunda “Suriyeli” olarak işaretlenen herkesin çatışma ortamından etkilendiği ve tedirginlik yarattığından bahsedilebilmektedir. Haber görsellerinde Suriyelilerin yaşadığı yerlerin yakıldığı ve iş yerlerinin taşlandığına yönelik iki fotoğraf yer almaktadır (Şekil 3.38 ve Şekil 3.39). İlk fotoğrafta Suriyeli olduğu düşünülen bir dükkân sahibi, ikinci fotoğrafta ise sokaktan geçerken yakılan eve bakan üç kişi yer almaktadır. Çatışmaya neden olduğu gösterilen Suriyeliler ve çatışmayı yapan özneler haberdeki fotoğraflarda yoklukları ile temsil edilmektedir. Haber metninde adı geçen polislerin varlığı ise sıklıkla olaylar sonrasında Suriyelileri mekândan tahliye eden kişiler olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 3.38. “İstanbul'da Suriyeli savaşı” (Hürriyet, 11.05.2015)

Şekil 3.39. “İstanbul'da Suriyeli savaşı” (Hürriyet, 11.05.2015)

Çatışmalarla anılan kentlerde mültecilere karşı tutumları artıran başka bir konunun “vatandaşlık” ve “TOKİ konutlarının verilmesi” olduğu görülmektedir. Bu konuyu ve kentlerdeki dördüncü dönemi örnekleyen 14 Temmuz 2016 tarihli “Suriyelilere karşı ırkçılığa götürüyor” başlıklı haberde CHP Genel Başkan Yardımcısı Yasemin Öney Cankurtaran’ın “Suriyeli göçmen”lere vatandaşlık verilmesi hakkında ifadelerine yer verilmektedir. Cankurtaran; *“Çok kaygılıyım. Türkiye, milliyetçilik konusunda, oturmamış kimlikler altında kimyasal infilaklara açık bir ülke. Suriyeliler konusunda dikkati çeken şu; tüm Türkiye aynı anda Suriyelilere vatandaşlığa karşı. İlk kez Türkiye bir konuda kenetlendi”* ifadesiyle milliyetçilik, kimlikle bağlantılı ve “vatandaşlık” konusunda ülkede yaşayan herkesin bu konuda birleşmiş olmasından söz etmektedir. “100 bin TOKİ binası verileceği” konusunun; aynı koşulları paylaşan “yoksul vatandaşların” tepkisini çeken bir mesele olduğu aktarılmaktadır. Vatandaş-mülteci ayrımını keskinleştiren bu iki konunun, *“Burada en çok dikkat edilmesi gereken şey ırkçılık söylemine girilmemesi. 100 bin TOKİ binası verileceğini söylemesi yoksul vatandaşları rahatsız etti. İzmir’de gerilim yaşandı ve arkası da gelebilir”* ifadeleriyle ırkçılığa ortam hazırlayacağından bahsedilmektedir. Ülkede yerleşik hale geldiği söylenebilecek yeni-ırkçılık kavramında; “öteki” olarak gösterilmeyi aşan, “biz” olmayan herkesi içeren bir kavram haline geldiği söylenebilir. Farklı dil, din ya da kültürel yapılarla sahip herkese karşı şiddetli bir dışı vurumu olabileceği belirginleşmektedir. Bu konuda üretilen söylemlerin ve tetikleyen her durumların kentlerde çatışma ortamına zemin hazırlaması anlamına geleceğinden bahsedilebilir.

Bu durumu örnekleyen bir diğer haber 12 Temmuz 2016 tarihli “Beyşehir’deki olayda ölen gencin ailesi: Suriyeliler göç ettirilsin”dir. Haberde Konya’nın Beyşehir İlçesi’nde köpeğe tekme atma yüzünden yaşanan tartışma konu edilmektedir. 1’i Suriyeli 2 kişinin öldüğü, 3 “Suriyeli”nin yaralandığından söz edilen haberde; Suriye vatandaşlarının evlerinin taşlandığı, olaylardan sonra bazı Suriyelilerin ilçeden ayrıldığı ya da evlere kapandığı belirtilmektedir. Kentte çıkabilecek yeni bir çatışma ortamına karşı Konya’dan takviye olarak polislerin geldiği ve ilçe genelinde geniş güvenlik önlemleri alındığı aktarılmaktadır. Haberde, ölen Türk vatandaşının yakınının *“Acımız büyük. Bir hiç uğruna oğlumuzu yitirdik. Beyşehir halkı olarak Suriyelilerin aç ve açıkta kalmaması için koşturduk. Ancak onların yaptıkları ortada. Artık Suriyelilere çözüm bulunmasını, hatta ilçeden göç etmelerini istiyoruz. Çünkü*

bizim canımız yandı, başka canlar yanmasın. Suriyelilerin ne yapacağı belli değil” ifadelerinde; Suriyelilerin tehlike arz ettiği, önlemlerin alınması gerektiği ve gönderilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Haberde yer verilen “Ama şimdi tedirginiz. Artık burada oturmalarını istemiyoruz. Suriyeliler, buraya misafir olarak gelmişler ve misafir gibi olmalarını istiyoruz. Biz de misafirperverliğimizi yaparız. Ama çılgınlık yaparlarsa da Beyşehirli arkasında durmaz bunların. Bugüne kadar da Beyşehirli, sevgiyle kucakladı” ifadelerinde ev sahibi olarak misafirperverliğin gösterildiği fakat Suriyelilerin bunu kötüye kullandığı, “misafir gibi” olmaları gerektiğine işaret edilmektedir. Kentlerde huzurun bozulduğu ve yerel halkın “Suriyeli”lerle birlikte yaşamayı istemediğine yer verilen “Bizim sevgimizi kötüye kullandılar. Devletin gerekli cezayı vermesi lazım. Aksi halde halk bu olaya girerse, iş çıkırından çıkar. (...)Ev sahibi de artık çıkartmak istiyor. Artık bizler de burada esnaf olarak zarar görmeye başladık. Olay günü Suriyelilerin evlerine basmak için kapıları zorladılar. Biz esnaf olarak zor engelledik” ifadelerinde, acımanın nesnesi olan Suriyeliler için misafirlik sınırının aşıldığına işaret edilmektedir. Bu sınırın aşılmasıyla korku-nefret nesnesi haline gelmeleri ve gitmeleri gerektiğine dair anlamlar haberlerdeki açıklamalarda görülmektedir. Dolayısıyla ev sahibi rolündeki vatandaşların pişmanlıklarıyla başlayan haberde yerel halkın korku içinde olduğunun aktarılması, güvenliği varolmanın koşulu olarak gören bir toplumun alegorisini sunduğu söylenebilmektedir.

Bir önceki haberle bağlantılı ve olan haber 18 Temmuz 2016 tarihli “Malatya ve Konya’da tehlikeli gerginlik!”dir. Haberde Konya’da “Suriyeli” ve Türk vatandaşları arasında çıkan kavgaya dair, Suriyeli ve Türk vatandaşları arasında çıkan tartışmadan söz edilmektedir. Haberin genel vurgusu; Suriyelilerin kaldıkları otele sığınması, bölgede yaşayan halkın toplanarak 'Konya’da Suriyeli' istemiyoruz, 'Polise uzanan eller' kırılın sloganları ile Suriyelilerin yaşadıkları otelin taşlanması ve Suriyelilerin de taş atarak karşılık vermesi sonucu polis ve gruptan 3 kişinin yaralanması üzerinedir. Haberde, bir önceki habere referansla çıkan tartışmada 2 Suriyelinin hayatını kaybettiği ve 3 kişinin yaralandığı, Suriyelilerin ev ve iş yerlerinin taşlandığı aktarılmaktadır. Çevik kuvvetin ve polisin biber gazı ile müdahale ettiği belirtilen haberde en sık vurgulanan konu, sakinleştirilmeye çalışılan ve öfkeli bir kalabalık olduğudur. Benzer iddialardan hareketle yerel halkın Suriyelilere karşı sürekli öfkeli ve saldırgan olarak anlatıldığı görülmektedir. Kitlenin oluşumuna bir örnek sunan bu

haberinde sık tekrarlanan kolektif davranış biçimini temsil ettiği söylenebilir. Haberdeki izlek takip edildiğinde darbe sonrasında milliyetçi tutumun artmasıyla, kentlerde din/etnik/ırk temelli ayrışmaların birbirini tetiklediği ve çatışma ortamını hazırladığı söylenebilir.

Şiddetle ilişkili olarak kolektif davranış biçimine başka bir örnek ise 26 Mart 2017 tarihli “Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfa’da çıktı...” başlıklı haberdur. Şanlıurfa’da kız arkadaşına saldıran bir Türk vatandaşının, buna engel olmaya çalışan polisi darp etmesi ve bu kişinin “Suriyeli” olduğu ile ilgili söylentinin yayılması haberleştirilmiştir. Suriyeli olduğu düşünülen kişinin linç edilmeye çalışılmasıyla birlikte, kent merkezindeki Suriyelilere ait işyerlerine zarar verildiği aktarılmaktadır. Haber içeriğinin merkezinde, saldırıya uğramış bir kadın ve ona şiddet uygulayan Türk vatandaşı erkek yer almaktadır. Anlatı içerisinde şiddetin kaynağı olarak, şiddeti deneyimleyen ya da şiddeti uygulayan bireylerin ötesine geçerek; toplumsal düzen içerisinde kimin özne olarak betimlendiğini ortaya çıkarmaktadır. Kentlerde yayılan asılsız söylemlerin ise yaygın bir fenomen haline geldiği söylenebilmektedir. Yayılan bu söylemler sonrasında, Suriyelilerin olayla ilişkisi olup olmadığına bakılmaksızın bir örgütlenme ve linç kültürünün oluşmaya başladığından bahsedilebilir. Bu yüzden asılsız söylemlerin yayıldığı ve örgütlenmesine ortam oluşturduğu bahsedilen sosyal medyanın; suçluyu ve cezasını belirleme gücü öne çıkmaktadır. Dolayısıyla suçlama ve suç olgusu kendi içinde içinde çelişkili bir kavram olarak düşünülebilmektedir. Haberde, Şanlıurfa’da olduğu belirtilen, ilk fotoğrada bakıldığında Suriyelilere ait camı kırılan ve dağıtılan bir giyim mağazası, ikinci fotoğrafta ise bir bölümü polis diğer bölümü yerel halktan oluşan kalabalık bir grup yer almaktadır (Şekil 3.40 ve Şekil 3.41). Haber metni ve fotoğraflara bakıldığında; yerli halkın, Suriyeliler ile birlikte yaşamak istemediği ve bu anlam üretilirken şiddete başvurabileceği gösterilmektedir. Polis ise kentteki çatışma durumlarına karşı huzur/güvenliği tesis eden kişidir. Haberlerde farklı kentteki çatışma ortamı ile ilgili çıkan ve tekrar eden örüntü şu şekildedir: Herhangi bir konuda sosyal medyada çıkan iddialar, kalabalığın öfkeli olması, bu iddialar sonrasında ‘Polise uzanan eller kırılın’, ‘Suriyeli istemiyoruz’ sloganlarıyla Suriyelilerin yaşadığı alanların yakılıp yıkılması, Suriyelilerin dükkânlarını kapatarak evlerine çekilmesi, kentlerde güvenlik önlemlerinin genişletilmesi. Farklı kentlerde birleşilen ortak kodun “mülteci karşıtlığı” olması, bunu paylaşan halkın

olayları aynı şekilde yorumlamasıyla kültürel seviyede ırkçı düşünce ve eylemleri yerleşik hale getirdiği söylenebilir.

Şekil 3.40. “Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfalı çıktı...” (Hürriyet, 26.03.2017)

Şekil 3.41. “Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfalı çıktı...” (Hürriyet, 26.03.2017)

Haberlerin gidişatının, çatışmayı güçlendirmek adına daha şiddetli bir yıkıma gittiği şeklinde yansıtıldığı görülmektedir. Bu anlamda çatışmalar, mekânda dışlama ve yıkıma doğru giden bir kent sahnesi sunar. Trajik olanın kaynağının bu çatışmadan doğduğunu örnekleyen 29 Nisan 2017 tarihli “Önce elektrik kesildi, sonra camlar kırıldı... Suriyeli ailenin kaldığı gecekondun kundaklandı” başlıklı haberde “Suriyeli”lerin yaşadığı gecekondunun yakıldığından bahsedilmektedir. Haberin Ankara’nın Kahramankazan İlçesi’nde yaşandığı belirtilmektedir. Bu ilçe Ankara’ya 49 kilometre uzaklıkta olan bir yerleşim yeridir. Haberde, Suriyelilerin tanımadığı iki kişinin gelerek, Suriyelilerin, yaşadıkları gecekondudan çıkmaları yönünde uyardıkları ve evin etrafında gezerek rahatsız ettikleri aktarılmaktadır. Haberde

Suriyelilerin evde bulunduğu sırada elektriğin kesildiği, camlarının kırıldığı ve evin yakılması sonrasında dumandan etkilenen ailenin hastaneye kaldırıldığı belirtilmektedir. Suriyelilerin yaşadıkları yerlerde tehdit edilmeleri ve bu alanların kundaklanması; ırkçılığın, milletçiliğin ve nefret söylemlerinin olağanlaştığı bir siyasi iklimde bu olayların gündelikleştiği ya da şiddetin rasyonelleşmesi anlamına geldiği söylenebilmektedir.

Kentlerdeki bu çatışma ortamında, yerel yönetimlerin yöneticisinin konumu ve kentlerde mültecilere yönelik yasal düzenlemeye dair 22 Eylül 2016 tarihli “Altındağ’da huzur operasyonu” başlıklı haber öne çıkmaktadır. Habere konu olan yer Ankara’nın Altındağ ilçesi, burada göreve başlayan Ankara Valisi Ercan Topaca’nın denetlediği “huzur operasyonu” ve Türk vatandaşlarının ihtiyaç/beklentileri hakkında görüşmesidir. Kentin belirli bölgeleri ile ilgili denetimler hakkında bilgi aldığı belirtilen Vali’nin, *“365 gün 24 saat vatandaşlarımızın hizmetindeyiz. Ankara halkının hayatını kolaylaştıracak ve sıkıntılarını çözecek, gerek asayiş ve güvenlik olsun, gerekse diğer devlet fonksiyonları ile ilgili onlara çok yakınız. Onlarla daha yakın bir ilişki ve iş birliği içerisinde, Ankaralıların hizmetkârıyız. Vatandaşlarımızın bunu özellikle bilmesini istiyorum.”* ifadesi aktarılmaktadır. Devletin diğer kurumlarıyla (kaymakam, emniyet, jandarma) birlikte asayiş ve güvenlik konusunun vurguladığı görülmektedir. Türk vatandaşlarıyla yapılan görüşmelerden sonra; hayatı kolaylaştırılacak olan “Ankara halkı” ve “Ankaralıların hizmetkârıyız” ifadeleriyle kastedilenin Türk vatandaşı olan Ankaralıları temsil ettiği söylenebilir. Haberde Vali Topaca’nın mahallede yaşayan, okula gitmediği anlatılan Suriyeli-Afgan çocukların arasında Türkçe bilen öğrencilerin tespit edilerek okula gitmeleri yönünde talimat verildiği aktarılmaktadır. Bu durum “Suriyeli”ler arasında dil bilen-bilmeyen ayrımındaki farklılığa işaret etmektedir. Bu dil koduna göre okullaşmanın desteklenmesi anlamına geldiğinden bahsedilebilir. Haberlerde öne çıkan huzur operasyonlarının ise büyük oranda kentsel yaşamın düzenlenmesini temsil eden uygulamalar olduğundan bahsedilebilmektedir.

Kentsel pratiklerin düzenlenmesi ve kentlerde dördüncü döneme örnek oluşturan bir başka haber ise 20 Temmuz 2017 tarihli “Valilikten Suriyeliler için seyahat düzenlemesi”dir. Haberde İl Göç İdaresi Müdürlüğünce verilen geçerli 'Yol İzin

Belgesi' bulunmaması durumunda bilet satışı yapılması, taşıma hizmeti verilmesi ve İzmir dışına çıkarılmalarını yasaklandığı aktarılmaktadır. İzmir kentinin adının geçtiği bu seyahat düzenlemesinin pek çok kent ile ilgili haberlerde gündeme geldiği söylenebilmektedir. Haberde yayımlanan genelgede kara, deniz, hava ve demiryoluyla yolcu taşımacılığı yapılan her türlü vasıta için geçerli olduğu ve 'Yol İzin Belgesi' olmayan “Suriyelilere bilet satışı yapılmayacağı” belirtilmektedir. Genelgeye uymayanlara ise para cezası uygulanacağı vurgulanmaktadır. Haberde; Suriyelilerin nüfus hareketliliği, ikamet ili değişikliği, mobilitelerinin düzenlenmesi ve kontrol altına alınması, suç işlenmesinin önlenmesi ve işlenen suçların aydınlatılması, kamu huzur ve güvenliğinin sağlanmasının temel vurgular olduğu görülmektedir. Haberde “Suriyeli yabancı” olarak vurgulanması, toplumda/mekânda “yabancı” olarak adlandırılan Suriyelilere yönelik düzenlemelerle kimlik almalarının sağlanması, nesnesini tanımlayabilmek ve mekândaki hareketliliğini düzenleyebilmeyi amaçlayan kurumsal alanlara işaret ettiğiden bahsedilebilmektedir. Kamusal alanda huzur ve güvenliğin sağlanmasının ise potansiyel suç teşkil eden Suriyelilerin dolaşımının düzenlenmesi/kısıtlanması anlamına geldiği söylenebilir. Dolayısıyla “yol izin belgesi”, mekânı bölerek geçişe müsaade etmeyen durumları temsil etmektedir. Bir mekândan diğerine keyfi olarak gidilemeyeceğine işaret edilen “belge” mekânda sabitlik ve hareketliliği belirleyen unsurdur. Benzer bir şekilde 28 Temmuz 2017 tarihli “Suriyeli Genelgesi” başlıklı haberde, Ankara Valisi Ercan Topaca'nın; Ankara'nın Altındağ, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde yaşayan Suriyelilerin “topluma entegrasyonu”, “kamu hizmetlerine erişimlerinin sağlanması”, “toplumsal kurallara uyumları”, “toplumsal barışın temini”, “kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması” amacıyla bir genelge yayımladığı konu edilmektedir. Bir önceki haberden farklı olarak kamu hizmetlerine erişim ve toplumsal alana entegrasyon öne çıkarılırken; düzenin yeniden tesis edilebilmesi için kurallara uymalarının amaçlandığından söz edilebilmektedir. Haberde yansıtılan genelge maddelerine bakıldığında; toplumsal barışın sağlanabilmesinin koşulunun her alanda güvenliğin artırılması anlamına geldiği söylenebilir. Mekânda varolmanın özünde hareket varsa; söz konusu düzenlemelerin kamu düzeni, entegrasyon, barış gibi imgeler dizgesiyle etkileşime geçerek sunulduğu görülmektedir. Haberde yer verilen genelgenin başlıkları şu şekildedir:

*Yabancıların yoğun olarak yaşadığı mahallelere hizmet etmek üzere Önder Mahallesi’nde, Altındağ Belediyesi tarafından tahsis edilecek binada Polis Merkezi açılacak.

*Yabancılar tarafından işletilen iş yerleri, yetkili idareler tarafından belirlenen açılış ve kapanış saatlerine uyacak. Denetimini polis ve zabıta ekipleri yapacak.

*Yetkili idarelerden izin alınmadan cadde, sokak ve kaldırımlar üzerinde mal teşhiri ve satışına izin verilmeyek.

*Polis ve belediye zabıtasından oluşan ekipler, parklarda düzenli olarak denetim yapacak.

*Eğitim çağına gelmiş çocuklar tespit edilerek, her yıl temmuz ayının sonuna kadar İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bildirilecek. İhtiyaç duyulması halinde dil kursu açacak.

*Kaymakamlar, ilçelerinde ikamet eden yabancılara, kamuya açık alanlarda uyulması gereken kurallar hakkında, bilgilendirme ve eğitim toplantıları düzenleyecek (“Suriyeli Genelgesi”, 28.07.2017).

3.3.2. “Açık hava hapishanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler

Türkiye, bazı haberlerde Suriyeli mülteciler için “açık hava hapishanesi” olarak betimlenmektedir. Haberlerde savaştan en çok etkilenen kesimlerin; kadın, çocuk ve LGBTİ+ ler olduğundan söz edilmektedir. Söz konusu bireylerin hapishane bağlamında aktarımı; bedenin, hayatın ve yaşam alanlarının sınırlandırılmasını temsil etmektedir -yaygın olarak insan hakları ihlallerini belirginleştirmektedir. Bu anlamda “kölelik” ve “mağdur/kurban” olma durumları ile bağlantılı ilişkiler açığa çıkmaktadır. Dolayısıyla haberlerde öne çıkan kodlar, egemen düşünce biçimlerinin inşa edilmesini çözümlerken; mekânda hassas grupların özel alan ve kamusal alanlarda nasıl temsil edildiğini göstermektedir. Kentlerdeki Suriyeli kent mültecileri ve hassas gruplara dair haberlerin en çok dördüncü dönemin (2016-...) başlarında öne çıktığı ve zamanla azaldığı söylenebilmektedir. Bu döneme ait haberler bu bölümde sırasıyla çocuklar, kadınlar, LGBTİ+ler bağlamında incelenmekte ve daha sonra haberlerde var olan-olmayan hassas gruplara yönelik genel bir çıkarım yapılmaktadır.

Kentlerdeki üçüncü dönem ve çocuklara dair öne çıkan bir haber 06 Şubat 2017 tarihli “Adana’da yürek yakan görüntü”dür. Adana’da olduğu belirtilen habere bakıldığında; UNICEF’in raporuna referansla Türkiye’de “Suriyeli” çocukların yüzde 40’ının okula gidemediği ve okula gitmenin ötesinde çadırda yaşayan çocukların ayakkabılarının ve montlarının olmadığı konu edilmektedir. Haberde, *“Suriyeli çocuklar yaşlıları okula giderken onları yalın ayak ya da ayağından daha büyük ayakkabı ile izliyor(...)bir çocuğun ayağında ayakkabı üzerinde ise kendinden büyük mont olması dikkat çekti. Başka bir Suriyeli çocuğun ise ayağında büyük ayakkabı olması sırtında ise mont olmaması dikkat çekti”* ifadeleriyle çocukların giysi kodlarına vurgu yapılmaktadır. Haberde yer verilen ve Adana’da olduğu belirtilen bir sokak fotoğrafına görseline bakıldığında yaşıt denebilecek 5 çocuk yer almaktadır (Şekil 3.42). Fotoğrafta ilk göze çarpan giysi kodlardır. Sağdaki iki çocuk Suriyeli çocukları, soldaki çocuklar ise Türk vatandaşlarının çocuklarını temsil ettiği düşünülmektedir. Birbirleri arasında uyumlu görünen sağdaki-soldaki çocuklar arasındaki farklara bakıldığında sınıf farkları ve imkânlar göze çarpmaktadır. Okul kıyafeti/çantası olan soldaki çocuklar eğitime erişime sahip olma durumunu göstermektedir. Sağdaki çocuklar ise soğuk hava şartlarına rağmen ayakkabısı/montu olmayan ve yalın ayakla gezen/ayağında büyük ayakkabı olan çocukların bu imkânlarla, okula erişiminin olmadığından bahsedilebilmektedir. Çocuklar ve sokakları betimleyen bu fotoğrafın çocuk yoksulluğunu özetlendiğinden bahsedilebilmektedir. Okula gittiği düşünülebilecek yolda yani soldaki çocukların gittiği yön eğitime erişimdeki kestirme yolu temsil ettiği söylenebilir. Burada zıt yönlere giden bu yolların gerçek anlamda ikiye ayrılmasından ziyade bir zorunluluğa işaret edilmektedir. Bu zorunlu seçimde sağ güzergâhın haber metniyle ilişkilendiği *“çadırda yaşayan çocuklar”* ifadesi, gelir adaletsizliğiyle bağlantılı iki duruma işaret etmektedir. İlk olarak, genellikle, sokaklarda aileleriyle birlikte yaşam savaşı verdikleri anlatılan çocukların çöplerden atık/hurda toplayarak satan ve ailelerinin geçimine destek olmaları söz konusudur. İkinci olarak, zorla dilendirilen çocuklar ile ilgili haberlerde yer alan “kiralanan çocuk” ve “köle çocuk” anlatılarını çağırıştırmaktadır. “Kiralanan çocuk” temsili; mülteci ailelerin kiraladığı ya da dilenci şebekeleriyle bağlantılı olarak haberlerde aktarılmaktadır. Haberlerde bu çocukların kiralanarak hırsızlık yaptırıldığı ya da dilendirilmesinden bahsedilmektedir. Sokaklarda dilenirken haberlerde; kaçırılma, dilendiği kavşakta trafik kazası geçirerek hayatını kaybetme, dilencilik yapmadıkları takdirde işkence,

istismar, şiddet, sömürü, kaçırılma gibi durumlara maruz kaldıkları açıklanmaktadır. “Köle çocuk” tabirinin ise haberlerde; çocuk emeğinin ucuz olması, uzun saatler çalıştırılmaları ve işverenlerin yasal yükümlülüklerinden kaçınması ile bağlantılı olduğu sunulmaktadır. Köleleştirmenin unsurları arasında; çocuk işçi ve cinsel köle konumunun okullaşma ile bağlantılı olduğu söylenebilmektedir.

Şekil 3.42. “Adana’da yürek yakan görüntü” (Hürriyet, 06.02.2017)

Aynı dönemde kamp alanlarında da mülteci kadın ve çocuklara yönelik cinsel istismar, zorla evlendirilmeler, fuhuşa zorlanmaları ve ailelerin kamptan atılmaktan korktuğu için şikâyet edemediğinin vurgulandığı haberler öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, muhalefet partilerinin ve sivil toplum örgütlerinin basında bu konuyu sık sık dile getirdiği görülmektedir. Kamp alanlarında söz konusu istismar haberleri, kampların güvencesiz yerler olduğuna işaret ederken; “kamptan atılmaktan korkan” Suriyeli imgesi baskılanma durumunu açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda kamplar temel yaşam haklarından mahrum bırakılan yerler olarak düşünülebilmektedir. 07 Mart 2017 tarihli “AFAD kampında iki yılda 40 çocuk istismarı” başlıklı haber bu durumun bir örneğini oluşturmaktadır. Haberde “Suriyeli” kadın ve çocuk mültecilerin istismar edildiği, Suriyeli erkekler tarafından pazarlandığı, yetkililerden izin alındığı ve kamp yetkililerinin suça karıştıkları; Nizip Cumhuriyet Başsavcılığı’nın “*Son iki yıl içerisinde 23 adet reşit olmayanla cinsel ilişki, üç adet cinsel taciz ve 14 adet çocuğun cinsel istismarı olayının kolluk makamlarına yansıdığı, bu kayıtların UYAP kayıtlarıyla uyumlu olduğu, bunlar dışında başsavcılığımıza intikal etmemiş herhangi bir olayın vuku bulmadığı (...)*” ifadesi ve “AFAD yetkilileri hakkında kovuşturmaya yer olmadığı” kararıyla saldırıların

kapatıldığı vurgulanmaktadır. Haberde verilen Başsavcılık kararının sadece cinsel suçların dökümüne başvurusu ve bununla ilişkili gösterenler devlet koruması altında yaşayan bireylere yönelik istismarın kamu otoriteleri tarafından göz ardı edildiği anlamına geldiği söylenebilmektedir.

Kamp ve kentsel alanlarda öne çıkan bu sorunlarla ilişkili olarak çocukların eğitim sistemine entegrasyonuna dair haberlerde karşılaşılan bir diğer konu Suriyeli mülteci çocukların okullaşma oranının artırılmasına dair yayımlanan geneldir. İmam hatip ortaokulları ve imam hatip liselerine yönlendirilmesi konusunda pek çok örneğine rastlanılan bu tutum iki konuya işaret etmektedir.⁷⁴ Bir yandan Suriyeli mültecilerin kendi anadilinde eğitim alabilme özgürlüğünün desteklenmesi diğer yandan, ülkenin makro politikalarındaki siyasal İslamcı tutumun göstergesi olarak ele alındığında bu düşüncenin eğitim aracılığıyla yaygınlaştırıldığından söz edilebilmektedir.

Haberlerde, mevcut eğitim sistemindeki 4+4+4 sisteminin çocuklar için 'hem oku hem de çalış' anlamına geldiği de aktarılmaktadır. Haberlerde eğitimdeki son “4” lük kısmın çıraklığa işaret edilmesi, çocuk iş kazalarıyla birlikte çocuk emeğinin sömürülmesine dair anlamlarını açığa çıkarmaktadır. Bu durum ise çocuk işçiliğinin devlet eliyle desteklendiği görüşlerini somutlaştırmaktadır. Köleleştirilen çocuklar ile ilgili haberlerde gösterilen diğer bir konu, kız çocuklarının erken yaşta evlenmesi, “çocuk anneler”, erkek/ kız çocukların cinsel istismara uğraması, cinsel köle olarak pazarlanmalarıdır. Kız çocuklarının “evcilleştirme süreci”nin temsiline örnek oluşturan bu süreç, okullaşmayla ters ilişkili olarak kız çocuklarını eğitimden ve toplumsal yaşamdan uzaklaştırarak ev mekânıyla sınırlayan bir sistemi karakterize ettiğinden bahsedilebilmektedir. Bu konuya dair 19 Kasım 2017 tarihli “Diyarbakır Barosu: Evlenen her 100 kişiden 18'i çocuk” başlıklı haberde Diyarbakır Barosu'nun

⁷⁴ Konunun sınırlarını aşmamak adına ve uzmanlık alanının dışında kaldığı için işaret etmekle yetinilmiştir. Bu noktada vurgulanması gereken; mültecilerin geri dönecekleri varsayımıyla eğitim konusunun ilk yıllarda gündeme gelmemesi ve eğitimlerin daha çok geçici eğitim merkezleri bünyesinde Suriye'deki müfredata uygun verilmesidir. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) zaman içerisinde kademeli olarak kapatılmış ve öğrenciler devlet okullarına dâhil edilmeye başlanmıştır (MEB, 2017). İmam Hatipler konusunda ise bu okullara yönlendirilen mültecilerin başarı oranlarının yükseldiği fakat yükseköğretimde dil farklılıklarından dolayı uyum zorluklarının çekildiğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Vurgulanmak istenen diğer bir mesele Uluslararası hukukta “azınlık” olarak adlandırılan gruplara dair Anayasa başta olmak üzere Ulusal Mevzuatta azınlıkların anadilinde eğitim hakkına imkân vermeyen düzenlemeler yer almaktadır. Bu yüzden kitlesel göç sürecinin başladığı 2012 yılında “dindar ve kindar bir nesil yetiştireceğiz” söyleminin üretilmesiyle birlikte okunduğunda ikinci çıkarıma yönlendirmiştir.

20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle hazırladığı rapor yukarıda incelenen haberleri özetler niteliktedir. Çocuklara yönelen cinsel istismar vakıaları son on yılda yüzde 700'lük bir oranla artış gösterdiğini anlattığı aktarılan Demir:

"Gerçekleşen cinsel istismar vakalarının yüzde 15 ile 20 sinin adli makamlara yansıdığı göz önüne alındığında tablonun ne denli vahim olduğu açık olarak görülmektedir. Bu vehamet arz edici tablonun yanı sıra bizleri asıl kaygılandıran kayıtlara geçmeyen istismar vakalarının birçoğunun çocukların devlet koruması veya devlet çatısı altında iken uğramış oldukları istismarın yine kamu otoritesi eliyle kapatılıyor olması gerçeğidir.(...)Dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuk işçi kavramı artık normal bir durum haline gelmiştir. Kamunun da yanlış uygulamaları sonucu bu durum artık benimsenmiştir. Çocuk emeğinin ucuz olması, işverenlerin yasal yükümlülüklerden kaçınması çocuk işçiliğini daha da cazip hale getirmiştir. 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ile çocuk işçisinin ismi çırak olarak değiştirilmiş ve çocuk emeğinin sömürülmesi meşru bir zemine oturtulmuştur. SGK verilerine göre 1milyon 170 bin çocuk işçi, çırak adı altında devlet eliyle çalıştırılmaktadır. Meslek edinimi amacıyla çıkarılan yasalar bunlara ait yanlış uygulamalar ile çocuk işçi kavramı daha da genişletilmiş ve içinden çıkılamayacak bir hale getirilmiştir.(...) Çocuk işçiliği, çocuk iş cinayetlerini de beraberinde getirmiştir. (...) Türkiye'de uzun yıllardır süregelen çocuk işçiliği sorunu, savaşın yarattığı krizden kaçıp ülkemize sığınan Suriyeli mültecilerle daha da büyümüştür. 1 milyon 358 bin 904 çocuğun mülteci olarak giriş yaptığı ülkemizdeki çocukların eğitim olanaklarından yararlanamadığı düşünüldüğünde en az yarısı kayıt dışı sektörde çalıştığı bilinen bir gerçektir" ("Diyarbakır Barosu: Evlenen her 100 kişiden 18'i çocuk", 19.11.2017)

Okula başlayan "Suriyeli" çocukların okul yolundaki bir başka engelin ise; Türk vatandaşlarının "*çocuklarının okulda can güvenliklerinin olmadığı*" düşüncesine eşlik eden "*Suriyelilerle beraber okumalarını istemiyoruz. Onlara ayrı okul veya bina yapsınlar. Onlar ayrı bir yerde okusunlar, bizimkiler ayrı bir yerde okusunlar. Bu böyle bu şekilde yürümez*" söylemi olduğundan söz edilebilir.⁷⁵ Söz konusu ayrımların eylemlere zemin oluşturması; tehlikeli olarak görülen "Suriyeli" çocuklara karşı ortak kültürel kodları paylaşan bireylerin tutumunu yansıtmaktadır. Haberde Türk vatandaşlarının, kamusal hizmetlerden faydalanırken; Suriyelilerle

⁷⁵ "Şanlıurfa'da velilerden 'Suriyeli çocukları istemiyoruz' eylemi", Hürriyet, 12.10.2016

ortak alanları paylaşmak istemediği ve mekânsal sınırların belirginleştirilmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Haberlerde mülteci çocuklar; “savaşın çocukları”, “kayıp nesil”, “hayalet çocuklar” gibi ifadelerle de sunulmaktadır. Bu temsiller; savaşla/şiddetle ilişkilendirilen mülteci çocukların yaşadıkları yerde görünmez hale geldiklerini, eğitime erişimdeki engelleri ve geleceklerinin de yok edildiğine yönelik anlamları açığa çıkarmaktadır. Bu konuya dair 18 Haziran 2017 “Hayali: 1 karton fazlası” haberine bakıldığında, okuldan sonra işe giden ve çocuk iş cinayetleri sonucunda hayatını kaybeden çocuklar aktarılmaktadır. Haberde, gelir eşitsizliğine işaret eden Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama Ve Araştırma Merkezi Müdürü Pınar Uyan Semerci’nin şu ifadesi yer alır: *“Sorun yasaların varlığı değil, uygulamadaki denetim ayağı ve ailelerin neden çocuklarını çalıştırmaya ihtiyacını duydukları sorusuna cevap aramamız gereken sosyal ve ekonomik mesele.”* Avukat Seda Akço’nun *“Çıraklıkla ilgili mevzuattaki tanımlarda sorun olmasa da ciddi bir denetim eksikliği var. Sistematik bir müdahale söz konusu değil”* açıklaması ise uygulamalara yönelik denetimsizliğe işaret eder. Çocukların söylemleri arasında yer alan *“Günlük en fazla 20 lira kazanabiliyorum, bugün daha on lira bile çıkmadı(...)Buralarda benim gibi çok çocuk var. Afgan da var Suriyeli de... Çoğumuz inşaatlarda çalışıyor, bazılarımız benim gibi tabana kuvvet. İkisi de zor. Bir günde toplayabildiğim kadar çok kağıdı toplayıp ileride bekleyen, kamyonu olan bir adama satıyorum. Kartonlar ve büyük kutular en iyileri (...) Bu kadar yıldır hiçbir şey değişmedi, geleceğin bir anlamı yok. Hayalim mi? Hayalim, bir karton daha fazlası...”* söylemi; çocukların mağduriyetlerini ortaya koyarken, hayatlarına dair belirsizlikleri göstermektedir. Haberde İstanbul’un “öteki yüzü” olarak aktarılan ve Küçükpazar’da⁷⁶ yaşayan başka bir Suriyeli mülteci çocuğun ifadesi şu şekildedir: *“Okulu seviyorum ama yorucu tabii. Sabahçı olduğum için öğlen 12.00’de eve dönüyorum. 17.00’ye kadar dinlenmek ve ödevlerimi yapmak için zamanım var. Sonra çalışma zamanı (...)Kumaş toplama işinden şikâyet edemem. Eskiden karton topluyorduk, o gerçekten zordu”*

⁷⁶ Haberde bahsedilen İstanbul’un Küçükpazar semti EK C’de yer alan şemada gösterilmektedir.

Çocukların çalışmalarına dair 28 Ekim 2016 tarihli “Çocuk işçi haberleri art niyetli” başlıklı haberde ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Müezzinoğlu’nun BBC’nin Türkiye’de tekstil fabrikalarında Suriyeli çocuk işçi çalıştırıldığı yönündeki haberi konu edilmektedir. Haberde Bakan Müezzinoğlu, *"Ama 'Suriyeli çocuklar, işte Güneydoğulu çocuklar, şuralı çocuklar' diye bir haberin kesinlikle art niyetli olduğu kanaatindeyim. BBC esasında yapması gereken bir haber varsa 3 milyon Suriyeli mağdur ve mazlum insana Türkiye'nin ev sahipliği yapmasını haber yapmalı"* ifadesiyle çocuk işçi veya çocuk çalışan hakkında haber yapılmasından ziyade Suriyeli çocukların vurgulanmasını “art niyetli” olarak değerlendirdiği görülmektedir. Çocuk çalışanlara dair *"(...) etik anlamda baktığımızda Türkiye’de çocuk çalışanlar var ve bakanlığımızın çocuk çalışanlarla ilgili yoğun bir eylem planı, projeleri, mücadelesi var. Onunla ilgili haber yapsa anlarım"* ifadesiyle kurumsal görev temsil edilmekte; bakanlık çalışmalarının doğru işlediğine dair imaj çizilerek çocuk işçiliğiyle mücadeleye işaret edilmektedir. Bu konuda yapılacak haberlerin ise mücadele edilen konulara dair olması gerektiği belirtilirken gösterilen kanıtların kılavuzluk edemediği çıkarımı yapılabilmektedir. Fakat haberde üretilen genel anlam Türkiye devletinin misafir/mağdur olan Suriyelilere ev sahipliği yaptığı ya da kucak açmasıdır.

Kentlerde Suriyeli mülteci çocukların yaşamı ile ilgili son döneme dair bir haber olan ve Suriyeli çocuklara olan bakışa dair bir çalışmanın konu edildiği haber 14 Ekim 2018 tarihli “Türkiye’deki hayalet çocuklar”dır. Bu haberde İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü’nün (İstanPol) ‘Bir Algı Araştırması: İstanbul Yolculuğunda Suriyeli ‘Hayalet’ Çocuklar’ başlığının neden “Hayalet Çocuklar” ifadesini içerdiği şu şekilde aktarılmaktadır: Suriyelilere karşı olumsuz yargılara dair öne çıkan unsurlar; *“ekonomik ve kültürler kaygıları”, “ülke ekonomisi için yük”, “Suriyelilerin toplumsal hayata uyumda zorluk çektikleri”; “(...) katılımcılar, gelecekte çocukların suçluya dönüşme ihtimalinden korkuyor. Çocukların yaşı büyüdükçe algılanan tehlike oranı ve katılımcıların tedirginlikleri de artıyor”* Bu açıklamalara kentte yaşayanların düşünceleri şu şekilde aktarılmaktadır; *“ileride Türkiye toplumu için sorun oluşturmaları”, “kendi ülkelerinde kendilerini yabancı hissettiklerini”* ve sonuç olarak *“Suriyeli çocukların aileleriyle ülkelerine dönmesi gerektiği”*dır. Haberde “Suriyeli” çocuklara dair korku şu şekilde tarif edilmektedir:

“İstanbullular, Suriyeli çocuklardan korkuyor. Suriyeli çocuklar en sık ‘dilenci çocuklar’ olarak tanımlanıyor. Üç sebepten dolayı ‘Hayalet’ olarak tanımlanıyorlar: Görünmezlik, korku ve yâdsıma. Görünmezler çünkü katılımcılar çocuklara karşı acıma ve üzülmeye hislerini ifade etseler de bu durum onlar için önemini yitirmiş. Çocuklara karşı şiddet, çocuklar arası sınıf farkı ve çocuk işçiliği de katılımcıların gözünde sıradanlaşmış”

Bu açıklamada başlangıçta çocuklara karşı hissedilen acıma ve korkunun, yaşanan yere yabancılaşmayla birlikte onlara karşı kayıtsızlaşmayı beraberinde getirdiği anlatılır. Bu anlamda Suriyeli çocuklar, bir beden olarak kent sahnesinde görülen fakat söylemlerin açılma şekliyle anlam kazanarak ucu açık bir biçimde hayalet imgesine dönüştürülmektedir. Kentsel yaşamda çocukluğun yitimini temsil eden bu süreç kentin diğer bir kurbanı olarak gösterilen kadınlarla ilgili haberlere açılmaktadır.

“Suriyeli” kadınlara dair haberlerin, sıklıkla bir erkek şiddeti bağlamında fiziksel saldırıya, istismara, cinsel tacize, tecavüze aktarıldığı görülmektedir. Haberlerde arzu/pazarlama nesnesi olarak görülen ve ataerkil ideolojide baskılanmış Suriyeli kadın stereotipi üç konu ile ilişkili öne çıkarılmaktadır. İlk olarak kendilerini “kurtarıcı” olarak gördükleri belirtilen ve Suriyeli kadınların para karşılığında cinsel ilişki dışında yapacakları başka bir iş olmadığı gibi erk söylemleri içinde sunulmalarına da haberlerde rastlanmaktadır. Kadınlara atfedilen ve deneyimlenen bu alanların, sosyo-ekonomik alanda kadın pozisyonunun inşasını göstermektedir. İş gücüne katılım ve kentsel hizmetlere erişimin yoksunluğuna işaret eden bu durumun, kadınların kamusal mekânda varolmalarını ve görünürlüklerini azalttığı söylenebilmektedir. İkinci olarak, çok sık olmamakla birlikte, haberlerde Türk/Suriye vatandaşı kadınlar tarafından da Suriyeli kadınların cinsel köle olarak pazarlandıklarına rastlanmaktadır. Üçüncü olarak, “Suriyeli” kadınlar, nikâhlı eşler tarafından şiddete uğradığı gibi haberlerle de aktarılmaktadır. Türkiye’de çok eşliliğin göstergesi olan imam nikâhı; ikinci kadın olmanın erkek tarafından normalleştiği ve yaygınlaştığını göstermektedir. Ataerkil kültürel kodlarla ve çok katmanlı biçimde sunulan bu haberler, ezilen ve kurban konumuna indirgenen “Suriyeli” kadınların yaşadığı baskıların çeşitli boyutlarına dikkati çekmektedir.

Kentlerde mülteci kadınların yaşamını ve dördüncü dönemi örnekleyen haber 08 Temmuz 2017 tarihli “Sakarya'daki vahşetin kurbanı Suriyeli anne ve oğlunu, 10 bin kişi uğurladı”dır. Bu haberin Sakarya’da geçtiği belirtilmekte, haberin konusunda ise komşusu ve eşinin iş arkadaşı tarafından öldürülen Suriyeli kadın, oğlu ve kamuoyunun tepkisi aktarılmaktadır. Haberde Diyanet İşleri Başkanı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı ve Suriye İslam Konseyi Başkanı’nın konuşmalarına yer verilmektedir. Haberde yer verilen konuşmalarda sıklıkla Türkiye misafir/muharicirler için “güvenli bir liman” olarak temsil edilmektedir. Mültecilere karşı zulmün işletildiği “kirli oyun”lar planlandığı ve “kardeşliğimizin” bozulmanın amaçlandığı aktarılmaktadır. Bu açıklamalarda, “Vicdan ve merhametimize sığınanların katili olduk” gibi drama vurgu yapıldığı görülmektedir. Haberde konuşturulanların, söz konusu cinayete karşı tepkiye işaret ettiği görünse de anlatının merkezinde Türkiye-Suriye ilişkilerini bozmak için oynanan “kirli oyun”a indirildiği söylenebilir. Haber ses ve gürültü ilişkisi içerisinde incelendiğinde; erkek şiddetini göz ardı eden söylemler üreten kurumsal alanlar aracılığıyla sessizleştirilenin temsili şeklinde okunabilmektedir. Bu söylemde öne çıkan temaların; din, cinsiyet, siyaset olduğundan ve bu söylemlerin iç içe geçtiğinden bahsedilebilir. Seslerin toplumsal olana dair neler söylediği konusunda; bu sessizleştirme karşısında muhalif bir gürültüyü temsil eden eylemin yapıldığını görülmektedir. Metaforik olarak gürültünün içerisinde yer alan söylemlerin cinsiyetler arasındaki hiyerarşik ilişkileri açığa vurduğu söylenebilmektedir. Haberde eylemin yapıldığı ve bu eylemde yer verilen pankartlara bakıldığında; “*Cenaze namazı öncesi kadın örgütleri temsilcileri 'Mesele Suriyeli olmak değil, kadın olmak' yazılı pankart açtı. Cenazede açılan pankartlarda 'Müminler ancak kardeşler', 'İrkçilik haramdır', 'Sakarya Suriyelilerin vatanıdır, Anadolu mazlumların yurdu', 'Hepimiz Suriyeliyiz, hepimiz Türkiyeliyiz Çanakkale şehidimizdir'* ifadeleri yer alır. Kadın örgütlerinin, esas meselenin “kadın” olmak gibi genel bir temaya bağlandığı gösterilmektedir. Bunun dışında ağırlıklı olarak “mümin”, “haram” gibi dini-geleneksel referansların yer aldığı sloganlar; erk’ek egemen bir söylemle arzulanan adaletin ve dolayısıyla eyleme yüklenen anlamların hiyerarşisini gösterdiği söylenebilir. Bu söylemlerle giydirilen mekânda, kadınların da namus söylemleriyle örtüldüğü anlamı çıkarılabilmektedir. Haberde yer alan sloganları öldürülen kadın ve çocuğu imgesi ekseninde cinsiyetçi ideoloji içinde bir gösterge olarak bakıldığında: Kadının kurban konumuna indirgenmesine direnen kadınlar karşısında; namus,

gelenek kavramları ile kadınların hayatını kontrol altına almaya çalışan bir düşüncenin alanı ya da toplumsal bağın iki tarafı olarak da okumak mümkündür. Haberlerde belli dönemlerde karşılan “idam” tartışmalarının da “*Kalabalık 'İdam' ifadeleri dikkati çekti*” ifadeleriyle yinelendiğini görülmektedir. Burada söz konusu insan haklarının ihlali iken; çözümün “idam” olarak öne çıkarılması, muhafazakârlığın etkinliğini artırdığını göstermektedir. Üretilen söylemler dönüştükçe, şiddetin katmanları da dönüşmekte bu bağlamda imgelerin de başkalaşım yaşadığından bahsedilebilmektedir. Bu durumda, yaşama hakkına dair düşüncelere farklı fikirlerin ya da ideolojilerin eşlik ettiği söylenebilir. Bu söylemler, kanun ve despotizm arasındaki ayrımı belirlerken; idam, dini referanslarla düzenlenen kanunlara yönelik açılan alanı sembolize etmektedir. Mülteciler konusunda iktidar söylemlerinde karşılaşılan başka bir örnek “Irak ve Suriyeli namusumuz, biz bakacağız” gibi “namus” yaklaşımı ifadelerde görülmektedir. Bu yaklaşımın, kurban edilemeyen fakat öldürülebilen bir “kutsal yaşam”ı temsil ettiğinden bahsedilebilir.

Ketteki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dair dördüncü dönemde LGBTİ+ mültecileri konu alan haber 05 Ağustos 2016 tarihli “Suriyeli eşcinsel İstanbul’da öldürüldü”dir. Bu haberin geçtiği yer İstanbul’un Aksaray semtidir.⁷⁷ Bu haberde Türkiye’ye bir yıl önce sığınan ve eşcinsel olan Suriyeli Muhammed Wisam Sankari’nin “İstanbul Aksaray’daki evinden çıktıktan günler sonra Yenikapı’da cesedi bulunduğu” konu edilmektedir. Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği’nin (Kaos GL) internet sitesinden aktarılan haberde, öldürülen eşcinsel bireyin ev arkadaşının ifadesine yer verilir: “*Arabayla ormanlık bir yere götürdüler, dövdüler, tecavüz ettiler. Wisam kendini yola atarak canını kurtardı. Şikâyet ettik ama hiçbir şey çıkmadı.*” Bu ifadede öldürülmeden önce Suriyeli mültecinin tehdit edildiğine, hukuki süreçte göz ardı edildiğine işaret edilmektedir. Arkadaşının açıklaması şu şekilde devam etmektedir; “*Wisam’ı vahşice kesmişler. Öyle bir vahşilik ki içinde iki bıçak kırılmış. Kafasını kesmişler. Bedeninin üst kısmı tanınmaz haldeydi, (...)Ben de 2 kez kaçırılmışım. Kimse bizle ilgilenmiyor. Suriyeli ya da Türk fark etmez, eşcinselsen herkesin hedefindesin. Senden seks istiyorlar, istemeyince peşine takılıyorlar.*” Haberdeki açıklamalar

⁷⁷ Aksaray semtinin İstanbul’daki konumu EK C’de yer alan şemada gösterilmektedir.

mülteciler için hapisane olarak betimlenen kentte üçüncü tutukluk biçimi olan heteronormatif şehir mekânına, damgalamaya ve söylemler aracılığıyla normalleştirmeye işaret etmektedir.

Bu haberle birlikte son dönemde öne çıkan haberlere bakıldığında⁷⁸ aynı öğelerin çoğaltılmasının (dehşet, vahşet, feci, hunharca öldürülen...) kasıtlı ve dramatik bir baskı değeri olduğundan söz edilebilmektedir. Son yıllarda incelenen haberlerde görece azalan fakat şiddetin arttığı bir kentsel ortamda; kadın, çocuk, LGBTİ+ gibi kesimlere yönelik toplumun her alanında şiddet, istismar ve sömürünün arttığını/yaygınlaştığını ya da normalleştiğini söylemek mümkündür. Burada iç içe geçmiş çok sesli bir anlatımın söz konusu olduğundan bahsedilebilmektedir. Daha önce sessizleştirme ile ele alınan bu konu sesleri temsil edilmeyen kişilere de işaret etmektedir. Dolayısıyla sessizliğin oluşturduğu söylemin içine girildiğinde; sosyal yardım kapsamı dışında engelli ve yaşlılara dair haberlerin yokluğu, toplumsal alanda yok sayıldığı anlamlarına gelebilmektedir. Hassas kesimlerin sessizleştirilmesi, bir anlamda kendini ifade edebileceği araçlardan yoksunluğunu, yalnızlaştırmayı ve toplumsal yaşamdan soyutlanmasının ya da ikincilleştirilmenin temsidir. Mekânda varolan ses ile bağlantılı temsiller, sosyal hayatı ve mekândaki hareketliliği düzenleyen ilişkiler bağlamında okunabilmektedir. Sesin mekândaki kurucu öğelerden biri olmasından hareketle; sesin yokluğunun mekânda bir boşluğu ya da sesin/sessizliğin kontrol edilen, yönetilen ve yönlendirilebilen bir olgunun somut bir örneği haline gelebilmektedir. Bu yüzden toplumsal düzenin kuralları çerçevesinde kurgulanan hassas kesimlerin mekânda var olma biçimlerini şekillendirdiği söylenebilir.

Mekândaki ses ve sessizlik ilişkisine dair haberleri takiben parkta, ormanda, meydana vb. “ölü bulundu” şeklinde suça ortam oluşturmasıyla karşılaşılın

⁷⁸ “Savaştan kaçıp pavyoncuya yakalanmışlar” (10.09.2016), “Gaziantep’te insanın kanını donduran haber... Suriyeli 9 aylık kız bebeğe cinsel istismar” (20.08.2016) “Koca dehşeti: 3 ölü” (04.11.2016), “Kötü kokan evden ceset çıktı” (28.06.2016), “Taciz mağduru Suriyeli bebeğin sağlık durumu iyileşti” (22.10.2016), “12 yaşındaki Suriyeli çocuk, abisinin tecavüzüne uğradı” (24.09.2016), “Eyüp’te feci yangın! 3 yaşında çocuk feci şekilde öldü” (21.11.2016), “Bombaların ‘sessiz’ bıraktığı çocuklar” (10.03.2016), “Suriyeli çocuğun yükü dünyadan ağır” (25.04.2016), “Vahşetin kurbanları Suriye’de toprağa verildi” (09.07.2017), “Kerpetenle eşinin dişini söktü”, “Zorla fuhuş yaptırdıkları kadınları ‘savaş mağduru’ olarak göstermişler” (22.02.2017), “Dini nikâhla yaşadığı Suriyeli kadını sokak ortasında bıçaklayarak öldürdü” (28.01.2017), “Oğlunu zincire vurup, işkence yapan babaya dava” (21.05.2018), “Genç kadını bebeğinin yanında hunharca öldürdüler” (19.06.2018)

haberlerde, bu alanlara yönelik polisiye/güvenlik tedbirlerinin artırıldığı dile getirilmektedir. Fakat kentlerin yaşam alanı olmaktan öte yaşamı tehdit eden, güvensizlik ortamı olarak haberlerde kodlandığından bahsedilebilmektedir. Mekânda görülen ve görülmeyen sınırların şiddetle ilişkisine yönelik üretilen anlamların dolaşıma girmesi bu sınırları belirginleştirmekte, kamusal alan kullanımını kısıtlamakta ve özel mekânlarda sabitleştirdiğinden bahsedilebilmektedir. Bu durum dezavantajlı kesimleri hareketsiz kılan toplumsal ve mekânsal mekanizmalara dolayısıyla yerel ve kamusal hizmetlere yönelik politikaların yokluğuna işaret etmektedir. Haberlerde erkek egemen söylemlerin kamusal/özel mekândaki baskınlığı; hizmet sunumu ve mekân organizasyonlarının cinsiyetleşmesini ve bir erk'ek mekânını tariflediği anlamını doğurmaktadır. Bu şiddet sarmalında, Suriyeli hassas mülteci gruplarının kentsel hizmetlerin eşitsiz dağılımından dolayı mekân aracılığıyla ikinci kez şiddete maruz kaldığından söz edilebilmektedir.

3.3.3. “Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz”: “alt iş” mekân temsilleri ve Suriyeli mülteciler

“Alt işler” haberlerde, Türk işverenlerin tabiriyle, Türk vatandaşlarının çalışmak istemediği ve mültecilerin yaygın olarak çalıştığı işler olarak aktarılmaktadır. Burada mülteci ölümlerinin sık sık alt iş mekânlarında (fabrika, tarla, inşaat, taşımacılık, metal ve gemi tersane ...) çıkan yangınlar, Suriyeli mülteciler taşınırken meydana gelen otobüs kazaları, çalışma koşulları ve iş kazaları ile ilişkilendirilmektedir. Haberlerdeki üçüncü dönem (2015-2016) ve sonrasında (2016-...) ölümlerine dair haberlerin artması; çocuk işçiliğin yaygınlaşması, mültecilerin çoğunlukla kaçak olarak çalıştırılması, çalışma yaşamında ücretlerin aşağı çekildiği söylenen ve sosyal hakkı olmayan mültecilerin güvenliklerinin görmezden geldiğine ya da önemsenmediğine işaret etmektedir. İncelenen haberlerdeki dönemler dördüncü dönem (2016-...) ile başlamakta ve günümüze kadar gelmektedir. Haberlerin bu dönemde artması “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”in 2016 yılında çıkarılmasıyla ve mülteci emeğinin görünür hale gelmesiyle ilişkilendirilebilmektedir. Fakat bu noktada kentlerdeki çalışma alanlarından önce söylemlerin dolaşıma girdiği kent-olmayan alanlara yani kamplara bakmak gerekmektedir. Başlangıçta kültürel kodlarda “misafir” olarak yer edilen

zamanla “ucuz işçi” olarak görülen Suriyeli mültecilerin yaşadığı yerlerin (kamp) araştırdığını görünür kılan haberlerle karşılaştığı söylenebilmektedir.

Kamplardaki üçüncü dönemi örnekleyen haber 28 Ekim 2016 tarihli “Suriyeli sığınmacılar geçici işlerde çalışıyor”dur. Haber Gaziantep’in İslahiye İlçesi’nde yer alan kamp ve kamp yerleşiminin kentle ilişkisindeki çalışma koşullarını konu almaktadır. Haberde “Suriyeli sığınmacı”ların para kazanmak için geçici işlerde çalıştığı aktarılmaktadır. Haberde yer alan *“Konaklama tesisi yetkililerinin imzaladığı 'Çarşı izin kâğıdı' ile dışarı çıkan Suriyeliler, işçi arayanlarla görüşüp işe gidiyor. Tarım işçiliği başta olmak üzere farklı mesleklerde çalışan sığınmacılar günlük 20 ile 50 lira para kazanıyor”* aktarımını farklı şekillerde okumak mümkündür. Genellikle kamplarda ihtiyaçları karşılandığı vurgulanan Suriyeli sığınmacıların çalışmaya gereksinim duyması bir eksikliğe işaret etmektedir. İlk bakışta, kampta yaşayanların ihtiyaçlarını giderebilmeleri ve sosyal aktivite yapılmasına imkân sağladığını düşündüren “Çarşı izin kâğıdı”nın çalışma anlamına geldiği ve bu durumun kamp yetkilileri tarafından onaylandığı göze çarpmaktadır. Yerel halkın, işçi ihtiyacını karşılamak için kamplara başvurmasının, bu yerleşmelere bakışı da dönüştürdüğüün izleri yakalanabilmektedir. Bu yerleşimlerin devlet eliyle yapıldığı düşünüldüğünde, ilk bakışta Cumhuriyet’in ilk yıllarında işçi ve memurların barınma/konut ihtiyacını karşılamak için inşa edilen lojmanları anımsatmaktadır. Haberde yer verilen fotoğrafa bakıldığında ise; kasası açık bir kamyon, kamyonun içinde ve etrafında çok sayıda “sığınmacı” yer almaktadır (Şekil 3.43). “Sığınmacı”ların çalışma hayatına dâhil edilme pratiklerini temsil eden bu fotoğraf, kentlerin çeperinde sömürülen/dezavantajlı/sakıncalı olarak kurgulanan gecekonduyu çağrıştırmaktadır. Söz konusu iki yerleşim alanındaki en önemli farkın, kentsel hizmetlere erişim ve kentle bütünleşme olanağı sunulmayan bir düzenin parçası olduğundan söz edilebilmektedir. Mülteci haklarından yoksun olmalarından dolayı bu durum; çalışan Suriyeli işçilerin sendikalaşamaması/örgütlenememesi, denetimsiz çalışma koşulları ve iş gücünün aşırı sömürüsüne işaret etmektedir. Gündelik pratiklere dâhil edilme şekline göre anlam verildiği düşünüldüğünde; Suriyeli işçilerin mevcut düzenle bütünleşmesinin koşulunun düzensiz istihdam olduğu anlamına gelmektedir. “Çarşı izni kâğıdı” ile kamusal alanda somut işlevsellik gösterecek kamusal alanda görünmez kıldığından

bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda kamp yerleşimleri ise “sömürülen ucuz emek deposu” olarak anlam kazanmaktadır.

Şekil 3.43. “Suriyeli sığınmacılar geçici işlerde çalışıyor” (Hürriyet, 28.10.2016)

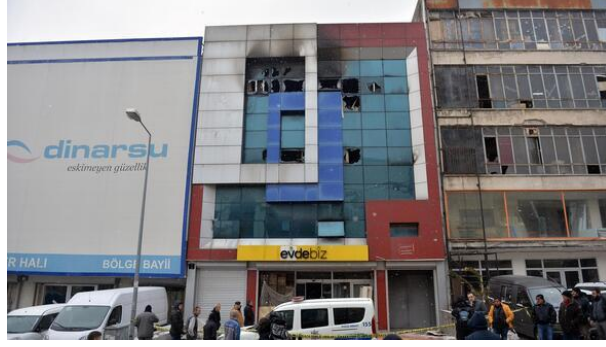
Suriyeli kent mültecilerinin 2016 yılında yapılan düzenlemelerin ardından çalışma izninin çıkması, Türk ve Suriyeli işçilerin işveren tarafından nasıl temsil edildiğine ilişkin haber 26 Aralık 2017 tarihli “Narenciye üreticisi 60 liraya işçi bulamıyor”dur. Bu haberde işsizlik oranının yüksek olduğu belirtilen Adana’da çalışacak işçi bulamadıkları aktarılan Seyhan Ziraat Odası 2’nci Başkanı Cahit İncefikir’in ifadelerine yer verilmektedir. Haberde öne çıkan unsurlar; ekim/dikim yapılan bahçe sayısının artması, işsizlik oranının yüksek olmasına karşın Türk işçi bulunamaması/çalışmaması, işçi talebi ve “Suriyeli”lerdir. Haberdeki açıklamalardan hareketle, üreticilerin yaygın olarak, işçi talebini karşılamak için Suriyeli işçilere yöneldiği söylenebilmektedir. Bununla bağlantılı olarak haberde, çalışmalarını için kampta yaşayan Suriyeli işçilerin getirildiği şu şekilde ifade edilir: *“Hatta zaman zaman Suriyelilerin yaşadığı kamplardan gidip adam alması dönemine gelindi. Ancak bu da beraberinde kalitesiz işçiyi getiriyor.”* Bu bağlamda haberde öne çıkan bir diğer konu, Suriyeli işçilerin ürün toplama sırasında deformasyona/zedelemeye neden olduğu söylenirken *“kalitesiz işçi”* olarak betimlenmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi kampların ucuz, güvencesiz çalışabilecek işçi stoğu olarak anlam kazandığı öne çıkarılmaktadır. Bu konu ile ilgili bir diğer haber, 11 Ocak 2018 tarihli “Çıracık bulamayan esnaf, Suriyeli işçilere yöneldi”dir. Haberde Koceli’nin Körfez ilçesinde Yarımca Küçük Sanayi Sitesi Başkanı Alaattin Alpergin’in; Türk çıracık/kalfaların fazla para talebi ya da işi bırakmaları, 4+4+4 eğitim sisteminde öğrencilerin sanat okullarına yönelmesi ve arkadan esnaf yetişmemesi gibi sorunlar

aktarılmaktadır. Başkan Alpergin, Türk işçileri; *“Para durumunu beğenmiyorlar. Asgari ücret bin 600 lira oldu; ama bin 800 ile 2 bin liranın altında maaş veren hiçbir usta yok. Bu durumda bile çırak bulamıyoruz. Türk çırak ve kalfalar ya fazla para istiyor, ya da işi bırakıp, gidiyorlar”* ifadeleriyle iş beğenmeyen, çalışmayan ya da doğrudan üst seviye işlerde çalışmak isteyen elit kesim olarak değerlendirdiği aktarılmaktadır. “Suriyeli” işçiler için ise; *“Biz de Suriye'den ülkemize yerleşen usta veya çırakları işe almaya başladık. Sanayi sitesinde, işyerlerinin yüzde 80'inde Suriyeli işçi çalışıyor. Kısa sürede uyum sağlıyorlar, herhangi bir sorun yaşamıyoruz (...) Biri Türkçe bilmiyor. Suriyeli Türkçe bilen diğer çalışan diğerine rehberlik edip, beraber çalışıyorlar”* açıklaması yapılmaktadır. Bu açıklamalarda Suriyeli işçilerin dil sıkıntısına rağmen beraber çalıştıkları Türk işçilerin rehberliğinde kısa sürede uyum sağladığı belirtilmektedir. Suriyeli işçilerin çalıştığı sanayide dile getirilen bu duruma dair, *“Türk işçiler, iş beğenmiyor, çalışmak istemiyorlar ve ne yapıyorlar o da belli değil. Suriyeli çalışanlarla şu an sorun yaşamıyoruz”* ifadesiyle Türk işçilerin çalışmak istemediği işleri yapan kesim olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Haberde yer alan diğer bir konu, sanayi sitesinde yer alan işyerlerinin yüzde 80'inde Suriyeli işçilerin çalışmasıdır. Bu durum, Suriyeli işçilerin bu iş kollarında çalışmasının yaygınlaştığını ve normalleştiğini göstermektedir.

Haberlerde fabrikaların denetimsizliğine ilişkin süreçten ise 10 Mayıs 2017 tarihinde aynı konunun ele alındığı iki haber; “Kanalizasyondaki fabrika atıkları Suriyeli 2 kardeşi zehirledi” ve “Banyoda dehşet! İki kardeş ölümle pençeleşiyor” ile öne çıkmaktadır. Bu haberlerdeki vurgu *“fabrikaların atık sularını kaçak olarak kanalizasyon şebekesine deşarj etmesi”, “kanalizasyondan gelen kokudan zehirlenen” ve “halkın sokağa döküldüğü”*dür. Kentsel altyapı sorununa işaret eden konu temel halk sağlığı sorununa işaret etmekte ve halkın bu konudaki rahatsızlığı öne çıkmaktadır. Bu iki haber, daha önce incelenen haberlerle birlikte düşünüldüğünde, “Suriyeli”ler ve kentsel hijyen problemi söz konusu olduğunda hijyenin öne çıkarıldığı ve bu konunun söz konusu olduğu kentsel dönüşüm bölgelerinde sermayenin çıkarının gözetildiği anlamları çıkarılabilmekteydi. Burada ise hijyenin ve halk sağlığının doğrudan ikinci plana atılarak fabrika sahibinin ya da sermayenin çıkarlarının öncelendiğinden söz edilebilmektedir. Diğer yandan, “Suriyeli” işçilerin fabrika sahipleri için “yeterince” yaşamasına dair anlamlar için 10 Ekim 2019 tarihli “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi” başlıklı habere

bakılabilmektedir. Haberin geçtiği yer Ankara'nın Altındağ İlçesi'ndeki Ankara Siteler Mobilyacılar Organize Sanayi Bölgesi'dir.⁷⁹ Haberde Ankara Mobilyacılar sitesinde çıkan yangında 5 Suriyeli işçinin hayatını kaybettiğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte haberde, bina sahibinin, binanın iskân belgesi almadan kiraya verildiği iddiası ve bu iddialara rağmen yangından sonra tekrar imalathane olarak kiraya verildiği aktarılmaktadır. Davada tanık olarak konuştuğu belirtilen Başkan Taklacı; yangın sırasında binanın çevresinde olduğunu, yangın sırasında içeride olan kişilere ulaşılmadığının söylendiğini ve geç müdahale itfaiyenin –“patlama olur” diyerek- geç müdahale edildiğinden söz ettiğine yer verilmektedir. Başkan Taklacı'nın Mahkeme Başkanı ile arasında geçen diyalog -“Yani saat 20.00'ye kadar bir şey yapılmadı mı? Bu insanlar kaderine mi terk edildi?” şeklindeki sorusuna tanık Taklacı, “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi”- iş güvenliğinin ve Suriyeli işçilerin yaşamının göz ardı edildiğine işaret etmektedir. Haberde, yangınla ilgili Ankara Mobilyacılar Odası Başkanı Hüseyin Taklacı, “Siteler'in eski bir imalathane bölgesi olduğunu ancak ne sanayi ne de organize sanayi sitesi olarak tanımlamanın mümkün olmadığı”nı ve “Bölgede 2 bin 200 binanın bulunduğunu ve bu binalardan yüzde 99'unda yangın merdiveni olmadığı”nın açıklamasına yer verilmektedir. Bu anlatıdan yola çıkarak; kentlerin içerisinde tanımlanamayan alanların olduğu ve bu alanların iş güvenliğine yönelik denetlenmediği söylenebilmektedir. Haberde verilen fotoğraflar incelendiğinde; yangının çıktığı binanın, bulunduğu yerde diğer binalarla bitişik olduğu görülmektedir (Şekil 3.44 ve Şekil 3.45). Solunda ve altında yer alan farklı işletmeler ise bu bölgenin sadece imalathane bölgesi değil aynı zamanda satış yerleri olduğunu, dolayısıyla gündelik yaşamda akışın olduğu bir yerleşim alanı olduğunu göstermektedir. Kentlerin içinde kalan bu alanlarda güvenliğin göz ardı edilmesinin kent ve kentte yaşayanlar için tehdit teşkil ettiği söylenebilmektedir.

⁷⁹ Haberde adı geçen sanayi bölgesinin yeri EK E'de gösterilmektedir.

Şekil 3.44. “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi” (Hürriyet, 10.10.2019)

Şekil 3.45. “Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi” (Hürriyet, 10.10.2019)

Benzer nitelikte yayımlanan haberlere bakıldığında; fabrikaların ruhsatsız oluşu, kaçak yapılar, merdiven altı imalathaneler, yangın merdiveni olmadığı, tek giriş-çıkışın bulunması, işçilerin sigortasız çalışması, işçi ölümlerinin artması gibi vurgular işçi güvenliğinin göz ardı edildiğini gösterir. Kentsel dönüşüm bölgesi olarak ilan edilen sanayi alanlarına yönelik haberlerde ise; bir kısmı tahliye edilen bu alanların atık toplayıcılarının geri dönüşüm-depolama alanı olarak kullandığı, bu alanlarda yaşadığı ve buralarda patlama, yangın gibi haberlerle sık sık karşılaşılmaktadır. Kullanım şekliyle ilgili olarak kent planlarında “tanımlanamayan” alanlar; bu alanlara yönelik politikaların ya da müdalahe araçlarının geliştirilmediğinin göstergesidir. Haberlerde bu alanlara yönelik “*yerel yönetimlerin denetim yapmadığı*”na yönelik ifadeler; kentin bu bölgelerinde meydana gelebilecek tehlikelerin/sorunların öngörülemediği anlamına gelmekte ve kentler için güvenlik sorunu oluşturabileceği söylenilebilmektedir.

Haberlerde güvenlik sorunu olarak ele alınan ve mültecilerin kentlerde sağlık hizmetlerinden yararlanamamasının farklı “alt iş” mekânlarını açığa çıkardığından bahsedilebilmektedir. Kitlesele göç sürecinin ikinci döneminde başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte; *“Eczacılarımız 11 aydır verdikleri ilacın parasını devletten alamıyorlar. Bu nedenle artık Suriyelilere ilaç vermeyi kestiler”*⁸⁰ ifadesini takiben *“Hasta sığınmacılar ciddi risk yaratıyor”*⁸¹ başlıklı haberde eczacıların yaşadığı mağduriyet, bulaşıcı hastalıkların tedavisi yarım kalan “Suriyeli sığınmacı”ların kentteki dolaşımları *“halk sağlığı sorunu”* olarak aktarılmaktadır. *“Toplum sağlığı”* ve *“sürdürülebilir sağlık hizmeti”*ne erişimin yokluğuna işaret edilen haber, Suriyelilerin çözüm arayışına ilişkin konulara yönlendirmektedir. Bu bağlamda 17 Haziran 2016 tarihli “Sahte Suriyeli doktorlar gözaltına alındı” başlıklı haberde olduğu gibi *“kasap dükkânını muayenehaneye”* çevrilmesi vesilesiyle; güvenlik sorunu olan mekânların örtüleri “operasyonlar” ile kaldırıldıkça ilaç kaçakçılığıyla bağlantılı ilişkileri açığa çıkarmaktadır. Bu alanlardaki “Kaçak hastane” böyle görüntülendi! Dikenli çitler, güvenlik kameraları...⁸² , “Yer: Adana... Suriyelilerin ikinci kaçak tıp merkezine baskın: 7 gözaltı”⁸³ , “Sultangazi’de akılalmaz olay! Daireyi doğumhaneye çevirmişler...”⁸⁴ gibi haberlerde kentlerde açılan merdivenaltı sağlıksız hizmet alanları yansıtılmaktadır. Mültecilerin sağlık hizmetlerden yararlanamaması makro ölçekten başlayıp mikro düzeye inen sorunlara ve bu mekânların yaratımına işaret etmektedir.

“Alt iş” mekânları olarak salt kentler değil, kırsal alanlarda da göz ardı edilen “iş güvenliği” sorunu söz konusudur. Haberlerde Türk işçilerin; çalışırken tarımda kullanılan kimyasallara maruz kaldıkları, iş güvenliği kurallarına uyulmadığı, uzun/sigortsız çalışma koşulları gibi şartlar yüzünden çalışmak istemediğinden bahsedilmektedir (“Daha iyi bir hayat için”, 19.09.2018). “Suriyeli” işçilerin ise Türkiye’de çalışmaktan memnun olduğuna dair açıklamalara yer verilmektedir (“Çıracak bulamayan esnaf, Suriyeli işçilere yöneldi”, 11.01.2018). Alt iş mekânlarında çalışan Suriyeli işçilerin söylemi ve içinde bulundukları koşullar genellikle memnuniyet göstergeleri ile birlikte aktarılmaktadır. Fakat kentlere alışmak için bu

⁸⁰ “‘Suriyeli’ye ilaç yok’ kararı”, Hürriyet, 06.03.2015

⁸¹ Hürriyet, 03.11.2016

⁸² Hürriyet, 18.02.2020

⁸³ Hürriyet, 11.03.2020

⁸⁴ Hürriyet, 05.08.2020

işler yeterli görünmekle birlikte hayata tutunmakta yardımcı mekânlar olduğu ve geçici alanlar sunduğu söylenebilir. Kentte yaşamak, kentlerde ikamet edilmesi anlamında gelmemektedir. Bu yüzden, düşük ücretle ağır iş yaptırılmaya çalışılması bir sömürü düzenine işaret ederken, güvencesiz işlerde çalışmaları Suriyeli işçileri kamusal alanda görünmez kılmaktadır. Tüm bunlarla ilişkili olarak iş güvenliği konusunda önlemlerin alınmaması iki soruna işaret etmektedir. İlki Türk vatandaşlarının çalışmayı tercih etmediği anlatılan koşullarda çalışan Suriyeli işçilerin hayatlarının göz ardı edilmesidir. İkinci olarak, ilaçlamada kullanılan kimyasallara yönelik denetimin yapılmaması; kentsel ekolojinin dengesini bozan ve halk sağlığına dair sorunları göstermektedir. Son yıllarda artış gösteren bu haberlerde, Suriyeli işçilerin yaşamlarının ve güvenliğinin göz ardı edildiği sürecin açığa çıkardığı bağlantılar; bir yanyıla halk sağlığını diğer yanyıla kırsal/kentsel alanlarda geri dönülmez tahribatlara neden olabileceği bağlamında okunabilmektedir. Dolayısıyla alt iş mekânları yaşamı, ölümü ve üretimi simgelerken; geleceğe sağlıklı bir şekilde aktarılamamasından dolayı ulusal güvenlik sorununu tarif etmektedir.

3.3.4. “Kimsesiz mülteciler adası”: “suya gömülen arap baharı”nda “kimsesiz”leştirilen mekânların temsili ve Suriyeli mülteciler

Kitlesel göç sürecinde yasadışı yollara başvurmak zorunda kalan ve bu bağlamda incelenen haberlerde, mülteciler, yaşam-ölüm ve misafir-öteki arasında istisna durumun genelleştiği, hukukun askıya alındığı bir konumda yer almaktadır. Daha önceki bölümlerde insan ticaretinin yol açtığı seks işçiliği, sömürüye dayalı iş ortamları, dilencilik gibi pek çok konu mekân bağlamında ele alınmaktadır. Ölüm temasına ilişkin konularda ise mültecilere yönelik şiddet ve sınır güvenliklerinin artırılması ile ilgili haberler; devletlerden balıkçılara uzanan bir kaçakçılık ağına, “geri göndermeme” ilkesinin göz ardı edildiği “geri itme politikaları” ve ölüm siyasetiyle insan hakları ihlaline işaret etmektedir. Sınır ve sahil kentlerinden Avrupa’ya geçişte insan ticaretinin yol açtığı ölümler ile ilgili incelenen haberler; Sayıltıların öne çıkarıldığı haberler⁸⁵, Trajedi ve facianın öne çıkarıldığı haberler⁸⁶ ve

⁸⁵ “Çanakkale Açıklarında 18 Ceset”, Hürriyet, 2013; “Ege’de göçmen faciası: En az 22 ölü”, Hürriyet, 2014; “78 kaçak ölümden döndü”, Hürriyet 2014

⁸⁶ “Ege Artık Kaçak Denizi”, Hürriyet, 2013; “Bodrum’da kaçak göçmen faciası”, Hürriyet, 2014, “Ege’de Mülteci Faciası”, Hürriyet, 2013; “Ege’de kaçak göçmen alarmı”, Hürriyet, 2014.

dramatik benzetmelerin yer aldığı haberler ⁸⁷ olarak üç temel başlıkta ele alınabilmektedir. Bu konuya dair haberler, kitlesel göçün başladığı dönemden başlayarak günümüze kadar gelmektedir. Bu bölümde ağırlıklı olarak üçüncü dönem (2015-2016) ve dördüncü dönemdeki (2016-...) haberler arasında mekânsal bağlamda incelenebilecek, kimsesizler mezarlıkları ve bununla ilişkili, konulara odaklanılmaktadır.

Yaşam ve ölümün arasında kalan mekânsal ilişkilerinin incelendiği bu bölüm, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımında yer alan “her yer” ifadesiyle ilişkili düşünülebilmektedir. Bahsi geçen maddede devletlerin sınırları; sadece kara sınırlarına dâhil olan topraklar değil, egemenlik altında bulundukları her yer (kara, hava, deniz sahası) anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu mekânsallıkların düzenlenmesi, haritalanması ve anlamlandırılması toplumsal farklılıklarla kurulan ilişkiyi göstermektedir. Bu konuya bir örnek oluşturan 23 Temmuz 2015 tarihli “Mezarımız Ege oldu” başlıklı habere bakılabilmektedir. Haberde, “Suriyeliler”in Avrupa’ya gidebilmek için İzmir’e geldiği, barınma koşulları ve Ege Denizi’nin “mezar” haline geldiği haber spotundaki; *“Ülkelerindeki savaş, açlık ve yoksulluktan kaçıp Avrupa’ya geçinceye kadar İzmir’de yaşama tutunmaya çalışan Suriyelilerin dramı büyüyor”* şeklinde dram olarak aktarılmaktadır. Bu bağlamda mezar imgesi, sınırları belirli bir toprak parçasından fazlasını ifade etmektedir. İlk olarak haberde belirtilen “birikimle gelmiş” aileler kalabalık kaldıkları otellerde görece şanslı olarak değerlendirilmektedir. *“Avrupa’ya geçişe yetecek kadar parası olanlar”*ın ise sokaklarda yaşadığı ve *“hayırseverlerin her akşam dağıttığı yemeklerle açlıklarını bastırıyor, çoluk çocuk banyosuz, tuvaletsiz yaşam mücadelesi”* verdiği açıklanmaktadır. Haberde Suriyeli Mülteciler Dayanışma Derneği Başkanı Muhammed Salih Ali’nin *“Suriyelilerin tümünün Avrupa’ya geçmek için beklediklerini, birikimleri Avrupa’ya geçişe ancak yeteceği için otellerde kalmadıklarını”*na işaret edilir ve *“Mezarımız olan Ege Denizi’nden kaçış yolları kapatılmalı (...) barınma, iş, eğitim, sağlık, ilaç sıkıntısının acil giderilmesi gereken sorunlar olduğu ”* ifadesi yer almaktadır. Haberde İzmirliilerin “can korkusuyla ve yoksulluktan kurtulmak için kaçtıkları” bilindiği anlatılırken üç farklı bakış öne

⁸⁷ “Mezarımız Ege oldu, Hürriyet, 2015”; “Denizde can pazarı”, Hürriyet, 2014; “Umuda yolculuk Kuşadası’nda son buldu”, Hürriyet, 2014; “İç lastiğe bağlanan umutlar”, Hürriyet, 2014; “Kaçak göçmen dramı”, Hürriyet, 2014; “Umuda yolculukta bu defa iyi haber”, Hürriyet, 2015; “Tek tabuta sığın minik umut yolcuları”, Hürriyet, 2015.

çıkılmaktadır. Haberdki açıklamalarda halkın rahatsız olduğu belirtilen konular; “geldiler ve işimizi elimizden aldılar” algısı ve “potansiyel suçlu” ifadeleri ile çalışma koşulları ve güvenlik sorunlarına; “savaşta, ölümden kaçan insanlara yardım eli uzatılmasından gurur duyanlar da var” ifadesi ise misafirperverliğe işaret etmektedir. Haberde yer alan *“her gün kaçakçılardan gelecek “Yarın gidiyorsun” haberini bekleyen”*lerin konuşmalarında “yaşamak için ölümü göze aldığı” ifadesi; yeni yaşamın inşa edilebilme koşullarının kaçakçılıkla ilişkili olarak yaşam ve ölüm arasında olduğunu göstermektedir. Haberde açıklamalarına yer verilen Suriyelilerin Avrupa’ya gitmeyi planladığı belirtilerek, nedenini, *“Ev yok, iş yok, yemek yok”* ve *“Ölümden kaçtık geldik. Orada DAESH vardı, burada açlıktan susuzluktan sefiliz. Parklarda uyuyoruz”* şeklinde açıklanmaktadır. Haberde Ali’nin ve Suriyelilerin Avrupa’ya gitmesindeki esas mesele yukarıda da belirtildiği gibi yeni bir yaşam kurabilmek olduğu görülmektedir. Savaşın ardından Türkiye’de temel insani ihtiyaçların karşılanamaması daha önceki bölümlerde de ele alındığı gibi yeni bir göç hareketliliğinin zeminini hazırladığı söylenebilmektedir.

“Günlerce süren kara yolculuğunda ayakları parçalanasıya, açlıktan ölesiye kucaklarında çocukları Türkiye sınırına attılar kendilerini. Arap Baharı’ydı ama tezat bir karabasan gibi çöktü kara bulutlar Ortadoğu’nun üzerine(...)” ifadeleriyle başka bir drama vurgu yapan haber 08 Eylül 2015 tarihli “Suya gömülen Arap baharı”dır. Haberde 5 yıldan fazla süren bu “yol hikâyesi”ndeki kişiler “umudun yolcuları” şeklinde betimlenmektedir.. Türkiye’nin ise *“coğrafi konumu gereği transit geçişin hedef ülkesi, köprü konumunda”* olduğu belirtilmektedir. Sınırdan girdikten sonraki süreçte mülteciler şu şekilde aktarılmaktadır:

“İstanbul ve İzmir gibi şehirlerde ucuz göç semtlerine yerleşti. İzmir’de geçmişte Anadolu’dan kente gelenlerin kaldığı tarihi Basmane ise zamanla mültecilerin sığınma evi oldu. İlk yıllarda Oteller Sokağı’ndaki oteller mültecilerin barınacağı durak oldu. Zamanla oteller doldu taşı. Onlara ev sahipliği yapan semt bir süre sonra doğal olarak insan kaçakçılığının merkezi konumuna geldi. İzmir’in merkez seçilmesinin nedeni Yunanistan’a kıyı tüm Ege sahillere yakın olmasıydı.”

Haberin devamında Yunanistan ve Bulgaristan kara sınırlarında örülen duvarlar ve geri itme politikalarına işaret edilirken, Avrupa yolunda tek seçeneğin Ege ve

Akdeniz olduğu bu yolun ise facialara neden olduğu belirtilmektedir. Haberde resmi kaynaklara dayanarak Suriye’den başlayan kitlesel göç hareketi, “dünyadaki en büyük mülteci krizi” olarak adlandırılmaktadır. Bu yolculukta batan tekneye dair detaylara yer verilirken *“çoğunluğu kadın ve çocukların kilitlendikleri ve ölüme gittikleri yer burasıydı”* ifadesini takiben 60 kişinin zorla sığmasının imkânsız olduğu bahsedilen teknede *“içindeki umut yolcuları yoktu artık”* denerek “korku filmi sahneleri”ne atıfta bulunmaktadır. Onlarca eşya çıktığı ve hayatın sığdırıldığı anlatılan göçmen çantalarından ise; *“Bir mavi tespih, bir haç, birkaç çocuk oyuncacı, ağrı kesiciler, deniz tutmasına karşı ilaçlar, çocuk boğaz damlaları, başörtüsü, dua kitabı, not defteri, işaret fişegi, mızık, kimlikler...”* çıktığı belirtilmektedir. Haberde yer alan bu eşyalardan hareketle; medikal ihtiyaçlar, inanç, çocukların ihtiyaçları ve tehlike anında başvurulabilecek işaret fişekleri temel göstergeler olarak öne çıkmaktadır. Organizatörlerin ise Türk ve Suriyeli olduğu aktarılmaktadır. Haberde tek aktör olarak konumlandırılan kaçakçılar ve bu hikâyeye dair bir başka haber 11 Nisan 2016 “Suriyeli kadın avukat Farran’ın hüznü dolu öyküsü”dür. Haberin başlığında vurgulanan “hüznü dolu öykü”, *“İzmir’de kimsesiz sığınmacıların toprağa verildiği 412 numaralı adadaki 146 isimsiz mezardan birinin altından dram çıktı. 42179 numaralı mezarda Suriyeli Avukat, 4 çocuk annesi 40 yaşındaki Souad Salah Farran’ın yattığı anlaşılırken, Suriye’de başlayıp Dikili’nin soğuk sularında son bulan yaşam öyküsü duyanların yüreğini sızlattı”* ifadesiyle anlatılmaktadır. Haberde insan kaçakçıları “acımasız” olarak nitelendirilirken, kimliği belirlenemeyen sığınmacıların İzmir Doğançay Mezarlığı’nda,⁸⁸ 412 numaralı adaya gömüldüğü açıklanmaktadır. Haberde Souad Salah Farran’ın hayat hikâyesi detaylandırılırken; yakınının, *“(…) oğlunun isteği üzerine bu ölüm yolculuğuna çıktı. Ölüm yolculuğu diyorum çünkü, o kazada sağ kurtulanlar daha sonra Facebook üzerinden o gece yaşananları anlattı”* ifadesi; “ölüm yolculuğu” olarak nitelendirilen yolculukta sosyal medya ve burada kurulan ağların haberleşme konusundaki önemini gösterir. *“Oradan okuduğuma göre açıklardaki dalga boyu çok yüksek olduğu için Farran ve oradakiler yola çıkmak istememiş. Ama çeteler, silah zoruyla onları bota bindirip göndermişler. Sonra da Farran’ı kaybettik”* ifadesi ise insan kaçakçılarının hava koşullarına rağmen maruz bıraktığı şiddetin boyutuna işaret eder. *“Onun cenazesine ulaşmak için çaba gösterdik ve sonunda bulduk. Şimdi İzmir’e yatacak. Türkiye artık*

⁸⁸ İzmir’de yer alan Doğançay Mezarlığı EK D’de yer alan şemada gösterilmektedir.

bizim de vatanımız. Burada canlarımız yatıyor. Sık sık gelmeye devam edeceğiz. Onu buradan götürmek istemedik. Çocukları da ileride gelecektir" ifadesiyle birlikte Salah Souad Salah Farran'ın hikâyesine yer verilen haberde mezarlıklara dair bu söylem ait hissedilen toprağa, yurdun işaretlenmesine ve hatırlanmakla ilişkili konulara işaret etmektedir. Bunun yanında bir aidiyet hiyerarşisi görünür hale gelmektedir.

Toplumsal yaşamda yerin olmadığı bir yere dair anlamların üretilmesi ile ilgili olarak mezarlıkların aidiyet konusundan fazlasını anlattığı söylenebilmektedir. İzmir Doğançay Mezarlığı'ndaki 412 numaralı adaya dair 20 Mayıs 2016 tarihli “Onlar artık kimsesiz değil” ve 26 Nisan 2017 tarihli “412 No.lu adanın hikâyesi... İzmir Doğançay Suriyeli mülteci mezarlığı” haberi yer almaktadır. Bu haberlerde ismi ve mezar taşı olan tek kişinin bir önceki haberde bahsedilen Salah Souad Salah Farran olduğu belirtilmektedir. Mezarlıktaki 412 No’lu ada; “Mültecilerin kimsesizler mezarlığı”, “Kimsesiz Mülteciler Adası” ve “umut yolculuğunun son durağı” olarak betimlenmektedir. “Umut yolculuğunun son durağı” nitelendirmesi yeni yaşam kurmak için çıkılan yoldaki sonu temsil ettiği söylenebilmektedir. Buradaki aktörlerin geri plana atılarak olayın biyolojik bir süreç olarak yorumlandığı ve dram vurgusunun öne çıkarılarak haberin sunulduğu görülmektedir. Kimsesizler mezarlığına dair vurgular bir yanıyla kimsesizleştirme sürecine işaret etmektedir. Haberde bu süreç; mültecilerin otopsi yapıldıktan sonra 15 gün morgda bekletilmesi, yakınları tarafından alınmadıklarında ise DNA örnekleri ve fotoğrafları çekilerek 412 numaralı adaya –mezarlara numara verilerek- defnedilmesi ile aktarılmaktadır. Biyolojik olarak ölen mültecilerin sayılara indirgenmesi ve mekânda izlerinin olmamasının sembolik anlamının toplumsal olarak da ölmesinden söz edilebilmektedir. Mekândaki/kamusal alandaki bu izler toplumsal ve mekânın hafızasını temsil etmektedir. Dolayısıyla sahipleri olmadığı vurgulanan haberde, belirli toplumsal bağlardan yoksunluğa işaret edilmektedir. Kimsesiz mezarların, ölümün ticari boyutunu temsil ettiği ve mülkiyet ilişkilerinin yeniden üretimini somutlaştırdığı söylenebilmektedir. Doğançay Mezarlığı’na yönelik halkın ifadelerine yer verilen haberde, “*Şehitlikler gibi özenle düzenlenen ve bakımı yapılan 412 adayı görenler gözlerine inamamadı*” öne çıkarılan şehitlik vurgusu bir yanıyla ölümün kutsanmasını diğer yanıyla toplumsal olarak hafıza mekânının inşasına işaret etmektedir. Mezarlıkların yer aldığı adanın düzenlenmesi ve mezarların

yenilenmesinin şaşkınlık yarattığı haberde birkaç kez vurgulanmaktadır. Ölüm peyzajını temsil eden bu durum, ölen vatandaş-mülteci mezarlıkları ve Doğançay Mezarlığı'nın diğer kimsesizler mezarlıklarından (Kilyos ve Sincan) farklarına işaret etmektedir.

Aidiyet konusunda tersi bir anlamın üretildiği 27 Ekim 2018 tarihli “Suriyeliler, cenazelerini artık kendi ülkelerine götürüyor” başlıklı haberde ise Suriye'nin kuzeyinde yer alan bölgeye TSK tarafından düzenlenen operasyona dair detaylar, “Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtlarıyla teröristlerden temizlenmesi” sonrasında “güvenli koridor”un oluşturulduğu aktarılmaktadır. Gaziantep'e yerleşen “Suriyeliler”in cenazelerini Suriye'ye götürdüğünden bahsedilmektedir. Bölgenin “teröristlerden temizlenmesi” ifadesi ile Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'nin egemenliğinin vurgulandığından bahsedilebilmektedir. *“Bu iki harekâtın ardından Türkiye'de yaşayan yaklaşık 250 bin Suriyeli sığınmacı ülkelerine dönerek güvenli hatta yaşamlarını sürdürmeye başladı”* ifadesi ise Suriyelilerin ülkelerine güvenli olarak dönebilmesi ve yaşamlarının koşulunun bu harekâtlar olduğuna dair anlamı sağlamlaştırmaktadır. *“Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Yeşilkent Mezarlığı'nda, bir alanı Suriyeliler için ayrıldı. Ölen 6 bin Suriyeli buraya defnedildi”* açıklamasını takiben operasyonlardan sonra Suriyelilerin cenazelerini Suriye'ye götürdüğü aktarılmaktadır. Haberde Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı ve Mezarlıklardan Sorumlu Daire Başkanı Abdullah Aksoy operasyonların ardından kentte hayatını kaybedenlerin Türkiye'de defnedilmesinin %20-30 oranında azaldığı açıklamasına yer verilmektedir. Dolayısıyla güvenli ortama eklemlenen bir aidiyet konusunun öne çıktığından söz edilebilmektedir.

Bu konuya ve döneme dair son haber ise 24 Şubat 2020 tarihli “Van mülteci dramı yaşıyor”dur. Bu haberde Ege Denizi'ne paralel bir süreç, *“Donarak ölenler, gölde alabora olup boğulanlar, cansız bedeni ancak karlar eridikten sonra ilkbaharda bulunabilenler... Batıda Ege Denizi'nden sonra, doğu sınırımızdaki Van, yeni bir ‘mülteci mezarlığı’ olma yolunda”* şeklinde aktarılmaktadır. Haberde hava soğukluğu ve insan kaçakçılarının taşıması sırasında meydana gelen trafik kazaları öne çıkan göstergelerdir. *“Kayıp mültecileri halk muhtemelen baharda karlar eridiğinde tarlalarında bulacak (...) Göçmenler Türkiye'nin batısında Ege*

Denizi’nde can verirken doğu sınırımızda da yeni bir mezarlık mı oluşuyor?” ifadesi, Türkiye’nin doğusunda ve batısında öne çıkan hak ihlalleriyle mezarlığa dair anlamları da değiştirmektedir. Van Barosu Göç ve İltica Komisyonundan sorumlu Yönetim Kurulu üyesi Avukat Mahmut Kaçan, “Van’da hiçbir dönemde böylesi toplu ölümlere şahit olmamıştık. Sınırdaki hayatını kaybeden göçmenlere ait bir istatistik yok. Geçen bahar karların erimesiyle Başkale’de 26 ceset ve Çaldıran’da 15 civarında ceset bulundu. (...) Bunlar sadece bizim ulaşabildiklerimiz... Rakamların daha fazla olduğunu söylemek mümkün zira cesetlerin çoğunun vücut bütünlüğünün ölümden sonra geçen sürede bozulduğu veya vahşi hayvanlarca bütünüyle yenildiğini gözlemledik. Bu kışın sert geçmesi nedeniyle ölümlerde artış olacak” ifadeleriyle soğuk hava koşullarına ve yabani koşullara vurgu yapmaktadır. Soruşturmalar yapılsa da kimlik tespiti sırasında belgeye rastlanmadığı için davaya dönüşmüş dosyanın olmadığı ve takipsizlik kararı verilerek dosyaların kapandığından bahsedilmektedir. Bu süreçte kimliği tespit edilemeyenlerin kimsesizler mezarlığına defnedildiği edilebilenlerin ise ülkelerine gönderildiği açıklanmaktadır. Haberde Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü Prof. Dr. M. Murat Erdoğan’ın düzensiz göçmenlere dair istatistiki bilgilerine yer verilirken “tarihimizde görmediğimiz bir uluslararası göç olayıyla karşı karşıya olduğumuz” vurgulanmaktadır. Haberde açıklamalarına yer verilen Erdoğan’ın; Suriyelilerin savaş kaynaklı bir gerekçesinin olduğunu, Türkiye’nin “cazibe merkezi” olmayı engelleyen yasa değişiklikleri yaptığını, Suriye ve Irak sınırına duvar örüldüğünü fakat yeni gelen herkesin “kendini bir çeşit ‘mülteci’ olarak” tanımladığını ve Türkiye’nin transit ülke değil hedef ülke haline geldiğinden söz edilmektedir. “Kontroller artıkça tehlikeleri artsa da açlıktan, savaştan, işkencelerden gelen insanlar denizde boğulmayı, karda donmayı ya da yakalanmayı nispeten daha az riskli buluyor.” Kaçan’ın ise vurguladığı konu “sığınma prosedürlerinin daha şeffaf hale getirilmesi” hakkındadır. Buradaki gösterge göç hukuku ve sığınma prosedürleridir. Kaçan’ın açıklamasında, “Göç hukukunun güvenlik politikalarıyla yürütülmesi ölümleri arttırıyor. Sınırdaki yaşayan vatandaşların, göçmenlere salt insani nedenlerle yardım ettiği için ‘göçmen kaçakçısı’ suçlamasına maruz kaldığını, bu nedenle güç durumundaki göçmenlere yardım edemediklerini öğrendik” ifadesi yer almaktadır. Haberin geneli ve insani yardım konusunun kaçak bir sürgün figürü üretmekle birlikte meseleyi politik bir konumdan çıkararak tarihsizleştirdiği ve biyolojik bir duruma indirgediği

söylenebilmektedir. Altı çizilen güvenlik politikalarıyla yürütülen göç hukuku ise insan onuruna yakışan bir yaşamı göz ardı ettiği ve göz ardı edilen bu boşluğun hukuki olarak korunmasız bıraktığına işaret etmektedir. Dolayısıyla yasa/güvenlik etrafında şekillenen pratiklerin ve inşa edilen söylemlerin yerini yeni söylemsel bir alana, etik ilkelere ve politikalara açması gerekliliği anlamına gelmektedir.

4. SONUÇ VE KENT MÜLTECİLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

“...senin imparatorluk haritanda, yüce Han, hem büyük taş Fedora, hem de cam kürelerdeki küçük Fedora’lar bulunmalı. Hepsi aynı ölçüde gerçek olduklarından değil, hepsi birer tasarı oldukları için. Biri, henüz gerekli olmadığı halde gerekli görülen şeyi, diğerleri ise olası gibi düşünülen ve bir saniyede tüm olasılığını yitiren şeyi saklar içinde.”

Italo Calvino, Görünmez Kentler, s. 79

“Yaşamlarımızın mekânı ne devamlı, ne sonsuz, ne türdeş, ne de eşyönlü. Peki tam olarak biliyor muyuz nerede kırıldığını, nerede büküldüğünü, nerede bağını kopardığını ve nerede bütünleştiğini? Yarıklar, ses boşlukları, sürtüşme noktaları hissediyoruz belli belirsizce, bazen bir yerlerde sıkıştığına ya da yarıldığına ya da çarptığına dair muğlak bir hisse kapılıyoruz. Bundan fazlasını bilmeyi nadiren istiyor, oluşan aralıkları tetkik etmeye, hesap etmeye, hesaba katmaya lüzum duymadan, bir yerden başka bir yere, bir mekândan başka bir mekâna geçiyoruz. Mesele mekânı icat etmek değil, mekânı yeniden icat etmek hiç değil (çevremize kafa yoran çok sayıda insan var günümüzde...), mesele mekânı sorgulamak, daha yalın bir ifadeyle, mekânı okumak; çünkü alışlagelmişlik adını verdiğimiz şey belirginlik değil, bulanıklıktır. Bir körlük biçimi, bir uyuşma hali.”

Georges Perec, Mekân Feşmekân, “Lütfen iliştiniz” bölümü

Pandemi döneminin ortasında yazılan bu çalışma; büyük oranda mekân algımızı değiştiren ve yeni tartışmalara olanak sağlayan dijital alanlardaki karşılaşmalardan beslenmiştir. Çalışmaya nasıl devam edileceğinden metodolojisine kadar her şeyi etkileyen bu koşullar; farklı uzmanlık alanlarıyla ve uzmanlarla karşılaşmaya alan açmış, mekâna bakışı çeşitlendirmiştir. Bu süreçteki karşılaşmalar; kentlere dair bilgi araçlarının verili olarak ve inşa edilmiş olarak ele alınması arasındaki farkı, kentlerde gösterilmek istenen konuları hiyerarşik bir şekilde incelemeyi değil ilişkisel bakmayı, sıkı bir neden-sonuç ilişkisi yerine muhtemel bütün sebeplerin-sonuçların dikkate alınmasını ve alternatif kentsel söylemlerin nasıl üretilebileceği konusunda düşünmeyi sağlamıştır. Bu yüzden en başında söz edildiği gibi mültecileri ve yaşadığı mekânları sadece anlamak için çözümlemek yeterli değildir. Bu çalışmada vurgulanmak istenen, pandemi sürecinde kentlerde iki kat dezavantajlı hale gelen ve -medya söylemlerinden hareketle- görünmez kılınan mültecilere ilişkin söylemlerdir.

Kitlesel göç hareketiyle kentlerde yaşamaya başladıktan sonra haberlerde daha çok görünür olmaya başlayan Türkiye’deki Suriyeli kent mültecileri, bu süreçte yaşadıkları mekânlara göre anlamlandırılan bir olgu haline gelmektedir. Kentler, belirli türde sosyal, kültürel, ekonomik ve güç ilişkilerine dair değerleri temsil eden yerler olarak, zorunlu göçün öznelere olan mülteciler için de belirli anlamları taşırlar. Suriyeli kent mültecilerinin yaşadıkları yerler, geçmişte kentlere göç edenlere

yönelik söylemlerin birbirine eklemlenmesiyle, göç edenlere yönelik üretilen anlamların ve gerçekliklerin açığa çıktığı yerlerdir. Medyanın sunduğu mekân, temsil ve gerçeklik arasında yaşamı betimlerken toplumun yaşam tarzının ve kültürün biçimlenmesinde etkili bir araç haline gelmektedir. Medyanın, toplumun zihninde oluşan imgeleri inşa eden anlam kalıplarını modern kent düşüncesine temellenerek ürettiği söylenebilir. Bu bağlamda temsil sistemleri olarak ele alınan kentler, anlamın yeniden üretildiği yerler haline gelir ve bir inceleme alanı sunar. Medya, birbirinden farklı bakış açılarıyla kentlerde yaşayan mültecilere yönelik anlamların üretilmesinde ve inşasında geniş bir repertuvar sunar. Bu anlam dünyası kurgulanırken; Suriyeli kent mültecilerine yönelik temsiller inşa edilmekte, kategorize edilmekte, medyanın bakış açısından kimliklendirmekte ve klişeleştirilerek bu çerçeveye sıkıştırılmaktadır.

Suriyeli kent mültecilerinin mekândaki izleri değişken olguları haber verirken bir oluşa ve döneme işaret eder. ‘Suriyeli’ imajına dair üretilen anlamlar, her dönemde yeniden keşfedilmeye ve betimlemeye açık bağlantılar ve varoluş durumudur. Bu çalışmada, Suriye İç Savaşı’ndan sonra Türkiye’ye göç eden Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadığı yerlerin temsilleriyle bağlantılı olarak, Hürriyet Gazetesi’nin 2011-2020 yılları arasında yayımladığı haberler incelenmiştir. Hürriyet gazetesinde yayımlanan haberlerin, haberin yapıldığı döneme göre devletçi söylemlerin ya da muhalif söylemlerin öne çıkarılmasıyla, “değişken” olduğu söylenebilir. Haber dilinde dramatize edilerek mağdur konumunda ya da toplum güvenliği için tehdit olarak sunulan Suriyeli kent mültecilerine yönelik genel eğilimin “mülteci karşıtlığı” bağlamında inşa edildiğinden bahsedilebilir. Haberlerin sunumunda, toplumdaki “biz”-“onlar” nosyonunu ve mültecilere yönelik klişeleri yeniden ürettiğinden söz edilebilir. Medya dili ve araçlarında temsil edilen bu durum, başlangıçta yapılan vatandaşlık ve misafirlik ayrımının yeniden inşa edildiğine, misafirperverliğe yüklenen anlamların değiştiğine ve toplumsal/mekânsal ayrışmanın farklı boyutlarına işaret eder. Erdoğan’ın (2020) çalışmasında üzerinde durduğu gibi; “Türk toplumunda Suriyelilerin Türkiye’de sürekli kalacağına dair endişeler artmakla ve geri dönmeleri konusundaki istek güçlenmekle birlikte, Suriyelilerin geri döneceklerine olan inanç ciddi bir biçimde azalmaktadır.” Bu raporda, 2014 yılından 2019 yılına kadar geçen süreçte bu inancın %45,1’den %9,2’ye düştüğü açıklanır. Suriye’deki savaş ve belirsizlik ortamının devam etmesinden dolayı geri dönmeyi düşünmeyen Suriyeli mültecilerin oranının 2017 yılından 2019 yılına kadar

%16,7'den %51,8'e yükseldiği belirtilmektedir. Türkiye'de kurdukları hayatın normalleşmesi ve %58,6 oranında başka bir ülkeye gidilmesinin planlanmadığı, kalıcılık eğilimlerinin güçlendiğini belirten Erdoğan (2020); Türk toplumunun %87,2 oranında birlikte yaşamaya sıcak bakmadığından ve “gönülsüz” bir kabullenmenin olduğundan söz eder (s. 202-208).

Çalışma çerçevesinde araştırılan Suriyeli kent mültecilerin yaşadığı/yaşamaları gereken yerlerin nasıl tarif edildiği sorusu, Lynch'in kent imgeleri izlediği takip edilerek, kentte yaşayanlar ve medyadaki söylemler ile bu yerlerin nasıl klişeleştirildiğini anlamayı kolaylaştırmıştır. Bu imgeler arasında “yollar” ve “bölgeler”; Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı yerler olarak temsil edilir. Bu imgeler betimlenirken, haberlerde sık sık tekrarlanan “çöp” imgesine ve hastalık fenomenine başvurulmaktadır -pis/hijyenik olmayan, hastalık yayan/sağlıksız, kent/toplum sağlığı ve güvenliğini tehdit eden yerler olarak klişeleştirildiği görülür. Suriyeli kent mültecilerinin toplandığı bölgeler “mülteciköndü” olarak tariflenirken, mülteciler bu alanlarda “işgalci” olarak temsil edilir. Suriyeli kent mültecilerinin mekânı kullanma ve var olma biçimleri, kentli ile kurduğu ilişkide, bir diğer kent imgesiyle ele alınan “işaret öğeleri” ile ele alınmıştır. Bu imgede, kentin imajının değişmesiyle kentlilerin yaşadıkları yere yabancılaştığına dair düşünceler bağlamında, kentlerde korku ve tedirginlik durumunun haberler aracılığıyla yaygınlaştırdığı söylenebilir. Kentlerin yıkım bölgelerine yerleştikleri ya da yerleşmemiş olmalarına rağmen yerleşmiş gibi gösterilen Suriyeli kent mültecilerinin toplandığı bu alanlar mekânsal ayrışmanın göstergeleridir. Suriyeli kent mültecilerinin kentlerin/bölgelerin imajını olumsuz etkilemesiyle konutların satılamamasıyla, bölgenin “itibarsızlaştırılması”yla ilişki kurulduğu ve öngörülen dönüşümü güçleştirdiği için kentsel dönüşüm bir “gereklilik” olarak kodlanmaktadır. Kentsel dönüşümüne dair “sağlıklı”, “güvenli” ve “iyi bir yaşam” olanaklarıyla sunulan bu kent imgesi; mevcut durumda yaşayanları ve yaşadıkları yerleri haberlerde karşıt bir konuma yerleştirmektedir. Haberlerde bu alanlar kent/halk sağlığını ve güvenliğini tehdit ettiği görüşü inşa edilirken konfor arayışı içinde olan ve ayrıştırıcı bir dil kullanan kişilerin sıklıkla konuşturulduğu dikkat çeken bir durumdur. Bu söylemler aracılığıyla kentlerde kurgulanan ideal toplumda, mültecilerin ve alt gelir grubunun yer almadığı söylenebilir. Haberlerde inşa edilen ideal Türk toplumu, uygarlık ve kentliliği temsil eder. Dolayısıyla bu imgeye uymayanlar, Suriyeli kent

mültecileri ya da alt gelir grubu olan yerel halk, tasarlanan/planlanan alanların yeni mekânların kurgusunda göz ardı edilip temsilde yer almayanlardır. Suriyeli kent mültecilerinin yaşamaları için uygun görülen ve planlanan alanlar kamp yerleşimleri ve kamp benzeri “kapatılma mekânları” olarak tasarlanan, “uydu kent” olarak haberlere yansıtılan yerleşimlerdir. Haberlerde, açıklamalarına yer verilen halk ya da yerel yönetimlerin yöneticilerinin söylemleriyle, Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde mağdur olmalarındansa kamplarda yaşamalarının makul olduğu görüşü öne çıkmaktadır. Bu düşüncelerin yaygınlık kazanmasını sağlayan ise haberlerde “konforlu” alanlar olarak sunulan kamp yerleşimleridir. Yaşamaları için gösterilen yerlerde, “misafir” olarak, bu alanların kurallarına uygun yaşaması beklenir.

Haberlerde, Suriyeli kent mültecilerinin yaşaması gerekenin tariflendiği yerler ve nasıl yaşaması gerektiğine ilişkin söylemler, makbul olan ve olmayan mülteci ayrımlarını da beraberinde getirir. Makbul olan ve olmayan Suriyeli kent mültecilerinin temsili; yerel yönetimlerin yöneticileri, sermaye ve kentte yaşayan halk tarafından söylemsel olarak farklı şekillerde kurgulanmaktadır. Sağlıklı, çalışan, temiz, ucuz işgücü bileşeni olarak ekonomiye katkı sağlayan Suriyeli kent mültecileri kentte makbul görülmektedir. Karşıtı olarak; sağlıksız, pis, denetlenemeyen, isyankâr, huzursuzluk kaynağı, yerel halkla tartışan/çatışan/rekabet içinde olan, kentte dilenerek görünür olan ve ucuz iş gücü olarak görülen mülteciler ise makbul olmayan kesim olarak görülür. Bu bağlamda makbul olmayan, tehdit unsuru olarak anlatılan ve bu bağlamda klişeleştirilen mülteciler, kent imgelerinin bir diğer bileşeni olan kentlilerin yoğun olarak toplandığı “düğüm/odak noktaları” ile anılmaktadır. Bu imgenin kentte “huzurlu kent vizyonu”na ters düşmesinden dolayı mültecilerin kentlerden -sembolik ya da somut düzenleme biçimleri ile- uzaklaştırılmasının talep edildiğine yönelik söylemler yaygınlaştırılmaktadır. Dolayısıyla haberlerde başlangıçta “mağdur”, “yoksul”, “yardıma muhtaç”, “misafir” olarak temsil edilen Suriyeli kent mültecilerinin zamanla toplumun ve kentlerin güvenliği için “tehdit” olarak sunulması, mülteciliğe dair anlamları da şekillendirir. Bu bağlamda kentlerde yaşayan halkın başlangıçta (birinci ve ikinci dönemi temsil eden 2011-2015 yılları arası) “misafirperver” ve “yardımsever” yanları öne çıkarılırken; haberlerde ikinci dönemin sonlarına doğru, kentler çatışma ortamlarıyla gündeme gelmeye başladığında, “öfkeli” ve “saldırgan” kalabalık olarak temsil edilmektedir. Medya

tarafından inşa edilen “Suriyeli” imajı, kentlerde kültürün yozlaştırıldığı düşüncesini yerleşik hale gelmektedir.

Haberlerde çizilen “Suriyeli”lere dair genel imaj, yukarıda aktarılan yöndeysen hassas grupların imajlarına dair temsiller genellikle bir erk bağlamında ya da erk söylemi içinde haberlerde aktarılır. Kadın kent mültecilerinin; çok eşlilik, insan ticareti mağduru, cinsel istismar, erken yaşta evlilik gibi durumlara maruz kaldığı; “kurban”, “pasif”, “mağdur” gibi rollerle temsil edilir. Bir erk bağlamında sunulan Suriyeli kadın kent mültecilerine yönelik “yuva yıkan”, “huzur bozan”, “toplumun aile yapısını bozan” gibi klişelerin yaygınlaştırıldığı görülürken; “dilenci”, “hırsız”, “dolandırıcı” klişeleştirmeleriyle suçlu olarak konumlandırılır. Bunun yanında dilenen kadın ve çocuk mültecilerin “halkın duygularını sömüren” kişiler olarak temsil edildiği görülür. Suriyeli çocuk kent mültecileri ise “kiralanan çocuk”, “köle çocuk”, “savaşın çocukları”, “kayıp nesil”, hayalet çocuklar” gibi temsiliyetler ile öne çıkmaktadır. Çocukların mağdur olduğu, şiddet ve istismar ile ilgili haberlerde çocukların içinde bulunduğu koşulların dramatize edilerek aktarıldığı görülmektedir. Sokak bağlamında dilencilik ile anlatılan çocuklar ise “tehlike” ya da “risk” olarak anılmakta ve kentliler tarafından “görünmezlik”, “korku” ve “yâdsıma” ile birlikte anılan “hayalet çocuk” olarak temsil edilmektedir.

Kentsel söyleme altlık oluşturan yerel/merkezi yönetimlerin yöneticilerinin ve kolluk kuvvetlerinin söylemlerinde ise Suriyeli kent mültecilerinin kentlerde varlıklarına ve yokluklarına ilişkin temsiller öne çıkar. Suriyeli kent mültecilerinin yokluklarına ilişkin temsillerde; mültecilerin kentlere yerleşmesi iktidarın cezalandırma pratiği olarak aktarılır. Ekonomik anlamda ise Suriyeli kent mültecileri “yük” ve kentlerin/ülkenin geleceğini tehdit eden kişiler olarak söylemlerde yer alır. Haberlerde kentsel söylemin inşasında öne çıkarılan aktörler hususunda seçici davranılarak, Suriyeli mültecilere dair çarpıcı ve devletçi açıklamalar yapan kişilerin görüşlerine yer verildiği söylenebilir. Bu bağlamda öne çıkan konu; kentsel hizmet sunumunda vatandaş-misafir ayrımının gözetilmesi ve sınıf ayrımının yapılmasıdır. Kolluk kuvvetlerinin ifadelerinde ise makbul olmayan Suriyeli kent mültecileri “halkın başına bela olacak” kişiler olarak ifade edilmekte, mültecilerin nerede ve nasıl yaşayacağına ilişkin düzenlemelerin yapılması bir “gerekliklik” olarak aktarılmaktadır.

Çalışmanın son sorusu olan, toplumsal alanın ve farklı mekânsallıkların nasıl inşa edildiğine yönelik kentlerde öne çıkan mekân örüntüleri ise; “kentte sağlık ve hijyen”, “kentte sosyal problemler”, “kentte huzur ve güvenlik”, “cinsiyetlendirilmiş mekân”, “arzulanan kent ve dışlama mekanizmaları”, “kentte bir arada yaşam” temalarıdır. Bu temaların çıkış noktası; haberlerde baskın olan “konfor”, “hijyen”, “huzur”, “güvenlik” söylemleri ve bu söylemlerle bağlantılı mülteci ve mülteci mekânlarının nasıl temsil edildiğidir. Çalışma çerçevesinde haberlerde baskın olan bu söylemleri anlamaya çalışırken; Richard Sennett, Michel Foucault, Ulus Baker, Stuart Hall’un görüşleri yönlendirici olmuştur.

“Kentte sağlık ve hijyen” teması, Sennett’in bahsettiği gibi, mültecilerle karşılaşma anlarında hastalık fenomenine başvurulduğu süreçleri tarif eder. Bu süreçlerde mülteciler bir *cezalandırma pratiği* olarak görülmekte ve *konukseverlik-konuksevmezlik ikilemlerini* açığa çıkarmaktadır. Mültecilerin kentleri kullanma biçimleriyle sunulan bu konular; kentteki *denetimsizlik, düzensizlik, kamusal-özel ayrımının muğlaklaşması* ve tüm bunların sonucunda *kentlerin geleceğini tehdit eden, kent/ülke imajını zedeleyen bir olgu* olarak yerel yönetimlerin ve yerleşik nüfusun söylemleriyle öne çıkarılır.

İkinci tema olan “Kentte huzur ve güvenlik” temasında ise Baker ve Foucault’nun yaklaşımlarında olduğu gibi Suriyeli kent mültecileri kentlerde dolaşım sorunu olarak görülür -mekânsal düzenleme ve denetim mekanizmalarına dair söylemler görünür hale gelmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin söylemleri ve kentte güvenliğin sağlanması ile ilişkili haberlerde *kolluk/polis şiddeti, geri gönderme, mekândan tahliye, kapatma pratikleri, mekânda güvenlikleştirme, dolaşımın düzenlenmesi/kısıtlanması, kamu düzeni, toplumsal barışın temini, mekânda tecrit* öne çıkar. Haberlerde yerleşik nüfusun söylemleri ve olaylara karşı yaklaşımının öne çıkarıldığı kolektif davranış biçimlerinde ise *örgütlenme, linç kültürü, nefret söylemi, yeni-ırkçılık*⁸⁹ görülür. Şiddetin rasyonelleştiği bir kentsel ortam sunan haberlerde

⁸⁹ Bu kavram, medyanın, ırkçılığı kullanarak nefret söylemlerinin hakim söylemlere dönüşmesini ve toplumun içselleştirmeye başladığı “klişeler” aracılığıyla “öteki”lerin tanımlandığı bir düzene aracı olurken “bizden olmayan”ların “biz”e her yönüyle bir tehdit” olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bknz. Kırık, Ali Murat & Öztürk, Fatma & Saltık, Rabiya & Orujova, Arzu. 2018. Bir Tutum ve Davranış Biçimi Olarak Irkçılığın Pekiştirilmesinde Reklamcılığın Rolü. *Asya studies*. 4. 15-22. 10.31455/asya.431898

temsil biçimleri ve üretilen söylemler “cinsiyetlendirilmiş mekânı” da anlamayı sağladığı söylenebilir.

“Cinsiyetlendirilmiş mekân” temasında; gündelik hayatın alt yapıları ve mobilitelerine yönelik söylemler inşa edilirken insan hakları ihlalleri açığa çıkmaktadır. Analizde hassas gruplar (kadın, çocuk, LGBTİ+, engelli mülteciler); ses, mekân ve beden ile ilişkili olarak incelenmiş; gürültü/sessizlik farklı söylemlerle inşa edilirken söylemsel olarak cinsiyetlendirilmiş mekânları da inşa ettiği görülmüştür. Sessizlik, hassas grupların baskılanması anlamlarını doğurmaktadır. Sessizliği bozan gürültü ise şiddete karşı bir duruşu ya da şiddetin kaynağı haline gelerek etno-kültürel farklılıkları mekânda işaretleme aracına karşılık gelebilmektedir. Bu seslerin, şiddetle ilişkili söylemlere eklenerek “öteki” sesleri bastırması ve egemen hale gelerek erk’ek mekânındaki kurucu rolleri açığa çıkarmaktadır. Ses ve sessizlikte oluşturulan dil, mekânın farklı kutuplarını okumaya yönlendirirken; farklı ideolojik bağlamlar ve arzuların biçimlendirdiği mekân kurgularını devreye sokan bu temsillerin egemen düzenle olan ilişkisinde sosyal yaşamı düzenleyici etkilerinin de izleri sürülebilmektedir. İnsan hakları ihlallerine ilişkin din, siyaset ve cinsiyetin baskın olduğu söylemler kentsel hizmetlere erişim ve kentsel yaşama erişimin önündeki engelleri temsil eder. Bu anlamda haberlerde ağırlıklı olarak kadın ve çocuklara yönelik öne çıkan insan hakları ihlalleri *cinsel kölelik*, *kutsal yaşam*⁹⁰, *şiddet/sömürü*, *evcilleştirme*⁹¹, *arzu/pazarlama nesnesi*, *çocuk işçiliğinin* normalleştiğine ilişkin düşünceler öne çıkmaktadır. Bu kavramlar cinsiyetlendirilmiş mekândaki *ataerkil ideoloji* ve *ataerkil kültürel kodlara* işaret etmektedir. Hak ihlallerine eklenen toplumsal cinsiyetin inşasında; *erk’ek egemen adaletin* baskın olduğu söylemler *sosyal dışlanmışlık*, *kadına atfedilen roller*, *sessizleştirme* bağlamında öne çıkmaktadır. Bu çerçevenin sunduğu Gündelik Hayatın Alt Yapıları ve Mobiliteleri bağlamı ise kent mekânında hassas grupların *sabitlik/hareketliliklerini* düzenlerken *kadınlara engel oluşturan mesafeleri* de tanımlamaktadır.

⁹⁰ Kadınlara yönelik üretilen söylemlerde öne çıkan bu kavram, Agamben’in “kurban edilemeyen fakat öldürülebilen bir yaşam”ına (Agamben, 2013, s. 158) referansla tercih edilmiştir.

⁹¹ Evcilleştirme, haberlerde kız çocuklarının maruz kaldığı şiddet/istismar ve okuldan alınarak erken yaşta evlendirilme süreçlerini tariflediği için seçilmiştir.

Suriyeli kent mültecilerinin mekânı kullanma ve mekânda var olmalarına ilişkin temsiller, “arzulanan kent”leri ve bu süreçlerde işleyen “dışlama mekanizmaları”na dair temayı belirginleştirmektedir. Haberlerde yerel yönetimlerin ve halkın kentsel dönüşümü arzuladığını temsil eden süreçler sunulmakta ve bir ihtiyaç olarak kodlandığı görülmektedir. Bu ihtiyacın ötesinde, haberlerde mültecilerin düzeni bozduğuna yönelik anlayışla birleşerek bir gereklilik fikrine yöneltmektedir. Dolayısıyla arzulanan mevcut kentsel düzen ve kentsel dönüşüm süreçlerinde yerinden edilme pratikleri mülteciler ve yerel halk özelinde farklı düzeylerde işlemekte; kentler dogmatik düşünce imgesine eklemlenerek baskılama ve dışlayıcı pratikleri açığa çıkarmaktadır. Kentlerde yerinden edilme dinamikleri; haberlerde yer verilen yerel halkın yaşadığı yerlerdeki dönüşüm süreçleri *soylulaştırma* kavramıyla ilişkilendirilebilmektedir. Haberlerde kentte belirli bölgelerde toplu olarak yaşayan mültecilere yönelik kullanılan *gettolaşma* kavramı; mültecilerin kendi kurallarını/kültürlerini işletebilecek “tek tip insan”ın yaşadığı, kentlerin geleceğini tehdit eden yerler olarak sunulmaktadır. Çalışmada incelenirken bu mekânlar kentte mültecilerin kapatılma mekânları olarak ele alınmıştır. Haberlerde, gettolaşmanın yanı sıra *lüks konut/gecekondu tezathığı* vurgulanarak kentsel dönüşümün gerekliliğinin vurgulandığı görülür. Haberlerde kentsel dönüşüm; temiz, konforlu, güvenli, belli bir düzen, işlevleri daha net tanımlanmış mekânları sağlayacak şekilde temsil edilir. Bu mekân kurgusunda, Suriyeli kent mültecilerinin sokaklarda yaşamalarının kamusal-özel mekân ayrımını aradan kaldırdığından söz edilebilmektedir. Rasyonelleşmiş barınma kültürünün oluşumunun hedeflendiği modern kentlerde; kamusal ve özel alan arasındaki sınırlar yeniden çizilmekte ve bu alanlarda yaşayacak toplum kurgusu öne çıkmaktadır. Kentte yeniden yurtlandırma dinamikleri ise yerel yönetimlerin söylemlerinde geçen *lüks/toplu konut, kimlikli dönüşüm, marka şehir, rantsal dönüşüm, kentlerde rekabet* ile ele alınmaktadır. İncelenen haberlerden hareketle, bu mekânsal düzenlemeler *standardizasyonu* ve *homojenleştirmeyi* temsil eder. Haberlerde yerleşik nüfusun ve Suriyeli mültecilerin söylemleriyle öne çıkan, maruz bırakılan mekânsal baskı ve dışlama süreçleri; *yabancılaşma, denetimsizlik, mahalleden tahliye, mekânsal dışlama/baskı, kent yoksulluğu, nöbetleşe dışlama*⁹² konularını gündeme getirdiği söylenebilmektedir.

⁹² Nöbetleşe dışlanma kavramı, Tümtaş’ın (2020), Oğuz Işık ve Melih Pınarcıoğlu’nun kavramsallaştırdığı “nöbetleşe yoksulluk” kavramını göç ve sosyal dışlanma üzerinden yeniden ele almıştır. Nöbetleşe yoksulluk kavramında kente daha önce yerleşenlerin kendi yaşam stratejilerini

Kentlerde açığa çıkan eşitsiz muamele ve mekânın güvenliğe göre yeniden şekillenmesi, yerel halk ve Suriyeli mültecilerin karşılaşmalarında krizlere yol açtığına ilişkin söylemler haberlerde vurgulanmaktadır. “Kentte sosyal problemler” temasını da tetikleyen bu söylemler ve temsiller bağlamında Suriyeli kent mültecileri; *ucuz işgücü, kaçak olma durumu, ekonomik tehdit, kentsel suç, ahlaki kirlilik, sınıfsal ayrım, dilencilik, kültürel farklar, entegrasyon-uyum sorunları, emek sömürüsünün normalleşmesi ve ülke güvenliği* sorunları bağlamında anlatıldığı görülür.

Son olarak mültecilerle anlamlı karşılaşma alanları ve ortak kültürün inşasında belirleyici etmenler ise “Kentte bir arada yaşam” kurgusu ile ortaya çıkmaktadır. Kentsel söylemlerde bu konu, mültecilerin kentlerde gettolar oluşturması, tektip insan ve kentlerde orta/uzun vadede sorun olarak aktarılmaktadır. Bu konuya dair incelenen haberler, Suriyeli kent mültecilerinin kentin çöküntü bölgelerinde ya da gettolarda yaşamak yerine kültürleriyle mekânda kendilerini nasıl var ettiklerine yöneliktir. Burada kültürel ortaklıklar, sanat gibi araçlar iki toplumu birbirine yakınlaştıran unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu araçların, iki kültürde karşılıklı iletişim ve güvenin göstergeleri haline geldiği ve gündelik yaşamdaki eylemlerde iki topluluğu birbirine bağladığı anlatılmaktadır. Bu temada incelenen haberler; *kolektif girişim, işbirliği, kültürel zenginlik, karar alma mekanizması, aidiyet, dostluk*⁹³, *yerlilik* konularına değinmektedir. Müşterek ilişkilerin geliştiği ve temsiliyetlerinin artmasını sağlayan bu kentsel deneyimin kolektif belleğin inşasında da önemli olduğundan söz edilebilir. Özetle, haberlerde vurgulanmayan fakat Suriyeli kent mültecilerinin mekânla ve yerel halkla etkileşiminde yerleşik düşüncenin dışında farklı bir bakış açısının yansıtıldığından söz edilebilmektedir.

oluşturması ve kente daha sonra gelenlere yoksulluğun devredilerek zenginleştikleri bir süreç aktarılmaktadır. Nöbetleşe dışlamada ise geçmişte dışlanan kesimin kentteki varlığını sürdürebilmek için kente yeni gelenleri dışladığı ve toplumsal yapıda kabul görülebilirliğini artırabildiği bir sisteme işaret edilmektedir. Bu sistemde gecekondulaşma sürecinin yerini kentsel dönüşüme bırakmasından dolayı kentsel rantın sermayenin elinde olduğu ve göçmenlerin konut piyasasına yönelik strateji geliştirmesinin mümkün olmadığı aktarılmaktadır (s. 57-65). Bu süreçte gecekondulu alanlarındaki konutların yeni göçmen gruplara kiraya verildiğinden bahsedilmekte ve haberlerde bu örüntüyle karşılaşmış olmasından dolayı bu kavrama başvurulmuştur.

⁹³ Bu kavramı Foucault’nun (2015) ifade ettiği gibi “yeni yaşam biçimleri”ni oluşturan unsur ve “yaratıcı bir güç” (s. 279) olarak kullanıyorum. Foucault dostluğun ekonomik ve toplumsal içerimlerine işaret etmektedir (s. 287). Bknz. Michel Foucault, (2015). İktidarın Gözü Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

Hürriyet Gazetesi'ndeki haberlerde Suriyeli kent mültecilerinin yıllara göre temsiliyeti azaldığı görülmektedir. Haberlerdeki temsiliyetin azalması, mültecilerin içinde bulunduğu koşullardan toplumun haberdar olmamasını ve mültecilerin kendilerini ifade edebilecekleri alanları azaltmaktadır. Suriyeli kent mültecileri ile ilgili ikinci dönemde (2011-2015) başlayan, üçüncü (2015-2016) ve dördüncü dönemlerde (2016-...) ayrıştırıcı bir dilin hâkim olduğu haberler; Suriyeli kent mültecilerinin ve yaşadıkları yerlerin haberlerdeki klişeleştirmelerinin kentlerdeki uyumu/entegrasyonu olumsuz etkileme riski taşımakta, kentlerde güvenlik sorunu bağlamında sunulmakta, kentlerdeki tehdit algısını artırabilecek ve toplumdaki algının yönetilebileceği bir zemin oluşturabilecek niteliktedir.

Çalışma kapsamında incelenen haberler doğrultusunda Suriyeli kent mültecilerinin yaşadığı yerlere dair haber söylemlerinin yer almasının ardından bu alanlara yönelik mekânsal müdahalenin haberlerinin gelmesi (polis, jandarma vb. müdahaleleri) haber söylemlerinin mekânsal müdahalelere zemin hazırladığını düşündürmektedir. Ayrıca son dönemin başlarında öne çıkan ve giderek artan (2016-2020) popülist söylemlerle aktarılan -geri dönüş söylemleriyle birlikte- mülteciler için nihai bir sonuca işaret edilir. Dolayısıyla kentlerde kalıcılık-geçicilik arasındaki ayrımı belirginleştiren bu söylemler hangi mekânlarda ve nasıl var olacaklarına dair (uydu kent, güvenli bölge veya Suriye) imajların yaratılmasında belirleyici olmaktadır.

“Biz neye kentsel problem deriz?” sorusuyla yola çıkan bu çalışmada; Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel ve zorunlu göç fenomeninin 3.5 milyon Suriyeli kent mültecinin kentlerde yaşama, barınma ve var olma sorunlarının kendisi kentsel bir probleme işaret etmektedir. Ayrıca bu kentsel problemin haber söylemleri aracılığıyla temsili, kentsel problemlere dair imge repertuvarlarının oluşturulması yeni bir olgu olarak karşımıza çıkar. İncelenen haberlerde mülteciler ve mültecilerin yaşadığı yerlere yüklenen anlamlar; gündelik hayat pratiklerine dâhil edilme şekillerine bağlı olarak her gün yeniden kurulmakta, söylemsel olarak inşa edilmektedir. Kentlerin bir gerçeği haline dönüşen, gündelik hayatın bir parçası haline gelen ve kentlerde var olmaya çalışan Suriyeli kent mültecilerinin; kentte varoluşlarında kent ve toplumla kurduğu ilişkiler ve bu ilişkilerin söylemleri üzerinden medyadaki temsilleri bu süreçte mekânın dönüşümünü de anlamayı sağlamaktadır. Haberlerde öne çıkan hijyen, konfor, huzur, güvenlik söylemlerinin

şehir planlamayla ilişkisinde aslolan konu; kentin bir dolaşım sorunu olarak öne çıkması ve “sağlıklı beden” imgesiyle ilişkisidir. Suriyeli kent mültecileri ve yaşadıkları yerlerin klişeleştirilerek yeniden üretiminde, Hürriyet Gazetesi’nin haber dilinde ve haberlerin sunumunda, kendine özgü bilgi ve iktidar ilişkileri üreten tıp söyleminin kentsel söylemlerdeki baskınlığı öne çıkmaktadır. Sağlıklı beden imgesinin –çalışmada ele alınan- bileşenleri olan hijyen, konfor, huzur, güvenlik söylemleri haberlerde en çok yoğunlaşılan konular olurken, kentte bir arada yaşam konusu son on yılda en az üzerinde durulan konudur.

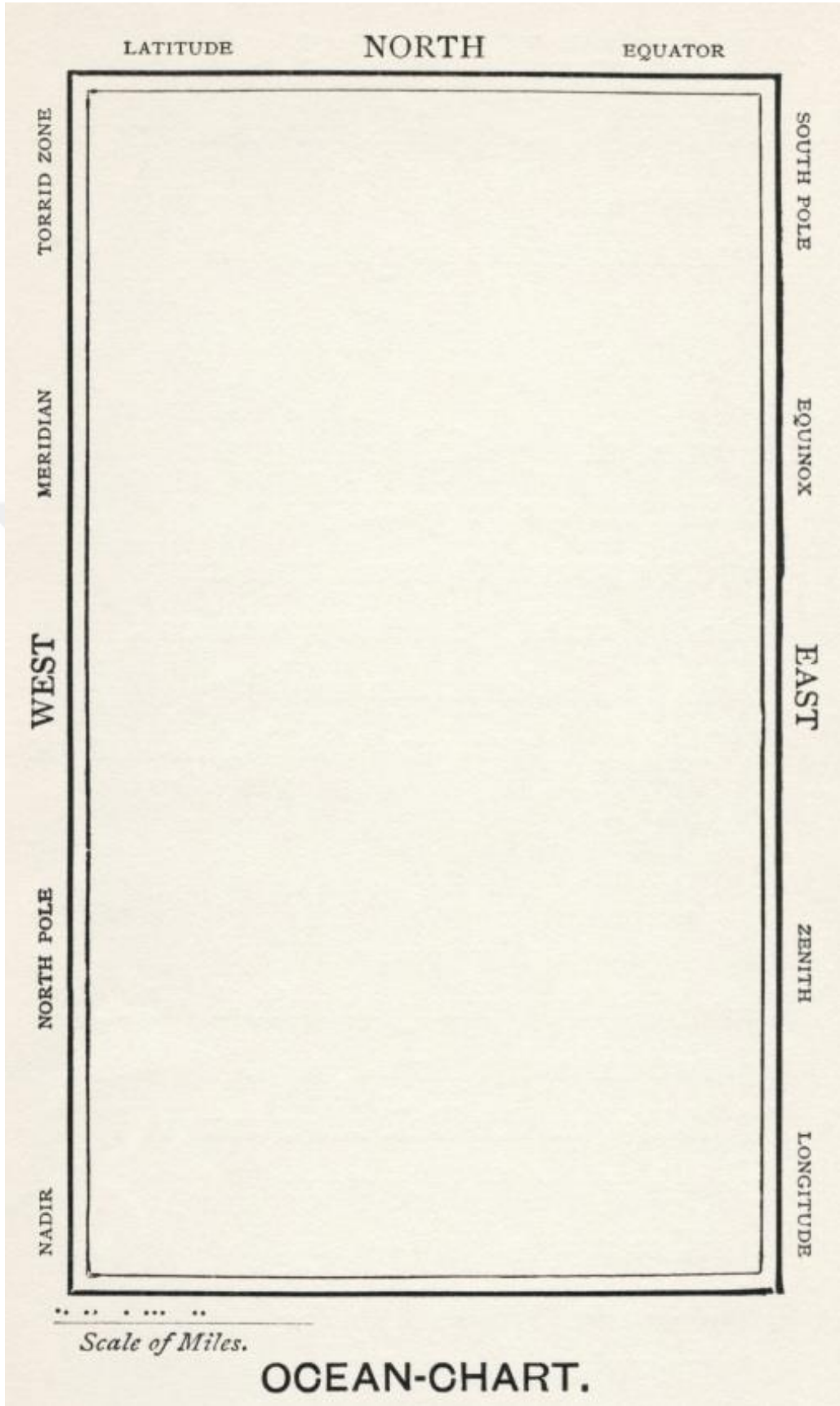
Araştırma sonucunda öne çıkan bir diğer nokta, duyumsanabilir olan temsillerin toplumsal ilişkilere ve mekâna dair bilgi sağlayabilmesidir yani mekâna dair bilgi araçlarının gözden geçirilmesinin gerekliliğidir. Bu araştırmanın konusu ve sorgulama alanında yer almayan fakat tezin yolculuğuna ışık tutan konu, haberlerde en az üzerinde durulan kentte bir arada yaşam ve bu konuya dair söylemlerin nasıl geliştirileceğidir. Bu bağlamda May’in (2017) bahsettiği gibi çeşitlilikten doğan, “bütünüyle hareket ve değişimden” oluşan ve “(...) kendi bileşimlerini değiştirerek başka elementlerle temasa geçtikleri kimyasal bir süreç (...)” olarak ele alınan kentler; bilinen ihtiyaçlar açısından değil bilinmeyen bağlantıları olan çeşitlilikler açısından düşünülmesi gerekmektedir (s. 212-215). Yaşam, “fark” ve kentler ile ilgili olarak, düşünülenden daha fazlasının var olduğunun anlaşılması ve mevcutta sunulanın sadece bir başlangıç olduğunu keşfetmenin yaşamımıza büyük bir görev yüklediğinden söz edilmektedir (May, 2017, s. 223).

Şehir planlamanın tartışma alanına girmesi gerektiği düşünülen ve kentte bir arada yaşamın nasıl kurgulanacağı ya da organize edileceğine yönelik alternatif söylemlerde Kılıç’ın perspektifinin planlama süreçlerinde dışarıda bırakılanlara yönelik yeni bir bakış açısı sunduğu düşünülmektedir. Kılıç’ın (2020) vurguladığı bilimsel yönteme dair düşünce; bilim insanının, “öne sürdüğü hipotezleri sınamak, en güvenilir veriyi elde edebilmek için kullandığı meslek becerisi” değil; “insan zihninin kendisini yaşam içinde anlamlandırma ve bu enformasyon ağı içerisinde varoluş biçimini seçebilme becerisi”nin (s. 63) öne çıkarılmasıdır. Dolayısıyla Kılıç’ın önerdiği “yaşamdaşlık” kavramının planlama söylemine eklenmesi bağlamında vurgulanan konu; bilimin varoluş algımızı değiştirmesiyle var olan parçalardan yeni bir bütün oluşturmaya dair yeni bir kavrayış, kodlama ve perspektif

getirmesidir. Bağlantısallıkla ilişkili olarak Kılıç'ın Spinoza'dan alıntıladığı; “Bir pharmakon, ilaç, biri için şifa iken diğeri için zehir olabilir. İyi ve kötü, yararlı ve yararsız, şeylerde ya da insanlarda değil, bağlantılardadır” (Kılıç, 2020, s. 77-78) görüşü planlamada sağlıklı/güvenli kent söyleminden ve “sağlıklı beden” anlayışına göre düzenlenen kentlerden yeni bir kavrayışa yönlendirmektedir. Yaşama yeni bir bakış; toplumu, kentleri ve dünyayı bu yaşam ağında yeniden anlamlandırmayı da beraberinde getireceği düşünülmektedir. Bu yeni bilim alanının planlama tekniklerine katkısı henüz kısıtlı görünse de (üzerinde çalışılmaya devam edildiği için) planlamanın söylemsel alanına katkısı önemli görünmektedir.

Sonuç yerine; Lewis Carroll'un kitabından alıntıladığı boş bir “sayfa”yla başlayarak sözcük ve işaretlerle mekânın izini süren Perec'in (2017) de dediği gibi, “(...) mekânlar çoğaldı, parçalara ayrıldı ve farklılaştı. Bugün her boyuttan, her çeşitten, her türlü kullanıma uygun ve her türlü işleve sahip mekânlara rastlamak mümkün. Yaşamak, bir mekândan başka bir mekâna geçmek demektir, tabii başkalarına çarpmamaya gayret ederek.” Bu yüzden Perec'in tersi bir yoldan gidilerek bağlantısallık ve yaşamdaşlık kültürüne dair yeni kavramlar, müdahale biçimleri ve söylemsel alan için bir “sayfa”⁹⁴ bırakılmıştır (Şekil 4.1).

⁹⁴ Bu “sayfa”ya iki nedenden dolayı yer verilmiştir. İlki araştırmacının yeni bir arayışa yönelmesinden dolayıdır. Bu araştırma ile yeni bir yol arayışının izinin sürülmeye başladığı dönem; Alice'in yer altında (“Araştırmacının Yol Arayışı Bölümü”nde -sayfa yüzeyindeki dipnot çizgisi yeryüzüne dair referans çizgisi olmakla birlikte- 34. dipnotta açıklaması yapılan) başladığı, sayfanın -referans çizgisinin üzerindeki- yüzeyine çıktığı yerde (aynı bölümde 31. sayfada yer alan açıklama) aynadan geçtiği bu yolculukta -incelenen haberler ile- anlamın üretildiği yüzey boyunca ilerlemiştir. Bu bölümde ise yeni bir alana geçilmektedir. Bu yüzden bu “sayfa”, dolaylı olarak üç kitaba referans verilen hikâyenin son halkasını oluşturmaktadır. İkinci neden ise Perec'in mekânla kurduğu ilişkidir. Dolayısıyla “sayfa”, “Araştırmacının Yol Arayışı Bölümü”nde aktarılan, birbirine paralel ilerleyen iki hikâyenin (Alice ve Marco Polo) birleştiği yer ve mekâna dair yeni bir alanı/söylemi temsil eden zemindir.

Şekil 4.1. Okyanus haritası (Carroll, 2004, s.11)

KAYNAKLAR

- Adanalı, A. 2019. Editöryel. Mekânda Adalet ve Mültecilik içinde. (s. 4). Beyond. İstanbul No. 7. Mekânda Adalet Derneği.
- Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Kanun No: 6306, 31.05.2012 tarih ve 28309 sayılı Resmi Gazete.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2015. Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge. Erişim Tarihi:24.01.2021.
<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/gecici-barinma-merkezlerinin-kurulmasi-yonetimi-ve-isletilmesi-hakkinda-yonerge.pdf>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 2017. Geçici Barınma Merkezleri Raporları. Erişim Tarihi: 20.12.2020.
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2374/files/02_10_2017_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf
- Agamben, G. 2013. Kutsal insan: Egemen iktidar ve çıplak hayat. Çev. Türkmen, İ. Ayrıntı Yayınları. 240s. İstanbul.
- Albertsen, N. ve Diken, B. 2014. Organlı/Organsız Toplum. Göçebe Düşünmek, (1. Baskı) içinde (s.174-175). Metis Yayınları.s. İstanbul.
- Alpman, P. 2019. Mülteciliğin Dört Mevsimi: "Gel Dediler Geldim, Git Dediler Kaldım", Birikim: Aylık Sosyalist Kültür Dergisi. Sayı:361, s. 6-14.
- Anderson, B. 1995. Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. Çev. Savaşır, İ. Metis Yayıncılık. 227s. İstanbul.
- Armağan, İ, 1983. Bilimsel Yöntem Yöntembilim I , Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Avcı, H.O. 2016. Duyumsamayı Ortaya Çıkararak Bir Karşılaşma Olarak Mimari Temsil. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Aytaç, A.M. 2014. Aksiyomatikleştirmeyi Düşünmek: Bilim ve Siyasetin Yöntemsel Birliği. Ahmet Murat Aytaç ve Mustafa Demirtaş (Ed.), Göçebe Düşünmek içinde (s.196-228). Metis Yayıncılık. 389s. İstanbul.
- Bailey, S. 2004. Is Legal Status Enough? Legal Status and Livelihood Obstacles for Urban Refugees. The Fletcher School, MALD Thesis.
- Bakbak, D. 2018. Suriyeli Sığınmacıların Konteyner Kamplarına İlişkin Bir Araştırma. Akademik Bakış 11(23). Erişim Tarihi: 20.12.2020.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/610381>

- Baker, U. 2020. Siyasal Dilde Huzur Söylemi. Çev. Kara, O.E. İletişim Yayıncılık. 267s. İstanbul.
- Balanuye, Ç. 2020. Naturans: Yeni Bir Ontolojiye Doğru. Ayrıntı Yayınları. 175s. İstanbul.
- Barnes, K., Waïtt, G., Gill, N. ve Gibson, C. 2006. Community and Nostalgia in Urban Revitalisation: a critique of urban village and creative class strategies as remedies for social ‘problems’, Australian Geographer, 37:3, 335-354. Erişim Tarihi: 24.05.2020. DOI: 10.1080/00049180600954773 <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00049180600954773>
- Barthes, R. 1993. Göstergebilimsel Serüven. Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat. Yapı Kredi Yayınları. 192s. İstanbul.
- Barthes, R. 1996. S/Z. Çev. Sündüz Öztürk Kasar. Yapı Kredi Yayınları. 242s. İstanbul.
- Baysal, C. U. 2014. “Kentsel Dönüşüm ‘Konut Hakkı’ Kriterlerini İhlal Ediyor”, Röportaj: Mesut Tufan. Erişim Tarihi: 20.12.2020. http://www.yapi.com.tr/haberler/kentsel-donusum-konut-hakkikriterlerini-ihlal-ediyor_116899.html?showAll=1
- Bektaş, Y. 2014. Bir Kentleşme Stratejisi Olarak Yasanın Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Etkisi: Ankara Örneği, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Planlama 2014, 24(3). S. 157-172. Erişim Tarihi: 29.07.2021. https://jag.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-83803-RESEARCH_ARTICLE-BEKTAS.pdf
- BİAMER. 2014. Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı, Mersin Üniversitesi, Mersin. Erişim Tarihi: 21.07.2021. <http://www.madde14.org/images/b/b0/MersinUnivSuriyeCalistay.pdf>
- Biehl, K. 2015. Governing through Uncertainty: Experiences of being a refugee in Turkey as a transit country for asylum, Social Analysis, 59(1), 57–75. Erişim Tarihi: 24.05.2020. https://www.academia.edu/8612035/2015_Governing_through_Uncertainty_Experiences_of_being_a_refugee_in_Turkey_as_a_transit_country_for_asylum_In_Social_Analysis_59_1
- Borges, J.L. 2014. Atlas. Çev. Celal Üster. İletişim Yayınları. 147s. İstanbul.
- Braun, V. ve Clarke, V. 2019. Psikolojide tematik analizin kullanımı. Çev. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli. Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education, 7(2), 873-898. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m <https://dergipark.org.tr/pub/enad/issue/45025/561459#article>
- Calvino, I. Görünmez Kentler. 2012. Çev. Saatçioğlu, I. Yapı Kredi Yayınları. 204s. İstanbul.

- Castles, S. ve Miller, M.J. 2008. Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut. Bilgi Üniversitesi Yayınları. 482s. İstanbul.
- Capra, F., & Luisi, P. L. 2014. The systems view of life: A unifying vision. Cambridge University Press.
- Carroll, L. 2004. The Hunting of the Snark. Sovereign Sanctuary Press. 49s. London.
- Cole F.L. 1988. Content Analysis: Process and Application. Clinical Nurse Specialist 2(1), 53–57.
- Collins, B. 2020. Putting Culture on the Map: Media Discourse and the Urban Growth Machine in Koreatown, Los Angeles. Urban Affairs Review, 56(1), 254–288. Erişim Tarihi: 24.05.2020. <https://doi.org/10.1177/1078087418762505> <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1078087418762505?af=R&ai=1gvoi&mi=3ricys>
- Creswell, J.W. 2014. Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni, Trans. Edt: M. Bütün S. B. Demir (3. Baskıdan Çeviri.) Siyasal Kitabevi. 343s. Ankara.
- Deleuze, G ve Guattari, F. 1990. Kapitalizm ve Şizofreni 1- Göçebibilimi İncelemesi: Savaş Makinesi. Bağlam Yayınları. 162s. İstanbul.
- Deleuze, G. 2015. Anlamın Mantığı, Çev. Hakan Yücefer. Norgunk Yayıncılık. 371s. İstanbul.
- Devran, Y ve Özcan, Ö . 2016. Söylemlerin Dilinden Suriye Sorunu . Marmara İletişim Dergisi , (25) , 35-52 . Erişim Tarihi: 12.07.2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/23759/253236>
- Doğanay, Ü ve Çoban Keneş, H . (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası . Mülkiye Dergisi , 40 (1) , 143-184 . Erişim Tarihi: 12.07.2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37412/432816>
- Eker, G. 2018. Geçicilik ve süreksizlik penceresinden kent, kentleşme ve mülteciler: İstanbul'da kent-kamp-kent. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Eraydın, G. 2017. Migration, settlement and daily life patterns of Syrian urban refugees through time geography: A case of Onder Neighborhood, Ankara. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Erdoğan, M. M. ve Ünver, C. 2015. Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

- Erdoğan, M. M., Kavukçuer Y. ve Çetinkaya, T. 2017. Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı. Özgürlük araştırmaları Derneği Yayınları. Ankara.
- Erdoğan, M. M., Şener, B., Sipahioğlu, E., Kavukçuer, Y. ve Yılmaz Başçeri, E. 2017. Kopuş'tan uyum'a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Erdoğan, M. 2019. Suriyeliler Barometresi 2019, Suriyelilerle Uyum İçerisinde Yaşamının Çerçevesi. Erişim Tarihi:22.06.2021. <https://igamder.org/uploads/belgeler/SB2019-Turkce.pdf>.
- Erkan, G. H. ve Avar A. A. 2017. Kamu Hukuku ile Özel Hukuku Çatıştıran Protokole-Bağlı Planlama: ‘İzmir Basmane Dünya Ticaret Merkezi’ Vakası. Planlama, 27, no.2, 155-168. Erişim Tarihi: 23.07.2021 https://jag.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-80774-RESEARCH_ARTICLE-ERKAN.pdf
- Ertem, H. 2019. Analyzing interrelations between aspects of spatial triad in the case of Syrian refugee craftsmen in Ulubey neighborhood, Ankara. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Foucault, M. 2013. Güvenlik, Toprak, Nüfus Collège De France dersleri (1977-1978). Çev. Taylan, F. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 358s. İstanbul.
- Foucault, M. 2015. İktidarın Gözü Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yayınları. 302s. İstanbul
- Foucault, M. 2016. Entelektüelin Siyasi İşlevi: Seçme Yazılar 1, 4. baskı, Ayrıntı Yayınları. 335s. İstanbul.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. 2014. T. C. Resmi Gazete, 29153, 22 Ekim 2014
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020a. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. Erişim Tarihi:06.12.2020. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020b. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler. Erişim tarihi: 06.12.2020 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020c. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı. Erişim tarihi: 06.12.2020 <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020d. Geri Gönderme Merkezleri. Erişim tarihi: 06.12.2020 <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33>

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020e. Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu. Erişim Tarihi:06.12.2020.
<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2020f. Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı. Erişim tarihi: 06.12.2020
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göközkut, B. ve Somuncu, M. 2019. Ankara’da Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm Projesi ölçeğinde dönüşen mekânlar, değişen gündelik hayat pratikleri. Ankara Araştırmaları Dergisi, 7(1), 105-124. Erişim Tarihi: 23.07.2021.
<http://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdire=jas&plng=tur&un=JAS-48030>
- Göregenli, M. 2021. Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 249s. İstanbul.
- Grabska, K. 2006. Marginalization in Urban Spaces of the Global South: Urban Refugees in Cairo. Journal of Refugee Studies, 19(3), 287-307.
- Hall, S. (Ed.), 2017. Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları. Çev. Dünder, İ. Pinhan Yayınları, 506s. İstanbul.
- Heyman, M., ve Stiegler, J.M. 2015. A Discourse Analysis of Gender in Mobility Related Urban Planning. Erişim Tarihi: 24.05.2020.
<https://www.semanticscholar.org/paper/A-Discourse-Analysis-of-Gender-in-Mobility-Related-Heyman-Stiegler/987378cfe9800ba419c3bab4f5c22ce0d61047a5#paper-header>
- Hsieh H.-F. ve Shannon S. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. Qualitative Health Research 15, 1277– 1288.
- İkizoğlu Erensü, A. 2014. Sığınmacıların Kentsel Denetimi Ya Da Bir Kapatılma Mekânı Olarak Uydukentler. Teorik Bakış Toplum Bilim Dergisi. 4. 205-222
- İltica ve Göç Mevzuatı. 2005. Başkent Matbaası. Ankara.
- İnan, Z ve Korgavuş, B . 2017. Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım . Contemporary Research in Economics and Social Sciences , 1 (2) , 103-122. Erişim Tarihi:24.01.2021.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/conress/issue/35835/401604>
- Jacobsen, K. 2004. Just Enough For The City: Urban Refugees Make Their Own Way. World Refugee Survey, 2004, 57-67
- Jacobsen, K. 2006. Refugees and Asylum Seekers in Urban Areas A Livelihoods Perspective. Journal Of Refugee Studies, 19(3), 273-286.

- Kahraman, F. ve Nizam Kahya, Ö. 2016. Mültecilik Hallerini Mekân Üzerinden Okumak: Gaziantep Örneğinde Türkiyelilerin Gözünden Suriyeli Kent Mültecileri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 44 (9), 808-825, Erişim Tarihi:24.01.2021.
https://www.researchgate.net/publication/305331357_MULTECILIK_HALLERINI_MEKAN_UZERINDEN_OKUMAK_GAZIANTEP_ORNEGINDE_TURKIYELILERIN_GOZUNDEN_SURIYELI_KENT_MULTECILERI
- Kavas, A., Avşar, İ., Kadkoy, O. ve Bilgiç, E. Ç. 2019. İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları. Ankara: TEPAV Yayınları. Erişim Tarihi: 23.07.2021.
https://www.tepav.org.tr/upload/files/1561967648-6.Istanbul_da_Suriyeliler_ve_Savas_Sonrasi_Suriye_Gettoları.pdf
- Kerkin, K. 2004. Discourse, representation and urban planning: How a critical approach to discourse helps reveal the spatial re-ordering of street sex work1, Australian Geographer, 35:2, 185-192. Erişim Tarihi: 24.05.2020. DOI: 10.1080/0004918042000249494
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0004918042000249494>
- Kılıç, T. 2020. Yeni Bilim: Bağlantısallık - Yeni Kültür: Yaşamdaşlık. Ayrıntı Yayınları. 191s. İstanbul.
- Kibreab, G. 1996. Eritrean and Ethiopian Urban Refugees in Khartoum: What the Eye Refuses To See. African Studies Review, 39(03), 131-178.
- Kibreab, G. 2007. Why Governments Prefer Spatially Segregated Settlement Sites For Urban Refugees? Refuge; Canada's Journal On Refugees, 24(1).
- KONDA.2016.“Suriyeli Sığınmacılara Bakış”, KONDA,
<https://konda.com.tr/tr/rapor/suriyeli-siginmacilara-bakis/>
- Köseoğlu, F.G. ve Özdemir Sönmez N. 2018. Rant Balonu ve Soylulaştırmayı Mümkün Kılan Bir Araç Olarak Afet Yasası. Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyumu (Göç-Mekân-Siyaset), 7-8-9 Kasım 2018, İzmir, s. 164-175.
- Kırık, A. M., Öztürk, F., Saltık, R. ve Orujova, A. 2018. Bir tutum ve davranış biçimi olarak ırkçılığın pekiştirilmesinde reklamcılığın rolü. Asya studies. 4. 15-22. Erişim Tarihi: 08.07.2021.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/asya/issue/38110/431898>
- Kiraz, S. 2020. Türkiye'nin Doğrudan Müdahale Öncesi Dönemde Suriye İç Savaşı'na Yönelik Dış Politikasının Analizi. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, 7 (2) , 99-140. Erişim Tarihi: 12.05.2021.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/issue/57909/707351#article_cite
- Krippendorff K. 1980. Content Analysis: An Introduction to its Methodology. Sage Publications, Newbury Park.
- Lefebvre, H. 2007. Modern Dünyada Gündelik Hayat. Metis Yayınları. 220s. İstanbul.

- Landau, L. B. 2004. FMO Research Guide, Urban Refugees. Forced Migration Online.
- Lynch, K., 2011. Kent İmgesi. Çev. Başaran, İ. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 215s. İstanbul.
- Marfleet, P. 2007. Forgotten, Hidden, Predicaments Of The Urban Refugee. Refuge Canada's Journal On Refugees, 24(1).
- Marshall, G. 2005. Sosyoloji Sözlüğü. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları. 917s. Ankara.
- May, T. 2017. Deleuze: Bir Birey Nasıl Yaşayabilir. Çev. S. Çalıcı. Kolektif Kitap. 246s. İstanbul.
- Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, (MPYY). 2014. Resmi Gazete (29030 Md5.9) Erişim Tarihi 29.07.2021
- Ovacık Çoruh, D . 2019. Bir Manipülasyon ve Motivasyon Alanı Olarak Kentsel Ortam [Milieu] . İdealkent , 10 (28) , 1097-1129 . Erişim Tarihi: 15.02.2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/50038/574540>
- Oytun, O. 2014. “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler”, ORSAM Yayını, Rapor No:189, Ankara: Nisan 2014. Erişim Tarihi: 08.07.2021 https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/201452_189tur.pdf
- Oytun, O. ve Şenyücel Gündoğar, S. 2015. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu, ORSAM- TESEV Rapor No: 195, Ankara. Erişim Tarihi: 08.07.2021 https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf
- Özbakır B. A. (Yürütücü) , Kurtarıcı E. , Biricik G. ve Kırdar M. G. Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Deneyi. (TÜBİTAK 1003-SBB-KENT-2017-1 Proje No. 117K826).
- Özlem. D, 2008. Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi. Doğu Batı Yayınları, 269s. İstanbul.
- Özsavaş Atay, S. 2016. Klasik Jeopolitik Yaklaşımlar ve Eleştirel Jeopolitik Söylem . Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 8 (2) , 144-155 . Erişim Tarihi: 14.02.2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aksarayiibd/issue/34732/386918>
- Parisi, P. ve Holcornb, B. 1994. Symbolizing Place: Journalistic Narratives Of The City, Urban Geography, 15:4, 376-394, DOI: 10.2747/0272-3638.15.4.376 Erişim Tarihi: 24.05.2020. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/0272-3638.15.4.376>

- Parlak, H. 2019. Görünmez Kentler ve Muhayyel Gerçeklikler Atlası. Erişim Tarihi: 29.07.2021.
<https://oggito.com/icerikler/gorunmez-kentler-ve-muhayyel-gerceklikler-atlasi/63884>
- Pavanello, S., Elhawary, S., ve Pantuliano, S. 2010. Hidden And Exposed, Urban Refugees İn Nairobi, Kenya. Overseas Development Institute.
- Perec, G. 2017. Mekân Feşmekân. Çev. Ayberk Erkay, Everest Yayınları. 248s. İstanbul.
- Pløger, J. 2001. Millennium Urbanism - Discursive Planning. European Urban and Regional Studies, 8(1), 63–72. Erişim Tarihi: 15.02.2021.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/096977640100800106#article>
- Saldana, J. 2019. Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı. Çev. Tüfekçi, Şad ve Akcan. Pegem Yayın Akademi. Ankara.
- Savran, S. 2020. Ankara'da geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin farklılaşan gündelik yaşam pratikleri: Altındağ örneği. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Sennett, R. 2008. Ten ve taş - Batı uygarlığında beden ve şehir-, Çev. Birkan, T. Metis Yayınları. 387s. İstanbul.
- Sommers, M. 1999. Urbanization and its Discontents: Urban Refugees in Tanzania. Forced Migration Review, 4, 22-24.
- Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu. 2013. Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar İstanbul Örneği. Erişim Tarihi: 24.01.2021.
<http://www.madde14.org/images/4/4b/SuriyeistanbulplatformYoksay%C4%B1lanlar2013.pdf>
- Şentürk, C. 2020. Türkiye Şehirlerinde Suriyeli Göçmenler. Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı, ZfTI-PolicyPaper Nr. 8., Essen.
- Tan, P. ve Gönenç, Ö.F. 2017. Kamp: Sömürsüzleştirme Mimarlığı, Yapı Dergisi, 427, 52-55. Erişim Tarihi: 24.01.2021.
<http://acikerisim.artuklu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12514/2064#sthash.GFhU4GQm.dpbs>
- Taylan, F. 2013. Strateji, Norm, Yönetim: 1978 Dersi İçin Bir Güzergah (Önsöz). Güvenlik, Toprak, Nüfus İçinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. 2010. Mekânsal ve Toplumsal Olanın Bilgibilimi Yazıları. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 291s. İstanbul.

- Todoli, J. 2007. Disease Metaphors in Urban Planning. Critical Approaches to Discourse Analysis Across Disciplines., 1(2), 51–60. Erişim Tarihi: 24.05.2020. https://doi.org/info:doi/https://www.lancaster.ac.uk/fass/journals/cadaad/wp-content/uploads/2015/01/Volume-1_Todoli.pdf
- Topal, A . 2015. Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü . İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 2 (1) , 5-22 . Erişim Tarihi: 08.07.2021. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/imuhfd/issue/54306/736960>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2019. Yazılı Medya İstatistikleri, Erişim Tarihi: 21.07.2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Print--Media-Statistics-2019-33620>
- Tümtaş, M.S. 2020. Nöbetleşe Dışlanma-Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü. İletişim Yayınları. İstanbul. Kobo Edisyonu. ISBN: 9789750530999
- Uçak Erdoğan E. ve Tarlan K. V. 2016. Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Sivil Hayata İntibakına Yönelik Envanter Çalışması. Erişim Tarihi:22.06.2021. <https://www.hyd.org.tr/tr/yayinlar/219-suriyeli-multecilerin-turkiye-deki-sivil-hayata-intibakina-yonelik-envanter-calismasi>
- Uluslararası Af Örgütü. 2016. Güvenli Olmayan Sığınak: Türkiye’de Sığınmacılar ve Mülteciler Etkili Korumaya Erişemiyor
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). 2009. Göç Terimleri Sözlüğü, Bülent Çiçekli (Ed.). Yayın No: 18. Cenevre.
- UNHCR. 1997. UNHCR Comphrensive Policy on Urban Refugees, Geneva 25 Marc 1997, Erişim Tarihi: 24.01.2021. <http://www.refworld.org/pdfid/41626fb64.pdf>
- UNHCR. 2000. Handbook for emergencies. Erişim Tarihi: 24.01.2021. www.aidworkers.net/resources/unhcr-handbook.
- UNHCR. 2012. The Implemantetion on UNHCR’s Policy on Refugee Protection and Solutions of Urban Areas, Global Survey 2012, Haz. Mary Beth Morand, Shaula Bellour ve Janice Rabkin. Erişim Tarihi: 24.01.2021. <https://www.refworld.org/pdfid/51c7fa9e4.pdf>.
- UNHCR. 2017. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Turkey: Syrian Refugee Camps and Provincial Breakdown of Syrian Refugees Registered in South East Turkey. Erişim Tarihi: 24.01.2021. <https://www.refworld.org/docid/5a2fb28e4.html>
- UNHCR. 2020. Figures at a Glance. Erişim Tarihi: 24.01.2021. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>.

- UN Women. 2018. Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi. Yücel, A., Utaş, C., Luchsinger, G., Kavlak, İ. V., Kristjansdottir, I. B. ve Freizer, S. (Ed.). Alioğlu, A. S. (Çev.). Ankara. Erişim Tarihi: http://sgdd.org.tr/wpcontent/uploads/2018/08/The_Needs_Assessment_TR_WEB.pdf
- Uyar, T. 2016. Bütün Yazıları. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. 1960s.
- Uyar, T. 2020. Yürekta Bukağı. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. 96s.
- World Health Organization (WHO), 2011. Housing: Shared Interests in Health and Development. Erişim Tarihi: 20.12.2020. https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0017/121832/E90676.pdf
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. 2013. T. C. Resmi Gazete, 28615, 11 Nisan 2013.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. 2016. T. C. Resmi Gazete, 29656. 17 Mart 2016
- Yabancı Uyruklu Öğrenciler. 2017,19 Temmuz. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 25.06.2021. http://reyhanli.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/28132658_19072017-10969431_5ve9siniff_kayit.pdf
- Yanar, B. 2019. Yerel yönetimlerin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları: İstanbul örneğı. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Zhao, M., Xu, G., Li, X., ve Liu, H. 2013. Media Representation of Space Images of Shanghai Downtown Areas. Journal of Landscape Research. 5. 33-38. Erişim Tarihi: 24.05.2020. https://www.researchgate.net/publication/321028012_Media_Representation_of_Space_Images_of_Shanghai_Downtown_Areas
- URL-1 <https://www.moroccoworldnews.com/2011/06/2065/poor-countries-host-80-per-cent-of-worlds-refugees-un-report-shows> Erişim Tarihi: 21.07.2021.
- URL-2 <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 15.02.2021.

EKLER

EK A. Çalışmada İncelenen Haberler

EK A.1. Yıllar İtibariyle Taranan Haberler (Hürriyet Gazetesi; 2011-2020)

EK A.2. Sınıflandırmaya Tabi Tutulan Haberler (Hürriyet Gazetesi; 2011-2020)

EK B. Alternatif “İçindekiler” Diyagramı

EK C. Haberlerde yer alan yaşam alanlarının İstanbul kentindeki konumu

EK D. Haberlerde yer alan yaşam alanlarının İzmir kentindeki konumu

EK E. Haberlerde yer alan yaşam alanlarının Ankara kentindeki konumu

EK A. Çalışmada İncelenen Haberler

EK A.1. Yıllar İtibariyle Taranan Haberler (Hürriyet Gazetesi; 2011-2020)

Çalışmada Hürriyet Gazetesi seçildikten sonra 2011-2020 yılları arasında, “Suriyeli” anahtar kelimesiyle (23.023 haber) taranmıştır. Hürriyet Gazetesi’nde kentlerle ilişkili olarak incelenen ve excel tablosu yapılarak listelenen haberler yıllara göre şu şekildedir: 2011 (16 haber), 2012 (57 haber), 2013 (87 haber), 2014 (235 haber), 2015 (207 haber), 2016 (754 haber), 2017 (660 haber), 2018 (521 haber), 2019 (210 haber), 2020 (114 haber). Aşağıda örnek olarak gösterilen excel tabloları her yıl için oluşturulmuştur. Aşağıda bu tablolardan 2011 ve 2012 yıllarına ait genel haber taramalarının görselleri yer almaktadır.

Haberin Yayımlandığı Yıl	Haberin Yayımlandığı Ay	Haberin Tarihi	Haber Başlığı	Şehir
2011	Ocak	03.01.2011	AB Yunanistan'ın sınıra duvar örmesine mesafe	Türkiye Sınırı
		05.01.2011	Mültecilerin zor yaşamı	Isparta
		08.01.2011	BM tel örgüye karşı çıkıyor	Türkiye Sınırı
		10.01.2011	Yunanistan sınırına MOBESE	Edirne
	Mayıs	21.01.2011	Atina hükümeti tepkilere rağmen duvarda kararlı	Türkiye Sınırı
		01.05.2011	Göndermeyin bizi öldürürler	Hatay
	Haziran	11.06.2011	Hatay Valiliği'ne 750 bin TL	Hatay
		13.06.2011	Suriyeli mülteciler için iki çadır yeni çadır kent	Hatay
	Ağustos	21.08.2011	İstanbul'daki Mogadişu	İstanbul
		30.08.2011	Siğimacılarla Esnaf Birbirine Girdi	Hatay
	Ekim	17.10.2011	Mülteci Kampına karşı açlık grevi	Ankara
		17.10.2011	Siğimacı Kamplarda istemeyen başkandan	Ankara
		26.10.2011	10 kilo verdi grevi bitirdi	Ankara
		29.10.2011	Mülteci severiz ama Ayaş'ta değil	Ankara
	Kasım	30.11.2011	Kaçaklara 5 yıldızlı barınma merkezi	Edirne
	Aralık	05.12.2011	Suriyeli Siğimacılar Karayolunu Trafiğe Kapattı	Hatay

Yıl	Ay	Haberin Yapıldığı Tarih	Haber Başlığı	Şehir
	Ocak	03.01.2012	İstanbul: Avrupa'ya giden mültecilerin "manevra istasyonu"	İstanbul
	Şubat	20.02.2012	İşte Hatay'daki sır Kamp	Hatay
	Mart	14.03.2012	Ne altın ne borsa, işte Türkiye'nin en parlak	
		27.03.2012	Yayladağ'da CIA eğitiyor	Hatay
	Nisan	08.04.2012	Suriyeli mültecilerin müthiş iddiaları	
		11.04.2012	Çadır kentte 'Esad' kavgası: 9 yaralı	Şanlıurfa
		13.04.2012	İşte Suriyeli konteyner kenti	Kilis
	Mayıs	16.05.2012	Kilis'te Suriyeliler Polise Taş Yağdırdı	Kilis
	Temmuz		Şanlıurfa Akçakale'de mülteci Suriyeliler için	
		13.07.2012	Kamp kuruluyor	Şanlıurfa
		22.07.2012	Suriyeli sığınmacılara biber gazlı müdahale	Kilis
		22.07.2012	Suriyelilerin Bulunduğu Kamplarda İsyan	Gaziantep
		24.07.2012	Çadır kentte gözaltı sayısı 34'e yükseldi	Gaziantep
	Ağustos	31.07.2012	Yunanistan Meriç'e sınır muhafızı yığıyor	Türkiye Sınırı
		04.08.2012	Çadırkentten Savaş Alanına Döndüğü O Anlar	Kilis
		11.08.2012	Kampta kimlik sorduğu Suriyeli vurdu	Hatay
		11.08.2012	Suriyeliler, kimlik soran polisi tabancayla vurdu	Hatay
		12.08.2012	Çadırkentte kavga: 25 yaralı	Şanlıurfa
		14.08.2012	359 Suriyeli daha Türkiye'ye sığındı	Şanlıurfa
		15.08.2012	Lozan Parkı Mülteci Kampı	Ankara
		14.08.2012	Suriyeliler için yedi ilde lüks merkez	
		15.08.2012	Suriyeli sığınmacı sayısı 70 bine yaklaşıyor	
		16.08.2012	Suriyeli akını sınırdaki Türkleri rahatsız ediyor	Hatay
		18.08.2012	İzmir'e özel mülteci Kampı	İzmir
		24.08.2012	Mülteci iddiasına Sait cevap verdi	İzmir
		26.08.2012	Barış şehri tedirgin	Hatay
		26.08.2012	Kılıçdaroğlu'ndan çadır kent tepkisi	Hatay
		27.08.2012	Apaydın değil kapkaranlık	Hatay
2012		29.08.2012	O Kamp sayemizde öğrenildi	Hatay
		29.08.2012	Misafir suç işleyemez	Hatay
		30.08.2012	Yurtlarda 20 bin Suriyeli	Gaziantep, Kilis, Kahramanmaraş, Adana, Osmaniye, Adıyaman ve Malatya
	Eylül	02.09.2012	10 soruda Apaydın	Hatay
		03.09.2012	Apaydın Kamp'nda anayasa ihlali var	Hatay
		04.09.2012	"Yasa dışı"	Hatay
		08.09.2012	Türkiye 40 bin kişinin kaçış köprüsü	
		09.09.2012	Arabada Meclis amblemini görünce Suriyeli mülteciler bizi linç edecekti	Hatay
		11.09.2012	Sınırdaki yeni önlem	
		11.09.2012	Çadır kentte kavga: 2 asker yaralı	Gaziantep
		12.09.2012	Tabela rötüşü	Kilis
		25.09.2012	CHP'li vekile mülteci isyanı	Uşak
		25.09.2012	Yılmaz, sığınmacıları ziyaret etti	Uşak
		26.09.2012	İşte 'Apaydın' kanıtı	Hatay
	Ekim	15.09.2012	Kamplardankaçan Suriyeliler Mardin'de yakalandı	Şanlıurfa
		04.10.2012	CNN: Türk polisi Suriyelilere ultimatoma veriyor	Hatay
		09.10.2012	Apaydın Kamp'nda askeri eğitim yok	Hatay
		15.10.2012	Mültecinin kış korkusu	Ankara
		16.10.2012	Polis çadırlarda sayım yapıyor	Şanlıurfa
		16.10.2012	Polis Çadırlarda Kalan Suriyeliler'in Sayımını	Şanlıurfa
		16.10.2012	Akçakale buharlaştı	Şanlıurfa
		17.10.2012	Lozan'da Kampı sona erdi	Ankara
		28.10.2012	Çadır Kentte Yardım Gerginliği	Kahramanmaraş
		04.11.2012	Çadırkent'te kavga : 1 ölü, 1 yaralı	Kahramanmaraş
		05.11.2012	Çadırkentte bıçaklı kavga: 1 ölü	Kahramanmaraş
		05.11.2012	35 Suriyeli çadırkentte izinsiz terketti	Kahramanmaraş
	Kasım	17.11.2012	İtalya'dan Kilis'e 20 milyon euro insani yardım	Kilis
		26.11.2012	Suriyeliler sınır kapısını bastı	Gaziantep
		30.11.2012	Suriyeliye ikamet izni	
		24.12.2012	Hatay'da 'el bombalı intihar' şoku	Hatay
	Aralık			

EK A.2. Sınıflandırmaya Tabi Tutulan Haberler (Hürriyet Gazetesi; 2011-2020)

2011-2020 yılları arasında Hürriyet Gazetesi'nde yukarıda ham verileri oluşturulmuş excel tablosunda yer alan haberler sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Aşağıda belirtilen ana ve alt başlıklar altında, toplam 86 haber metni ve 45 görsel ekteki tablo şeklinde oluşturulmuştur. Bu tablodaki bilgiler metin içinde değerlendirmeye alınmıştır.

Ana Başlıklar	Alt Başlıklar	Tarih	Haber Başlığı	Şehir	Haberde incelenenler
Kentler ve Gözler	Lüks evlerin pencerelerinin aç, dram ve tehlide açıldığı "mülteciköndü" olarak temsil edilen mekânlar ve mülteçilik halleri	18.07.2014	Suriye kaldırmı	İstanbul	Görsel (1)
		04.11.2015	Bu da diğer Basmane çukuru	İzmir	Görsel (1)
		12.04.2013	Gözlerinize inanın, burası Başkent'in göbeği	Ankara	Haber metni ve başlığı
		25.07.2014	Köprü manzaralı 'mülteci'köndü	Ankara	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		17.07.2014	"Roma Tiyatrosu"na 'mülteci' çadırı	Ankara	Görsel (2)
		26.12.2014	Manzara çöp dolu	Ankara	Görsel (1)
		20.04.2015	Dikmen 'çöp' vadisi	Ankara	Görsel (1)
		08.10.2014	Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor	Ankara	Görsel (1)
		14.12.2013	Dikmen Vadisi'nde mülteci dramı	Ankara	Görsel (1)
		12.08.2015	Basmane'de tehlike çanları	İzmir	Haber metni, başlığı ve görseller (4)
		27.08.2015	Bodrum Da Mülteci Sorunu Turizmi Ve Halk Sağlığını Tedirgin Ediyor	Muğla	Haber metni ve başlığı
		16.02.2017	Ankara'da 9 çocuklu 2 akraba ailenin gecekondudaki dramı	Ankara	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
	"Yeni yaşam"ın konuşulduğu, "sığınacak bir liman" olarak temsil edilen mekânlar ve mülteçilik halleri	12.12.2015	İstanbul'da kültürüyle, sanatıyla ve restoranıyla Suriye mahallesi	İstanbul	Haber metni, başlığı ve görseller (4)
		06.11.2016	Hatay'daki Suriyeli meslek grupları temsilci seçti	Hatay	Haber metni ve başlığı
		04.12.2017	Mülteci Meclisi	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		21.07.2018	Dünyanın en eski buğdaylarından 'sorgül'de 20 tonluk	Mardin	Haber metni ve başlığı
		19.09.2018	Daha iyi bir hayat için	Şanlıurfa	Haber metni ve başlığı
		15.12.2017	Kadın dayanışması ve umudun reçelleri	İstanbul	Haber metni ve başlığı
	Kentlerin köşebaşları: "sosyal felaket" olarak temsil edilen suriyeli dilenci mülteciler	16.07.2014	İstanbul'da Suriyeli için yeni uygulama	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		30.07.2014	Sihhiye-Kızılay-Bakanlıklar organize dilenci hattı	Ankara	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		02.08.2014	Dilenciler Suriyeli görüntülerini arzu etmiyor		Haber metni ve başlığı
		21.01.2016	8 milyonluk 'risk'imiz var		Haber metni ve başlığı
		19.11.2016	Oyuncak bebekli dilenciler	İzmir	Haber metni ve başlığı
		22.11.2016	Zabıta dilencilere karşı broşür dağıttı	Kocaeli	Haber metni ve başlığı
		08.02.2017	Manisa'da dilenciler kamplara gönderilecek	Manisa	Haber metni ve başlığı
		16.09.2016	Kayseri'de yine dilenci Suriyeli görülmeye başlandı	Kayseri	Haber metni ve başlığı
Kentler, Takas ve Arzu	Kentsel söylemin aktörleri: "mülteci severiz ama..."	17.10.2011	Sığınmacı kampı istemeyen başkandan eylem	Ankara	Haber metni ve başlığı
		29.10.2011	Mülteci severiz ama Ayaş'ta değil	Ankara	Haber metni ve başlığı
		27.03.2013	Suriyeli Muğla'ya mı geliyor	Muğla	Haber metni ve başlığı
		23.12.2014	1500 Suriyeliye 'Antalya'yı terk et' tebligatı yapıldı	Antalya	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		07.11.2014	Suriyeli göçmenlere Antalya yasağı	Antalya	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		21.09.2013	İzmir Valisi: Suriyeli öğrencileri çadır kentlere	İzmir	Haber metni ve başlığı
		11.06.2013	Malatya'daki konteyner kent Suriyeli bekliyor	Malatya	Haber metni ve başlığı
		06.03.2016	Çadır kentte muhtarlık seçimi		Haber metni ve başlığı
		06.02.2015	Meclis önermesine Twitter'dan yanıt	Ankara	Haber metni ve başlığı
		27.05.2016	Kimlikli dönüşüm	Hatay	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		31.05.2017	Teşvik ve EXPO istiyor	Hatay	Haber metni ve başlığı
		03.07.2017	Başkan Akgün: (Sahile akın eden Suriyeli) Ev sahibine saygı duymalılar	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		19.02.2018	Büyük şehirlerdeki Suriyeli gettoları endişesi	Antalya	Haber metni ve başlığı
		09.10.2017	Camiler Haftası konferansı	Kahramanmaraş	Haber metni ve başlığı
	"Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam": kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri	26.11.2019	Cumhurbaşkanı Erdoğan duyurdu: 'Dünyaya örnek teşkil edecek'		Haber metni, başlığı ve görseller (4)
		03.09.2020	Son dakika haberler: İstanbul Valisi Yerlikaya'dan vatandaşlara koronavirus çağrısı	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		20.07.2014	İsmetpaşa'da dönüşüm çuvalladı	Ankara	Haber metni ve başlığı
		29.06.2014	Hacıbayram'da Suriye 'dönüşümü'	Ankara	Haber metni ve başlığı
		27.06.2014	Fikirtepe'ye Suriyeli mülteci akını	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		21.07.2014	Fikirtepe'de 42 inatçı daha...	İstanbul	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		12.01.2015	Etler'de mahalle boyu mobbing!	İstanbul	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		18.02.2015	Yol çalışmasına gecekondular engeli	İstanbul	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		22.10.2016	Her gün 50 ev yıkılıyor	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		13.10.2018	Reyhani'de, konut inşaatı en hızlı sektör oldu	Hatay	Haber metni ve başlığı
		06.02.2017	Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam	İzmir	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		30.01.2019	Altındağ'ın küçük Halep'i	Ankara	Haber metni ve başlığı

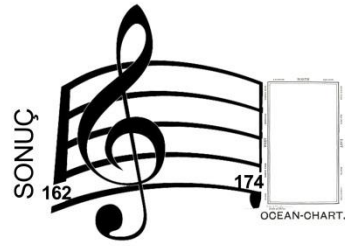
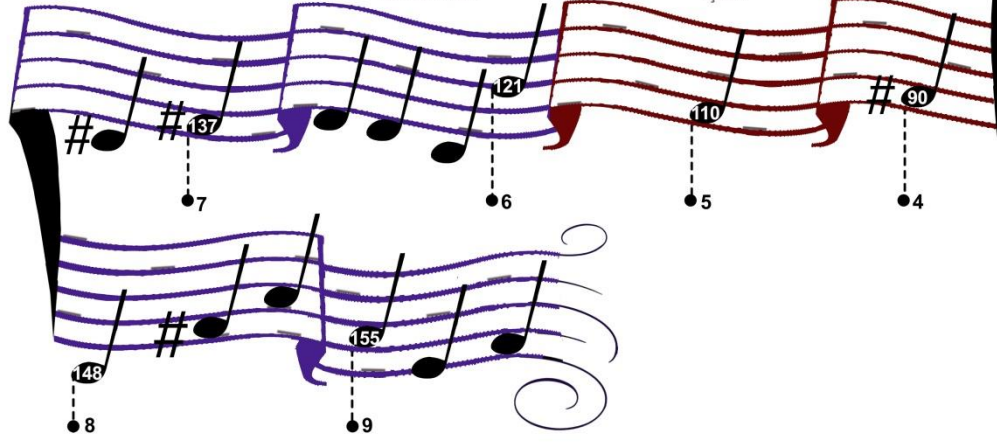
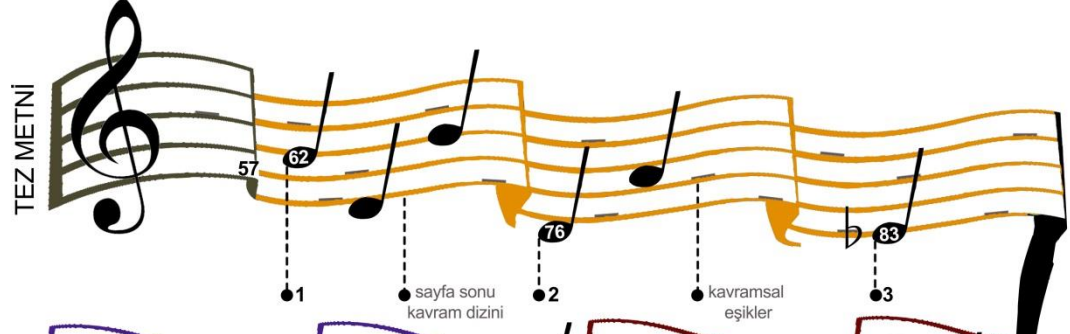
Kentler ve Bukağı	"Hem fail hem suçlu": suriyeli mültecilerin "....büyük tahliye"si ve güvenlikleştirme temsilleri	16.10.2012	Polis çadırlarda sayım yapıyor	Şanlıurfa	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		12.12.2013	Suriyelilere 11 il serbest		Haber metni ve başlığı
		27.10.2013	Ellerinde çuvalarla İzmir'e geliyorlar	İzmir	Haber metni ve başlığı
		08.10.2014	Çetinkaya: Kent güvenliği alarm veriyor	Ankara	Haber metni ve başlığı
		15.08.2014	Gaziantep'ten büyük tahliye	Gaziantep	Haber metni ve başlığı
		11.05.2014	Ekmek bıçağıyla Suriyeli kovaladı	Ankara	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		03.09.2014	"Gergin vadiye" silahlar konuştu	Ankara	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		11.05.2015	İstanbul'da Suriyeli savaşı	İstanbul	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		14.07.2016	Suriyelilere karşı ırkçılığa götürüyor		Haber metni ve başlığı
		12.07.2016	Beşşehir'deki olayda ölen gencin ailesi: Suriyeliler göç ettirilsin	Konya	Haber metni ve başlığı
		18.07.2016	Malatya ve Konya'da tehlikeli gerginlik	Malatya ve Konya	Haber metni ve başlığı
		26.03.2017	Kentte gergin gün... Suriyeli diye linç ediliyordu, Şanlıurfa'ya çıktı...	Şanlıurfa	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		29.04.2017	Önce elektrik kesildi, sonra camlar kırıldı... Suriyeli ailenin kaldığı gecekondan kundaklandı	Ankara	Haber metni ve başlığı
		22.09.2016	Altındağ'da huzur operasyonu	Ankara	Haber metni ve başlığı
		20.07.2017	Valilikten Suriyeliler için seyahat düzenlemesi	İzmir	Haber metni ve başlığı
	"Açık hava hapishanesi": mekanda "hayalet" olarak temsil edilen Suriyeli mülteciler	06.02.2017	Adana'da yürek yakan görüntü	Adana	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		07.03.2017	AFAD kampında iki yılda 40 çocuk istisman	Gaziantep	Haber metni ve başlığı
		19.11.2017	Diyarbakır Barosu: Evlenen her 100 kişiden 18'i çocuk	Diyarbakır	Haber metni ve başlığı
		12.10.2016	Şanlıurfa'da velilerden 'Suriyeli çocukları istemiyoruz' eylemi	Şanlıurfa	Haber metni ve başlığı
		28.10.2016	Bakan Müezzinoğlu: Suriyeli çocuk işçi haberleri art niyetli (2)	Antalya	Haber metni ve başlığı
		14.10.2018	Türkiye'deki hayalet çocuklar	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		08.07.2017	Sakarya'daki vahşetin kurbanı Suriyeli anne ve oğlunu, 10 bin kişi uğurladı	Sakarya	Haber metni ve başlığı
		05.08.2016	Suriyeli eşcinsel İstanbul'da öldürüldü	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		28.10.2016	Suriyeli sığınmacılar geçici işlerde çalışıyor	Gaziantep	Haber metni, başlığı ve görsel (1)
		26.12.2017	Narenciye üreticisi 60 liraya işçi bulamıyor	Adana	Haber metni ve başlığı
	"Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz": "alt iş" mekân temsilleri ve Suriyeli mülteciler	10.05.2017	zehirlendi	Mersin	Haber metni ve başlığı
		10.05.2017	Banyoda deşjetli iki kardeş ölümle pençeleşiyor	Mersin	Haber metni ve başlığı
		10.10.2019	Maalesef insanlar kaderlerine terk edildi	Ankara	Haber metni, başlığı ve görseller (2)
		06.03.2015	Suriyeli'ye ilaç yok' karar		Haber metni ve başlığı
		03.11.2016	Hasta sığınmacılar ciddi risk yaratıyor		Haber metni ve başlığı
		17.06.2016	Sahte Suriyeli doktorlar gözaltına alındı		Haber metni ve başlığı
		18.02.2020	Kaçak hastane' böyle görüntüendi! Dikenli çitler, güvenlik kameraları...	Adana	Haber metni ve başlığı
		11.03.2020	Yer: Adana... Suriyelilerin ikinci kaçak tıp merkezine baskın: 7 gözaltı	Adana	Haber metni ve başlığı
		05.08.2020	Sultangazi'de akılalmaz olay! Daireyi doğumhaneye çevirmişler...	İstanbul	Haber metni ve başlığı
		11.01.2018	Çırak bulamayan esnaf, Suriyeli işçilere yöneldi	Kocaeli	Haber metni ve başlığı
	"Kimsesiz mülteciler adası": "suya gömülen arap baharı"nda "kimsesiz"leştirilen mekânların temsili ve suriyeli mülteciler	23.07.2015	Mezarımız Ege oldu	İzmir	Haber metni ve başlığı
		08.09.2015	Suya gömülen Arap baharı		Haber metni ve başlığı
		11.04.2016	Suriyeli kadın avukat Farran'ın hüznü dolu öyküsü	İzmir	Haber metni ve başlığı
		26.04.2017	412 No.lu adanın hikayesi... İzmir Doğançay Suriyeli mülteci mezarlığı	İzmir	Haber metni ve başlığı
		27.10.2018	Suriyeliler, cenazelerini artık kendi ülkelerine götürüyor	Gaziantep	Haber metni ve başlığı
		24.02.2020	Van mülteci dramı yaşıyor	Van	Haber metni ve başlığı

EK B. Alternatif “İçindekiler” Diyagramı

Bu diyagram; “araştırmacının düşünme biçimi” ve “araştırma yöntemi”nin tezin kendisiyle bütünleşmesi konusunda görüşlerini paylaştığım Avcı’nın (2016) çalışmasından esinlenerek hazırlandı. İncelenen haber metnindeki katmanlar ve tezin bedeni Deleuzyen düşünceden hareketle kıvrımlaştıkça kendi mekânlarını yaratmaktadır. Bu kıvrımlar göç-mekân bağlamında ilişkisel düşünme ve keşfetme sürecine alan açtığı için bu şekilde tasarlanmıştır.

Diyagramda notaların yerleştiği portenin renkleri bölümler arası geçişi temsil etmektedir. Siyah ve gri alanlar kenti dinleme aralığı olup herhangi bir müziğe başvurulmamıştır. Tezdeki ana katmanlar: **Giriş, Göç Ve Mültecilik: Suriyeli Kent Mültecilerinin Dünyada Ve Türkiye’deki Durumu; Kent ve Gözler; Kentler, Takas ve Arzu; Kent ve Bukağı.** Haberlerin incelendiği alt katmanlardaki numaralar (1-9) her bölümün başlangıcını temsil eder. Bu alt katmanlar: 1: Lüks evlerin pencerelerinin acı, dram ve tehdide açıldığı “mültecikundu” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri; 2: . “Yeni yaşam”ın konuşulduğu, “sığınılacak bir liman” olarak temsil edilen mekânlar ve mültecilik halleri; 3: Kentlerin köşebaşları: “sosyal felaket” olarak temsil edilen suriyeli dilenci mülteciler; 4: Kentsel söylemin aktörleri: “mülteci severiz ama...”; 5: “Bir yanda yıkım öbür yanda yaşam”: kentsel dönüşümün toplumsal/mekânsal temsilleri; 6: “Hem fail hem suçlu”: suriyeli mültecilerin “...büyük tahliye”si ve güvenlikleştirme temsilleri; 7: “Açık hava hapishanesi”: mekânda “hayalet” olarak temsil edilen suriyeli mülteciler; 8: “Yaşamıyoruz ama ölü de değiliz”: “alt iş” mekân temsilleri ve suriyeli mülteciler; 9: “Kimsesiz mülteciler adası”: “suya gömülen arap baharı”nda “kimsesiz”leştirilen mekânların temsili ve suriyeli mülteciler. Tezin sonunda ise mekâna dair yeni bir söylemsel alanı temsil eden “sayfa” yer almaktadır.

Notalar, çalışma çerçevesinde incelenen haberlerdeki temaları temsil eden müziklerin kök notalarıdır. Sırasıyla her notaya karşılık gelen müzik parçalarına “Mülteci Mekânları ve Mültecilik Hallerini Müzikal Karşılaşmalarla Okumak” başlıklı tabloda yer verilmiştir. Notaların içlerinde yer alan numaralar sayfa sayılarını oluştururken porte aralıklarının başında/sonunda yer alan numaralar bölüm başını/sonunu göstermektedir. Kavramsal eşikler haber metinleri incelenirken ortaya çıktığı için tez diyagramında dağınık olarak temsil edilmiştir. Sayfa sonu kavram dizini ise kavramların açıklandığı dipnotlara işaret etmektedir.

MÜLTECİ MEKÂNLARI VE MÜLTECİLİK HALLERİNİ MÜZİKAL KARŞILAŞMALARLA OKUMAK

Kent ve Gözler

Suriyeli mültecilerin
kamp/kent mekânında
toplanma/ayrış[tırıl]ma
alanlarının temsili

***Lüks evlerin pencerelerinin
acı, dram ve tehdide açıldığı
“mültecikondur” olarak temsil
edilen kentsel mekânlar**

- 1)Arcade Fire- Wasted Hours
- 2)James Taylor - Our Town
- 3)Eddie Vedder - Society

****“Yeni yaşam”ın
konuşulduğu, sığınacak bir
liman olarak temsil edilen
mekânlar**

- 4)Steve Earle - City Of
Immigrants
- 5)Ray Davies - Our Country

**Kentlerin köşebaşları: “sosyal
felaket” olarak temsil edilen
suriyeli dilenci mülteciler**

- 6)Arcade Fire - Sprawl II
(Mountains Beyond Mountains)

Kentler, Takas ve Arzu

**Kentsel söylemin aktörleri:
“mülteci severiz ama...”**

- 7)Tom Russell - Who's Gonna
Build Your Wall
- 8)Rush - Subdivisions

**“Bir yanda yıkım öbür yanda
yaşam”: kentsel dönüşümün
toplumsal/mekânsal temsilleri**

- 9)The Jam - Planners Dream
Goes Wrong

Kentler ve BuKağı

**“Hem fail hem suçlu”:
suriyeli mültecilerin
“....büyük tahliye”si ve
güvenlikleştirme temsilleri**

- 10)Arcade Fire - The Suburb
- 11)Arcade Fire - Culture War
- 12)Piers Faccini - A Storm Is
Going To Come
- 13)Arcade Fire - Suburban
War

**“Açık hava hapishanesi”:
mekânda “hayalet” olarak
temsil edilen suriyeli
mülteciler**

- 14)Arcade Fire - City With No
Children
- 15)Oi Va Voi - Vanished
World

**“Yaşamıyoruz ama ölü de
değiliz”: “alt iş” mekân
temsilleri ve suriyeli
mülteciler**

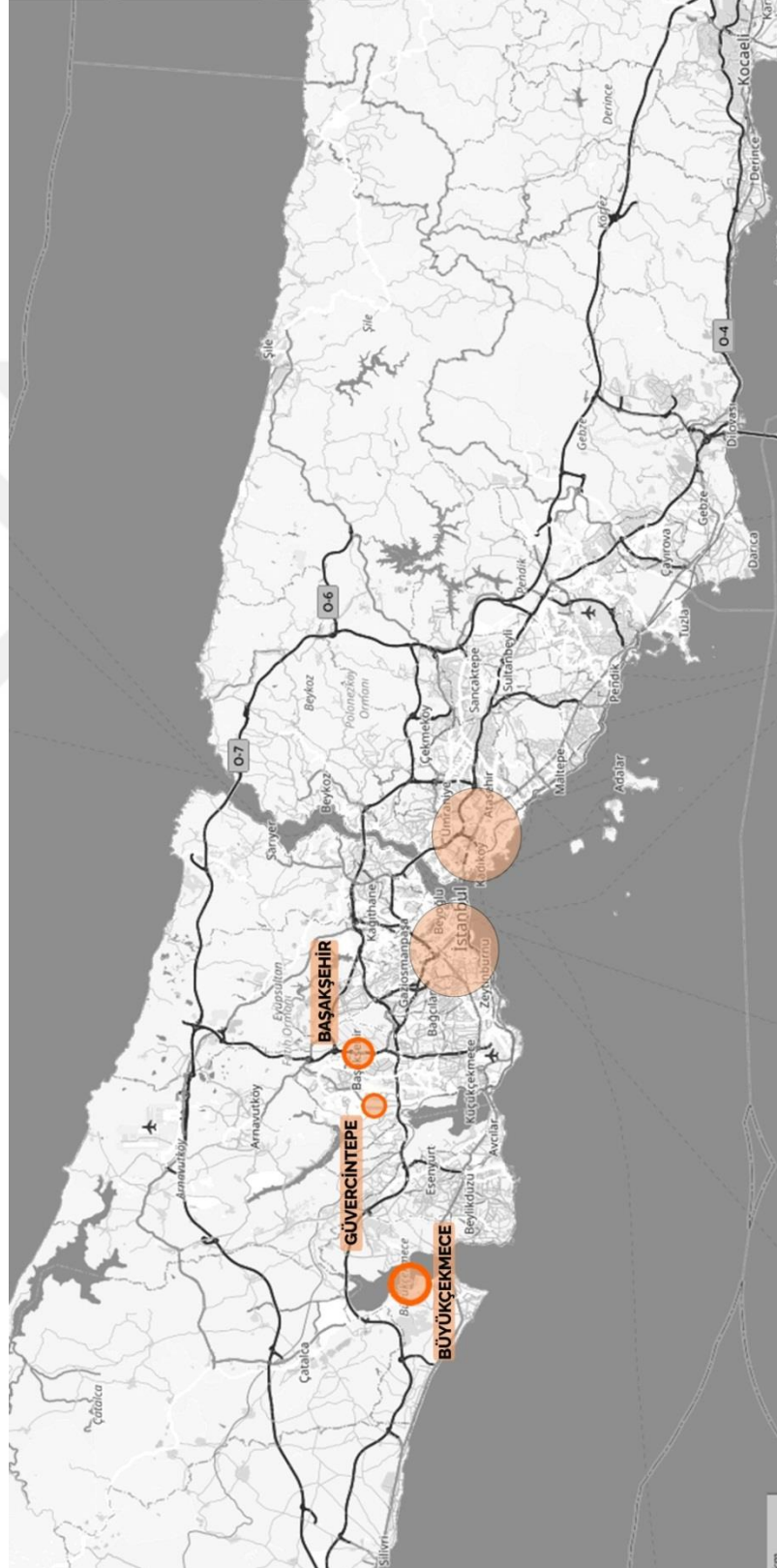
- 16)Talking Heads - The Big
Country
- 17)Stevie Wonder - Living for
the City
- 18)Arcade Fire - Modern Man

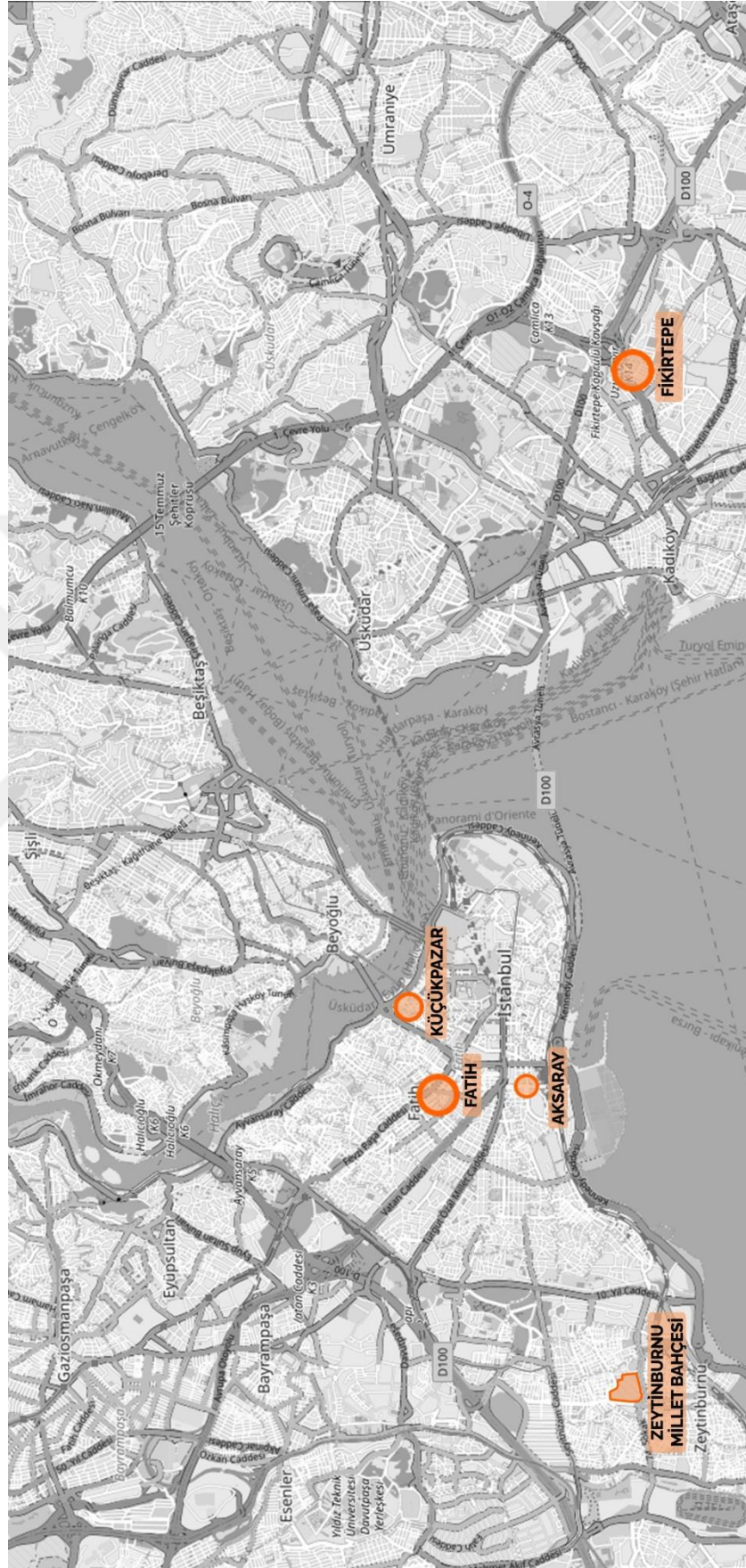
**“Kimsesiz mülteciler adası”:
“suya gömülen arap
baharı”nda “kimsesiz”
mekânların temsili ve suriyeli
mülteciler**

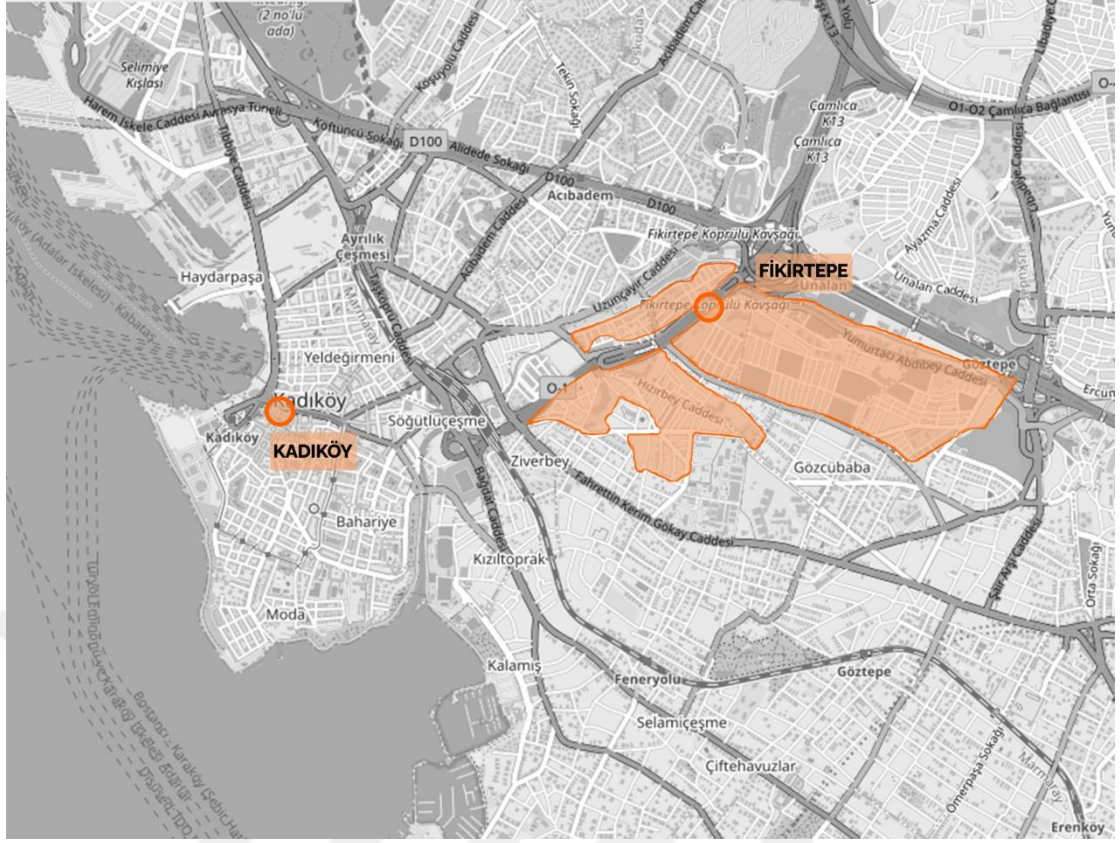
- 19)Piers Faccini - Bring Down
The Wall
- 20)Patti Smith - Citizen Ship
- 21)Eddie Vedder - End Of The
Road

EK C. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının İstanbul Kentindeki Konumu

İstanbul kentine dair incelenen haberlerde adı geçen yerleşim yerleri ve Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Bölgesi aşağıdaki mekânsal şemalarda gösterilmiştir. Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı'nda onaylanan planlara dair tablo da aşağıda yer almaktadır.

Fikirtepe kentsel dönüşüm bölgesi

Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı'nda onaylanan planlar (Köseoğlu, 2015)

Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı'nda Onaylanan Planlar	Plan Onay Tarihi	Emsal	Hmax
1/1000 ölçekli Mandıra Caddesi Kuzeyi'nde "Fikirtepe, Dumlupınar, Merdivenköy Islah İmar Planı"	20.3.1991	0,8	8,5
1/1000 ölçekli Fikirtepe ve Çevresi Uygulama İmar Planı	İBB'nin 14.01.2011 tarih ve 119 sayılı meclis kararı ile 22.02.2011 tarihli başkanlık oluru	2.07-4.14	Serbest
Kadıköy İlçesi Fikirtepe ve Çevresi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı ile 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 02.08.2013 tarih ve 12984 sayılı oluru	4	80

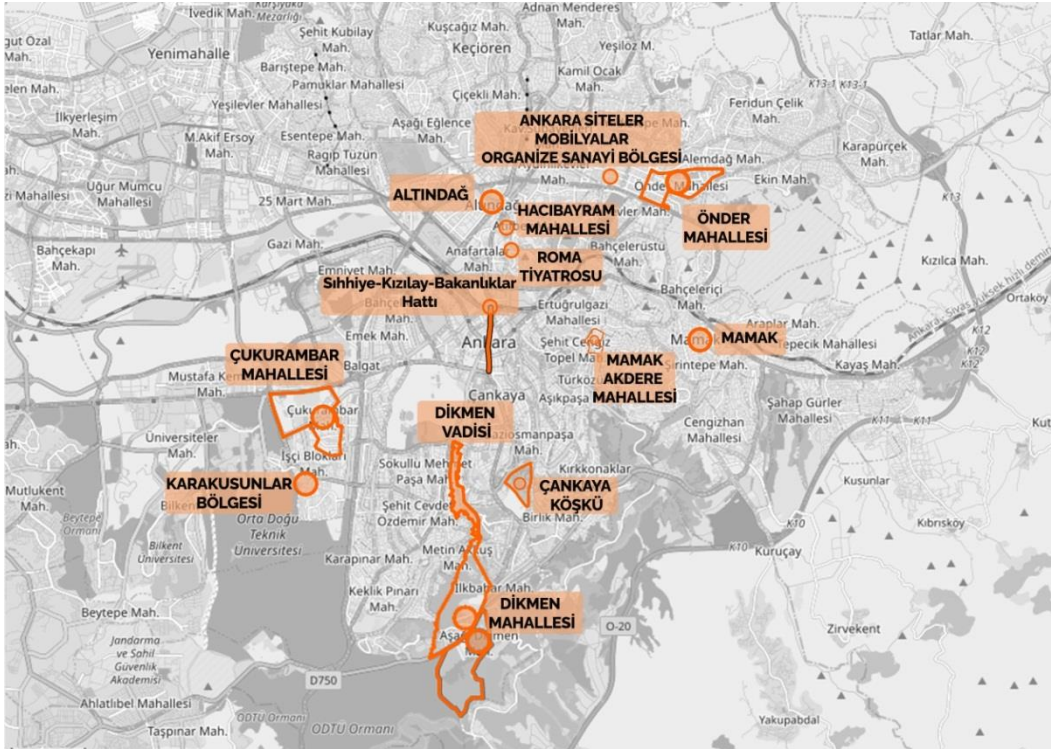
EK D. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının İzmir Kentindeki Konumu

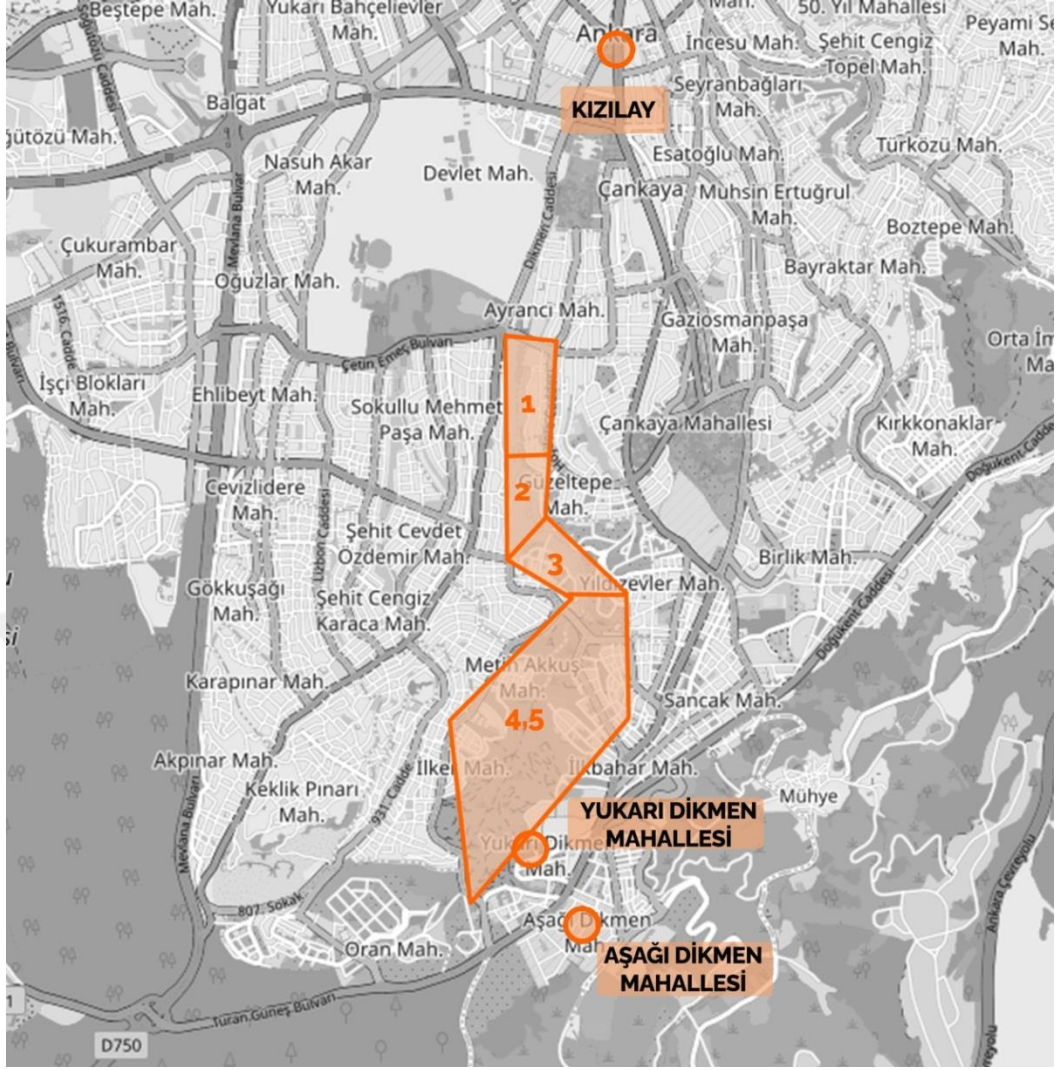
İzmir kentine dair incelenen haberlerde adı geçen yerler aşağıdaki mekânsal şemada gösterilmiştir.

EK E. Haberlerde Yer Alan Yaşam Alanlarının Ankara Kentindeki Konumu

Ankara kentine dair incelenen haberlerde; kentsel alanların Ankara’da yoğunlaştığı yerler ve Dikmen Vadisi Konut ve Çevre Geliştirme Proje Etaplarının sınırları aşağıda verilen mekansal şemalarda yer almaktadır. Ankara kentine yönelik -haberlerde yer verilen- kentsel dönüşüm projelerinin süreçlerine dair tabloya şemaların ardından yer verilmiştir.

Ankara kentinde haberlerde yer verilen kentsel dönüşüm projeleri (Bektaş, 2014'den yararlanılmıştır)

	Belediye	Kentsel dönüşüm adı	Yılı	Alan	Mevcut Durum	Proje Aşaması	Yetki
1	Mamak	Yatıkmsuluk	2004	1,8	Gecekonu	Tamamlandı	TOKİ
2	Altındağ	Aktaş	2005	2,2	Gecekonu	Tamamlandı	TOKİ
3	Altındağ	Doğantepe	2005	1,7	Gecekonu	Uygulama aşamasında	TOKİ
4	Çankaya	Çaldağ - Dikmen	2005	320	Bina	-	ABB
5	Mamak	50. Yıl	2005	116	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
6	Çankaya	Dikmen Vadisi 1,2,3	2005	87,3	Gecekonu	Tamamlandı.	ABB
7	Altındağ, Y.Mahalle	Merkezi İş Alanı (MİA)	2005	130	Bina	2 etaplıdır. MİA 1.etapta planlama çalışmaları (parselasyon planı)	ABB

						sürdürülmektedir MIA 2. etapta ise alanında 1/1000 uygulama imar planı ve parselasyon planı tamamlanmıştır. Projeyi hayata geçirmek için Büyükşehir Belediyesi, TOBAŞ, ATO ortak çalışma yapmaktadır	
8	Mamak	Doğukent - Kusunlar	2005	758	Boş	Planlar tamamlandı. İnşaata hazır.	ABB
9	Mamak	Durali Alıç	2005	30	Gecekond	Tamamlandı.	Mamak+TOKİ
10	Mamak	Ege	2005	97	Gecekond	Tamamlandı.	Mamak+TOKİ
11	Mamak	Hüseyin Gazi	2005	16,5	Gecekond	Tamamlandı.	Mamak+TOKİ
12	Altındağ	Ulus Tarihi Kent Merkezi Yenileme Alanı	2005	210	Tarihi Bina	Uygulama Aşamasında.	ABB
13	Altındağ	İsmetpaşa-Ulus	2006	6,7	Gecekond	Sınır onaylandı.	ABB
14	Altındağ	Gültepe	2006	4,8	Gecekond	Tamamlandı	ABB
15	Altındağ	Şükriye Mah. - Ulucanlar	2006	19,6	Bina	Sınır onayı yapılmıştır.	ABB
16	Mamak, Sincan	TCDD Güzergahı- Sincan-Mamak	2006	5935	Bina	Sınır onaması yapılmıştır.	ABB
17	Mamak	Yatıkmuşluk - Altınevler	2007	22	Gecekond	2000 konutun 1500'ü teslim edildi.	Mamak+TOKİ
18	Mamak	Yeni Mamak 1. etap KDGPA	2009	49	Gecekond	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	2. etap KDGPA	2009	193	Gecekond	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	3. etap KDGPA	2009	67	Gecekond	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	4. etap KDGPA	2009	46	Gecekond	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak		2009	54	Gecekond	Uygulama	ABB

	Mamak	5. etap KDGPA	2009	67	Gecekonu	aşamasında.	ABB
	Mamak	6. Etap Kuzey KDGPA	2009	68	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	7. Etap Kuzey KDGPA	2009	27	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	8. Etap Kuzey KDGPA	2009	50	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	9. Etap Kuzey KDGPA	2009	117	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	10. Etap Kuzey KDGPA	2009	42	Gecekonu	Uygulama aşamasında.	ABB
	Mamak	11. Etap Kuzey KDGPA	2009				
19	Altındağ	Yıba - K. Karabekir Cd.	2009	22	Bina	Sınır Onaylandı.	ABB
20	Altındağ	Atırbey, Hıdırlık Tepe, İsmetpaşa Mah.	2013	105	Gecekonu	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında. Alanda toplam 6289 adet bina bulunmakta ve 22680 kişi yaşamaktadır. Belediye kanunun 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı iken, riskli alana dönüştürülmüştür	ABB
21	Altındağ	Seyfi Demirsoy Mahallesi	2013	32,7	Bina (toplukonut)	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında	Altındağ Belediyesi
22	Altındağ	Hacılar Mahallesi	2013	4,9	Gecekonu	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında	Altındağ Belediyesi
23	Altındağ	Önder Mahallesi	2013	15,9	Gecekonu +Ruhsatsız yapılaşma	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında	Altındağ Belediyesi
24	Altındağ	Gültepe Mahallesi 3. Etap	2013	3,52	Gecekonu	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında.	Altındağ Belediyesi

						Belediye kanunun 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı iken, riskli alana dönüştürülmüştür.	
25	Altındağ	Çalışkanlar Mahallesi	2013	19,7	Gecekondur	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında	Altındağ Belediyesi
26	Altındağ	Beşikkaya, Feridun Çelik Mahalleleri	2013	64,8	Gecekondur +Ruhsatsız yapılaşma	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında	Altındağ Belediyesi
27	Çankaya	İlker, Metin Akkuş, Yukarı Dikmen Mahalleleri (Dikmen Vadisi kentsel dönüşüm projesi)	2013	189	Gecekondur	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında. Alan 189 ha büyüklüğündedir. Toplam 1940 bina bulunmakta ve toplam 2367 kişi yaşamaktadır. Dikmen Vadisi projesi, Belediye kanunun 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı iken, hem jeolojik yapı hem de üzerindeki yapılaşmalar sebebiyle riskli alan ilan edilmiştir. Türkiye'nin ilk kentsel dönüşüm projesi olarak bilinen Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi toplam 264 ha büyüklüğünde ve 5 etaptan oluşmaktadır.	ABB

						Bunlardan ilk üç etabı tamamlanmıştır (87,3 ha).	
28	Çankaya	Şirindere Bölgesi, Karakusunlar Mahallesi	2013	17,3	Gecekondur	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında. Alan toplam 17,30 ha büyüklüğündedir. Toplamda 243 bina bulunmakta ve 972 kişi yaşamaktadır. Daha önce Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından, Belediye kanunun 73. maddesi kapsamında kentsel dönüşüm alanı ilan edilmişken, üzerindeki yapılaşma ve lokal toprak kayması nedeniyle riskli alana dönüştürülmüştür. 2981 sayılı af yasası kapsamında kısmen tapu tahsis belgelilerin yoğunlukta olduğu bir bölgedir. Proje aşaması devam etmektedir.	ABB
29	Mamak	Araplar, Derbent, Dostlar, Köstence Mah. (4.,5.,6. Etap)	2013	168	Gecekondur	Riskli alan ilan edildi. Planlama aşamasında. Bu bölge 168 ha büyüklüğündedir. Toplam 1061 bina bulunmakta ve 4200 kişi yaşamaktadır.	ABB

						Üzerinde yoğun gecekondulaşma sebebiyle Ankara Büyükşehir Belediyesi teklifiyle 2013 Ocak ayında riskli alan ilan edilmiştir.	
30	Mamak	Anayurt, Gülseren Mahalleleri	2013	41,7	Gecekondulaşma	Mamak Belediyesi teklifiyle yoğun gecekondulaşma gerekçesiyle alan ilan edilmiştir. Riskli alan ilan edildi. İnşaat aşamasında	Mamak Belediyesi
31	Mamak	Hüseyin Gazi, Altağaç ve Karaağaç Mahalleleri	2013	68,46	Gecekondulaşma	Mamak Belediyesi teklifiyle, yoğun gecekondulaşma gerekçesiyle alan ilan edilmiştir. Riskli alanda %80 anlaşma yapıldı. Plan onama aşamasında.	Mamak Belediyesi